GIB I. MIHĂESCU

RUSOAICA

BIBLIOTECA
PENTRU TOȚI
o colecție de
literatură românească

Colecția „Biblioteca pentru toți", fondată în 1895, este relansată în 2009 de către Jurnalul Național printr-o serie de cele mai importante titluri românești.
O colecție valoroasă, care trebuie să existe în fiecare casă, pe rafturile fiecărei biblioteci.

REDESCOPERĂ.
CITEȘTE.

Digitized by the Internet Archive
in 2022 with funding from
Kahle/Austin Foundation

https://archive.org/details/rusoaica0000miha

BIBLIOTECA
PENTRU
TOȚI

Colecția „Biblioteca pentru toți" le-a oferit cititorilor români vreme de o sută de ani capodoperele literaturii române și universale, iar acum, în 2009, se relansează cu gândul de a reedita titlurile clasice ale literaturii române. Îi vom reciti pe autorii ale căror opere ne-au însoțit viața și le vom lăsa de aici înainte moștenire celor dragi nouă, cărțile devenirii noastre și ale devenirii lor. Un recurs cu care Jurnalul Național v-a obișnuit în ultimii ani de existență, recursul la România, care de acum va însemna un recurs la patrimoniul cultural național prin „Biblioteca pentru toți", recurs ce va statua totodată răspândirea și păstrarea acestuia.

Marius Tucă
Jurnalul Național

GIB I. MIHĂESCU

RUSOAICA

BORDEIUL PE NISTRU AL LOCOTENENTULUI RAGAIAC 1933

Gib Mihăescu

LIBERA INTERNAȚIONAL

GIB I. MIHĂESCU

RUSOAICA

BORDEIUL PE NISTRU AL LOCOTENENTULUI RAGAIAC 1933

Prefață de Nicolae Manolescu

JURNALUL NAȚIONAL
București, 2009

Textul actualei ediții este reprodus după Gib I. Mihăescu,
Opere, III. Romane, Academia Română,
Fundația Națională pentru Știință și Artă, București 2008

Tabel cronologic și referințe critice de Mihail Iovănel

Copyright text © COPYRO – Societate de Gestiune Colectivă
a Drepturilor de Autor

Fotografii din arhiva Muzeului Național al Literaturii Române

Copyright © 2009 Litera Internațional, pentru prezenta ediție

JURNALUL NATIONAL

Director general
Marius Tucă

Director executiv
Sorin Stoian

Director marketing
Marius Tudosiei

Piața Presei libere, nr. 1,
Corp D, etaj VIII, București, Sector 1,
tel.: 021-318 20 37, fax: 021-318 20 35
E-mail: editura.jurnalul@jurnalul.ro

LITERA INTERNAȚIONAL

O.P. 53, C.P. 212,
sector 4, București
tel/fax 021-319 63 90
E-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe:

www.litera.ro

Editor: Vidrașcu și fiii
Director general: Dan Vidrașcu
Redactor: Ioan Luca
Tehnoredactori: Bogdan Mitea, Tatiana Sturza
Corector: Magdalena Nicolae
Prepress: Bogdan Mitea

Date despre colecția BIBLIOTECA PENTRU TOȚI:
www.jurnalul.ro; www.bibliotecapentrutoti.ro

Coordonator proiect: Ana-Maria Vulpescu

Design supracopertă:

GRIFFON & SWANS
creative services
www.griffon.ro

Tipărit la G Canale București

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Mihăescu, I. Gib
Rusoaica / Gib I. Mihăescu ; pref: Nicolae Manolescu. –
București: Litera Internațional, 2009

ISBN 978-973-675-617-7

I. Manolescu, Nicolae (pref.)

821.135.1-31

CRONOLOGIE

1894

Pe 23 aprilie, se naşte, la Drăgăşani, Gheorghe I. Mihăescu, fiul Ioanei (născută Ceauşescu) şi al lui Ion Mihăescu, avocat. Gheorghe (care va semna, ca scriitor, Gib) are şapte fraţi şi patru surori; majoritatea vor muri însă înainte de a atinge vârsta matură.

1905

Gib începe, la Craiova, gimnaziul (şcoala primară o urmase, la Drăgăşani, între 1901 şi 1905), la Liceul „Carol I".

1907

Moartea fratelui mai mare, Nicolae, produsă în primăvară, afectează sănătatea şi rezultatele şcolare ale lui Gib, care rămâne repetent. Din toamnă, e mutat la Slatina, unde poate fi supravegheat îndeaproape de sora lui mai mare, Teodorina. Deşi rezultatele se îmbunătăţesc, în 1908 va fi mutat, din nou, la Gimnaziul „Alexandru Lahovary" din Râmnicu-Vâlcea, cu consecinţe nu tocmai pozitive. După ce rămâne încă o dată repetent, în 1909, va fi întors la Craiova, unde îşi finalizează studiile secundare.

1908

Debutează precoce-infantil în „Ziarul călătoriilor şi al întâmplărilor de pe mare şi de pe uscat" cu bucata *Pe fluviul Amazoanelor,* semnată G. I. M.-Stegaru. Va publica aici şi în anul următor poveşti de aventuri semnate Gibbe Mihăescu.

Gib I. Mihăescu, mobilizat (1916)

1911-1914

Urmează cursurile Liceului „Carol I" din Craiova, secția clasică.

1914

Se înscrie la Facultatea de Drept, dar și la Facultatea de Litere și Filosofie din București. Până la intrarea României în război, duce o viață mai mult boemă decât studioasă.

1916-1918

Mobilizat în 1916, pleacă pe front în 1917, ca plutonier major, după ce urmase o școală de ofițeri. Luptă la Muncel, în Moldova, fiind avansat sublocotenent. În 1918, ajunge cu batalionul în Basarabia.
În martie, același an, e lăsat la vatră.

1919

În ianuarie, îi moare mama. În 15 februarie, debutează real cu povestirea *Linia întâi,* în revista „Luceafărul", la care va mai colabora. E. Lovinescu îi publică o schiță *(Soldatul Nistor)* în „Sburătorul".
Pentru a se întreține, Gib, care înclină deocamdată mai mult spre literatură decât spre Drept, face gazetărie la „Țara nouă", („Gazeta Partidului Țărănesc Muncitor"); în redacție este și Cezar Petrescu, bun prieten, împreună cu care, în anul următor (1920), se mută la Cluj.

La anii când se „împărțea" între proză și teatru

1923

Își ia totuși licența în Drept, renunțând la gazetăria care îi umpluse ultimii ani. Se mută la Chișinău.

1924

În urma morții tatălui, se întoarce la Drăgășani. Scrie teatru și funcționează ca profesor suplinitor.

1925

Publică, în revista craioveană „Flamura", un fragment din drama *Pavilionul cu umbre,* iar în „Gândirea" (revistă în cercul căreia fusese de la începuturile ei clujene, din 1921) își vede tipărită, în două numere consecutive, nuvela *Femeia de ciocolată.*
Se însoară cu Elena Ioana Stănescu, fata unui viticultor din Drăgășani (în 1926 i se naște Mira, iar în 1933, a doua fiică, Ionica).

1926-1927

Intensă activitate nuvelistică.

1928

Debutează editorial cu volumul de nuvele *La Grandiflora,* tipărit la Editura „Scrisul românesc", din Craiova.
Volumul este întâmpinat pozitiv de Pompiliu Constantinescu, Al. Dima sau Camil Petrescu, nu și de E. Lovinescu, care-i va rămâne ostil până la sfârșit.
La Teatrul Național București, i se joacă, repurtând succes,

piesa *Pavilionul cu umbre,* cu Marioara Ventura, în rolul principal (premiera, pe 3 martie). Piesa se publică şi în volum, tot la „Scrisul românesc".

1929

Se mută la Bucureşti. Apare *Vedenia,* al doilea volum de nuvele (Editura „Cartea Românească").

1930

Face rost de o slujbă stabilă la Direcţia Presei şi Informaţiilor din Ministerul Afacerilor Externe, fapt care îi schimbă în bine existenţa foarte fluctantă şi nesigură material de până atunci. Apare primul lui roman, *Braţul Andromedei,* la Editura „Naţionala" S. Ciornei, Bucureşti. Deşi are câteva ecouri pozitive din partea prietenilor, critica profesionistă e reticentă. Publică în „Gândirea" un fragment (sub formă de nuvelă) din ceea ce va fi romanul *Rusoaica.*

1933

Apare *Rusoaica. Bordeiul pe Nistru al locotenentului Ragaiac,* al doilea său roman, primit entuziast şi declarat de un critic altfel „rău", precum Şerban Cioculescu, „un roman perfect". Cartea va cunoaşte repede mai multe ediţii şi va primi, anul următor, Premiul Societăţii Scriitorilor Români. În interviuri, Gib I. Mihăescu vorbeşte despre punctul de plecare al romanului: „cartea mi-a fost inspirată de o întâmplare povestită de-un ofiţer de pe Nistru. (...) Prietenul meu îmi povestea despre o domnişoară care, voind să treacă Nistrul încoace, a fost surprinsă de soldaţi şi trimisă înapoi. (...) [Era] O fată prea tânără ca să poată fi definită. Ceea ce m-a impresionat era faptul că ea purta în mână o cutie de vioară. Obligată să treacă înapoi, întâmplarea a făcut ca tocmai atunci

Gib I. Mihăescu, pe când intenţiona continuarea romanului Rusoaica

să se spargă gheaţa şi fata să se înece. Eu am căutat în roman, cu toată dezvoltarea episodului ei, să-i păstrez acest caracter de candoare, încât m-a surprins mult că unii critici, doi mi se pare, au văzut în ea o spioană ce încerca să narcotizeze pe ofiţeri cu cântecele ei. Restul întâmplărilor, episodice, parte le deţin din auzite de pe vremea când eram avocat în Basarabia şi, desigur, le-am coordonat în legătură cu însuşi subiectul romanului."
Cu acest prilej anunţă o continuare a romanului: „este în intenţia mea. Ragaiac se va întoarce pe Nistru, iar eu voi avea grijă să dau la lumină şi evenimentele cele noi, la care va participa când va lua din nou în primire sectorul său." (Matei Alexandrescu, *„O oră cu D-l Gib Mihăescu"*, „Facla", nr. 744, 24 iulie 1933; reprodus în Aurel Sasu şi Mariana Vartic (editori), *Romanul românesc în interviuri,* vol II, partea I, Editura Minerva, Bucureşti, 1986, p. 469.)
Publică şi romanul *Femeia de ciocolată* (Editura „Naţionala" S. Ciornei), care amplifică o nuvelă mai veche.

1934

Apare romanul *Zilele şi nopţile unui student întârziat* (Editura Cugetarea, Bucureşti).

1935

Apare *Donna Alba,* (Editura Cultura Românească, Bucureşti), romanul aducându-i din nou recunoaşterea şi elogiile criticii, după ce *Zilele şi nopţile...* mai mult contrariase.
Pe 19 octombrie, Gib Mihăescu moare de tuberculoză, în plină maturitate creatoare, lăsând mai multe lucrări începute (bunăoară, romanul *Vămile văzduhului,* din care publicase fragmente).
E înmormântat pe 22 octombrie, la Drăgăşani.
Posteritatea lui Gib Mihăescu a suferit suişuri şi coborâşuri, dar niciodată căderi, şi poate încă produce surprize.

Pentru alcătuirea prezentei cronologii au fost consultate: Aurel Sasu şi Mariana Vartic (editori), *Romanul românesc în interviuri,* vol II, partea I, Editura Minerva, Bucureşti, 1986; Ion Nistor, „Tabel cronologic" la Gib I. Mihăescu, *Donna Alba,* prefaţă de Laurenţiu Ulici, Editura Minerva, 1982; Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu", *Dicţionarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2004; Gib I. Mihăescu, *Opere,* I-III, ediţie îngrijită, studiu introductiv, cronologie, note, comentarii şi variante de Alexandru Andriescu, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Bucureşti, 2008; ş.a.

NEMAIPOMENITELE PĂȚANII ALE LOCOTENENTULUI RAGAIAC

Nu există niciun roman care să fi fost la fel de prost citit ca *Rusoaica* lui Gib Mihăescu. Inclusiv de către critica literară a anilor '30 din secolul trecut. Despre critica de după război e greu de vorbit. Tipărit în 1933, romanul n-a fost reeditat niciodată în timpul comunismului. Nici măcar în edițiile critice. Motivul este în primul rând titlul. Cu toată „despărțirea" politică a regimului de la București de Uniunea Sovietică din aprilie 1964, liderii comuniști români au continuat să menajeze până la sfârșit „marea țară prietenă", era formula obișnuită, de la Răsărit, interzicând orice referire directă. Acțiunea romanului se petrece în Basarabia românească interbelică. Locotenentul Ragaiac comandă o unitate de grăniceri de pe Nistru, arestându-i pe cetățenii sovietici care trec clandestin fluviul și întorcându-i de unde au venit. E vorba, între alți emigranți, de martori ai atrocităților comise de sovietici după revoluție. O imagine care n-avea cum să treacă de cenzură, este aceea a sutelor de înecați din Marea Caspică, de picioarele cărora bolșevicii atârnaseră pietroaie, și care, opriți să se scufunde de densitatea apei, formau o terifiantă pădure subacvatică. La începutul anilor '60, când am scris, cel dintâi după doua decenii, despre Gib Mihăescu, nici titlul romanului nu putea fi pomenit. Mai târziu, l-am analizat pe larg în *Arca lui Noe,* fără desigur vreo mențiune la ocupația principală a locotenentului și a soldaților săi. Norocul meu a constat în natura romanului, care mi-a permis să vorbesc despre el ignorând orice element așa zicând politic.

Rusoaica este ceea ce marele critic francez Albert Thibaudet a numit, cam pe când se tipărea cartea lui Gib Mihăescu, un roman romanesc. E vorba de un tip de roman foarte răspândit

în Franța, deși originea lui este în Anglia. Englezii îl socotesc, de la *Robinson Crusoe* încoace, roman de aventură. Francezii au adăugat în rețeta de fabricare erosul. Thibaudet glumește într-un rând pe seama compatrioților săi, spunând că, dacă un francez ar fi scris *Robinson Crusoe,* în locul sălbaticului Vineri, i-ar fi oferit protagonistului compania unei femei. Romanul romanesc e așadar unul de aventuri sentimentale, în care senzaționalul face casă bună cu dragostea. Astăzi, ar trebui să vorbim despre sex. *Rusoaica* însăși abundă în scene de sex, nu așa de poetice precum în romanele lui Ionel Teodoreanu, nici încă așa de directe ca în acelea ale lui Felix Aderca. De altfel, ocupația secundară a locotenetului de grăniceri este să intercepteze, din mulțimea de refugiați, o femeie. O rusoaică. În imaginarul erotic al lui Ragaiac, rusoaica reprezintă idealul. Nemulțumit de surogatele de ideal care-i cad în mână, Ragaiac e gata să accepte colaborarea unui contrabandist din partea locului, căutat de autorități, căruia să-i solicite, în schimbul eliberării, capturarea unei rusoaice. În paginile despre târgul cu pricina, senzaționalul și erosul iau o înfățișare dramatică, în sens propriu. Contrabandistul are obiceiul de a o pune pe Niculina, amanta lui, să cucerească bunăvoința ofițerilor de pe graniță. Ragaiac știe asta și îi întinde contrabandistului o cursă. În timp ce, sub ochii acestuia, și în cătarea puștii lui, ascuns probabil în spatele unui geam de pivniță, Ragaiac profită bărbătește de nurii frumoasei femei, soldații înconjoară casa. Dar contrabandistul rezistă geloziei și-i cruță viața îndrăznețului său rival, salvându-și-o și pe a lui însuși. Desigur, mult dorita, îndelung visata rusoaică nu-și face apariția niciodată.

Spuneam că romanul lui Gib Mihăescu a fost prost citit. Natura lui romanescă le-a scăpat criticilor vremii, care l-au considerat psihologic (nici vorbă!) ori i-au găsit deopotrivă mari merite și mari defecte de stil. Unul dintre cei mai de seamă cronicari literari din anii '30, Pompiliu Constantinescu, a alcătuit o listă de deficiențe ale limbii din *Rusoaica*. În schimb, Tudor Vianu i-a făcut loc în cartea lui despre *Arta prozatorilor români*, citând o minunată pagină descriptivă, care i-a adus aminte, vezi bine, de „frazarea bine cadențată" a prozei elaborate literar a unor

Odobescu și Caragiale. La mijloc e o confuzie destul de frecventă în felul în care se citeau mai mult romanele, și anume confuzia dintre autor și narator. Autorul fiind scriitorul, acela care scrie romanul, în cazul de față Gib Mihăescu, naratorul e vocea care relatează ceea ce se petrece în roman. Înainte de al doilea război, această diferență nu se făcea. Iar dacă romanul era la persoana întâi, ca *Rusoaica*, nu exista nicio îndoială în privința faptului că acela care povestește extraordinarele aventuri ale lui Ragaiac este însuși Gib Mihăescu. Devenit Ragaiac, Gib Mihăescu e tratat prin prisma capacității lui de a scrie: care lui Pompiliu Constantinescu i se pare minimă, iar lui Vianu maximă. La o primă vedere, amândoi criticii au dreptate. Romanul e scris atât în limba cazonă, vulgară, plină de erori, care putea fi a locotenentului, cât și aceea literară, perfect articulată, care trebuia să fie a romancierului. Îl putem bănui vinovat pe Gib Mihăescu de acest stil dublu. Fără o conștiință artistică limpede (o aveau puțini romancieri din generația lui), Gib Mihăescu s-a lăsat furat de condei, cum se spune, și a amestecat expresivitatea ușor trivială, în orice caz, incultă, a lui Ragaiac cu aceea elegantă la care, credea el însuși, este obligat orice romancier care se respectă. Să nu uităm un lucru: Gib Mihăescu vede în Ragaiac un intelectual. Băiat cu școală, el solicită să fie detașat pe graniță, unde trăiește într-un bordei, din cauza despărțirii de femeia iubită, răpind-o chiar în ziua nunții ei cu un altul (în condiții la fel de aventuroase, ca s-o abandoneze apoi fără scrupule), și unde își aduce cărțile preferate, între care *Biblia,* el fiind și un cititor la fel de nesățios, iubind deopotrivă literatura și matematicile etc. etc. Așa stând lucrurile, cum să nu-l facă autorul să vorbească distins și literar? Realismul însă l-a determinat pe autor și să-i pună în gură cuvinte care îi veneau personajului din meserie și din experiență. Am fost tentat, când am comentat romanul în *Arca lui Noe*, să văd aici o ironie: Gib Mihăescu ni-l prezintă pe Ragaiac ca pe un Don Quijote care se comportă ca un Sancho Panza. Unul din rarii comentatori ai *Rusoaicei* din anii comunismului scria: „Individul erotic al literaturii lui Gib Mihăescu nu tânjește (când tânjește!) după frumoasa fără corp, ci cu corp. E lucrul cel mai simplu și mai evident,

pe care se pare că nici romancierul nu l-a înțeles până la capăt." Și mie mi se pare acum, ca și lui Alexandru Protopopescu, că lucrurile chiar așa stau. Cu treizeci sau cu șaizeci de ani în urmă ele nu erau evidente. Și, observând că Protopopescu însuși a consacrat *Rusoaicei* un capitol în *Romanul psihologic românesc,* mă împac cu ideea că noi toți l-am citit mai mult sau mai puțin greșit.

În definitiv, reluându-l astăzi într-o ediție așa zicând de popularizare, mă simt obligat să adaug câteva lucruri simple și pe înțelesul tuturor. *Rusoica* e un roman captivant, care se citește cu plăcere, dincolo de toate sofisticatele considerații ale criticilor. E un roman de aventuri și de iubire, despre un tânăr care își ia dorințele drept vise și iluziile drept idealuri. Cu toții, la o anumită vârstă, păcătuim acest lucru. Și până să ne fie rușine de păcănia proprie, ne desfătăm cu nemaipomenitele păcănii sentimentale ale locotenentului Ragaiac.

Nicolae MANOLESCU

RUSOAICA

BORDEIUL PE NISTRU
AL LOCOTENENTULUI RAGAIAC
1933

Când mi s-a dat ordin să trec cu detașamentul de pază pe Nistru, am salutat cu multă bucurie această noutate. Și m-am bucurat cu atât mai mult, cu cât vedeam mutra plouată a camarazilor mei de batalion: adio vinul bun, fetele vesele și viața asta cu sindrofii, cu baluri, cu întâlniri furișe de orășel basarabean, care, la urma urmei, oricât de mic, oricât de strâmt și de noroios o fi, e totuși un orășel.

Pentru mine ordinul venea tocmai la timp. Într-o bună dimineață, zorile mă găsiră lângă o lungă masă, pe care cărțile o ocoliseră de mii de ori în goana celui mai accelerat *chemin de fer* pe care l-am văzut vreodată în proaspăta, dar încercata mea carieră de jucător de cărți. Aveam dinainte-mi exact suma de lei douăzeci, cu care începusem pontajul. În timpul nopții suma asta crescuse fantastic, scăzuse brusc, ca un termometru sub năprăsnicia crivățului siberian, se ridicase iarăși, îmi îmbrâncise inima în aceleași subite și sufocante oscilații, pe care le făcea norocul zănatic venind spre mine și părăsindu-mă, atât de nenumărate ori, într-un atât de restrâns timp!

Hârtiuța albastră de dinainte-mi, atât de lipsită de valoare în vremurile astea tot atât de bune și tot atât de rele ca oricare altele, mă dezgusta cu desăvârșire. Un semn pe care i-l făcusem cu creionul înainte de a o arunca în iureșul jocului, dintr-o curioasă obișnuință, îmi stârni un zâmbet de silă pe buzele uscate de fumul țigaretelor și de vinul vărpsit cu astringente boieli sângerii; aveam în față chiar hârtia cu care pornisem, cu douăsprezece ore înainte, în căutarea unui noroc factice.

Cu un gest teatral o aruncai dinaintea noului bancher și, fără să mai aștept care-i este soarta, plecai cu un aer de inspirat, strângându-mi umerii înfiorați de plăcutul venin al vârfurilor de ace, pe care le înfig în sângele moleșit nopțile pierdute. Însă, înainte de a mă duce la cazarmă, mă îndreptai spre poștă; și acolo, pe pupitrul scâlciat, în praful stârnit de măturoiul omului de serviciu,

am compus o vastă comandă către una din cele mai mari librării din București. Am cerut numai cărți serioase, mai mult de știință: istorie, filosofie, chimie, fizică, matematică, *Sfânta Scriptură*, *Coranul*, *Iliada* și o grămadă de texte latinești și grecești, cu două enorme dicționare: atât cât să-mi ajungă pe doi ani de zile, ca să mă satur de citit și de învățat. De altfel, nu eram la prima mea hotărâre de a înlocui cărțile lui Grimaud cu cărți propriu-zise, dar până acum nu făcusem decât mici încercări. Comandam câteva romane și câteva volume de versuri și cu asta credeam că am sfârșit-o cu nopțile pierdute. Chemam în ajutor literatura să mă scape de setea de viață! Acum însă, judecând după dimensiunile comenzii și după gravitatea obiectului ei, nu-mi mai rămânea nicio îndoială că aceea ce întreprindeam era din cale-afară de serios.

Și ca o dovadă că însuși destinul se asocia cu mine, ca să-mi arate că sunt menit unei căi cu totul alta decât celei pe care apucasem, făcu astfel încât, după câteva zile, cărțile să sosească în același ceas cu ordinul de plecare pe Nistru.

În primele momente mă gândeam nici să nu-mi iau rămas bun de la Marusea. Un om hotărât s-o rupă cu totul de ceilalți, deci și de prietena lui intimă, trebuie să pornească în pas gimnastic și nici măcar să nu se mai uite înapoi. Dar reversul gândului îmi spunea: un om hotărât trebuie să revadă, până în momentul clipei finale, tot de ceea ce are să se despartă și dacă inima lui nu-i va da niciun brânci înapoi, el va porni senin, mândru, conștient de tăria lui.

Am chemat deci pe Marusea – la ea nu mă mai duceam deloc după cele petrecute – și dânsa s-a grăbit să vină într-o stare de neliniște și de tristețe care mi-a dat imediat conștiința superiorității mele. Mândria numai o împiedica să izbucnească în plâns; dar dacă o clipă sprâncenele ei încordate de încăpățânarea-i rusească și-ar fi destins arcurile strânse la maximum, vedeam bine că lacrămile i-ar fi inundat fața potop. M-a înduioșat mult această slăbiciune omenească, ce se vedea tot mai clar pe măsura sforțării pe care biata fată o făcea ca s-o ascundă. Oricum, era pentru mine toată această zbuciumare! Și pentru că ea nu răsfrângea asupra-mi

decât bucuria de a mă ști atât de adânc înfipt în sufletul ei, fără ca sufletul meu din parte-i să poată fi reținut acolo de nicio cătușă, înduioșarea mea avea într-însa ceva părintesc, ceea ce o îndârjea pe ea mai mult și-i prefăcea inima în bucăți sângerânde, zvâcnind la picioarele mele.

O, sfântă fericire de a putea fi, tocmai prin seninătatea și conștiința libertății tale depline, chinuitorul unei pâlpâiri de viață, pe care ai îngenuncheat-o, ai subjugat-o și o oprimi! O compătimești pentru că o oprimi și o oprimi și mai cu tărie, pentru a simți până la maximum de intensitate dulceața milei.

O pipăiam sub vraja acestui sentiment divin și-i striveam sânii apăsând-o sub piepții bine vătuiți ai vestonului meu. Îi sărutam părul cu sclipiri portocalii, care, seara, sub lumina becurilor, se aprindea îndată de acel straniu și minunat roșu aprins. Îi sărutam năsucul ei obraznic și-i simțeam pe genunchi căldura coapselor pline, îi mângâiam alene fluierele picioarelor subțiri, singurele de care aveam regretul că nu sunt ceva, ceva încă mai lungi. Ca să fie pentru mine rusoaica întreagă. Să [se] asemene, să se apropie de rusoaica întreagă din gândurile mele. Dar pentru asta, hm... mi se pare că și iubirea care-o mistuie ar fi putut să se arate altfel, nu știu cum...

După spița tatălui și după spița mamei, Marusea era rusoaică sadea... și totuși pentru mine ea nu era decât o basarabeancă.

Pe când rusoaica pe care o așteptam, rusoaica din visurile mele... Doamne, ce distanță...

Sectorul meu fu hotărât, cu totul izolat, destul de departe, și în dreapta și în stânga și în spate, de sate ori locuințe omenești; nici măcar în față, dincolo, peste fluviul cu mers molcom, în vasta împărăție a misterului, nu se zărea, oricât puteai cuprinde cu ochii, vreun acoperiș.

„Aci, mi-am spus cu toată încrederea, aci voi deveni alt om... Fii slăvită, sfântă singurătate!"

Și pentru a-mi stimula mulțumirea, amintirea îmi alerga necontenit și acuma la ofițerii, tovarășii de petreceri, de care tocmai mă despărțisem. Ei căscau și se întindeau dinainte, antrenându-se

pentru lungul repaos forțat la care fuseseră condamnați. La ultima masă luată la popotă împreună, ei studiaseră harta statului major cu atâta luare-aminte și pricepere, de parcă a doua zi ar fi fost chemați la o mare întrecere strategică. De fapt, nu făceau decât socoteala distanțelor de la punctul fiecăruia de comandă până la satul cel mai apropiat. Nevoia de a se ști aproape de lume, de oameni, era frenetică pentru aceste ființe: oceanul singurătății, căruia eu așteptam să mă dau cu atâta poftă, pe ei îi îngrozea, îi amețea. Îi ascultam cu aerul de superioritate al celui ce știe găsi, tocmai în motivul temerii celorlalți, piedestalul tăriei sale.

– Fraților, eu sunt doar la doi kilometri de Tohatin...

– Ba eu chiar în Vadul-lui-Vodă. Voi ați văzut vreodată Vadul-lui-Vodă?... Putem zice că e un târg curat...

Dintre noi toți, unul singur nu-și găsea niciun fel de împăcare în revelațiile mângâietoare ale hărței. Pe el depărtarea de acest orășel, pe care aveam să-l părăsim cu toții, îl durea într-atâta, încât nici chiar apropierea de Chișinău, dacă ar fi fost cu putință, de București sau de Paris, nu l-ar fi putut tămădui.

El se plimba îngândurat printre noi, cu mâinile în buzunarele pantalonilor. Părea că ascultă exclamațiile de surpriză ale cetitorilor hărței, zâmbea pentru fiecare în parte și zâmbea de asemeni când râsul era general, dar nu mai trebuia să ne spună nimeni atunci că gândul lui era cu totul absent de noi și de vorbele noastre.

– E gata, domnule căpitan! strigă din cadrul ușei, țeapăn ca o alcătuire mecanică, ordonanța, salutând cu mișcări cadențate de articulații, pocnindu-și călcâiele, învârtindu-se în loc și pornind în pas elastic.

Căpitanul îl urmă fără mișcări cadențate, deși tot așa de mașinal. Ne îngrămădirăm cu toții la fereastră, ca să vedem pe căpitan apropiindu-se de strașnicul Volbur, calul cel negru, pe care încercase fără izbândă să-l cumpere și comandantul corpului. Volbur își primi stăpânul cu un nechezat de prietenie și cu mișcări sprintene și nervoase, alungând ape negre pe gâtul și pe crupa plușată.

– Toată nădejdea lui Bădescu a rămas iar în Volburul lui! exprimă cineva tare gândul care dăinuia în mintea tuturor.

– În patru ceasuri, pe vreme bună, cred că-l aduce înapoi calul ăsta, de-acolo de unde i-a dat colonelul sector... își dădu cu părerea un altul.

– Ați văzut, întrebă al treilea, că sectorul lui a fost hotărât anume cel mai aproape de aici?

– Colonelul închide ochii și aprobă ca el să mai vie din când în când... i-a dat și locțiitor...

Cu toții spuneam câte-un cuvânt sau chiar ne dam o părere întreagă despre căpitanul Bădescu și sectorul său, dar în închipuirea tuturor domnea atunci Ghenea Kersanova, numele sub care camaradul nostru ne prezentase pe amica lui, fiica unui evreu bogat, Kersanov Weiss, fabricant de lichioruri și ape gazoase. Ghenea Kersanova, pe numele semit Golda, n-avea nimic auriu în persoana ei. Înaltă și brună, de-un brun gălbui și asiatic, cu ochii largi, negri-verzui, gura de minuscule proporții, cu părul negru-castaniu, răsucit o dată pentru totdeauna de sumbrul ei Dumnezeu, în inele, pe care niciun meșter coafor n-avea să le mai realizeze vreodată, Ghenea Kersanova nu era chiar o frumusețe. Micul ei nas puțin gătuit spre vârful care căuta în sus și o dispoziție spre râs a pomeților stricau, sau poate, Doamne, agravau printr-un aer strengăresc, foarte simpatic de altminteri, accentul tragic al sprâncenelor îmbinate pe ochii fără fund și priveliștea stranie a rotocoalelor de păr mătăsoase și schimbătoare sub incidențele luminii – ca fumul de cățuie al unei divinități negre – din împletiturile lenețe ale căruia apărea figura cea cu două măști. Chipul enigmaticului nepătruns și al veseliei cotidiene în același timp. Avea piciorul înalt, poate prea plin, dar arcuit prelung și măiestru, și toată silueta ei dură și vibrantă se bucura – pe cât îngăduia să se întrevadă decoltajul și brațele goale – de acea culoare, de acel brun tot așa de neobișnuit ca și figura aceea de Thalie contopindu-se cu trăsăturile sumbre ale Melpomenei.

Privind din acest unghi de vedere, cu toții înțelegeam pasiunea mistuitoare a căpitanului Bădescu, dar se mai șoptea de-o anume viață pe care barișna Ghenea o depănase la Iași, la Cluj și la București, încercând anual câte o facultate și întorcându-se, după trei ani de viață studențească intensă, fără nici o diplomă, fără nici un

examen, fără măcar atestarea unei frecvențe. În toată această vreme fusese văzută în companii dubioase, în locuri și la timpuri bănuielnice; se pronunțau nume, dintre care unele venind firesc și foarte repetat în diverse evenimente mai mult ori mai puțin vagi, ce se desprindeau din această perioadă obscură a biografiei ei; ba chiar pentru un destul de lung răstimp i se da ca domiciliu garsoniera unui ziarist cu renume mai restrâns, care, după aceea, se abătuse de mai multe ori încoace, pentru a-și domoli în cele din urmă, definitiv, zelul nostalgic, sub temperatura glacială a intransigenței bătrânului bogat și habotnic.

Aceeași atmosferă polară întâmpină și pe căpitanul Bădescu din partea părinților fetei; dar acestuia, militar din cap până-n picioare, în loc să-i înghețe zelul, i-l ațâța la maximum. Căpitanul Bădescu era dispus la orice nebunie; domnișoara Ghenea era majoră și ar fi putut în cele din urmă să accepte, cu prilejul unuia din concediile ofițerului, o escapadă, care poate ar fi forțat punerea la punct a lucrurilor. Dar fata nu vrea să audă așa ceva; mai mult, ea dăduse să se înțeleagă că bătrânul Kersanov ar fi rămas intransigent chiar dacă Bădescu ar fi acceptat până și extrema nebunie, unica desigur, de care poate nici căpitanul n-ar fi vrut să audă: escapada la templu.

Mulți credeau că domnișoara Ghenea răspândise acest zvon tocmai pentru a arunca în cumpănă gravitatea unicului motiv, care ar fi constrâns pe oricare altul să bată învins în retragere, ceea ce ar fi dovedit că dânsa nu răspundea iubirii profunde și încăpățânate a ofițerului, decât cu un savant joc de cochetărie, pe care știa perfect să-l conducă și care o amuza. Alții, dimpotrivă, știau precis că domnișoara Ghenea refuzase mai multe partide, dintre care una din cele mai ispititoare, toate pe placul tatălui ei; se mai aflase apoi de lacrămi, de scene violente, de blesteme, de intervenția rabinului, de întreaga, în sfârșit, prea cunoscuta gamă a acestei străvechi și întruna noi drame de iubire.

Evenimentele acestea, cu multiplele lor variante, care trezeau din somnolența cotidiană societatea târgului basarabean, se plimbau vii acum, văzute ca prin ocularii de perspective diverse, în gândul camarazilor strânși la fereastră, ca să admire, chipurile, exercițiile ecvestre ale strașnicului călăreț Bădescu, propriu-zis

ca să-i urmărească mai atent crispațiile feței prăbușite, adâncimea melancoliei ce i-o revărsau ochii, mișcările forțate și mecanice în care se întrevedeau silnicia și dezgustul. „Se dusese căpitanul Bădescu!" s-ar fi auzit răsunând din cugetul tuturor, dacă mințile le-ar fi devenit sonore. El, marele glumeț și curtezan, marele gimnast și ochitor fără pereche, marele chefliu și înfocat maestru al spadei! Silințele lui de a se ține în șa tot ca înainte, parcă ne făceau rău. Uitând pe nesimțite cum trebuia să se ție, capul greu se lăsă deodată ca o ghiulea de plumb spre coama lui Volbur, trăgând după el trupul de brad dinainte, acum deșirat ca o armonică. Și totuși omul ăsta domnea încă printre noi; multe dintre glumele lui răutăcioase, ba chiar sângeroase, nu mai răsunau sub tavanul popotei sau la întrunirile de joc. Dar acum nimeni n-ar fi îndrăznit să spună vreo istorisire cu evrei, în fața acestui până acum inepuizabil sac de anecdote, al căror erou principal era fiul lui Israel. Cuvântul „jidan" dispăruse din pronunțarea noastră și se vorbea de Kol-Nidre, de Iom-Kipur, de Purim ori de Sărbătoarea Cuștilor, cu aceeași cuviință cu care s-ar vorbi de Vinerea Mare, de Înviere, de Crăciun ori de Înălțare; mai mult chiar, se întâmpla adesea ca vreunul din aceste cuvinte din urmă, ori toate la un loc, să fie amestecate printre obișnuitele înjurături ofițerești; dar a fi amestecat printre ocări cuvintele sacre dintâi era totuna cu o provocare directă la adresa lui Bădescu, victima bigotismului fervent, al cărui respect îl impunea.

Astfel de metamorfoze omenești pentru întâia oară vedeam în viața mea; dacă acesta e amorul, îmi spuneam, atunci e sinistru! Noțiunea lui pentru mine era legată neapărat de cântec și de amfora cu vin. Ceea ce vedeam era pur și simplu o deviere bolnăvicioasă, o particularitate cu totul izolată. Dar față de această prăpastie ascunsă, care întâmplător mi se deschisese dinainte-mi, eu simțeam cu atât mai puternic aerul de înălțimi al libertății umplându-mi până în fund plămânii.

Eram cel mai liber dintre toți aceștia; nu numai că nu mă speria singurătatea, dar o doream acum cu aceeași pasiune cu care dorea căpitanul nostru pe Ghenea lui. Iar la dânsul, sărmanul, mă uitam cu o infinită milă.

Cum mă uit și acum la imaginea lui, încă proaspătă și vie, ocupând ea singură cea mai mare parte din noianul de amintiri, pe care-l rostogolesc fericit, ca un copil un nămete de zăpadă, în această sfântă și solemnă singurătate.

Detașamentul mi-era întins pe-o bună distanță; oamenii făceau cu schimbul. Când parte din ei plecau în patrulare, ceilalți rămâneau în jurul meu, formând rezerve de care aș fi avut nevoie în vreo împrejurare neplăcută.

Ca și mine – în afară de vreo doi, trei gradați, care lăsaseră amintiri în orășelul de-abia părăsit – ceilalți, cei mărunți, soldații, păreau foarte mulțumiți de situația cea nouă. Mai întâi scăpau de instrucție sau aproape scăpau. Al doilea, aci, în pustietatea asta de văi ușoare și colnice presărate de cochete mănunchiuri de arbori, cu fluviul plin de răcoare și de sălcii la câteva sute de pași, cu cerul larg și nesfârșit deasupra, cu mirosul de iarbă și de câmp, ce năpădea de pretutindeni, nările lor avide se deschideau larg și ochii lor de țărani se aprindeau de beția naturei. Îi vedeam mai dârji și mai sprinteni, mai veseli și mai firești, noua lor menire părea că-i intrigă și chiar îi asmute; vorbeau acum cu ton răspicat, ca acei care au pe umerii lor o însemnată datorie și-și iau noul rost foarte în serios.

Când erau strigați să se așeze în linie, se repezeau agitând cu ușurință armele, pe care până aci le mânuiau cu greutate și cu pioasă resemnare, de parcă ar fi cântărit sute de kilograme.

Se aliniau acum grabnic și trânteau din călcâie, chiar mai mult decât ar fi trebuit, nerăbdători parcă să fie puși la isprăvi mai mari. Din toate gesturile lor se vedea limpede un prisos de energie, pe care nu știu cum să-l cheltuiască mai cu spor, cu bunăvoie, cu nețărmurită plăcere. Atunci, pentru a-i înnebuni cu desăvârșire, i-am asemuit cu niște voinici de pe malul Oltului porniți proaspăt după haiducie, iar eu m-am intitulat căpitanul lor; glumă pe care ei au primit-o ca niște veritabili haiduci, cu zgomot mare, cu chiote de vitejie, cu capele aruncate în înălțime.

Dar impresia asta de haiducie mă stăpânea și pe mine cu adevărat, mai ales când gradatul de serviciu se prezenta în odaia mea de scânduri, săpată într-un mușuroi de pământ, tapetată cu ziare

ilustrate și împodobită cu rafturi de cărți, ca să mă anunțe, pocnind din tocuri, că la punctul cutare, mai sus sau mai jos, pe apa fluviului, a fost prins un grup de bolșevici, încercând să treacă pe furiș pe teritoriul nostru.

La început ordonam ca prinșii să fie aduși în fața mea. De obicei „bolșevicii" erau niște bieți zdrențăroși, cu fața supță de mizerie, cu ochii aprinși de frigurile fricii și oboselii celei mai crunte; cine știe ce distanțe enorme străbătuseră acești nenorociți, pe furiș, cine știe câtă artă istovitoare de nervi ca orice artă întrebuințaseră pentru a se strecura pe dinaintea poliției celei mai bănuitoare și mai iscoditoare din lume. Ajungerea pe limanul românesc era pentru ei suprema fericire, termenul tuturor suferințelor; pe țărmul celălalt, pe care abia îl părăsiseră, vedeau încă spectrul foamei și al mizeriei, privind în urma lor livid și neputincios, cu desperarea celui căruia i-a scăpat o bună pradă din gheară.

Dinainte-mi ei păreau acum mai liniștiți și mai siguri; translatorul îmi raporta, calm și indiferent, omagiile și efuziunile lor de simpatie la adresa țării și mai cu seamă a mea. După ce sfârșeau, le răspundeam și eu, adulmecând ca un veritabil căpitan de haiduci aspectele fizionomice pe care le produceau pe fețele lor cuvintele mele. Le răspundeam clar și meșteșugit, cu aceleași fraze șlefuite, până la perfecțiune, de deasa lor întrebuințare.

Îi lămuream că legile românești interziceau și reprimau trecerea clandestină a frontierelor, le arătam apoi maximum de pedeapsă pe care-o atrag contravențiunile la legea pașapoartelor, dacă nu e vorba de vreo complicație cu pedepsele altor legi mai drastice, pentru musafirul trimis dinadins sau adus de gânduri necurate.

La auzul acestor cuvinte, chipul lor părăsea și cele mai neînsemnate urme de neliniște, se colora cu pigmenții celei mai neașteptate fericiri și – dând din umeri pentru capitolul complicațiilor – întregul grup nu-și putea reține un murmur de satisfacție luând act de maximum de pedeapsă ce i-l rezervă legea pașapoartelor.

Venea atunci un moment de largă destindere și de mulțumire nereținută, care se materializa prin câte-o interjecție sau prin câte-o impresie fugară, pe care bieții oameni și le schimbau reciproc la ureche. Urma apoi așteptata și exagerat de severa corectare

a ținutei, prin care ei voiau să-mi arate că n-au uitat că se găsesc în fața mea și se grăbesc să-mi acorde respectul, dus chiar până la umilință, ce cu drept mi se cuvine.

Reluam atunci cuvântul, fixându-i de astă dată cu și mai mare luare-aminte, în vreme ce translatorul și subalternii mei din preajmă tușeau grăbit și-și verificau distanța dintre picioare, pentru a-și asigura un echilibru cât mai stabil și mai comod în urmărirea părții a doua, și celei mai amuzante, din spectacolul ce li se oferea zilnic și gratuit, întruna același, dat totdeauna variat, prin felurimea personagiilor și temperamentelor care jucau același rol dureros.

Reluam deci cuvântul și le aduceam la cunoștință, tot așa de calm și lipsit de afectare ca până acum, că ei nu erau cei dintâi refugiați din Rusia cari făceau cinste solului românesc să-l considere ca azil și să-l onoreze cu efuziunile lor de dragoste și cu prezența lor prețioasă. Dimpotrivă, numărul celor cari apucaseră să vină înainte era atât de mare, încât închisorile românești nu mai puteau face față aplicărilor legii pașapoartelor, oricât de restrâns ar fi fost termenul pedepselor, pentru ca toți noii-veniți să poată face comparație între cele două regimuri, comunist și burghez, începând cu partea cea mai grea a vieții; așa cum reîntorșii la viața de apoi trebuie să facă în prealabil un mic stagiu în bine încălzitele purgatorii cerești.

Dar, nemaiposedând mijloace de corecțiune și de sancționare a vinovaților și având adânc înrădăcinată în tradiția lui milostenia creștină, statul nostru se găsește față de noii-veniți în imposibilitatea de a-și încărca bugetul cu noi închisori, așa că-i iartă de vina lor gravă de a fi trecut frontiera clandestin și fără nicio formalitate (mare mișcare de entuziasm în auditoriu) și-i invită politicos să se întoarcă pe unde au venit...

Aci urmau obișnuitele exclamații de surpriză, de nedumerire, obișnuitele rugăminți către translator de a repeta ultimele cuvinte ori de a controla, consultându-mă din nou, dacă nu cumva a transmis greșit, neauzind bine poate...

Translatorul însă, la fel ca sentinelele, se desfăta cu rânjet discret și cu falșă duioșie, le împărtășea că audiența a luat sfârșit și, arătându-le grelele tomuri deschise pe masă, le da să înțeleagă

că e timpul să fiu lăsat în pace. Dar tocmai acest lucru erau departe să-l înțeleagă bieții oameni, așa că soldații trebuiau să-i ia ușor în piept pentru a-i face să se evacueze.

La început, soarta refugiaților mă înduioșa. Mă întrebam dacă aceste reprezentații pe care le dădeam oștenilor mei nu frizau oarecum ridicolul și mai cu seamă cruzimea. Dar înainte ca să mă hotărăsc să le pun capăt, găsii la un întins de mână ideea care mi le scuza. Dacă i-aș fi trecut doar în revizie și, fără să le dau nicio explicație, i-aș fi somat apoi s-o ia îndărăt peste apă, ar fi fost oare mai blând ori mai civilizat? Pe când așa, după sarcasmul inevitabil al micilor spectacole aproape cotidiene, aveam grijă ca trecerea înapoi a Nistrului să fie făcută în cele mai bune condițiuni de siguranță pentru ei; astfel lucrul nu se întâmpla decât spre dimineață sau la ore când, după semnele și informațiile ce aveam, pe malul celălalt al râului nu se găsea picior de grănicer rus – așa că până-n faptul zilei să aibă toată vremea să se îndepărteze de frontieră într-atâta, cât să nu trezească vreo bănuială propriilor lor autorități.

Mai pe urmă însă, nici nu mai vream să știu de ei, atâta mă indignau noutățile ce le aflam despre acești indivizi, care cereau azil cu lacrămi în ochi și cu smerite jurăminte de credință, pentru a începe să uneltească și să se întrunească în pivnițele orașelor vecine în conjurații secrete. Vestea descoperirii unor recente comploturi, la care în cea mai mare măsură luaseră parte tocmai musafiri de aceștia îndoielnici, intrați în țară prin sectoare de frontieră aflate sub autoritatea unor comandanți mai puțin severi decât ai mei, mă făcu să mă dezinteresez aproape complet de dânșii și să-i las pe mâna soldaților. Mie mi se raporta doar numărul celor prinși și toată grija pe care o aveam de acum înainte era ca, la pornire, să văd dacă numărul îmbarcaților era tocmai acel ce mi se raportase. Iar singurele cuvinte pe care le adresam refugiaților înainte de plecare erau doar să-i întreb dacă, în afară de obiectele suspecte ce li se confiscaseră la percheziție, li se oprise cumva bani ori lucruri de valoare ce le-ar fi avut asupra lor. Pe urmă, plictisit și zorit, mă refugiam în mijlocul cărților mele și ceasuri întregi nu mai vream să mai știu de nimeni și de nimic.

Aveam și eu un cal, cu care plecam în inspecție pe linia sectorului de pază. Când mă avântam în șa, mă gândeam la Volbur al căpitanului Bădescu și mă pufnea râsul. Pentru că Pafnute, calul meu, destul de dospit și el, nu făcea nicio mișcare când îl apucam de gât și-mi înfigeam botul cizmei în scară. Pafnute pleca supus capul și cu siguranță, dacă ar fi fost cu putință, s-ar fi lăsat și pe vine ca să-mi înlesnească ascensiunea pe spinarea lui largă. Pafnute mă jignea cu atitudinea lui docilă. Parcă ar fi fost un bunic, care primea fără nicio împotrivire să se joace cu nepoții de-a calul.

Pafnute era calul sectorului. El își cunoștea bine meseria și mă ducea domol pe sub colnice, ferit de vederile malului dimpotrivă, ca și când și-ar fi dat seama perfect că, în slujba pe care o îndeplineam amândoi, discreția este una din cerințele de căpetenie. Cu Pafnute nici nu-ți trebuia călăuză, chiar la prima vizită făcută posturilor. Dacă lăsai frâul în voia botului său înțelept și amical, Pafnute te ducea prin viroage atât de ascunse, își croia drum prin tufișuri cu cărărui întortocheate, atât de bine știute de copita lui, că rămâneai sedus de priceperea acestui animal a cărui bunăvoință de la început mă revoltase. Pafnute era croit pentru mica strategie; poate că, avansat în misiunea lui cotidiană, s-ar fi dovedit și în strategia de linii mari un bun conducător de generali. În orice caz, era un cal care nu-și greșise cariera.

Adesea ieșeam de sub dantelăria complicată a terenului și-n față mi se deschidea atunci larga perspectivă a împărăției tăcerii. Uneori pe malul vastului imperiu privirea îmi dădea de-o santinelă cu capul țuguiat, ca un corn în creștet. Soldatul roșu sta și visa și el ca și întinderea fără margini din spate-i. Țineam în loc pe Pafnute care se resemna să-și curețe crupele de muște plesnindu-le din plin cu pământuful cozii, iar eu mă complăceam să fixez soldatul rezemat în armă, care nu mă vedea. Ca și când aș fi pândit să descifrez, în atitudinea și în mișcările pe care le va face întâi, misterul adânc ce păzea; iar nemișcarea aceea, întinsă până dincolo de răbdarea-mi obișnuită, și ochii aceia pierduți în nicăieri îmi măreau și mai mult nedumerirea.

Cravașam atunci cu putere un vlăstar tânăr de salcie și plesnetul scurt ca de explozie de armă sărea deodată râul ca să scuture

pe somnolent din visuri. Surprinsul schița atunci în zig-zaguri de fulger gestul firesc al revenirii. Se trezea la realiate, ochii îi înviau, pumnii strângeau convulsiv arma în poziție de apărare. Să apere ce? Neantul propriilor gânduri sau golul nesfârșit din spate-i?

Era rândul meu acum să nu mai dau niciun semn de viață. În schimb, grănicerul roșu devenea tot mai nervos cu cât se prelungea tăcerea. Ochii lui străpungeau zadarnic frunzișul înșelător al malului dincoace. Se agita pe marginea imensului gol ca umbra pusă de Dumnezeu la vămile văzduhului. Izbucneam atunci, fără să mă arăt, într-un hohot zgomotos și sarcastic, într-un hohot atât de voios și de poznaș, că umbra cu corn în frunte redevenea, deodată, un biet om, un biet flăcău, parcă surprins într-o postură nepotrivită, rușinat și zăpăcit. În fața eternului și nesfârșitului râs, până și-n ochii lui, zâmbitori acum și parcă cerând îngăduință, umflatul gol se prăbușea deodată la nivelul sterp al nimicniciei totale.

Mă podidea atunci și mai năvalnică veselia, la amintirea propriei mele amăgiri, care o clipă mă făcuse să disting un gol umflat de altul dezumflat, așa cum întrecutul cu băutura despică în două o nălucire unică.

Am ieșit la iveală și am fost salutat cu un râs și mai puternic decât al meu din partea cealaltă. Râsul amândorora creștea din sine însuși și a ținut multă vreme. N-a fost însoțit de niciun cuvânt tot timpul, de niciun alt gest, afară de acela pe care-l face omul din cap și din gât când bagă de seamă că s-a speriat degeaba sau s-a străduit din greu pentru nimic. Pafnute s-a asociat la veselia noastră cu câteva nechezaturi prelungi, el, atât de măsurat în expansiunile lui sufletești. Și câtăva vreme și-a permis chiar să mă țină pe creste, în văz liber, departe de frunzișul viroagelor. L-am bătut pe gât domol: calul e cal, chiar când e serios și strateg ca Pafnute. El se încrede în râs și-n prietenie. Și pulpele mele l-au îndreptat din nou, înțelepțește, pe drumul cel ferit, pe care el știe să meargă așa de bine.

Grănicerii, care s-au dat pe undeva la odihnă, cum mă simt, încep să ciulească urechile și să scruteze cu privirea încruntată

în toate părțile, arătându-și zelul. Se fac că nu-mi cunosc pasul calului și, cu toate că țăcănitul potcoavelor le-a intrat de mult în auz, ei sar ca împinși de-un resort cu declanșarea întârziată și strigă scrâșnit: „Cine-i, stai!" Pe urmă, când mă văd, fața li se luminează cu stângace surpriză, liniște și prietenie. Nu era ceea ce crezuseră! Câteodată însă vreunul e într-atât de pierdut în gânduri, de bună seamă în amintirile lui de peste Olt, că abia când simte aburul cald al calului pe ceafă, tresare:

– Bine, mă nefericitule, îi strig atunci, cum ai să-mi prinzi tu bolșevici, când dormi de-a-n picioarele. O să te fure ei pe tine și abia peste Nistru o să bagi de seamă...

Mârlanul se scarpină în cap, pe față cu un râs care arată că n-are păsare.

– Care? răspunse el, pătruns de sine. Poate mort m-or duce acolo.... Dar eu v-am auzit și știam că sunteți dumneavoastră... D-aia nu m-am întors...

– Da de ce ai rămas aci și nu circuli? Unde ți-e însoțitorul?

– E și el pe-aci, pe-aproape... Am mirosit ceva și ne-am pus la pândă...

Cu toate răspunsurile lor prompte, pe „visători" îi țineam de obicei prin preajma pichetului. Spre flancurile sectorului dam drumul doar la cei cu urechea fină și cu pas de copoi, ale căror raite prin posturile apropiate și printre patrule nu mai conteneau. Noaptea mai ales tot locul era bătut, iar schimburile obișnuite plecau la ore și pentru intervale de timp diferind cu totul de la o noapte la alta și chiar de la un schimb la altul. Astfel năvoadele mele prinseră la început cea mai bogată recoltă pe tot batalionul. Primii felicitări. Pe urmă, încetul cu încetul, vânatul se împuținâ, deși nici acum vămuitorii de oameni nu s-ar fi putut lăuda că mi-au dejucat sistemul de pază, surprinzând vreo regularitate ori periodicitate în mișcările patrulelor. Recolta se împuțina pentru că sectorul devenise periculos.

Eu nu avusesem decât să imprim aceste mișcări plutoanelor mele: cei doi plutonieri le prinseră și acum ei manevrau de minune. Eu nu serveam decât ca un simplu regulator, o supapă de siguranță care intra în acțiune numai când lucrurile amenințau

să se încurce. Mă mulțumeam să supraveghez plecările și sosirile, încât îmi rămânea un timp incalculabil pentru cărțile mele.

Mai ales plutonierul Gârneață îmi era de prețios ajutor. Era socotit de toți aghiotantul meu și mâna mea dreaptă. De altminteri, pe el îl lăsam să-mi țină locul, deși era mai tânăr decât plutonierul celălalt, Cebuc, om vrednic și acela, dar care, când striga „trăiți!" sau asculta vreun ordin, nu-și proptea ca Gârneață ochii drept în ochii mei. Pe când Gârneață era gândul și sufletul meu, dezbrăcat de toate clasele de școală și de toate teancurile de cărți din coliba de scânduri a „comandamentului", cum era denumită de refugiații de peste fluviu. (Soldații îi spuneau pur și simplu: bordeiul domnului locotenent.) Mă vedeam în Gârneață, cum aș fi fost dacă aș fi rămas plugar și m-aș fi reangajat.

Amândoi eram bruni-negricioși, subțirateci și înalți. El era și mai înalt decât mine, dar eu mai subțiratec și mai mlădios decât el. Amândoi aveam fețele lunguiețe, dar aveam satisfacția să constat că trăsăturile lui erau mai plate și ochii, la fel de negri, mai puțin mobili. El mai își lăsa uneori câte-o muscă de mustață sub fiecare nară, apoi părul lui negru lucios era mai gros și lins, pe când al meu, poate cu o nuanță mai castanie, era fin și unduios.

Cebuc era mai scurt și mai legat. La figură era alb, dar părul i-era și mai negru decât al nostru. Își lăsa mustață ceva mai scurtă decât buza de sus și-i plăcea s-o înspice ușor în două cârlige drepte și ascuțite. Gârneață îi demonstra adesea că „nu se mai poartă așa" și că trebuie s-o taie mai din scurt, dar Cebuc nici nu vrea să audă. El ținea de bună seamă mult la cârligele lui care scoseseră din țâțâni o vădană din târgul pe care-l părăsisem. Femeia își pusese toalele mai de preț într-un car și pornise după plutonier, hotărâtă să stea cu el, în bordei, pe graniță, fie ce-o fi. Cu greu a fost convinsă să se aciuieze în cătunul cel mai apropiat de sectorul nostru – mi s-a spus Tohatinul – dar la destui kilometri și acela. Nu știu cum se strecura Cebuc până acolo, pentru că oricâte străduințe depuneam, nu puteam să-l găsesc vreodată în neregulă. Într-o noapte numai, mi s-a părut o amazoană în stil rural bușnind dintr-o viroagă. Am strigat, am somat și am tras. Dar patrulele și echipa mobilă atrasă îndată de semnalele mele și de zgomotul

detunăturei n-au găsit nimic pe-o rază destul de întinsă. Mi s-a părut totuși că soldații șopăcăiesc ceva și privesc cu înțeles la Cebuc, care, foarte îngrijat la început și foarte zelos la această cercetare nocturnă, s-a întors să-mi dea raportul negativ, într-o dispoziție și cu un exces de vorbe care n-au putut să-mi scape. Am avut atunci toate motivele să cred că n-a fost vorba nici de-o refugiată de pe Nistru încoace, nici de vreuna care vrea să treacă dincolo. Cebuc înclina să creadă într-o nălucire, deși îl contrariau unele urme proaspete de copită și sfărâmăturile de pământ pe locul unde se ivise arătarea. Iar Gherăscu, țiganul, înalt, cu fața coajă de castană, ciugulită zdravăn de semnele vărsatului, își da cu părerea, primită cu severă căutătură de Cebuc, că trebuie să fie neapărat un „șpion" în vestmânt femeiesc.

Înțelegeam și strâmbam ușor din buze. În definitiv, dacă era vorba numai de vădana lui Cebuc, chiar dacă soldații știau și ascundeau, mare lucru nu putea fi. Rămânea numai ca eu să nu înțeleg niciodată acest lucru. De altfel, ori de câte ori mai pornii noaptea din bordei pentru inspecții inopinate, fantomatica amazoană nu-mi mai ieși înainte.

Amintirea ei mă făcea însă să-mi scape din când în când câte-un surâs. Pentru un om de simplitatea plutonierului Cebuc o astfel de împrejurare putea să-l pună, în propriii lui ochi, într-o postură interesantă. De asemeni, în ochii subalternilor, care de bună seamă îl admirau, nu atât pentru aventura în sine, cât pentru darul lui de a scoate până într-atâta o femeie – probabil o gospodină de treabă – din minți. Aș fi fost curios să știu cam ce părere avea Gârneață, în chestiune. Însă nu-mi dam osteneala să fac aluzie; faptul că el, care-mi șoptea totul la ureche, întârzia să-mi mai dea și această noutate, mă lămurea deplin. Fiind cu neputință să nu fi aflat nimic și cunoscând bine la ce limită se oprește spiritul lui de camaraderie față de Cebuc, nu rămânea decât să fiu încredințat că Gârneață nu-i tocmai încântat de marele succes al camaradului său. Cu atât mai mult, cu cât își amintea că, mai înainte, mie-mi plăcea să subliniez vrednicia oștenilor mei și pe frontul sentimental. Chiar și acum, dacă am fi fost ceva-ceva mai departe

de acest râu și de misiunea pentru care fusesem aduși pe malul lui, n-aș fi întârziat să bat pe umăr pe Cebuc și să-l încredințez: „Degeaba te mai ascunzi, băiete. Știu tot, ei bravo, îmi placi... ești un adevărat oștean... "

I-aș fi vorbit, desigur, cu graiul celui care e conștient c-a avut la activ isprăvi de aceeași natură, în proporție directă cu gradul pe care-l poartă. Recunoști aptitudinile cuiva, întru atât, întru cât îți dai seama sau crezi că la tine aceleași aptitudini se găsesc într-o măsură în cel mai rău caz egală.

Dar acum, întrucât mă privea, nu mai putea fi nici vorbă de așa ceva. Pasul meu trecuse hotărât pragul dezgustului pentru astfel de nimicuri, cum din înălțimea mea sufletească aveam dreptul să le privesc, și tot excesul sufletesc pe care aș fi putut să-l întrebuințez în afară, se concentrase asupra cărților mele și îndeosebi asupra matematicii.

Îmi plăcea s-o denumesc la singular, ca pe o persoană anume. Era Ghenea Kersanova a mea și eram măgulit peste fire, numai încercând să fac o comparație între aceste două înlănțuitoare de spirit. Iubirea mea era vastă ca infinitul, hotarul ei trecând nemăsurat chiar dincolo de nenumăratele jaloane de aur, pe care noaptea le înfigea în depărtările ei din trilioane în trilioane de kilometri și mai departe. Pe când iubirea sărmanului căpitan Bădescu se izbea la fiecare întoarcere de păretele de granit al unei peșteri întunecoase, întortocheate și fără ieșire, mărginite din scurt de intoleranța religioasă a unui bătrân iudeu, fabricant de sifoane.

Rosteam ca orice amant cuvinte de delir ca: axa icșilor și axa igrecilor, integrală indefinită, somațiune, ecuație diferențială, iar pe măsură ce această amantă, învăluită în atâtea simboluri indescifrabile și formule, mă lăsa să-i descopăr câte-un nou mister al frumuseței ei – așa cum o femeie în carne și oase și-ar lăsa, rând pe rând, cu zgârcenie, la iveală, maestatea unui umăr de marmoră sau dulceața infinită a unui vârf roz de sân –, pe aceeași măsură curiozitatea sfâșietoare mă făcea să bâlbâi numele tot altor farmece ascunse și să mă pierd cu totul în acest simțimânt amețitor. Mă trezeam pronunțând cu voce tare, chiar numai pentru

cadența lor, vorbe cu totul fără de înțeles pentru cineva care m-ar fi auzit, ca: „Philosophiae naturalis principia mathematica" ori „Analysis per aequationes numero terminorum infinitas" sau alte titluri newtoniene, kepleriene ori copernicane, găsite prin introducerile istorice ale tratatelor mele și care-mi plăceau îndeosebi pentru sonoritatea lor latină.

Dar nimeni nu putea să mă audă pentru că nu le rosteam decât în strictă intimitate. Pentru ostași eram tot domnul locotenent, care vorbea limba tuturor locotenenților de pe lume. Astfel, îi strigam soldatului care trebuia să-mi execute un ordin urgent: „Haid, te-ai topit?" sau „Aeroplan să te faci!" Și așteptam, ca orice locotenent din lume, ca soldatul să plesnească din călcâiele bocancilor și să răcnească convins: „M-am topit, să trăiți!" sau „Aeroplan, să trăiți!", iar dacă nu-mi plăcea mișcarea, răcnetul, ori dacă dobitocul căsca ochii în sus să vadă despre ce aeroplan ar putea fi vorba, atunci, ca și când nu m-ar fi așteptat în odaia mea de scânduri capitolul virgin al *Integrației prin serii,* îl chemam îndărăt și-l puneam să repete sau îl dam pe mâna lui Gârneață, să-i arate cum poate deveni un om aeroplan.

În odaia mea înotam însă în plin infinit și prin păienjenișul de curbe și emoții priveam înapoi, în amintirile și relațiile mele cu lumea, cu o superioritate grandomană, care mă umplea de mine. Pe Marusea abia o mai vedeam, iar chipul de tragică veselie al Ghenei Kersanov mă făcea să zâmbesc cu milă. Nici domnul general, guvernator al Basarabiei, nu se afla, desigur, pe-o poziție atât de înaltă, cu un orizont atât de vast ca acela pe care mi-l deschisese mie, modest locotenent, calculul infinitezimal, pe malul înecat în tăcere și uitare al Nistrului bătrân.

Ascetismul matematic în care mă complăceam era mai pur decât oricare altul desigur. El se întâlnea poate numai cu necesitatea religioasă, înaltă, a solitarului credincios, retras pentru a găsi în liniștea deplină a înțelepciunei pure, în afară de orice contingență lumească și mai cu seamă sufletească, pe Cel de dincolo de orice limită. Dar era cu totul deasupra ascetismului barbar, a celui ce vrea să definească figura Începutului și Marelui Tot, din vechile cărți lumești și din precumpănirea unei stări de lâncezeală spirituală asupra tentațiilor înadins provocate ale cărnei.

La început și eu credeam că frumusețea clasică și măsurată a poemelor homerice îmi vor pune balsamul păcei pe sufletul meu ars. Dar era o cruntă greșeală: zeii greci începură să frecventeze visurile mele. Brațele albe ale Junonei nu o dată se întinseră molatic în adâncul tulburatelor mele vise, încrușișându-se la ceafă și făcând să se ridice, într-o voluptoasă răsuflare, un bust tulburător din școala lui Fidias. Nu o dată, părul creț al blondei Venere îi înfășură goliciunea ei divină, punând capăt lăcomiei ochilor mei, asmuțiți în neființă. Dar cine nu mă vizita în nopțile acelea, de adâncă tăcere, pe malul singuratec al fluviului cu capricioase meandre și cu lascive convulsii! Frumoasa Elena și Penelope; zâna Calipso și demonica Circe, frumoasa Andromaca și, pasiunea mea deosebită, virginala zeiță Pallas, ale cărei trăsături de severă și gravă mândrie, al cărei profil ideal, sub coiful de războinică, îmi plăceau să le văd în vârtejul fantasmagoriilor stupide ce mă frământau, ca pe un nevrednic solitar, contractate de spasmurile surprizei primului amor-sacrilegiu.

Dar și ziua, în namiaza mare de vară, avusei viziuni antice. Nu-mi fu dat oare odată, în rătăcirile mele prin zăvoaiele și colnicele sectorului, să întrezăresc prin tufișuri picioarele goale ale sălbaticei Diana? Un fior mă străpunsese și mă țintuise în loc, pentru că nu mai era acum un vis, ci aievea, realitatea goală. Era Diana, linia perfectă a pulpelor ei celebre, genunchii ei ușor aduși în afară, gata oricând să fugă, și fusta ei sumeasă deasupra lor, ca în cunoscutele gravuri din textele clasice, mai apreciate de tinerii școlari decât textele înseși.

M-am apropiat de neașteptata arătare cu pași nesimțiți de pisică sălbatecă, ca să-i descopăr fața, interzisă sub grav blestem oricărui muritor de rând. Diana era o țigăncușe rumenă, din partea locului, care venise cu caprele la pășune. De la ea aflai că mă depărtasem mult de Nistru și nu-mi fu de mirare, de vreme ce se întâmpla pentru întâia oară să las acasă pe credinciosul meu topograf cavalin, Pafnute. Diana cea oacheșe mă împărtăși apoi, rând pe rând, la umbra sălciilor, cu farmecele ei divine, care, după atâtea mii de ani, cu toată tinerețea ei crudă, erau departe de a mai fi feciorelnice.

Și când, după scăpătat de soare, pornii, ușor și scăpat de viziuni antice, spre bordeiul meu, pe care-l găsii cu ajutorul stelelor, ca-n vremurile patriarhale, câinii lui Acteon nu mai mă ajunseră din urmă, nici nu-mi săriră în coaste din umbra desișurilor, și nici în nopțile ce urmară nu mai mă sfâșiară cu dinții lor, dătători de friguri lascive, ca pe nefericitul lor stăpân.

După un timp, pornii, de astă dată cu Pafnute, iarăși în căutarea Dianei. Dar n-o mai găsii. Nu mai găsii nici locul unde ea fusese atât de darnică cu mine. Asta mă necăji mult. Pafnute părea că-mi spune: „Vezi, dacă mă luai cu tine, acum știam unde să te duc!" Hotărât lucru, nu aveam niciun talent la topografia aplicată pe teren. Pafnute, cel fără grai, mi-era superior din acest punct de vedere și asta fără ca-n viața lui să fi văzut vreo planșă sau să fi desenat vreun crochiu.

Mă dusei și-n zilele următoare după umbra trecutului. Locul bucuriei trecătoare mi se păru că-l găsesc, dar descoperii altul și mai asemănător. Pafnute, care înțelegea, după modul cum îl opream, gândurile și starea mea sufletească, izbucnea la fiecare luminiș, care mă intriga, în nechezaturi sarcastice.

Renunțai la țigăncușă. Poate că făcea parte din vreo laie poposită în împrejurimi și, lăsându-se după voia caprelor, se răzlețise de căruțe. Poate chiar mă așteptase și-n zilele următoare – până când laia va fi înhămat de drum spre alte orizonturi.

Într-altă zi, răzbind la luminiș mai larg, văzui în zare profilul de cetate al unei mănăstiri. Poate mănăstire de maici, mă gândii, și poate caprele pe care le păzea Diana erau ale mănăstirei. Câteva zile dădui și pe-aici târcoale, dar în zadar. Cum să nu-ți vină să crezi că avusesem de-a face într-adevăr cu o zeiță preschimbată în păzitoare de capre și care nu se coboară de două ori pentru același muritor. N-aveam decât să povestesc, celor ce-mi împărtășeau soarta, această stranie întâmplare, și iată-mă așezând fundamentul unei noi mitologii; nu-ți trebuie pentru asta decât un fluviu cu meandre bizare și cu bogăție de tufișuri și zăvoaie.

Dar poemele homerice au un sfârșit; am deschis atunci *Biblia*, spre mântuirea sufletului meu. Seninătatea spiritului nu se afla în cărți – fie ele chiar clasice – pline de aventuri romantice și pline

de toate pasiunile omenești, de la cele mai curate până la cele mai meschine și mai scandaloase!

Pe când *Biblia*, mi-am spus...

Dar n-am apucat să trec din *Cartea facerii* în *Exod*, că – după câteva zile de rătăcire prin pustiu, în impozantă caravană, călcând, în aerul libertății, mări și ținuturi – m-am încurcat de tot în acel mărăciniș de legiuiri, împărțiri și ierarhizări, care parcă e pus anume în acest loc al *Vechiului Testament*, ca să-ți dea cu adevărat impresia pustiului, a umblatului în deșert după miragii sociale și programe himerice și, evident, a căscatului...

Ajuns în pământul făgăduinței, am adus la rându-mi prinosul meu de recunoștință Tatălui Ceresc, că am trecut în sfârșit cu bine de *Numeri* și *Deuteronom*. Dar iată caravana, acum legiuită, împărțită, ierarhizată și încartiruită, s-a apucat să se dedea la o serie de măceluri, samavolnicii și sacrilegii atât de crude și de respingătoare asupra băștinașilor invadați, încât Sfânta Carte a lăsat cu mult în urmă grozăviile, încununate cel puțin de poezie, ale bătrânului orb din Elada. Iar mântuirea sufletului în această sinistră revărsare de sânge, de măruntaie și de mațe, mi-am găsit-o desigur, dacă se poate spune, în acele grozăvii mai puțin grozave, tocmai pentru că intervenea acolo un trup, fie chiar trădător, și o mână, fie chiar ucigașă, de femeie.

Erau pasagiile către care fatal filele se întorceau de la sine, chiar dacă ochii se odihneau acum în răcoarea sufletească a Sfintelor Evanghelii, ascultau sfaturile și amenințările Sfântului Pavel sau se îngrozeau de sinistrele făgăduințe ale Apocalipsului. De altfel, pasagiile Iudithei și ale Dalilei erau însemnate, o dată pentru totdeauna, cu roșu, astfel că erau ușor de găsit; iar pasagiile alăturate câștigau printr-un fel de contagiune a curiozității, care deși mai fusese săturată odată în aceleași locuri, părea că ar mai avea ceva nou de înghițit, dacă ar reveni.

Captivat cu desăvârșire de această parte a Cărții Sfinte, sentimentele cele mai stranii îmi veniră. Era curios cum istorisiri atât de sacre puteau să mă schimbe, atât de curând, dintr-un om liniștit și fără păcate prea mari, într-un monstru. Cam pe vremea asta sugerai oamenilor mei că ei trebuie să se considere ca niște

haiduci, stăpâni ai colnicelor și-ai aerului liber, iar pe mine să mă considere șeful lor și judecătorul celor ce le pică în mână, fantezie desigur destul de periculoasă, ea putând degenera în cine știe ce urmări, la niște suflete atât de simple ca ale lor. Tot atunci începui să privesc mai cu luare-aminte la prizonierele din grupurile de refugiați, vânate de dânșii. Din fericire, recolta feminină a voinicilor mei era foarte săracă, iar rarele exemplare te descurajau de la prima vedere. Așa că Sfântul și *Vechiul Testament* nu reușii să mă ducă în ispită multă vreme, chiar după ce trecui prin mai multe încercări.

Îmi plăcea adesea să mă așez pe undeva pe malul fluviului să urmăresc jocul leneș al valurilor minuscule. Din drepturile astea, arar se vedea dincolo albul incandescent, în soare, al vreunei case la cine știe ce depărtări. Afară de patrulele rare, extrem de rare, cu chivăre țuguiate, părea că nimic nu mai însuflețește peisajul adormit ca-n basme. Și tocmai din peisajul încremenit, la un semn magic al destinului, avea să se întrupeze ea. *Rusoaica*.

Tactica mea strânsă împuținase repede loturile de refugiați. Chiar până într-atâta că uneori treceau zile întregi fără ca nimic să-mi mai tulbure lecturile. Și totuși așteptam. Citeam Sfânta Carte și așteptam: „ea va veni", îmi spuneam. „Ea va veni" – mă întărea în credința mea și Sfânta Carte.

Când Gârneață venea să-mi raporteze că năvoadele au fost grele în noaptea abia trecută, inima îmi tresărea. Ieșeam. Dar în locul ei, al fetei gândurilor mele, găseam câteva figuri schimonosite de mizerie, pe care abia de le distingeai din ceața zdrențăroșilor masculini.

„Înapoi! La noapte, înapoi!" Așa era ordinul.

Și mă refugiam în odaia mea, căutând pasagiile preferate, deși le știam pe dinafară. Iar timpul trecea iarăși.

Ea totuși trebuia să vie. Gândiți-vă! Să stai pe malul unui fluviu care desparte două țări. Dincoace domnește pacea și ordinea. Dincolo, groaza și haosul. Țăranii ăștia, care mi se perindaseră până acum pe dinainte, sau negustorașii evrei, nu erau desigur cei mai loviți de tragica domnie. Pe când ea, rusoaica, aceea

pe care o așteptam eu, ea nu va mai putea să reziste multă vreme. Ea avea să caute repede să dea de câmpul larg și potolit al păcii de dincoace, de care avea nevoie frumusețea și sufletul ei. Ea trebuie să vie.

De ce mă adânceam mai mult în lecturile mele, de aceea mă încredințam tot mai mult că ea va veni. Sufletul ei bizar și sălbatic de cazacă, dornic de libertăți de stepă, de galopuri sălbatice în inimi omenești, de hârjoneli viclene cu vârful de migdală al ochilor oblici și străpungători ca un hanger tătăresc, n-avea să mai suporte multă vreme spațiul strâns îngrădit și constrângerea mecanică la care era supusă.

Iarna trebuia să vină odată, mă gândeam. Atunci va sosi ea. Alunecând pe vadul de gheață lucioasă, printre tufișurile de chiciură, în cadrul iernatic, în care poate să-i stea bine unei rusoaice. Acum trebuie luntre și lopată, trebuie înțelegere cu mijlocitor, lacom și trădător. Dar iarna ea va ghici drumul scăpării, îl va descoperi singură și va alege sectorul meu, pentru că încoace e cel mai ferit de locuințe omenești și – cum se vede – cel mai apreciat de fugari. Și pentru a o vedea mai bine, împrumutasem fetei, mult așteptate, când trăsăturile Avdotiei Alexandrovna, sora lui Rascolnicov, când ale Zinei, ori Dariei din *Posedații*, ale Natașei din *Război și pace*, ale Nastasiei Filipovna din *Idiotul*, ale Ekaterinei Ivanovna, ori Grușencăi din *Frații Karamazov*, sau ale Soniei, din *Crimă și pedeapsă*, pe care împrejurările de acum din țara ei o scuzau mai mult decât orice pledoarie dostoievskiană. Apoi mă gândeam la copilele enigmatice din Andreev și din întreaga literatură rusă, fascinate de efectele sociale ale nitroglicerinei, ca fluturii de lumina lămpii. O subțirică studentă anarhistă aș fi vrut să se izbească de ușa mea, cu toată puterea corpului plăpând, speriată de realitatea idealului ei social. Însă dacă ar fi fost ca întâmplarea să se împlinească întocmai, întocmai după gându-mi, eu visam o subțire cazacă, palidă, cântând și acompaniindu-se din ghitară, așa ca într-una din micile povestiri vânătorești ale lui Turgheniev.

La iarnă va veni. Soldații o vor aduce căpitanului de haiduci. Și pentru a-mi întări acum și mai mult această impresie, simții

nevoia literaturei de aventuri și miracol. Cum însă nu luasem cu mine romane, ci numai cărți serioase, găsii ce căutam, cu nemiluita, în Sfânta *Biblie,* în traducerea lui Tacit (teribil de frământătoare, această sinteză, în stil sobru și majestos, de nelegiuiri și măgării!), în Tit-Liviu și-n Herodot, în Lavisse, Michelet, Maspéro, Charles Diehl, Iorga, Saint-Simon, Droysen, Suetoniu, Valerius Maximus, Diodor Siculul, Salustiu și Machiavelli, atâtea cărți de istorie, pe care le comandasem din auzite și fără niciun sistem, preferând din fiecare anecdoticul îndeosebi picant și aventurier și, din toate, tot ce era în legătură cu Versailles, Roma antică și medievală, cele două Grecii străvechi și cu deliciosul Bizanț.

Din toată această mare și adevărată poveste a omenirii, desprindeam, ca toată lumea care a cetit istoria, un singur învățământ: îndrăznește orice și vei putea, dacă nu te va ucide vreo clipă de ezitare. Și apoi orice mișelie izbutită va fi un act de eroism.

Ieșeam deci sub marele cer plumburiu al începutului de toamnă continentală și, cu mâinile în buzunarele pantalonilor, sfidam întregul răsărit. În fond, toată grozăvia, pentru care mă alimentam cu un curaj atât de universal, nu consta decât în aceea că, dacă ar fi venit rusoaica lui Turgheniev, a lui Dostoievski, a lui Tolstoi, a lui Kuprin ori Andreev, aș fi înfrânt pentru întâia oară consemnul și n-aș mai fi trimis-o înapoi, întunericului din care a sosit. Nu cred că pentru atâta lucru s-ar fi făcut gaură în cer sau că ar fi fost amenințare să se schimbe din nou harta Europei. De fapt, consemnul nu era chiar așa categoric. În loc să trimiți înapoi pe cei ce-ți veneau pe nepusă masă, puteai foarte bine să-i dai pe mâna comandamentelor succesive, pentru a le încheia actele de dare în judecată. Ordinele nu arătau decât că, „pe cât se poate", nepoftiții și fie întorși. Iară dacă vorbeau bine moldovenește sau dacă ar fi dovedit că au rude sau proprietăți dincoace, atunci nu rămânea decât să fie judecați potrivit legii pașapoartelor. Dar dovezile nu se puteau aduce pe malul Nistrului. Cuvântul „dovedit" era înlocuit deci, fatal, cu cel „susținut". Autoritățile dinapoi n-aveau decât să-i expedieze iar, din treaptă în treaptă, până la noi, după ce se convingeau cu cine au de-a face.

Răstălmăcind necontenit toate dispozițiile primite în privința musafirilor de peste hotar, căutam de-acum argumentul cu care

să salvez pe mult așteptata mea prietenă. „Vreau s-o iau de soție! era cam ieftin puțin. Și pe urmă dacă n-o luam? Hm!"...

Dar să rămână pe argumente! Ochii ei să fie frumoși, că argumentele țâșnesc numaidecât dintr-înșii, cu nemiluita, ca stropii dintr-o fântână arteziană.

Însă zilele treceau și Nistrul nu mai arunca nimic la mal. Nici chiar plevușcă bună de dat pe gârlă, însă care să-mi aducă ploconul fără pereche al continuei asigurări că marea întâmplare este oricând posibilă.

Dar nimic, nimic. Îmi venea să regret măsurile prea strânse pe care le luasem. Hm, puteam oare să dau înapoi? Puteam să-mi felicit soldații de strășnicia lor și să conced drept mulțumire că acum pot s-o lase mai ușor? Revedeam încurcat toate rezultatele acestei schimbări, până la cele mai îndoielnice, și mă refugiam zănatic și nehotărât de la unul la celălalt.

Toamna îmbufnată și rece de la început se preschimbase într-o fată tânără și zâmbitoare ca o primăvară. Zăpada și înghețul de bună seamă se înghemuiseră la sfârșitul secolului, soarele luase drumul înapoi, spre eterna fericire a emisferei noastre și spre panica pinguinilor de la Polul Sud.

Această întâmplare mi-a dat prima dorință de a-mi redeschide cărțile de matematici. Dar eram atât de pătruns și înlănțuit de istorie sacră și profană, că seara, când ieșeam să reconstitui constelațiile, prima stea apărută la orizont îmi amintea deodată de patriarhi și de profeți, de temple și de regi, de *Biblie* și de astrologie, de lumea veche și de lumea medievală, de evenimentele cutremurătoare și de barbariile, acum lucide, ale celui de-abia ieșit din caverne. Din infinit și din nepătruns, cădeam iarăși, ca pisica pe propriile-i picioare, în omenesc.

Mă plimbam din ce în ce mai alert în noaptea cu sufluri de boare, care parcă alergau de departe să mă vadă, cum se adunau, tot mai multe, stelele cerului să deschidă ochii mirați la mine. Umblam în pas accelerat pe-o potecă pe care o croise, în dosul pichetului, piciorul meu prin iarbă, și acela era sfântul loc respectat de toată lumea, locul unde se plimbă domnul locotenent. În închipuirea atâtată de marșul voluntar, mă vedeam luând parte

la evenimentele trecute sau răscolind împrejurări noi, în care mă trezeam sâmbure de nebuloasă. Mă complăceam să mă văd în mijlocul întâmplărilor de demult, să naufragiez cu plutonul meu, uneori chiar singur, dar bine echipat, pe coasta unui continent necunoscut, în care istoria a ajuns doar la piramide, la calul troian, la Nerone, sau chiar foarte aproape, la căderea Constantinopolului. Apăream în momentul cel mai tragic și hotărâtor și puneam mitraliera în bătaie. Cu detașamentul meu și cu o mitralieră puneam la respect toate hoardele Asiei și schimbam fața lumei. De la sine înțeles că urma apoi recunoștința împăratului, iar brațele molatice ale împărătesei desfăceau rotunjimi amețitoare din finele țesături bizantine, împreunându-se în chip de mulțumire către Domnul, și ochii i se ridicau spre cer, otrăvind de tumultul dorințelor toți ochii care urmăreau plini de respect și cuviosie această pioasă mișcare.

Mă transportam cu plutonul și cu mitraliera mea imaginară, de cea mai recentă perfecțiune, în toate colțurile obscure ale istoriei, rezolvând cele mai cumplite conflicte și nenorociri, cu spirit de dreptate și-n interesul civilizației. Pentru umilul meu suflet, atât de modest, după săvârșirea unor atât de epocale fapte, mă mulțumeam, firește, ca tot omul singuratec, cu recunoștința femeilor timpului. Ceea ce pentru despoții ajunși la ananghie, pe care-i ajutam atât de pe neașteptate, însemna nespus de puțin lucru.

Când mă trezeam din aceste visuri duse pe două picioare, în nervoasă străbatere de la un capăt la altul a unei biete potecuțe, dinaintea mea se desfăcea deodată, în negura amurgului, împărăția cea vastă. În întunecimea crescândă vedeam răsturnându-se toată istoria, plămădindu-se poate în noi tipare sau scrumindu-se toată într-o combustie generală, ascunsă și lentă, fără măcar splendoarea incendiului definitiv. Un nou evmediu, cu toate grozăviile și nedreptățile lui fatale, se ascundea până în depărtări uimitoare sub perdelele negre ale nopței care, asemeni luminii, venea tot de la răsărit. Și priveam într-acolo năuc, din mijlocul minusculului meu detașament imaginar, care era totuna cu cel real, și de lângă mica mea mitralieră, care ar fi săvârșit atâtea minuni în celălalt evmediu, de demult.

Iar stelele mijeau în înălțimile nebănuite, ca să marcheze și mai mult această biată neputință, această mărginire depășită ima-ginar, acest gol care se umfla până dincolo de orice limită, fără ca să umple nimic. Nu-mi rămânea atunci decât stăruința în aceeași nimicnicie fără rost și fără Dumnezeu, populată de-a surda de noi imagini, de noi sforțări ale închipuirii, în care sceneta lubrică avea rol precumpănitor.

Din acest mărăciniș sfâșietor în care mă vâra tot mai adânc gândul, nedomolit stăpânitor și împărat al nălucirilor, ca pe un biet nărăvit amator de singurătate și de lecturi suculente, mă scoase, într-un rând, caporalul magazioner Marinescu.

Părăsind într-o seară potecuța plimbării mele obișnuite și luând-o razna prin tufișuri, mă oprii lângă o dumbravă cu foșnet misterios. Mi s-a părut că aud o voce, un grai spunând ceva tare, apoi tăcând deodată, ca și când aș fi fost observat. Am scos revolverul, am tras binișor piedica deoparte și n-am mai făcut niciun pas. Din dumbrava de plopi sunetul veni iarăși. Era un râs de huhurez. Am vrut să pornesc mai departe, când în spatele meu se auzi lămurit o călcătură de bocanc pe potecă. Pentru un om îmbibat de *Biblie*, de mitologie și de istorie medievală ca mine, n-a fost greu să cred un moment că zgomotul pulsului meu a pornit-o înaintea pasului însuși. Mai ales că huhurezul râse a treia oară sinistru și scurt.

Pentru un ofițer însă, care comandă un detașament pe Nistru, cauza acestui zgomot regulat putea să fie pasul altui individ, străin de detașament, pentru că, până la această distanță de fluviu, vreun soldat de-al meu nu vedeam ce avea de căutat, cu pas atât de liniștit. Mă întorsei ușor și îndreptai țeava scurtă spre umbra care înainta.

– Stai...

– Cine ești tu, mă? mi se răspunse în cea mai perfectă oltenească și umbra își mișcă mâinile spre șale. Dar amenințarea mea că trag o făcu să încremenească așa cum se găsea, cu torsul și cu mâinile răsucite într-o postură nefirească, de păpușe stricată.

– Să trăiți, domnule locotenent...

– Tu ești, Marinescule?

– Eu, să trăiți...

– Da? Și unde mi-ai plecat la ora asta, părăsind postul... Răspunde, băiete...

În loc de răspuns, caporalul Marinescu, după ce-și recăpătase o poziție convenabilă și se apropie, își strâmbă spre mine fața lui mică, spână și bălană, într-un râs laș și tâmp, care caută îngăduință și prietenie.

– Unde te duceai? ridicai atunci tonul pentru ca să pun capăt acestui început de familiaritate. Răspunde imediat...

Caporalul Marinescu strângea în mână pulpana vestonului, înghițea în sec privind în jos și ridica spre mine același râs stupid, de astă dată diluat de spaima din ochii holbați și rotunzi, pe care la lumină îi știam albaștri și șterși...

– Nu răspunzi? Bine, asta o s-o cercetăm noi la post. Stânga împrejur și înapoi...

– Domnule locotenent, izbuti în cele din urmă să articuleze Marinescu... Poftiți și dumneavoastră cu mine...

– Cum!? Îndrăznești...

– Și n-o să vă *paie* rău, domnule locotenent.

– Unde să merg? îl întrebai răgușit.

Marinescu rânji cu mai multă încredere. Dar nu-mi răspunse de-a dreptul. Ci întâi mă asigură că nu-i departe acolo, că pot să n-am nicio grijă, că înainte de a se face ziuă suntem înapoi, că el are înțelegere cu toate cele trei schimburi din noaptea asta să tragă, care s-o nimeri, trei focuri în aer dac-o veni cumva vreo inspecție și că înțelegerea o știe și Gârneață și Cebuc, care pleacă și ei, cu rândul, în fiecare noapte câte unul. Așa că dacă o uita plantonul să tragă cele trei focuri, ori Gârneață, ori Cebuc vor face ei să se tragă.

– Iar de-acolo se aude, domn locotenent, și ziua, da noaptea: hăuie toate văile... C-am încercat noi... Iar dacă se întâmplă cu adevărat ceva cu bolșevicii, atunci tot încep să tragă toți din toate părțile, așa că într-un ceas de pas alergător suntem aci...

– Bun... Vasăzică asta-mi faceți dumneavoastră... vasăzică gradații mei... părăsesc postul noaptea cu rândul și au înțelegere

secretă între ei... Tu știi ce înseamnă asta, băiete?... Tu știi că noi suntem în zona de stare de asediu? Tu ai fost vreodată pe la Consiliul de război? Tu știi ce va să zică Codul justiției militare?...

– Știu, domn locotenent, c-am învățat la *tiurie*. Dar eu și cu dom plotonier Gârneață, cu dom plotonier Cebuc ne-am gândit de mult să vă spunem și dumneavoastră, însă nici unuia nu-i venea curajul. Iacă, dom plotonier Gârneață zicea: „Bietu dom locotenent, trebuie să-i spunem și dumnealui, că prea se prăjește cu cărțile alea... Eu zic să-i dăm pe Niculina lui Serghie Bălan, că e ca bradul și e și cucoană... că e de alt neam... Și când s-o nimeri să se întoarcă Serghie, să-l ducem la Mariuca... asta e văduvă..." Că dumneavoastră, dom locotenent, ați merge totdeauna cu unul din noi... care și când vreți, că noi știm seama...

– Bine, băieți... Acum am aflat ce vream să aflu. De mult bănuiam eu, d-aia tot dam târcoale pe-aici... E... mâine să știți că vă fac formele...

– Mai bine hai cu mine, dom locotenent, că n-o să fie nimic nici noaptea asta... Și dacă vă temeți, dau eu o fugă acum într-un suflet și vă aduc calul... Când ați auzi focurile, într-un sfert de oră sunteți înapoi...

– Mai bine uite ce zic eu: dă o fugă înapoi și rămâi acolo... și să nu te miști din post că pun plantoanele să tragă... Haid... la post, fuga marș!...

Și o luai înainte hotărât, spre post, fără să bag de seamă că Marinescu nici nu începuse să execute ordinul. Venea la câțiva pași în urma mea și-l simțeam înaintând în silă.

– Vas'zică d-astea îmi fac scumpii mei gradați, în timpul nopții... când toată lumea trebuie să încremenească la datorie...

– Păi care-i de serviciu rămâne, dom locotenent... Iar Gârneață și Cebuc, când se duc, se duc călare... Numai eu, ca magazioner, m-am gândit că ce să mai iau gloaba cu mine...

– Bine, bine, las' că vorbim noi... La Niculina lui Serghe Bălan... iar când vine bărbatu-său, la Măriuca văduva... Vas'zică necinstiți femeile măritate, în lipsa bărbaților...

– Nu, domnu locotenent, la *nașa Niculina* v-am duce pe dumneavoastră... că e de neam de târgoveți... Eu mă întâlnesc cu o fată

și domnu plotonier Gârneață tot cu o fată... iar domn plotonier Cebuc are pe-a dumnealui, s-a luat după dânsul din târg, cum știți. Întâi se mutase la Tohatin și venea uneori ea călare până pe-aci prin împrejurimi... Dar de când am descoperit cătunul ăsta, am și făcut înțelegerea...

– Și vas'zică vreți să mă potriviți pe mine cu femeia măritată, ca pe urmă să operați liniștiți... Să mă aveți la mână, cum s-ar zice. Bravo, deștepți băieți, lasă că... vă potrivesc și eu... Să vedeți la ce mai Niculina o să vă trimit... Hm... nașa Niculina... zi, e încuscreală în regulă?

– Să trăiți, dom locotenent, îi zicem așa, că nu face să-i zicem pe nume... ca la orice țărancă... Dar dacă vreți dumneavoastră la Măriuca, vă ducem și la Măriuca, de, că e cumnată cu Niculina și e văduvă. Da nu prea face de dumneavoastră... Pe la Măriuca am trecut toți... Da... nașa Niculina nici n-a vrut să se uite la dom plotonier Gârneață... A zis că nu stă de vorbă cu niște soldățoi și niște... vagmiștri... așa-i zice ea lui dom plotonier Gârneață... cum ar fi pe rusește. Da se cheamă că cu un ofițer i-ar place să stea de vorbă... Da e chipeșe, dom locotenent, și e de neam bun... e cam de mirare cum a venit și cum se-mpacă ea pe-aici... Zău că face de dumneavoastră...

– Te rog... te rog... restul o să mi-l spui la post... după întrebările pe care ți le voi face...

Dar de ce simțea că mi se moaie pasul și glasul nu mai mi-e tot așa de energic ca la început, lucru de care eu însumi abia îmi dam seama, de aceea Marinescu dezvolta mai cu pasiune amănuntele pe care le înșira.

– ... e tot ca dumneavoastră de înaltă... și așa negricioasă... și subțire la pântec și calcă la fel ca bărbații... umblă cu pantofi ca cucoanele... se poartă ca la oraș... Pe bărbatu-său nu l-am văzut niciodată... E plecat dinainte de a veni noi aci, ne-a spus dânsa... da degeaba s-a tot înfipt dom plotonier pe-acolo... nu prea pare să știe de frică... Acum domn plotonier Gârneață s-a încurcat cu una tot semeață și cu pantofi... și mai tânără ca nașa Niculina... dar nu face prețul ei... și e de neam de-aci... Las' dom locotenent... știm noi ce vă dăm... Știm noi care-i datoria noastră... Încă, dom plotonier Gârneață i-a și spus: „Am să-ți aduc pe locotenentul

nostru... Să vedem atunci ce-ai să zici?... De, a răspuns, dacă nu e frumos să nu-l aduci..."

– Ce tot spui la minciuni pe-aici! îi strigai cu prefăcută indignare, pentru că sângele mi se încropise cu totul și parcă se încleiase, paralizându-mi mișcările. Crezi că în felul ăsta ai să mă faci să dau îndărăt?... Mâine trimit raportul, cum s-o lumina de ziuă...

Caporalul Marinescu se opri însă în loc și-și încrucișă mâinile pe piept. A trebuit, firește, să mă opresc și eu.

– Să n-am parte de ochii mei, domnule locotenent, de ce mi-e mai scump! Să orbesc pe loc, dacă n-a răspuns așa... Uite, să mergem la post și să chemați pe dom plotonier Gârneață și să-l descoaseți fără ca eu să zic o vorbă.... Să-l întrebați numai atâta: Gârneață, ce-a zis nevasta lui Serghe Bălan, când i-ai spus că ai să mă duci pe mine la dânsa?... Păi, stați să vă spun tot cum a urmat, dom locotenent... Și pe urmă să-ntrebați și pe dom plotonier Gârneață... și dacă eu am mințit o iotă, să trăiți, dom locotenent – își desfăcu el mâinile în lături – puteți să-mi faceți ce credeți... ce vreți dumneavoastră... Eu, uite, plec capul și puteți să-mi cărați la palme până mâine dimineață...

Pornii, dar fără strășnicia de la început, și nici nu izbutii să ordon din nou caporalului Marinescu ca să nu mai vorbească... În definitiv, ce importanță putea să aibă dacă vorbea sau nu, când pasul meu o luase iarăși, ceva mai încet, dar hotărât, spre post...

– Apoi cum să fie? a răspuns Gârneață, că atunci s-a nimerit să fim amândoi pe-acolo... E-nalt așa și negricios ca dumneata... „Așa-mi place", a răspuns ea... „Da mustață are?" „N-are mustață că e de neam boieresc... da părul e numai inele negre..." „Să-l aduceți, să-l aduceți!" a strigat ea atunci... „Are ochi tot ca ai dumitale de iuți și e mlădiu ca o fată mare..."

– Zi, tu crezi cu tot dinadinsul că mă încânți, hai, mă dobitocule? Vai de capul tău... Nefericită... neferi....

– Uit' dom locotenent, să chemați pe dom plotonier... Eu stau afară și dumneavoastră să vorbiți cu el... Nu sunt de față, ca să zici că-i fac vreun semn ori altceva... Da de-atuncea dumneaei, când dă de vreunul, ne întreabă: „Când aduceți pe domn locotenent?"...

– Haid... marș...

– Să nu mă mișc din loc, dom locotenent... Să n-am parte de ochii mei... De-o săptămână și mai bine de când ne bate capul. Întrebați pe dom plotonier... Se face că vine pe la Măriuca, ori pe la Catinca lui dom plotonier, se duce chiar pe la a lui dom plotonier Cebuc, ca să ne întrebe... chipurile în glumă: „Când îl aduceți? De ce nu l-ați adus?... Să știți că dacă nu-l aduceți mâine, glumește câteodată, mă duc eu la el, într-o bună dimineață, și vă spun că veniți încoace..." Să n-am parte de ce mi-o fi mai scump, domnule locotenent. „Apoi nu îndrăznim să-i spunem", îi răspundem... „Nu avem destul curaj... Poate Gârneață, că el i-e mai în voie... poate dumnealui de-o îndrăzni, da noi..." Și dânsa de ce ne-aude așa, că nu îndrăznim să vă spunem, de-aia își strânge buzele de necaz: „I-așa de strașnic dumnealui?... I-auzi, i-auzi, ce strașnic ofițer..."

Bag de seamă că pasul abia mi se mai desface, pe când acum Marinescu a luat-o mai repejor și eu trebuie să mă țin după dânsul. Dar el e grăbit să ajungă îndată la Gârneață...

– Barim de când n-am avut de lucru și i-am spus că sprâncenele vi se îmbină ca din condei, a înnebunit de-a binelea... nu e seară să nu dăm de dânsa...

– Marinescule, cum îți permiți să mergi înaintea mea... Marinescu rămâne un pas în urmă, dar se vede bine că abia se mai ține pe loc de nerăbdare. Iar gura lui merge înainte...

– Iaca, alaltăierea ailaltă, să nu mai fac un pas, domnule locotenent, dacă nu m-a întrebat: „Domnul locotenent al vostru nu fuge cumva seara, pe undeva, pe la Tohatin?"...

M-am oprit. Adică pasul mi s-a oprit. Nu mai poate înainta. Iar inima mi-a luat-o cu adevărat în buiestru. Din nepotrivirea asta, simt că respirația mi se înăbușe, ca la un apucat de astm. Toate scenele scandaloase din *Biblie* și din istorie îmi dănțuiesc dinainte. Marinescu se zbate ca un cal neastâmpărat între stănoage...

– Să ne grăbim, dom locotenent, își permite el să opineze. Până ajungem la dom plotonier Gârneață, până-l sculăm din somn, până una, până alta, trece bunătate de noapte...

Nu răspund. În ochii mei, Niculina lui Serghe Bălan s-a înălțat dreaptă și poruncitoare. N-am văzut-o niciodată, dar nu

putea fi decât așa cum sta dinainte-mi. Iar mai târziu, când am cunoscut-o, nu-mi amintesc să-mi fi părut altfel decât așa cum o vedeam acuma...

– Sau să dau eu o goană și să vă aduc calul, dom locotenent, izbutește din nou să articuleze Marinescu, intimidat de tăcerea mea... Într-un suflet sunt înapoi...

– Fuga marș! răcnesc deodată, scos din sărite, și-n toată cariera mea de ofițer nu știu dacă am mai văzut vreodată o execuție atât de promptă, de elegantă, mai plină de inimă și de energie.

Când am revenit din această expediție nocturnă, domnea laolaltă în mine o mare senzație de ușurare și un profund simțimânt de dezgust. Cum nu se anulau reciproc aceste două stări sufletești și cum puteau să subziste alături, era pentru mine o mare minune. Oricât aș fi vrut să-mi las firea în voia doar a unuia din cele două sentimente, celălalt se juxtapunea îndată. Și nu mai izbuteam să mă înțeleg pe mine însumi, pe care mă apuca o dreaptă și adâncă indignare. Ce dracu mai vream?

Veneam încă în cântatul cocoșilor de noapte, la pas; caporalul, și el călare, mergea alături și aștepta, lingușitor, cu ochii pieziși și cu gura lăsată într-un colț, efuziunile mele de satisfacție. Dar aștepta zadarnic. Și nu-i era prea greu să ghicească de ce mă îndărătniceam în tăcere. De bună seamă că în gândul lui blestema oltenește pe Niculina Bălan. Deși mie mi se părea că-i surprind în ochi un firicel nestatornic de amor propriu satisfăcut: nașa Niculina rezistase și domnului locotenent. El era acum ștafeta acestei noutăți, care avea să întindă buzele lui Gârneață până la urechi.

Dar pesemne că Marinescu, ca orice subaltern, are darul de a descâlci gândurile celui de deasupra lui. Pentru că se grăbi să rupă singur tăcerea răcoroasă a dimineții.

– A naibilor muiere, să trăiți, dom locotenent... eu zic că astea-s farafastâcuri d-ale ei. Și la urmă tot... Pentru că, să vedeți dumneavoastră... pe Gârneață nici nu l-a primit vreodată înăuntru, pe când dumneavoastră, iacă, ați rămas cu ea peste trei ceasuri încheiate înăuntru... Pesemne c-ați luat-o mai pe boierește...

că dac-o luați de-a dreptul, pe țărănește, eu zic că era mai bine... Dacă e ea cucoană, cum de-a luat tocmai pe Serghe Bălan și cum de se mulțumește să stea mai mult singură... într-un cătunaș...

Într-adevăr, stătusem trei ceasuri încheiate în odaie, singur cu Niculina, cea cu mișcări șerpuite și piezișe... Când am ajuns la poartă-i, casa toată era în întuneric, afară de fereastra încăperii în care m-a primit. Eu am așteptat în uliță și Marinescu a urcat scărița din curte ca să bată la ușă. A vorbit cu ea prin deschizătura ușei.

– Poftiți, domnule locotenent...

Am intrat la lumină și ea a închis îndată după mine ușa, în nasul lui Marinescu... Ne-am examinat reciproc. Înaintea mea era cu adevărat o orășeancă înaltă și brună, cu trăsături ferme, cu ochii puternici și mari. Pieptănătura neagră, lucioasă și linsă, se împletea într-un coc mare la ceafă. Rochia cenușie închisă îi ajungea până la pulpe, iar picioarele-i erau goale în pantofi cu toc săltat.

Când sfârși de examinat, operație pe care știu s-o prelungească, păstrând tot timpul un zâmbet voios, mă invită cu o satisfacție pe care nu căută s-o ascundă.

– Poftiți, ședeți!... Am auzit că sunteți strașnic ofițer...

Odaia era dichisită cu gust și dovedea stăpâni cuprinși. Peretele de la răsărit era un adevărat paraclis, cu candelă și icoane de argint, păzit între perdelele de borangic, alb, curat, ca între două aripi de înger. Dulap cu oglindă, scaune de nuc sculptat, spălător de lemn cu scrin, divan larg, încărcat de plocate pufoase și perini, covoare pe pereți cu ploști și ulcioare încondeiate măiestru, ca în încăperea unui colecționar de lucruri românești. Un covor de rară frumusețe acoperea întreg păretele din fund. În mijlocul lui, la loc de onoare, dedesubtul paraclisului, era portretul în negru al țarului Alexandru al II-lea, pe care locatarii îl mai păstrau desigur din bătrâni, de dragul ramei, puțin cam jupuită, dar cu multe înfloriturі. Un colț întreg era ocupat de un cuptor enorm, de lângă care o ferestruică, mai mică de două palme, pătrată și mată, dând în încăperi alăturate, mă privea stăruitor și suspect.

De la început ferestruica aceasta îmi strică toată dispoziția, ca și colțul acela cu cuptorul primitiv, care contrasta atât de violent

cu restul gătit și plăcut al odăii. Pe când ferestrele ce dau afară aveau perdele de pânză albă cu dungi roșcate, ca niște prosoape cochet încrețite și strânse mai jos de mijloc, transparente de trestie și chiar *brise-bise*-e, ferestruica de lângă sobă n-avea nicio perdeluță. Într-un rând mi se păru că clipește. M-apropiai de ea și băgai de seamă că nu era mată, cum lampa înaltă cu *abat-jour* de arnici colorat, de pe masa din mijloc, mă făcuse să cred. Dimpotrivă, era neștearsă de mult și avea perdelițe, dar de partea cealalaltă. Nu erau strânse la mijloc ca perdelele celelalte, ci căzute, lăsând să șerpuiască printre ele o dâră de întuneric profund.

Poate am mers prea repede dintr-un început; dar desigur nu putusem lua o cale mai ocolită, ea refuzând cu încăpățânare să-mi dea vreo deslușire asupra originii și rostului ei în această neștiută văgăună. Îmi răspundea în doi peri și avea chef de șagă, un fel de șagă ironică și provocatoare, care mă asmuți. Încât lăsai tonul și pusei mâna în joc. Iar ea-mi primi gesturile cu chicotiri de surpriză și dibace fereli. Când văzu că mi s-a tăiat avântul, luă ea inițiativa. Cu toate nebuniile Niculinei, fereastra aceea bizară îmi atrase de mai multe ori privirile ca un magnet. Avânturile se opreau exact la câteva clipe de momentul culminant. Fără să vrea, ochii-i cădeau pe ferestruica cenușie-lăptoasă, ca un ochi acoperit de albeață, și cu dâră neagră la mijloc. Atunci frenezia ei își schimba brusc sensul, devenind deodată o defensivă desperată. Se apăra ca o fecioară atacată pe neașteptate. Și pentru că era voinică, știa să reziste. Pentru ca pe urmă, când tulburarea mea cădea înfrântă într-o adevărată prostrație, Niculina să se preschimbe, ca prin farmec, într-o cochetă șăgalnică și întreprinzătoare.

Jocul acesta putu de bună seamă să dureze trei ceasuri întregi și mai bine, dar în cuprinsul celui de al patrulea, pornii hotărât spre ușă, cu toată uimirea ei și cu toate că această uimire îmi păru cu totul nepreväzută. Zadarnice fură totuși protestările și făgăduințele glasului și mișcărilor ei. Zadarnice, alunecările șerpuitoare și apăsate pe lângă pieptul și pe sub brațul meu întins spre mânerul ușei. Apăsai și ieșii în săliță și de aci în curte. Și noaptea mă primi cu clipirea miilor de ochi și cu suflul larg și răcoros, din infernul din care ieșeam la suprafață. Detunătura

ușei, pe care Niculina o trânti în urmă-mi cu indignare, nu mă întoarse; nu mă făcu decât să zâmbesc. Dar zgomotul scârțâitor al portiței, care-mi dădu drumul în uliță, mă opri să revăd – și să mă clatin amețit de viziune – toate minunile pe care văzu-mi și pipăitu-mi le furase, într-un timp care mi se păru atât de scurt, acelui trup de hoțoaică.

Șovăii. Totuși îmi dădeam perfect seama că a bate din nou la ușa care se închisese atât de zgomotos pe urmă-mi, însemna înfrângere totală și sângeroasă umilință. Călcai hotărât prin praful și glodul uscat, cu urme adânci de roți, al hudiței. Patru case – parcă pustii, cu largi ogrăzi – mai la deal, găseam pe Marinescu.

El îmi prinse glasul, pe care-l păstram dinadins scoborât, printre trilurile de plăcere pe care un râs feminin le arunca la intervale repezi în întunericul dens.

– Ordonați, domn locotenent... Poftiți... Învățându-mă cu întunericul, îl descoperii într-o rână, rezemându-se într-un cot. Lângă el, pe prispa înălțuță a casei țărănești, încă o formă omenească se desprinse din întuneric, înălțându-se asemenea într-o mână.

– Vino încoace...

Dar Marinescu nu se urni. Îl auzii numai:

– Să plecăm de acum, domnule locotenent? E prea devreme... Poftiți și pe-aici...

Apoi, făcând o bruscă mișcare:

– Măriuca! Măriuca! Fă, n-auzi... Trezește-te c-a venit dom locotenent... Poftiți și-aici, dom locotenent...

Înaintai. Umbra de lângă Marinescu își lăsă capul în jos, apoi când fusei aproape, îmi aruncă ferit doi ochi mari și vinovați. Dincolo de latul prispei, pe chiar pragul tindei, o cămașe desfăcută vag la gât, susținând un cap ciufulit și somnoros, se ridicase pe-un măldar de așternuturi, întinse pe jos.

– Deșteaptă-te, fă, c-a venit dom locotenent! răsună iar, energică, dar strânsă bine, ca să nu ajungă mai departe, vocea caporalului.

Două brațe albe și dolofane se întinseră lung într-o parte și într-alta, ieșind din largile mâneci, pe care, în zarișteа nopței

calde, se desenau nelămurit altițele. Apoi capul zburlit se răsfrânse spre spate, lărgind deschizătura cămășei și împingând în ea cele două curbe simetrice, care porneau, adâncindu-se, să înconjure sânii... Brațele dolofane sprijiniră la ceafă capul, descoperindu-se până-n subțiorile păroase. Apoi mâinile se desprinseră și pumnii strânși se învârtiră nervoși în găvănele ochilor.

– Unde e? răzbătu dulceag, de sub fața acoperită, vocea molatecă...

Apoi, ca și cum s-ar fi trezit deodată de-a binelea, înainte ca să răspundă Marinescu, glasul îi tresări bănuitor și hotărât:

– Unde a fost? Dacă a fost la Niculina, să nu vie...

Era să-i răspund: „Ba la Niculina am fost, dar poți să n-ai nicio grijă..." însă Marinescu mi-o luă înainte:

– Ce tot Niculina trăncănești, fă... domnul locotenent, n-auzi, acum a sosit călare... Uite calu la poartă.

Mărioara își liberă ochii de sub pumni și, când mă văzu atât de aproape, smulse așternut de sub dânsa și se înveli în el cu pudoare, iar glasul ei protestă din nou, la persoana a treia:

– Dacă a fost la Niculina, nu vreau... Mi-e cumnată... Ce dracu! Nu suntem câini...

– Ce, ești smintită, fă năroado... Ce tot îi trăncănești cu Niculina... Deșteaptă-te bine...

Pe urmă caporalul Marinescu, care se ridicase și mă întâmpină ca un gospodar bucuros de oaspeți, îmi explică de ce Mărioara și-a așternut pe jos:

– Are și pat bun în odaie bună, domn locotenent, dar o să vă fie prea cald... e o bunghineală noaptea asta...

Apoi, smulgând de jos, cu o smucitură sigură, făptura femeiască, de la care nu distingeam decât aceiași ochi privind pieziș și rușinat, dar atent, de lângă dânsul, îi strigă:

– Dă-te, fă, și tu, mai încolo... Ce tot zgâiești ochii la dumnealor. Că nu ești fată mare, nu ți-e rușine...

Ei se dădură ceva mai departe, tot pe prispă, iar eu mă lăsai într-un genunchi, lângă Mărioara văduva, care-și tot ascundea fața, descoperind numai câte-un ochi, prin despicătura prețului ce și-l aruncase în cap.

– Nu-ți fie teamă, Măriuca, grăii sugrumat, întinzând mâna tremurătoare în cuptorul de plăceri de sub așternuturile aspre...

– Jură că n-ai fost la Niculina... se apără ea hotărâtă.

Și, pentru întâia oară în viața mea, fusei nevoit să devin sperjur.

Coborând spre Nistru agale, îmi dam seama că, propriu-zis, nu era chiar o abatere de la datorie aventura de la care mă reîntorceam cu Marinescu. Distanța era prea mică de la cătunul pe care-l descoperiseră oamenii mei și care nu figura pe harta statului major. De altfel, în Basarabia găsești uneori, unde nu te gândești, câteva ogrăzi strânse împreună, prea izolate de alte așezăminte omenești ca să poți da locului vreuna din denumirile consacrate.

Așa că nu tocmai acest lucru era ceea ce mă nedumirea pe mine mai mult în aceste clipe, când ziua se îngâna încă cu noaptea. Dar mă minuna mult faptul că, vrând să-mi resconstitui timpul petrecut acolo, nu izbuteam să alcătuiesc în memorie chipul Măriucăi-văduva. Statura i-o vedeam, mișcările i le resimțeam, dar figura ei era neprecisă, ba chiar cu totul nebuloasă. Propriu-zis nici nu ne văzusem. Poate ea pe mine, dacă se bucura cumva de ochi mai pătrunzători decât ai mei. Dar, slavă Domnului! știu că am o vedere...

Biata Măriuca, semiîntunericul care domnise asupră-ne tot timpul mă impiedicase să văd pe cine iubisem în noaptea asta. În schimb, boiul alb al Niculinei era înfipt ca un stâlp de jar în creierul meu. Oricât, balsamul ușurător pe care-l vărsase asupra-mi cu adevărată risipă Măriuca, ar fi putut să-mi ajungă multă vreme; mândria înfrântă era mai puternică decât orice nebunie senzuală, ca imaginea Niculinei să nu-mi revină în minte, îndată ce mă desfăceam dintre brațele primitoare.

Mă gândeam numai dacă plecarea mea dârză nu trezise și-n ea tot aceeași stare de suflet. Și o vie curiozitate îmi da imbold să doresc cât mai grabnică apropierea nopței.

Revenii în mai multe rânduri și lucrurile se petrecură întocmai. Ochiul de albeață al ferestrei celei mici mă privi necontenit,

cu ostilitate și plecai din ce în ce mai îndârjit, ca să-mi potolesc bătăile inimii la pieptul primitor, moale ca două maldăre de cârpe, și destul de dezvoltat, al Măriucăi-văduva, pe care în cele din urmă putui s-o văd o dată și înăuntru, la lumina lămpii.

Mai târziu îmi rării escapadele, iar de la un timp încetai vizitele sterile la Niculina, oricât mă ardea amintirea lunecoaselor ei mlădieri. Neizbânda și necazul sufletesc le potolii iar în cărți, și cum revolta sângelui aveam acum unde s-o astâmpăr, Sfânta *Biblie*, cărțile de istorie și de mitologie nu-mi mai făcură nicio impresie, ba chiar mă plictisiră. Toată vlaga lor, toată puterea lor de aprindere și de convingere se scurse, ca orice vlagă omenească, în spasmurile identice și mecanice, cărora mă lăsam cu regularitate bi ori chiar trisăptămânală, în înlănțuirea de dulce toropeală și de delicioasă dobitocie a membrelor, ce abia se estompau în negură, ale unei analfabete rurale. Toate femeile celebre ale vastei drame omenești se reduseră la elasticitatea de somieră lăsată a pântecului blond, pe care Măriuca mi-l punea cu atâta dezinvoltură la dispoziție, la plăcuta albeață de puf, în noapte, a sânilor ei, care, apăsați fără îndoială de îndelungată vreme, încetaseră să mai opună orice rezistență. Binecuvântam pe Măriuca, pe biata văduvă săteană, care, cu atât de puțin, mă smulsese din încleștarea de foc a cărților dătătoare de insomnii haine, de ambiții nesăbuite și ațâțătoare la păcat.

Revenind într-o dimineață de la ea, în pasul agale al lui Pafnute, descoperii în calea mea floarea de lumină a stelei dimineții. Ea urca nesimțit pe boltă, parcă suflată din urmă de marea respirație a revărsatului de zori. În nopțile următoare, ea se ivi și mai din timpul nopței la întâlnire și obișnuii să plec din ce în ce mai devreme din așternutul cald și muced, întins pe podea, pentru a ieși cât mai la timp în calea acestei fecioare, pe care în sfârșit mi-o da împărăția răsăritului.

Din mijlocul alaiului de constelații, care atunci îmi era indescifrabil, ea-mi stârni desigur curiozitatea fără nume a misterului fecioriei ei divine. Picătură cu picătură, curiozitatea asta îmi dezmorți sufletul, ca un elixir miraculos, spre un amor cu totul nou și neașteptat. O sete de pur și ideal era acest amor de necunoscut

și de nemărginire. În ce carte nouă de semne trebuia să-mi întrevăd pe noua aleasă...?

În dimineața aceea nu trăsei niciun somn zdravăn, ca de obicei, ci deschisei prima carte de matematică la care se întinse întâi mâna mea.

Făcusem încercările trebuincioase pentru a-mi împăca conștiința de ofițer. Închipuii alarme subite și pornii cu Gârneață în galop zănatec ca să ajungem la post. În și mai puțin de zece minute eram acolo. El știa o cărăruie foarte dreaptă, în pământul ăsta bogat în vegetație și colnice și cu drumuri nestatornice. Alteori, reîntorcându-ne din cătunul fără nume și fără loc pe hartă, o luarăm pieziș, în dreapta ori stânga și puturăm să ne dăm seama cum patrulele îndeplinesc consemnul la ore cu totul matinale, atât de grele de controlat. Stimularăm astfel zelul soldaților. Iar când avuserăm norocul să strângem în pieptul cailor un fel de cerșetor nocturn, cu răspunsuri suspecte, de sub zdrențele căruia scoaserăm revelații interesante pentru justiția militară și siguranța statului, micile mele abateri de la post și oarecum de la datorie, îmi apărură nu numai scuzabile, dar chiar necesare și obligatorii. Abia atunci îmi dădui seama că misteriosul cătun, din spatele sectorului, intră de-a dreptul în oblăduirea și răspunderea mea, cu atât mai mult, cu cât scăpase până și ochiului scormonitor al Serviciului geografic. Astfel, vizitele mele la Măriuca deveniră de interes militar, lărgindu-mi de la sine consemnul. Ele, cu toată opinia contrarie și foarte stăruitoare a lui Gârneață și Cebuc, începură a fi menționate în raporturile mele, și felicitările comandanților nu întârziară să-mi măgulească spiritul investigator de care dam dovadă.

Într-o noapte, dinaintea pasului agale al cailor noștri urcând colnicul spre cătun, o umbră înaltă se desprinse de sub pletele unei sălcii și doi ochi cu fosforescențe de pisică se mistuiră în întunerec. Auzirăm un râs ușurel și îmbietor, care se topi de asemeni odată cu mișcarea unui vestmânt femeiesc.

– Mă iau după dânsa? Eu cred că e nașa Niculina, șopti Gârneață îmboldindu-și calul.

Dar îi apucai repede hățurile și-l oprii scurt. Și eu bănuisem că era Niculina. Dar tocmai pentru aceea: înainte, la Măriuca!

Gârneață încuviință cu larg semn de surprindere și cu lumină de admirație în ochi. Tactica mea îl intriga! Când caii porniră, râsul ușor răsună iarăși, dar fu ca și când nici nu l-am auzit și cotirăm pe hudiță, spre Măriuca, la pas, nepăsători.

La raita următoare – și desigur că-n răstimp Niculina ne ținuse calea în fiecare noapte – ea nu se îndepărtă, până când caii nu fură lângă dânsa. Se ținea dreaptă, deși aveam aerul că vrem să trecem și ni se pare îndrăznet că nu ne face loc. Ea râdea într-o doară și apucă voinicește dârlogul lui Pafnute.

– Ce dorești? îi strigai răgușit...

Dar ea izbucni într-un râs sonor și se mistui după un plop. Îndrumai cu genunchii pe Pafnute într-acolo. Ea râse iar și se mai depărtă încă...

– Oprește-te! îi șuierai.

Iar ea ràdea ușurel, sărea ca o căpriță fermecată, oprindu-se din loc în loc să vadă dac-o urmez, apoi pornea mai departe chicotind înăbușit și făgăduitor.

Când dădurăm în hudiță, în dreptul casei lui Serghe Bălan, fu rândul meu să râd, cu răutate; întorsei brusc calul și-i dădui pinteni de trap voios spre Măriuca. O clipă mă-ntorsei numai să văd silueta cenușie a păcălitei, dreaptă ca un stâlp în cadrul porții: lumina stranie a ochilor ei întunecați mă ajunse până aci și ea nu putea să fie atât de tare decât desigur aprinsă de ciudă ori de ură și de răzbunare. Dar eu – cunoscător vechi – știam în ce pot să se prefacă toate acestea.

Îmi alcătuiam sufletul de flacără al Niculinei în zilele și nopțile când rămâneam la post. Exercițiile de algebră și somiera lăptoasă a corpului Măriucăi în noapte îmi dădeau tot sângele rece să intru nepăsător și sigur de mine în luptă cu focul. Pe când Niculina nu avea de unde să afle puterea de balsam răcoritor a unei științe abstracte. Totuși, seara, înainte de a-mi cădea pleoapele, întinzându-mă molatic în așternut, cei doi ochi de păcură ardeau ca două candele, oriunde-mi întorceam privirile, și din întunericul cămăruței de scânduri șuiera ușor un râs ademenitor.

Mă așteptam, revenind mai apoi în cătunul fără nume, ca silueta nocturnă a Niculinei să nu-mi mai taie calea, după

întâmplarea din urmă. Plecam cu acest gând și mi se părea atât de firesc încât, stăpân pe seninătatea sufletului meu, credeam că plutesc deasupra lui Pafnute, strategul, care acum învățase bine acest drum și mă ducea cu mers sigur și liniștit... Cu un gât mai în urmă, calul însoțitorului înainta și el plecându-și capul voios, lăsându-se dus de înțelepciunea patrupedului mai matur, ca un tovarăș mai tânăr care acum pornește la prima aventură.

Cu cât ne apropiam de micul cătun, cu atât însă simțeam în sufletul meu, scurmând straturile liniștei, degetul unui fior. Și cu toate că mă scuturam pentru a alunga această dispoziție nevoită, totuși ochii căutau pe furiș colnicul pe care aveam să urcăm și unde câțiva plopi drepți și câteva sălcii pletoase ascundeau intrarea acelei neștiute așezări omenești. Privind într-acolo, îți dai mai bine seama de ce cătunelul fără nume nu figura pe nicio hartă, pentru că un val încovoiat lin, aproape nesimțit, de pământ tapisat cu dumbrăvi, îl ferea de orice rază lăturalnică. Când urcai pe colnicul ușor, ți se părea că ai să dai de un platou, pentru că din partea de unde veneai puteai zări plopii părețelui din fund. Abia sus, pe coama rotundă și agale, îți dădeai seama că platoul e scobit și că-n fundul căldării de lut înverzit, despărțite printr-o hudiță în formă de bumerang, abia se ridică de la pământ cele vreo douăzeci – poate și mai puține – căsuțe de humă văruită. Doar casa ceva mai răsărită a Niculinei, pe-o parte, și alte două, pe partea cealaltă, ocupau latura cea scurtă a bumerangului. Aci scobitura era puțin mai ridicată și era de mirare cum acoperișul casei lui Bălan nu se putea vedea din afară de colnicul rotund și ocrotitor. Coliba Măriucăi era cam la mijlocul laturei celei lungi, care se înfigea adânc sub părețiii depresiunei, așa că intrarea și ieșirea din cătun era cu putință doar la cotul bumerangului pe unde veneam noi și toată lumea, ori peste hotarele din afară ale ogrăzei lui Bălan, pe unde bătătura era lină și ușor aplecată.

Făcând aceste considerații topografice, credeam că am să potolesc unghia scormonitoare a curiozității neliniștite, care creștea în mine cu cât ne apropiam de cotul bumerangului; mă va mai aștepta și acuma acolo, sub pletele ultimei sălcii, femeia neînvinsă și chinuitoare ca un drac?

Ochii mei împunseră cu nerăbdare întunericul, spre piciorul salciei cu ramurile vărsate; la început avusei o tresărire de deznădejde, pentru că nu distingeam nimic mișcător acolo, dar îndată apoi o revărsare de mare satisfacție mă umplu. Niculina era una cu trupul zgrunțuros al copacului. Stătea lipită de salcie, cu o ramură lungă în mână și, când fusei aproape, plecă ochii în jos, începând să smulgă frunzele lunguiețe una după alta. Ochii nu se mai ridicară spre mine ademenitor și nici râsul ușurel nu mai șuieră. Am lăsat pe Marinescu să treacă înainte, iar eu am descălecat lângă ea. Dar când am fost alături, s-a smucit supărată și a pornit; am urmărit-o, cu calul de dârlog. Se ținea necontenit înainte, lăsând fără răspuns întrebările mele. Când am ajuns la casa lui Serghie Bălan, ea s-a dat în dosul porței, pe care a închis-o, spunându-mi ca unui necunoscut:

– Ce dorești dumneata?

Deși acele ambiției mă înțepau fără potol, totuși nu m-am aruncat pe cal și n-am dat trap îndârjit, cu toate că o toană de gând îmi da sfat să fac din nou astfel. Ci i-am răspuns poznaș:

– Mă rog, aici stă domnul Serghie Bălan?

– Da, aici stă, îmi răspunse ea, parcă plină de răutate. Și e plecat de două săptămâni, adăogă de astă dată, clătinând capul parcă în semn de mustrare...

– Lipsește de două săptămâni? mă minunai eu glumeț...

– De două săptămâni, întări ea, ținând cu o mână poarta și cu privirile pierdute prin ostrețe.

– Da pe Niculina, soția lui, o cunoașteți? o întrebai râzând. Una înaltă și cu părul ca noaptea... Și cu ochii negri ca păcura... de te ard tot ca păcura...

– O cunosc, îmi răspunse ea, o proastă și o rea, că-n lipsa lui bărbatu-său stă pe la ostrețe și pe la pârleazuri de vorbă cu străinii...

– Păi dacă bărbatu-său stă cu ea numai câte trei zile și pleacă pe câte o lună... Nu se prea prăpădește nici el cu firea de dânsa...

– Ba, asta nu s-a întâmplat niciodată să stea numai trei zile, șuieră ea, scuturându-și capul cu mândrie. Că la întoarcere nu ar mai găsi-o...

Nu știu, mi s-a părut sau Niculina și-a mușcat buzele și ochii i s-au mișcat în chip ciudat. Dar nu pricepeam de ce. A râs apoi cu stângace cochetărie și a schimbat repede vorba:

– Ce doriți dumneavoastră?

– Să deschideți poarta...

– Dar dumneata n-ai mână? Și chicotind deodată se mistui în fundul curții.

Mi-am oprit calul lângă scărița care da în pridvorul deschis. Eram încurcat cu Pafnute. Înainte, când mă abăteam pe-aci, îl lăsam în seama însoțitorului, care se întâmpla. Acum priveam nehotărât spre numeroasele acareturi ale ogrăzei acesteia – grajd, staul, magazie, cotețe, cotinețe, dintre care niciunul nu-mi da impresia să fie ocupat de titularii respectivi. Eram gata să strig pe Niculina ca să-i cer părerea, când fusei ușor apucat de mână: Niculina era lângă mine și mă privea zâmbitoare.

Mă lăsai dus de dânsa: străbăturăm ograda, în fundul căreia ea deschise o portiță de scânduri. Intrarăm într-un fel de grădină pătrată, cu urme de răzoare invadate de ierburi mari, într-un colț cu un nuc enorm, răspândind prin frunzișul, încă necorupt de nicio pată galbenă, mirosul particular și dur al puternicei lui seve. Prin ulucele dispuse orizontal, care o îngrădeau, Niculina mai găsi o portiță. Ieșirăm pe un fel de dâmb ce se rotunjea atât de agale, că l-ai fi crezut câmp deschis. Câțiva nuci mai modești își ridicau ici-colo mogâldețele din fâneață. Dar mai departe dâmbul se lăsa repede și răpănos spre lunca Nistrului. Lângă un coborâș mai potolit, bine ascuns de ochii celor din vale prin bălării și prăbușituri de argilă, o salcie enormă lăsa să-i atârne atât de jos împletitura deasă a crengilor, că în jurul trunchiului ei scorburos se făcea ca un fel de tunel.

Acolo mă îndemnă Niculina să-mi leg calul; avea destulă iarbă de păscut sub vastul coviltir al salciei. Și pe cărăruia abruptă, bine disimulată de tufe și mărăcinișuri, care făcea în jos, mă sfătui să cobor ori de câte ori îmi va spune că trebuie să-mi aduc calul aicea. Dar mă puse să jur că niciodată nu voi urca pe acolo și de coborât, de asemeni, nu voi coborî până ce nu voi avea încuviințarea ei. De jos, din vale, tăind câmpul, puteam da repede

în urmele de drum – căci drumuri propriu-zise în părțile acestea erau cu neputință de găsit –, pe care veneam și plecam de obicei din cătunul fără nume. Într-adevăr, în fund de tot se distingea fașa sinuoasă și sugrumată din loc în loc a zăvoaielor Nistrului: în încolăcitura bizară de la mijloc era postul meu. Îi lămurii aceasta Niculinei și ea înclină din cap, cunoscătoare.

Îi propusem să-i ținem de urât lui Pafnute sub minunata boltă de verdeață. Dar ea refuză să stea atât de departe de casă.

– Poate vine Serghie, îmi explică... Cum aud eu și unde să-i spun c-am fost?...

Porniram amândoi umăr la umăr; eu-i petrecui brațul pe după șale și ea făcu același lucru cu mine. O apropiai și-o sărutai lung, până la înăbușire, strivindu-mi pieptul în piatra pieptului ei. Dar ea izbuti să se desprindă cu mișcări moi și prevenitoare, care contrastau atât cu tăria cărnii ei, cu iuțeala caldă a sângelui ce-i bătea în gât, încât mi se părea că-l aud, și mai cu seamă cu mlădierile ei furișe și dibace dinainte, când îmi scăpa din cea mai strânsă îmbrățișare, cu ondulări de șarpe. Acest început de cedare mă îndârji, dar ea-mi șopti așezat să mă potolesc și mă trase după ea de mână până-n îngrăditura grădinii pătrate. Ne oprirăm sub nucul cu miros pătrunzător.

– Să rămânem aci, îmi șopti ea. Dacă el vine, eu aud poarta și, când a intrat în casă, pătrund și eu după dânsul, de parcă am venit din ogradă... Iar dumneata o iei binișor la vale cu calul...

– Dar dacă vine pe dincoace? o întrebai. Și dacă-i dă de veste cumva Pafnute că sunt aci...

Ea-mi răspunse prompt, ca și când de mult ar fi cumpănit lucrurile acestea:

– Poți să n-ai nicio grijă... numai să nu calci cuvântul meu... C-apoi e mare... poznă... înțelegi...

Mi se păru c-a vrut să spună altceva în loc de poznă. Își încreți chiar fața, parcă surprinsă de-un gând subit și neplăcut, pe care nu-l prevăzuse. Dar repede se scutură și se întinse ademenitor, cu brațele în sus, râzând ușurel cu râsul ei de ispită. Sânii i se ridicaseră și ei și păreau că se freacă unul de altul, în întinderea lenevă și lascivă.

Dar aceste jurăminte și reticențe, cu fereala ei de acum de a mă duce în casă, cu grija de a-mi arăta ascunzătoarea pentru Pafnute și drum de coborât în grabă, se împreunară în minte-mi cu acel ciudat răspuns al ei de adineaori, că rămăsese de două săptămâni fără bărbat. Atunci când plecase el? Căci tot pe-aproape acum două săptămâni, ea mă primea la dânsa, pentru a mă înnebuni și a-mi rezista cu atâta înverșunare la insistențele mele dezlănțuite. Cât sta bărbatu-său la dânsa, când venea? Doar o noapte, două... Și-atunci de ce n-ar veni tocmai pe ocolite, pe din dos, cum ar avea dreptul un om care-și lasă atâta vreme o astfel de nevastă singură?... Mi se pare că Niculina își făcea socoteala greșit, dar nici prin gând nu-mi trecea să-i stric cu astfel de controverse dispoziția cu totul deosebită din această minunată seară.

Căci acum Niculina, cu mâinile împreunate deasupra capului, cu brațele goale de căderea mânecilor largi ale capotului ei cenușiu, cu pieptul arcuit înainte, se zbătea pe loc într-un fel de dans ciudat, un dans al nemișcării, la care lua parte doar sticlișul ochilor și râsul ușurel. Un dans liniștit și tăcut, care-mi permitea să-i înșir încântarea mea cu glas scăzut și tremurat, cu brațele întinse și tremurătoare. Ea da însă îndărăt pas cu pas, în aceeași poziție și ochii, râsul ei șoptit vroiau să-mi arate cât de puțin se sinchisește de trecătoarele mele jurăminte. Dar ochii aceia mă fixau în noapte cu strălucirea lor neagră și, cum mă trăgeam în pas târât după dânșii, ca un adormit, simții pofta-mi năprasnică și de atâtea ori amăgită, zbătându-se zănatic ca o flacără suflată de vânturi, într-un vârtej de deznădejde și de rătăcire.

Deodată Niculina, vroind să scape mișcării mele celei mai disperate, se lăsă în genunchi, necontenit cu brațele întinse și împreunate deasupra capului, ca în executarea unei figuri noi din același dans ritual. Când mă prăbușii asupră-i nu-mi făceam desigur nicio iluzie c-o s-o prind; cunoșteam doar bine dinainte cum căzutul în genunchi era una din cele mai dibace figuri ale ei de apărare. Dar deși a avut la îndemână frântura de clipită ce-i trebuia ca să scape – am văzut bine, perfect de bine, acest lucru – Niculina, în loc să se ridice cu un vâslit de umăr în lături, cum i-era obiceiul, se întinse jos cât era de lungă și brațele se desfăcură, ca să i se împreune deasupra spinării mele.

Atunci simții deodată aroma pătrunzătoare a nucului, și-n rostogolirile care urmară văzui stelele aprinzându-se de zvâcnirea lor firească, dar atât de puternic, că parcă dănțuiau ca pe fundul unei imense tamburine pe care-o agita sălbatic deasupra infinitului un titan înnebunit. Formele cu rezistențe și flexibilități de oțel fin ale Niculinei îmi dădură bucurii nemaicunoscute; în schimb, îmbrățișarea mea îndelungă o covârși de tot și o preschimbă, dintr-o căprioară sălbatică într-o pisică nespus de calină. Iar nucul era amețitor. M-așteptam ca până și Pafnute să sărbătorească izbânda mea printr-un nechezat triumfal, din peștera lui de ramuri plângătoare. Dar Pafnute, care simțea desigur, cu mirosul lui fin, bucuria mea nemărginită, era înainte de toate un cal discret, menit unei cauze, pe care el o credea superioară, și ca un militar adevărat ce se simțea, prefera să păstreze mutenia cea mai desăvârșită.

Cum stam tolănit în iarba deasă, alături de Niculina, sub coviltirul cu foșnet mătăsos al coroanei nucului, mi se părea că suntem amândoi într-o lectică, care se leagănă în spații astrale. Și numai la această imagine, într-o clipă de răgaz a patimii răpuse, mi se întoarse gândul la prevenirile Niculinei, la jurămintele pe care mă puse să le repet că n-am să cobor decât cu îngăduință pe cărarea din mărăcinișuri, la ferestruica clipitoare din odaia unde mă primise până acum, și care mi se păru că mă fixează de undeva din negură ca un ochi plin de albeață. Iubirea abia dezlănțuită dură însă mult și niciun pumnal neașteptat nu mi se înfipse în șale, răsărind din iarbă și ridicându-se răzbunător deasupra jocului de plăceri al convulsiunilor noastre. Și nici în seara următoare și nici în toate serile care urmară, căci de-acum încolo, noapte cu noapte, venii să gust, cu o lăcomie fără de seamăn, minunea de arome a nucului patriarhal. Iar Niculina își arăta de fiecare dată recunoștință pentru îmbrățișarea mea îndelungată și savantă prin chiote înăbușite de surpriză, prin avalanșe isterice de pasiune, prin tributuri tacite de supunere oarbă, prin durata excesivă a despărțirilor matinale, prin timbrul tremurător și stins și înfricoșat cu care se interesa de ceasul întâlnirii de a doua zi.

Încât devenisem nespus de curios să cunosc figura lui Serghie Bălan, de care, prin curioase asociații de idei, putusem să mă tem în treacăt. Trei săptămâni dură această nebunie istovitoare și-n

tot acest timp vremea fu frumoasă. Primele frunze pălite de galbenul morții se lăsară pe spinările noastre încordate, iar din când în când, câte-un fruct rămas cădea pe alături cu bufnet sec de amenințare. Dar nu ne păsa de nimic.

Locotenentul Iliad s-a abătut pe la mine, să-mi spună noutăți. El mi-este vecin la nord; a fost la oraș, chemat de comandament pentru felurite motive de serviciu. Îl primesc cu mare bucurie, cu pește proaspăt de Nistru și cu câteva sticle de vin înfundat. Privitor la pește, aflu de la el că domnul colonel e foarte supărat pe ofițerii și trupa de pe frontieră. Unele sectoare, a declarat domnul colonel, nu se îndeletnicesc decât cu prinsul peștilor, în loc cu al spionilor și al contrabandiștilor care-și fac de cap. Dar va face o inspecție inopinată – ha, ha, inspecția inopinată a domnului colonel, cu care ne amenință în van, de când suntem în Basarabia! Și cei care vor fi prinși că au întrebuințat grenadele și munițiile statului, pentru prinderea șalăilor și-a crapilor, vor trage grele consecințe...

– E, ce zici de cega asta, Iliad... Așa că e deasupra oricărei așteptări? Dacă domnul colonel mă calcă dimineața, până la prânz îi fac rost de-atâtea, ca la plecare să mai ia și cu el...

– Sunteți niște pescari! ne-a categorisit domnul colonel. Atât, niște pescari... Dar am să vă refac eu militari...

Domnul colonel Tătăranu e un personagiu foarte milităros și ursuz. Nu-i place să fie contrazis și, dacă se întâmplă să facem vreun haz de vorbele și de severitatea lui, nu mai încape îndoială că așa ceva nu poate să se petreacă decât după o repede privire spre ușă sau chiar o scrutare fugară a ferestrelor. Aici, deși ne simțim la zeci de verste de comandament, instinctiv, când gluma ni-i mai îndrăzneață, ochii ni se îndreaptă spre orificiile bine înfundate ale încăperii. Dumnezeule, ce-ar fi dacă omul ăsta s-ar ține de cuvânt de fiecare dată când ne amenință cu inspecțiile...

Dar în afară de figura sumbră a domnului colonel, cu colțul stâng al buzelor gata să schimonosească într-o fluturare de sarcasm, Iliad îmi mai aduce și imagini care-mi trezesc în suflet deseori interes.

Marusea se mărită! A ținut să întâlnească pe Iliad și să i-o spună expres. Nu i-a pomenit nimic de mine, dar când Iliad a întrebat-o involuntar: „Dar Ragaiac știe?" a dat din umeri, animată de-un zâmbet pe care el nu pricepea să mi-l descifreze. Numai la urmă, și în altă ordine de idei, l-a întrebat foarte indiferentă dacă, reîntorcându-se în sectorul lui, trece fatal și printr-al meu...

– A, nu, pot să mă duc direct... însă dacă dumneavoastră doriți, fac cu plăcere un ocol...

– Vai de mine, n-am niciun motiv să doresc...

– Poate ca să-i fac... puțină durere camaradului meu... ah, cruzimea asta mă va determina să trec neapărat pe la el...

– Crezi că i-ar trezi vreun sentiment o așa noutate? Iliad mă îndeamnă să cred că i-a ținut un întreg curs psihologic asupra felului meu de a fi. Miezul pălăvrăgelii era evident acesta: că sub o aparență de mândră, de încăpățânată indiferentă, se ascunde un suflet mlădios și grozav de susceptibil. Rezultatul a fost că la urmă fata i-a mărturisit că ea personal nu-i așa de grăbită: părinții precipită oarecum lucrurile. Dar ea va face să meargă astfel, să putem juca și noi la nuntă. A auzit că la vară o să fim readuși: tatăl ei, respectabilul domn Arcadie Nicolaevici Cuzmin, e prieten bun cu colonelul.

– Și pe cine ia, mă?

– Pe-un profesor... un profesor rus... Vladimir Antimov...

Marusea... Simt vag, prin epidermă, amintirea caldă și parfumată a apropierii ei; obsesia parfumului ei favorit, pe care nu știu cum îl cheamă, m-ar îmbăta poate și acum, sub suflul acestei evocări, dacă mirosul cert care mă stăpânește până-n miezul creierului, al nucului cu sălbatică aromă, nu l-ar preface în nimic. Biata Marusea, ea n-a putut fi rusoaica visurilor mele, cu toate că familia ei a purces încoace din nu-mi amintesc ce ținut de cazaci. Îi mai lipsea ceva, nu știu unde, la suflet, la corp?... cine dracu poate să spună... Mă gândesc un moment să-i scriu c-am auzit veselul eveniment și-mi pare bine că se mărită. Dar știu bine că n-am s-o fac... Din indiferență?!... sau ca să spun ca și dânsa... din teamă să nu precipit lucrurile... Dacă ea vrea să aștepte...

să mă aștepte... evident, fără nicio nădejde și – cu siguranță – fără nicio schimbare a împrejurărilor... de ce să nu mă aștepte?... Și dând din umeri, închid discuția și afectez totală nepăsare...

În afară de peștii din Nistru, femeile, de asemeni, nu mai lasă pe domnul colonel să doarmă. Adică femeile care trec Nistrul, printr-un sector sau altul, momind pe ofițeri.

– Nu mai admit nimic... sunt informat... toată granița furnică de femei plătite de bolșevici. Domnișorii mi le țin două zile și mai cu seamă două nopți și pe urmă le fac scăpate încoace sau dincolo... dacă nu le conduc chiar ei singuri o bucată de drum... încotro vreau ele, nu încotro trebuie să le conducă ei... În rapoartele dumneavoastră eu n-am văzut că e vorba de nicio femeie... iar Siguranța prinde mereu... pe aici, pe la Chișinău, prin toate părțile... Pe unde intră femeile astea în țară? Și pe unde ies... căci s-au găsit scrisori de la ele... Ei bine, asta n-are să mai meargă... Orice femeie, percheziționată până la piele...

– Să trăiți, domne colonel, totdeauna se procedează astfel...

– Percheziționată pentru găsit scrisori, dom'le... nu pentru ce căutați dumneavoastră... dacă nu prezintă nimic suspect, expediate imediat înapoi... dacă da... aduse sub o puternică escortă...

– La comandament...

– Evident că la comandament întâi, locotenent Iliad... Dumneavoastră lucrați cu comandamentul... Noi, pe urmă, deferim justiției militare... Ei bine, nicio femeie... dar absolut nicio femeie... Adică n-au încercat să treacă Nistrul, de trei luni, de când am ocupat frontiera, atâtea și atâtea comuniste care forfotesc pe aici?... Unde sunt?... Eu n-am văzut niciuna... Bărbați cât poftești, femei niciuna...

– Eu singur v-am trimes, domnule colonel, șapte... acum trei săptămâni...

– Nu vorbesc de țărance de-alea, domnule, care vin să-și vadă rudele sau să facă nițică contrabandă... Comuniste, spioane... așa aștept eu... Când sunt murdare și babe, gata sunteți toți unu și unu la datorie... Dar când dama e bine... se face scăpată... știu tot, locotenent Iliad, vai de acela pe care-l voi prinde... Bagă de

seamă, nu numai cariera lui va fi periclitată, dar chiar îl voi deferi Consiliului de război pentru complicitate și trădare... Sunt unii care, amețiți de-o vrăjitoare d-astea, sunt în stare chiar să nimicească ori să ascundă probele suspecte... Știi dumneata ce-nseamnă asta, locotenent Iliad?...

– Știu, domnule colonel și tocmai de aceea sunt foarte surprins că dumneavoastră aveți astfel de bănuieli asupra...

– Nu zic că dumneata... și mulți alții... sau că dinadins... dar... amețiți... înțelegi dumneata... femeia e lucru dracului, Iliade... din cele mai vechi timpuri istoria ne vorbește de astfel de cazuri... Ba chiar *Biblia*, cartea cea sfântă... Am să dau ordine severe... și am să *îndesesc* inspecțiile inopinate...

Conchiserăm că domnul colonel era sub impresiunea vreunei cărți cetite proaspăt, unui proces senzațional sau vreunui film de cinematograf de curând venit în orașul în care rămăsese cu cancelariile și trenul regimentar. Eu am râs cu multă poftă de această toană a domnului colonel Tătăranu, a cărui strășnicie și posomorâtă humoare o temem cu toții, după cum ne îngrozim de orice nouă idee îi cășunează câteodată. Înțelegeam de minune că dialogul ce-l avusese cu Iliad, și care trebuie să fi fost exact ca conținut, nu se desfășurase tocmai în ordinea pe care mi-o prezentase el și niciunul din cuvintele rostite între dânșii nu avusese, nici dintr-o parte, nici dintr-alta, vreun sens dublu ori echivoc. Dar camaradul meu de față avea o înrădăcinată înclinare de a trece drept un mucalit și un familiar în raporturile de patru ochi cu superiorii săi. În fond era și el un timid.

– Ar vrea să-i trimitem peșcheș ceva proaspăt, glumii, îmbiind pe Iliad cu culoarea de foc ce curgea din sticla cea nouă... I-aș trimite cu plăcere, dragul meu... Dar unde e, unde e? arată-mi-o... s-o mănânc...

Iliad căzu pradă unor gânduri adânci...

– Cum au alții noroc, Ragaiac? grăi el după o matură gândire.

– Adică tu crezi în bazaconiile colonelului?

– Măi băiatule... el pornește de la premise destul de temeinice... Cum de dă Siguranța peste ele?... Pe unde apar aceste femei? pe unde trec?...

– Prin țările vecine...

– Și asta se poate... dar s-ar putea...

– Să fie și cum zice colonelul... Oh, Doamne, împărtășește-ne și pe noi cu acest noroc! Dar ia spune, Iliade, cum ai proceda la un caz atare?...

– Cum să procedez?... Conform ordinului: percheziție până la piele... timp, evident, de vreo două-trei zile, după caz... și pe urmă sub escortă la colonel... că e băiat bun, orice-ai zice... e el sever... se cam întrece el uneori cu mânia, dar când îl iei mai de-aproape, monșer... știi... și mai pieptiș... o mai slăbește și dumnealui... Ambiția lui e să nu-l iei în răspăr când sunt mai mulți de față, înțelegi dumneata, ca să nu i se știrbească autoritatea. Dar între patru ochi e o grădină de om, dacă știi să-l iei, mă-nțelegi...

– Ar fi o minunată surpriză...

– Ba bine că nu... zău că m-am și gândit, m-am gândit mult, de când colonelul mi-a băgat în cap, cum aș proceda eu dacă mi-ar cădea așa ceva în mână... Foarte simplu, înțelegi, m-aș face că nu bag de seamă ăle trei... patru zile de ... percheziție... ha, ha... înțelegi cu cine am de-a face... pe urmă, după ultima noapte, înțelegi: „Madam, ți-ai închipuit cumva că-ți găsești omu, ha, ha, ha... îmi pare rău, madam, dar cu toată drăgălășenia, înțelegeți... a dumneavoastră... am onoarea să vă trimit Consiliului de război...“

Și Iliad mă privi cu un fel de bravură vagă în ochi, pentru a nu mă lăsa să cred, o cât de infimă parte de clipă, că el n-ar pune, în cele din urmă, datoria înainte de toate...

– Dar ăle trei zile... vorba colonelului... percheziție, nu glumă, ho, ho, ho... Și pe urmă: „Ce să-i faci, madam, așa e valsul vieții...“

Răspunsei alene și indiferent, privind într-altă parte:

– Nu-ți face nicio iluzie, că nu va veni niciodată... nu va mai veni – și zâmbind gândurilor mele trecute, completai:... rusoaica...

– Rusoaica?...

– Rusoaica gândurilor noastre... așa cum am închipuit-o fiecare, când am venit încoace...

– Spioană, vrei să zici?...

– Poate că nu va fi spioană... ah, Doamne, atunci ar fi îngrozitor... dar tot ar fi ceva...

Iliad mă privi pe furiș, pe urmă examină fugar și îngrijorat ușa și ferestruica...

– Ar fi mai greu așa... atenuai, plictisit de mișcările lui, pentru că într-adevăr peste trei zile va trebui s-o predau mai departe...

– La urma urmei și după patru... sau o săptămână, rânji el lubric.

– ... pentru că dacă ea vine cu intențiile astea, niciodată nu vei izbuti să joci în gândul ei decât rolul unui vasilache... Și tocmai pentru ca să nu rămâi în ochii ei un biet vasilache – bătui cu pumnul în masă – înțelegi, Iliade, va trebui neapărat s-o dai peșcheș, peste trei zile, sau peste patru, sau peste o săptămână, colonelului...

– Pentru asta... și pentru... mi se pare, un jurământ... pe care...

– Jurământul de a nu te lăsa vreodată să fii vasilache... nici în ochii altora... nici în ai tăi... nici mai cu seamă în ai ei...

Despovărat deodată parcă de temerea de a auzi de la mine ceva subversiv, Iliad îmi turnă voios în pahar. Dar privirea mea vagă, fixată într-un colț de odaie, îl făcu să-și rețină încă toastul porcotos pe care buzele lui erau gata să-l frământe...

– Dar nu trebuie să mergem neapărat cu gândul la situații de-acestea tragice, Iliade... Gândește-te că rusoaica n-ar fi decât o biată refugiată, gonită de spaima zilelor pe care le-a îndurat... O rusoaică a vremii dinainte, din romane și din visuri... Tu nu te-ai gândit la o astfel de apariție, așa cum stai aci, la hotarul unei mari frământări omenești?... O femeie înaltă sau cum îți va fi plăcând, cu un pas lung și majestos, dezmințind vestmintele de contrabandă în care s-a deghizat...

Și tărăgănată, vocea mea povesti și descrise vreme îndelungată întâmplarea stranie, care ar putea să survină... alcătui și descrise figura și silueta necunoscutei, care va aduce cu ea, în veșmintele, în mișcările, în sufletul ei, o mireasmă mai puternică decât toate parfumurile cunoscute, decât tăria amară și sălbatică a nucului secular, decât orice altă tărie știută și aspirată până la fund.

Seara veni repede. Convorbirea, după ce dăinui astfel multă vreme în ipotetic, se reîntoarse la real, păstrându-și totuși obiectul, lipicios prin natura lui... Abia acum aflai de interdicția pe care

colonelul o impusese căpitanului Bădescu, pentru că începuse să-și facă de cap cu îngăduința de la început. În ultima vreme stătea mai mult în oraș decât la post. Pentru a-i arăta că nu se gândește deloc să revină, colonelul i-a luat chiar locțiitorul eventual, pe sublocotenentul Ilieș, pe care la trecerea noastră pe graniță i-l lăsase anume...

Această nouă împrejurare dăduse de vorbă târgului pe câteva bune săptămâni. Barișna Ghenea trecea pe străzi foarte absorbită de gândurile care o copleșeau firesc, din cauza acestui zbucium pe loc al destinului ei – însă trecea foarte des pe străzi, plimbându-și figura, despre care n-ai fi putut spune niciodată dacă e cu totul tristă ori cu totul veselă. Iliad crede că barișna Ghenea se simte încântată de drama mută a cărei eroină s-a pomenit deodată. Acțiunile ei au crescut enorm de mult din această întâmplare, mai ales de când cu interdicția pe care un zvon nespus de grăbit a purtat-o repede pe la urechile tuturor, din inima târgului și până la câteva verste împrejur. Cel care suferea cu adevărat de această nepotrivire a soartei, în afară de căpitan, e bătrânul Kersanov, om onorabil și măsurat, a cărui față, mută de împietrită durere, i-o contemplă în tăcere și respect coreligionarii săi la întrunirile de la sinagogă. Bătrânul se teme ca lucrurile să nu ia cine știe ce întorsătură, care ar putea periclita cumva sănătatea ori viața fetei sale, pe care o iubește mai mult decât orice pe lume; dar pentru orice ar putea să se întâmple, el e pregătit sufletește și nimic, nici cea mai tragică perspectivă nu l-ar putea determina să se abată o iotă măcar de la conduita pe care nu el personal și-a impus-o, ci pe care îngerul neînduplecatului său Domn i-o impune în fiecare seară, când mâna lui cerească aprinde prima stea în vastitatea împărăției celei fără de hotar.

Încăpățânarea lui feroce, dar cuviincioasă și demnă, a atras asupră-i admirația nu numai a evreilor vârstnici, dar chiar a multor creștini, printre care în primul rând domnul colonel Tătăranu, care-l consideră un vrednic păstrător al tradiției și al datinilor sfinte, punându-le mai presus chiar de fericirea copiilor lui.

– Cu astfel de oameni, un neam dovedește că nu e sortit pieirii, afirmă domnul colonel, pentru care exemplele patriotice,

religioase și morale sunt cea mai înaltă expresie a înțelepciunii omenești. Cel mai în drept să se pătrundă de exemplul acestui bătrân ovrei, a mai spus domnul colonel, ar fi tocmai domnul căpitan Bădescu, a cărui lipsă de mândrie contrastează așa de vehement cu atitudinea de clasică prestanță a unui bătrân onest, simplu negustor de sifoane și siropuri.

Dar tineretul amândoror confesiunilor nu împărtășește acest chip de vedere. Cu ușurința vârstei, el privește cu ochii luminoși desfășurarea conflictului, cu strania plăcere cu care te așezi în fotoliul de teatru ca să te delectezi de cruzimile vieții omenești. Iar căpitanul Bădescu, din unghiul său de vedere, face o disociațiune, poate destul de justă, între datoria ce-o are de îndeplinit și pasiunea sa lumească. Singura concesie ce-o face celui din urmă, din dreptul cuvenit celei dintâi, e – spun relele guri – că, și după interdicția colonelului, el tot mai încearcă agilitatea picioarelor lui Volbur pe drumurile de noapte ale Basarabiei. Însă niciodată zorile nu l-au mai prins la târg, iar – mai ales în acest timp din urmă – tocmai pe sectorul lui s-au făcut câteva capturi extrem de interesante. Totuși tineretul celor două confesiuni zumzăie întruna că întâlnirile au loc cel puțin o dată pe săptămână, în cel mai deplin mister, la prietena și confidenta Ghenei, barișna Manea Balaban, ai cărei părinți au concepțiuni mai puțin intransigente asupra dreptului celor tineri la viață...

Lucrurile poposesc deocamdată la acest punct și toată lumea e în așteptarea unor noi și senzaționale evenimente; toată lumea, binevoitoare ca în toate târgurile, vorbește numai în șoaptă, iar șoapta se întinde, se întinde... într-o parte spre urechea surdă a habotnicului, într-alta spre auzul la pândă al domnului colonel...

Până noaptea târziu suntem departe de tot de aceste neguroase și mocnite evenimente. Rubiniul nostru se ridică la răstimpuri dese să ia foc la lumina lămpii, în cinstea rusoaicei...

Rusoaica fiecăruia nu va fi nici spioană, nici evreică, sau dacă va fi evreică, va sosi singură din împărăția soarelui-răsare.

– Dar când, când?... se impacientează între două înghițituri Iliad, pe care îl muncește tot mai sălbatic nostalgia neprevăzutului...

– Asta se va întâmpla la iarnă, Iliad, când Nistrul va îngheța și când totul încoace și într-acolo va fi o mare de zăpadă... atunci piciorul ei va cârmi ușor puntea gheței, încoace... piciorul ei, Iliad... ți l-ai închipuit tu cum poate fi piciorul acela, Iliad?...

Iliad bea trei pahare unul după altul, însă cu articolul ăsta sunt aprovizionat berechet... Iar termenul care l-am pus și care nu e prea îndepărtat – al înghețului – pompează sânge aprins în vinele cele mai ascunse ale corpului său, parcă iluminat de-o năprasnică revelație...

– Tu nu poți să te plângi, mă măgulește el, că n-ai cunoscut rusoaica adevărată... Marusea e visată de mulți alții... Mă mir cum...

– H... Marusea... dac-ai fi văzut pe Niculina...

– Niculina?... dar cine-i Niculina?...

– În sfârșit, n-are importanță... Pe Marusea ți-o cedez ție, Iliad... Mie lasă-mi pe rusoaica cealaltă, cu picior înalt și ochi oblici, care va veni înfășurată în șuba ei enormă din împărăția gerurilor.

Și vorbesc înainte ca în prada unei halucinații, cu glas voalat și ritmat de accentul vinului generos.

– Las-o să înainteze prin tufișurile de chiciură ca o prințesă a iernii... Să sosească cu spaima nopței în spate... Și să găsească lumina scăpării în bordeiul ăsta de scânduri... S-o întâmpin sprinten ca un husar, Iliad, s-o ajut să-și scoată din buleandra siberiană liniile lungi ale trupului ei și mlădierile de călăreață a stepei...

Ochii lui Iliad au rămas nemăsurat de căscați, spre ușă. Ca și ai mei. Întru târziu, el pocnește cu pumn greu în masă.

– Sectorul meu e cel mai puțin căutat de soldații lor, Ragaiac, mă împărtășește el. E drept că și de refugiați... Dar un astfel de loc retras își va căuta ea. Ai dreptate, ai mare dreptate, băiatule... Nu e cât de puțin exclus ca la iarnă... a... ce vorbești, domnule... dar toată lumea asta... a vechiului regim... în fiecare an caută ieșire încoace... Se zice că la granița poloneză... iar la noi iarna... cel mai puțin expus ești iarna... Dragă, dar în fiecare iarnă sunt cazuri întâmplate... am auzit camarazi din batalioane...

Și dogoriți de focul rubiniului, în bordeiul scăldat de căldura prieteniei, ascult surâzător cum Iliad îmi explică... „nu așa cu

visuri... dar cu date certe, domnule...", că fantezia mea e probabilă, ba chiar posibilă... hotărât lucru, e mai mult ca sigură...

În seara care urmă, ducându-mă la Niculina, îmi tot potriveam gândul cum s-o împac mai bine pentru absența mea din ajun. Intrai puțin cam stânjenit în ograda cu numeroase și inutile acareturi, urcai tiptil pe prispa îngrădită și cercetai ferestrele luminate. Niculina era înăuntru. Ciocănii ușurel în geam. Ea veni repede la fereastră, făcu semne de alarmare și de discreție și ieși degrabă la mine în cerdac. Îmi primi scuzele, cu vădită măgulire, dar și cu vădită dorință de a termina mai iute. Nu despre așa ceva era acum vorba: bărbatu-său venise. Momentan era pe la vecini, dar putea să sosească în orice clipă. Trebuia deci să plec.

Peste trei zile, în schimb, puteam să revin, dar cu condiția să ciocănesc tare la poartă, că dacă se întâmplă să-mi iasă el înainte, să par că am venit în vizită ca lumea.

– Vizită, noaptea!?

– Seara, când mântuiți lucrul... Ce poate să fie? Am să-i spun că te am cunoscut când ai venit în cercetare, să descoperi pe unde și fug noaptea vagmiștrii și *saldații*. Numai că în fața lui trebuie să ne spunem dumneavoastră...

– Foarte bine, dacă e numai atât. Dar de ce n-am juca puțin comedia chiar în astă seară?...

– Nu. În astă seară hotărât nu. Și nici înainte de trei zile. Hm. Noaptea asta era desigur destinată celui revenit. A, perfect... Peste o jumătate de ceas el trebuie să se întoarcă, poate și mai curând... Refuzai deci categoric să plec, dacă nu mă însoțește până sub nuc. Și mă arătai atâta de îndârjit, fusei chiar gata să pătrund în casă, că ea trebui să mă însoțească și, în cele din urmă, văzând că sunt hotărât să mă țin după dânsa oriunde, trebui să se lase apucată și trântită în culcușul nostru de iarbă.

– Nu-i pentru cine se pregătește! îi râsei în ureche, dar ea se făcu că nu m-aude. Mă opri să mă îndrept spre salcia pletoasă. Și când ne despărțirăm la poartă, îmi șuieră la rându-i, în ureche, înainte de a se pune pe fugă în casă:

– Asta se plătește.

Hotărâi să nu mă întorc când s-or împlini cele trei zile fixate. Și mă dădui cu furie studiilor matematice. Acest bărbat, pe care-l uitasem, interveni atât de neașteptat și de stupid în rosturile mele, că mă simții extrem de săturat de escapadele nocturne în cătunul fără nume. Viziunea cea scumpă, țesută numai din fuiorul fără prihană al închipuirii și stârnită de iznoavă de vizita lui Iliad, se înstăpâni iarăși absolută și exclusivă în sufletul meu. Niculina nu-i putea fi cel mult decât o palidă întruchipare pur fizică.

Și a treia noapte izbutii să nu mă duc, dar în noaptea următoare mă avântai în șa. Niculina era o perfectă întruchipare fizică...

Lăsai calul în grija lui Marinescu, care mă însoțea. Bătui la poartă la Niculina de mai multe ori, agasând zăvozii de prin vecini, care răspunseră cu mârâituri și pe urmă cu lătrături. Eram gata să plec, pentru că întârzierea ei mă făcu s-o închipui cu membrele amestecate într-ale bărbatului legitim pe crivatul din odaia unde mă primise întâi și avusei mulțumirea să constat că resentimentul pe care-l încercai la această idee nu era câtuși de puțin de gelozie, ci pur și simplu de scârbă. Murdărită de acel țărănoi sălbatic și călător, fratele Măriucăi-văduva, Dumnezeule-Doamne, Niculina nu trebuia să-mi mai trezească nicio bucurie. Făcui trei pași înapoi și zăvodul ogrăzii din față dădu la mine, încercuindu-mă în reflectoarele mici și albăstrui ale ochilor lui turbați și mușcând ștacheții porței cu albul perfect al dinților nimicitori.

Nu știu cum îmi veni atunci în minte râsul sănătos și dantura puternică a Niculinei, că ideea mădularelor amestecate mă năpădi iarăși și mă toropi; năuc, deschisei poarta și în curând eram dincolo de pălimar. Gândul că bărbatu-său ar fi iarăși la vecini și că ea ar fi putut ațipi, așteptându-l, mă îndemna la îndrăzneală. Abia acum se făcu lumină la fereastra din fund. Sunt amândoi împreună? I-am deșteptat din somn? Nu, este încă devreme... și ieri n-am putut să viu...

Niculina îmi ieși înainte. Era singură și-mi simțise pașii.

– Am bătut la poartă... îi șoptii.

– Bun, bun, bun, poftiți...

– Adormiseși?...

Ochii ei râseră și înclină capul încuviințând, dar nu părea deloc somnoroasă.

– Adormiseși?

Niculina aprobă și de data asta.

O apucai de mână și-i strecurai la ureche:

– La nuc!

Niculina își smulse brațul și-mi astupă îndată gura, dar tot așa de repede își retrase mâna, privind îngrozită spre poartă și prin curte. Afară se lăsase destul întuneric. Energică și hotărâtă, ea apăsă ivărul ușei și deschise:

– Da, poftiți, vă rog...

Și-mi făcu semn imperativ că trebuie să execut tot ce-mi spune ea.

Intrai după dânsa.

– Dacă nu dormeai, de ce n-ai ieșit când am bătut în poartă?

Ea-mi aruncă, drept răspuns, o privire teribilă, care m-amuți. Apoi examină cu grijă ferestruica suspectă și păru că ascultă. Fără voie mă pipăii la buzunarul de la spate, unde-mi țineam browningul.

– Dacă nu începi să vorbești cum ți-am spus, nu mai poți rămâne aici...

Și după o pauză de încruntare, îmi explică repede și-n șoaptă...

– Am crezut că-i el afară și are să-ți deschidă.

– Vasăzică, el știe de mine... i-ai spus că vin pe aici...

– I-am spus că te-am poftit într-una din serile astea... pentru că știam că el va fi aici...

Îndată veni până la noi zdupăitul greu al porții în ușori, apoi pași tropăiți și voinici în bătătură și pe treptele scăriței.

– Vine, mă asigură, fără să mai fie nevoie și cu dulceață în glas, Niculina, iar mâna mea rătăci din nou spre buzunarul înarmat.

O statură zdravănă, înaltă și sfruntătoare, umplu tot cadrul ușei. O figură pe care o mai văzusem undeva. Unde? Imposibil de amintit. El avu o surprindere calmă și calculată când ni se întâlniră ochii. Dar în pumn eu simțeam walterul mic cât un mâner de cuțit, și-n adâncul buzunarului degetul cel mare împinse ușor piedica deoparte.

Serghie se pregăti să spună o vorbă, dar bărbia și fălcile lui se mișcară degeaba, de parcă ar fi isprăvit numai ceva de mestecat.

Pe urmă se mai uită în dreapta și-n stânga, dar fără nimic agresiv în mișcări. În cele din urmă izbuti să articuleze:

– Dumneavoastră sunteți domnul locotenent?

N-avusei timp să răspund, că Niculina îmi luă înainte:

– Faceți cunoștință! Soțul meu, Serghe Mihailovici și Gheorghe Ivanovici... domnul locotenent de la Nistru...

Gheorghe Ivanovici era denumirea pe care mi-o dăduse la începutul întâlnirilor noastre, când se interesase de numele meu și al tatei. Mai pe urmă, din seara petrecută sub nuc, mă numea scurt Gheorghe...

– Bucuros de cunoștință, poftim ședeți, mă îndemnă Serghe Bălan, întinzându-mi mâna.

Abia acum băgai de seamă că samovarul mare de alamă lucitoare scotea pe coș un abur ușor.

Serghe Bălan purta cămașă rusească de postav verde, încheiată pe umăr, și era încins peste mijloc cu nouă și scumpă curea. Pantalonii, de aceeași culoare, intrau în cizme lungi și strâmte, care-i ajungeau până la genunchi. Era roșcovan la față și închis la păr, cu mustăți galbene, subțiindu-se spre ascuțișurile ridicate.

Fusei servit cu prăjituri de nuci, de dovleac și cu plăcintă cu brânză, pregătite de Niculina, iar după ceai Serghe ieși afară să aducă o sticlă mare de cinci chile, cu minunat vin, roșu închis ca sângele de iepure.

Îi câștigai atât de repede prietenia, mai ales că mă purtai față de Niculina cu o cuviință din cale-afară de protocolară și ingenuă, încât femeia trebui să-mi recunoască meritul printr-un zâmbet elocvent, pe deasupra capului acestuia haiducesc.

Abia acum aflai, spre marea mea stupoare și bucurie, că Niculina era o cetitoare, ba chiar că începuse și învățătura gimnazială. Mă surprinse cu atât mai zdravăn această noutate, cu cât mai de mult, când mă cercetase cu ce-mi petrec ziua și-i vorbisem de cărți, ea păruse că acordă un interes respectuos spuselor mele, dar nu se grăbise să-mi arate că nici ea nu e o ignorantă, cum ar fi făcut orice femeie din lume. Dinaintea bărbatu-său ea dovedi însă mult interes acestui subiect în convorbirea noastră. Cunoștea câteva romane de seamă rusești și foarte multe de autori fără

însemnătate sau de autori pe care eu îi ignoram. Cetise și traduceri, desigur, în rusește: *Mizerabilii*, *Germinal*, *Contele de Monte Cristo*, *Madame Bovary*, *Quo Vadis*, *Bel-Ami*, mult Dumas, Sienkiewicz și Zola, punea pe același plan *Cei trei mușchetari* cu *Război și pace* și mărturisea foarte natural că *Manon Lescaut* a impresionat-o la fel ca *Frații Karamazov* ori *Anna Karenina*, ba se părea că poate și mai mult. Serghie cetise și el ceva și arăta nelimitată admirație pentru *Suflete moarte*, *Taras Bulba* și câteva povestiri de Pușkin și Lermontov, adică pentru întreaga lui lectură; acorda de asemenea o cuviincioasă atenție răsunetului atâtor nume ilustre, mai ales străine, și se simțea nespus de onorat că astfel de convorbire avea loc sub acoperișul lui. Îi făgăduii că-i fac rost de moș Creangă și ceva Sadoveanu.

E de la sine înțeles că, din clipa acestor revelații, ochii mei învăluiau pe Niculina în lumini irizate de culori cu totul noi. Mă simții nevoit să aduc vorba despre Olt și despre locurile mele, despre originea, trecutul și viața mea de-acuma, să fac comparații între obiceiurile de-acolo și cele de pe-aici, micșorând diferențele și mărind apropierile. Fusei ascultat cu luare-aminte și cu discretă rezervă când fu vorba de apropiere. Despre Serghe putui afla, ceea ce dealtminteri știam, că e de fel chiar din acest cătun, cât despre obârșia Niculinei, în afară de afirmația vagă că e fată de răzeș cu stare, nu mi se mai spuse nimica, deși curiozitatea care mă devora cumplit mă împingea la întrebări hazardate.

Pentru a-i îndemna să-și deschidă mai mult sufletul, mai dădui încă drumul la al meu. Dar nu primii nimic în schimb. Mă ridicai să plec deci, oarecum contrariat, mai ales că se făcuse târziu, când, spre complecta mea uluire, mă pomenii rugat de Serghie nici de-acum înainte să nu uit casa lor. Oricând doresc, ea mi-e deschisă – mă asigură el – și cum mă știe singur-singurel prin părțile astea s-ar bucura mult când ar ști că din când în când, și anume ori de câte ori mi-o pofti inima, voi veni ca să cinstesc și masa lui. Chiar și fără veste, când nu mi-o place fiertura de la cazan a bucătăriei trupei, pot să vin aicea și „se va pricepe ea, Niculina, să pregătească îndată ceva pe gustul dumitale".

Puțin îmi mai trebui să-l întreb: „Chiar în lipsa dumitale?", dar pentru că el nu făcea niciun fel de deosebire, mă crezui în drept să interpretez lucrurile oricum îmi conveneau mai bine.

Auzisem eu, nu-i vorbă, și avusesem, slavă Domnului, destule prilejuri să mă conving de ospitalitatea basarabeană și de dulcea filosofie, de larga toleranță, de nemărginita încredere pe care soții și părinții de aci o acordă soțiilor și fiicelor lor. Nu o dată condusesem câte-o barișnă acasă, după miezul nopței, și o predasem părintelui ce venise să-mi deschidă și să-mi mulțumească, în persoană, că-i distrasem și mă ocupasem atât de mult de odrasla lui. Dar ca să capăt carte albă de la un soț cu aspect așa de haiducesc, asta chiar că întrecea de-a dreptul orice închipuire. Grăbii luarea bunului rămas de teamă să nu urmeze îndată și oarecare mici restrângeri.

Dar alungând de pe față o vagă lumină de râs, Niculina se asocie repede dorinței bărbatului ei, care, cu o ultimă strângere de mână, mă asigură că „încă" de la început poartă o dragoste deosebită ofițerilor moldoveni, „cum se zice, românești... "

Nici când m-am trezit singur pe uliță nu-mi venea să cred că totul a putut ieși așa de frumos. Pășii voios înainte, prin praful umezit de noapte, fluierând un marș triumfal. Fugarele zâmbete ale Niculinei, pe care mi le aruncase pe deasupra capului și înțelegerii soțului său, îmi luminau calea ca niște licurici. Niculina, Niculina, comoară pe care n-am știut s-o prețuiesc, cât de fericit sunt că am descoperit, în sfârșit, sufletul tău! Eu așteptam rusoaica de peste Nistru și ea era doar la un întins de mână depărtare de mine. Iliad, băiatule, rusoaica mult așteptată a venit, închipuie-ți, și era o moldoveancă... Iar sufletul ei s-a deschis acum pentru întâia oară: degetul meu l-a atins și el s-a deșteptat. Cu atât mai bine, el e încă fraged și nou, el încă ignorează cumpăna valorilor și ordinea ierarhiilor, dar lasă să se întrevadă bogate zăcăminte și posibilități surprinzătoare. Cu atât mai bine, cu atât mai bine, o humă proaspătă și fină, atât de minunată, pentru cel dintâi modelaj!

Am ajuns în cotul bumerangului, pradă acestor lirice efuziuni și m-am ridicat pe dâmb ca să am în ochi linia întunecată

a zăvoaielor. Înțelegi tu, Iliad, chiar și domnul colonel n-ar avea ce să zică în cazul de față... totul e în regulă... nu-i la mijloc o venetică de peste Nistru... și, precum vezi, sunt invitat formal chiar de domnul soț în persoană...

Mă mustrai repede însă, pentru ușurința cu care adusei în această divagație glumeața imagine alcătuită din putere și bunăvoință a lui Serghe Bălan. Simții pentru el o simpatie bruscă pe care mă forțai s-o traduc în vreun fapt de recunoștință, care să se poată ridica la înălțimea bunăvoinței lui. De bună seamă, acest om, pe care l-am înșelat și pe care-l voi mai înșela, va merita totdeauna respectul meu cel mai neprecupețit; mă simțeam în stare să înfrunt pentru dânsul orice pericol și aș fi dat mult să-i cunosc vreo nevoie care-l încearcă, pentru a-i dovedi cât poate să se bizuie pe ajutorul meu.

Fratele Măriucăi... hm... curios... ce poate fi cu omul ăsta! Unde a întâlnit el pe Niculina și cum a determinat-o să-l urmeze... Cum a izbutit s-o facă să-l aștepte în lungul deselor lui absențe, în acest cătun fără nume și cu mai puțin de douăzeci de locuințe... Al acestor sfinte absențe, pe durata cărora el mă face deplin și netăgăduit stăpân.

Doamne, Dumnezeule!... unde-l duc pe el aceste absențe... în ce loc... în ce... unde... în care...

Eram așezat pe iarbă, rezemat de salcia unde mă așteptase Niculina, când îmi puneam aceste întrebări. Și priveam linia neagră a zăvoaielor și nelămuritul întunecat ce se întindea și mai departe...

Fatal, acest răspuns trebui să-mi vină în minte; dar mă scuturai de el ca de o presimțire rea... Haida-de... e cu neputință... un om atât de binevoitor... și care, totuși... dacă ar fi vrut... un om... care... cu atâta mărinimie... cu atâta bunăvoință... cu atâta dragoste... pentru ofițerii... pentru toți ofițerii moldoveni... cum se zice... românești...

Am sărit ca ars, de parcă salcia pletoasă din spate-mi s-ar fi încordat deodată ca o imensă caracatiță, gata să mă apuce cu chica ei enormă de nenumărate și flexibile picioare: ha, vasăzică eu nu eram primul... vasăzică obiceiul casei cerea... ca în vreme ce soțul...

am înțeles... am înțeles până-n miezul miezurilor... Ha, ha... să vedem... să vedem...

Și pornesc ca dus de-o sălbatică vijelie... dar mă opresc și râd, și pulpanele vijeliei mă înfășoară și trec pe de lături... Mă întorc, parcă să-i țin piept... Nu! Dinspre Nistru s-a stârnit o vie suflare.

Mogâldeața caracatiței agită și amestecă picioarele negre în fundul oceanului de întuneric. Cu cine am venit în astă-seară?! Cu Marinescu... el poate fi găsit la Măriuca...

Pornesc într-acolo și mintea mea nu e răscolită acum decât de picioare care se-nlănțuie și se amestecă în întuneric; imaginea grațioasă a picioarelor ei de hamadriadă încolăcindu-se și zvârcolindu-se între membrele lui țărănești... imaginea scabroasă și răscolitoare, revelatoare și torturătoare.

De mult n-am mai venit însoțit de Marinescu și nu mai știu ce-o mai fi cu Măriuca. Ușa de la mijloc o văd acum închisă și o tăcere mare domnește în ogradă. Nopțile se făcuseră ceva mai răcoroase și de bună seamă de aceea Măriuca nu mai dormea pe prispă. Dar unde se vârâse Marinescu cu iubita lui?... Și unde mi-e calul? Câteva șoapte sugrumate îmi atraseră luarea-aminte asupra unei clăi cu fân. Ascuții urechea. Cineva gemea... o femeie... un geamăt de plăcere... Vasăzică nimerisem.

Starea de surescitare, în care mă adusese tabloul nocturn al îmbrățișărilor Niculinei, renăscu deodată, drept în miezul creierului, amenințându-mă atât de puternic, că trebui să mă țin de gard. Simțurile mi se ascuțiră toate ca lama de brici și mă tăiau la cea mai neînsemnată mișcare. Și totuși, în loc să fug de geamătul stins și răscolitor, îl ascultam înainte, îl adulmecam, îl degustam. Ați cunoscut această curiozitate bolnavă, care, la chemarea câtorva zgomote suspecte, vă face să puneți urechea, într-o cameră de hotel, pe pereții vecin sau în garderobul care mascheză o ușă condamnată?

Efluvii de zgomote inconsistente îmi veneau la ureche, odată cu odoarea fânului uscat, pe care mirosul meu, ridicat la puteri copoiești, mi-o aducea în conștiință, rafinându-mi imaginația până la nesuferit. Pumnul inimii îmi bătea dinăuntru în coșul

pieptului cu lovituri de ciclop. Mă strecurai prin deschizătura potrivită a porții și mă prelinsei de-a lungul gardului, până-n dosul clăii cu fân, care, când ajunsei aproape, îmi mai descoperi alături și foarte apropiat o claie mai scundă, parcă o mânzată lângă maică-sa. Între cele două clăi, ca între sânii unei gigante divinități a amorului etern, Marinescu și cu iubita lui. Însă mizerabilii dovedeau că nu știu să sfințească locul pe care-l ocupau cu nevrednicie. Capetele le erau unul la înălțimea celuilalt, dar așezate invers. Picioarele lui Marinescu se întindeau în partea opusă, iar picioarele fetei se lungeau spre mine. Se lungeau și se strângeau; fusta și cămașa urmau aceleași mișcări, dar uneori pierdeau ritmul, descoperind albul pielii până deasupra genunchilor și uneori mai mult. Corpul lui Marinescu se strângea și el și se dezumfla ca o armonică, dar contopite la ființele acestea nu erau decât capetele; obișnuindu-mă cu întunericul, observai că gurile le erau împreunate ca două ventuze și făceau sforțări ca să cuprindă și mai mult, iar mâinile orbecăiau în neștire, căutând sinuozitățile trupului advers. Mai târziu, una din mâinile lui Marinescu se implântă adânc în deschizătura de la piept a cămășii fetei și rămase mult acolo. Fata gemea, se zvârcolea, răpusă dinainte de această încleștare fără sens. Din când în când un cap se ridica deasupra celuilalt: din cauza mișcărilor bruște fusta se descoperea până la obscurități amenințătoare. Totuși mâna fetei se grăbea cu instinctivă pudoare să pună la locul lor poalele rebele, cu toate că nu prinsese câtuși de puțin de veste că-mi dă o atât de copleșitoare reprezentație.

Instinctul fetei nu se înșela: cu ochii debordați din orbite, eu urmăream această zvârcolire de șerpi, care se întâlniseră între sânii zeiței împietrite, venind din părți opuse și se întredevorau. Totuși priveliștea mă nemulțumea profund; și cu cât se prelungea, cu cât întârzia ceea ce așteptam să se întâmple, cu atât mă scotea din sărite. Pieptul mai avea puțin până să mi se spargă, eram sufocat: mă mir cum bătăile de berbec ale inimii nu se auzeau de la o distanță așa de mică. Iar mișcările poalelor erau singura parte a spectacolului care mă intriga cu adevărat. Dar mă exaspera Marinescu. Îl înjuram cu cele mai odioase ocări și-i comandam în gând să se

mai răsucească și altfel. La câte-o zvârcolire a lui, care strângea unghiul celor două trupuri, mă încordam ca-n așteptarea unei mântuiri, dar când unghiul creștea iarăși, întinzându-și laturile într-o linie dreaptă, mă prăbușeam ca-n deschizătura unei trape. Îmi venea să mă reped, să-l iau la palme, ca pentru un exercițiu necontenit greșit pe câmpul de instrucție. Iar timpul înainta greu ca un enorm camion încărcat peste măsură. Înnebuneam. Și cei doi inconștienți continuau să nu bănuiască ce furie imensă planează asupra trupurilor lor nătânge.

Ah, în sfârșit, capetele încleștate și-au desfăcut veriga. Doamne, Doamne, ai milă de mine, păcătosul! Ei răsuflă ca două perechi de foaie, unul în sufletul altuia. Acuma... momentul hotărâtor.

Dar momentul hotărâtor se prelungește idiot și nicio mișcare din nicio parte. Răsuflam la fel cu ei. Respirația lor se calmează... Dacă nici acum nu m-or auzi...

Fata se ridică într-un cot, Marinescu și-a acoperit ochii cu palmele.

– Ah, nu mai pot, bâlbâie ea cu un glas tulbure ca o drojdie.

– Era să mor, șuieră el...

Tăcere. Se ridică și el într-un cot... Se târăște spre ea, se apropie... ea nu se îndepărtează... Doamne, Dumnezeule, miluiește-ne pre noi... dacă s-ar îndepărta, aș sări s-o opresc... Marinescu se apropie ca un șarpe și ochii lui albicioși și șerpuitori acum sunt altfel, au sens în noapte, sunt drăcești, sunt adorabili... Se apropie fixând-o ca un șarpe... A paralizat-o cu această privire... Așa... apropie-te, Marinescule... apropie-te, iubitule Marinescu... am să te propun sergent...

Fata s-a așezat pe șezut. Dar se întinde, se întinde lung și lasciv și nu se îndepărtează. Coatele lui înaintează, ducându-l ca picioarele de crocodil, și ochii lui... să-i fi văzut ochii... splendizii lui ochi albicioși... Ah, cine a spus că ochii negri sunt cei mai teribili în noapte... vai, acela n-a văzut ochii lui Marinescu... Capul lui a ajuns deasupra mijocului fetei. Se înalță, se întinde spre sâni necontenit, agale... ah, acest bandit știe să prelungească o fericire... Marinescule, tată, asta-i direcția firească... dar ce-ți spun eu ție... savantule... iubitule... banditule...

Fata nu se mișcă... Marinescu face deodată un salt; acum nu mai e timp de lungit...

Dar saltul lui Marinescu a fost scurt, n-a fost decât să se așeze cu pieptul spre cer. Și-a lăsat capul în poalele ei și-acum o îndemnă:

– Caută-mi în cap...

De bună seamă fata îi va da una zdravănă în capul sec, în capul acela blond și spălăcit, de neputincios... Dar mâinile ei se abat vrednic în părul auriu și vocea ei, acum înviorată și plăcută, îl îndemna:

– Acum mai cântă-mi p-așela cu:

Puse mâna mai în gios...

– Mama voastră de mămăligari. Mâine te voi tunde no. 1, Marinescule...

Mă îndepărtai ușor spre poartă și răcnii de-acolo cu indignare:

– Marinescu...

– Ordonați! răsună automat răspunsul.

În zorul lui, Marinescu ieși dintre clăi alergând în genunchi, apoi sări ca-n zbor în picioare și mă ocoli în traiectorie, încheindu-și vestonul și curățindu-se de paie. Apoi, la distanță regulamentară, trânti bocancii unul în altul, scurt și sec, cum scrie la carte, în semn de salut.

– Erai cu fetița ta acolo?

– Da, s' trăiți...

– Să-mi evacuați terenul și să vă mutați sus în cerdac... Și să-mi aduci pe Măriuca văduva în paie, trează ori adormită... Executarea...

Dar Marinescu nu se mai învârti pe călcâie cu promptitudinea de la început. El mă vesti că și astăzi a venit vorba cu Măriuca despre mine și ea nici nu mai vrea să audă. De mai multe ori l-a însărcinat să mă înștiințeze că n-am ce să mai caut pe la dânsa; și-l întreba de fiecare dacă dacă m-a înștiințat. Iar el îi răspundea afirmativ, deși nu-mi spunea nimic...

– Pentru că vedeam, dom locotenent, că nu mai dați interes...

– Du-te și scoal-o... Adică stai... rămâi...

Și pornii eu în odaia Măriucăi. Întorsei butonul lămpei electrice de buzunar și mirosul stătut și mucigăit, care domnea în casă, nu scoborî cu nimic surescitarea în care mă găseam.

Măriuca dormea greu și nu simți nimic, când conul luminos, care țâșnea din punctul meu, o cuprinse în gălbuiul lui violent. Dormea cu capul căzut dincolo de perină, cu gura căscată, cu trăsăturile încordate, respirând nesimțit de profund, fără nicio mișcare, fără o tresărire, ca o asasinată.

Un colț de velință îi mai dăinuia pe pântec; restul se lăsase spre părete, descoperind movilița albă a unui sân și-un picior întreg, gol până la încheietură. Oprii lumina, mă așezai într-un genunchi și, în vreme ce-i mângâiam piciorul, îi sărutai îndelung sfârcul aspru al țâței. Femeia își revenea pe îndelete. În cele din urmă mâna ei mi se înfipse în păr... Gemu copleșită...

– Oi dus pe Anuța?

Anuța... adică...

– Anuța?...

Anuța, da, da... Anuța era fata cu care se juca în paie Marinescu... Vas'zică, după... Vas'zică de-aceea...

– Da ce te-o apucat?... își reveni ea brusc, retrăgându-și mâna. Hait, lasă-mă... Fă-i seama Anuței dacă ți s-o făcut de-așeea...

Vroi să-și desprindă sânul din sărutarea mea, dar sforțările i-erau din ce în ce mai stinse. Se întinse lung sub velințe și-mi apucă, în strânsoarea coapselor, mâna care-i mângâia piciorul.

– Se ține bine Anuța, reflectă ea... Da să știi, când oi fi gata cu dânsa, la mine n-ai ce mai căuta... S-o sfârșit d-amu... Mi-e și ea rudă și la mine nu merge cu păcat... Eu nu sunt Niculina...

Asta era în chip de concesie; păcatul avea să înceapă deci în momentul în care Anuța va ceda. Dar Măriuca își da seama că Anuța va ceda odată. Asta însă n-o privea pe dânsa; privea pe Anuța, era păcatul Anuței...

– D-apoi zi șeva... Ce-ai rămas așa ca un pește!...

Pentru că găsisem că e mai prudent să joc rolul lui Marinescu până la capăt, crezui de cuviință să-i răspund tot cu fapta. De-altminteri era și timpul. Dar fie că această mutenie încăpățânată

îi dădu de bănuit, fie că ochii ei izbutiseră să se dumerească, se smuci odată și dădu un țipăt:

– Șine ești... Șe vrei?...

Mă năpustii asupră-i spre a nu-i lăsa răgaz de rezistență...

– Spune șine ești, că țip. Apoi băgă de seamă singură: Domnul locotenent... Aah, așa ți-i vorba...

Și Măriuca grăsuna se încordă pentru apărare. Nu mai spuse nicio vorbă. Nu se auzeau decât răsuflările noastre scurte și șuierătoare. Măriuca era departe de-a avea flexibilitatea și șiretlicurile alunecoase ale Niculinei; mișcările ei erau rotunde și scurte, rezistența ei înverșunată. Nu mă așteptam ca în brațele-i rotunjite să descopăr atâta putere. Pentru că lupta se prelungea inutil și strânsoarea corp la corp îmi ridicase la disperare starea mea sufletească, începui tratative de pace. Dar Măriuca nu vrea s-audă. Fusesem la Niculina, la nevasta fratelui ei. Asta era mare păcat. Dacă Niculina n-a știut că înainte mă culcasem cu cumnată-sa, păcatul ei era mic. Dar pentru Măriuca nu exista scăpare; ea știe bine că eu fusesem la Niculina în lipsa bărbatului ei, așa că vina ei, cedându-mi, ar fi fost considerabilă în fața lui Dumnezeu.

– Astea-s minciuni de-ale tale, îi strigai cu voce sugrumată... Pe Marinescu de ce-l primești în pat la tine, după ce se desparte de Anuța?...

– Minte, nu l-am primit niciodată, protestă ea, fără înconjur, uitând ce bâlbâise înainte de a băga de seamă cine sunt. Dacă el ți-o spus aiasta, am să-i scot ochii! răgi scandalizată, simțind parcă o nevoie atât de furioasă de a mă desconvinge, că-mi umflă iar de nădejde sufletul clocotitor. Auzi, șolticu' răului... Și-apoi cu Anuța se poartă ca cu o fată... Iar Anuța nu mi-e cumnată, mi-e rudă de departe...

– Păcatul e mai mic desigur, convenii eu... Dar vas'zică l-ai primit...

Ea încercă din nou să-mi alunge această bănuială cu atâta ardoare, că socotii partida ca și câștigată.

– Ei bine, te cred, Măriuco, îi spusei întinzând brațele ca s-o cuprind, însă nici cu Niculina n-am avut nimic.

Dar ea și sărise în picioare și mă întâmpină cu un strigăt teribil:

– Aiasta nu... Nici moartă...

– Ce, ești nebună?...

Lupta începu, de astă dată în lungul și-n latul odăii, unde Măriuca dovedi adevărată sălbăticie. În lupta corp la corp eram desigur mai puternic; o cuprindeam, o ridicam în sus, o trânteam pe crivatul de scânduri. Dar aci orice sforțare era de prisos.

Mă simțeam covârșit, bătut, zdrobit. Mâinile îmi tremurau, nu mai eram stăpân pe ele. Cocoșat și șovăitor, bâjbâii spre tindă, căci îmi trebuia aerul curat și mult de afară. Îl găsii și, prăbușit jos, îl sorbii cu atâta nesaț și atât de mult, că parcă aș fi băut cu găleata, la fântâna unde se sfârșea pustiul.

Binefăcătoarea lui tărie mă întremă. Era de tot rece, mai acum spre dimineață, și era minunat. Era tot ce poate fi mai bun pe lumea asta. Mă mângâie matern pe la tâmple și-mi potoli bătăile necruțătoare ale inimii. Mă ridicai reînviat și dispus și gata să mă arunc tot mai adânc în sânul lui imens și reparator. Dintre clăi, abia acum mi se limpezi în ureche falsetul înecat în bemoli al lui Marinescu:

Ce-ai aicea, fată mare...
Ti-ri bum sam sam...

și chicotirile fericite ale Anuței. Îmi fu scârbă profundă și-mi pregăteam mintal accentul imperativ cu care să-l trezesc din această toropeală senzuală, în care idiotul se vâra fără niciun folos. Cu răutatea interzisului și-a nesatisfăcutului, hotărâi în minte edictul de revocare a oricărei escapade nocturne ori diurne, în cătunul fără nume. Ba chiar plănuii și un raport mai amănunțit asupra posibilităților suspecte pe care poziția acestei grămăjoare de locuințe trebuia să le sugereze oricărui vizitator.

Cu această din urmă rezoluție, pornii. Dar din spate-mi, glasul Măriucăi mă șfichiui peste urechi:

– Aiasta ți-e toată voinișia...

Îi aruncai o căutătură dușmană, pe care însă, mai mult pentru mine, o prefăcui repede într-una de mândrie disprețuitoare. Și pasul mi se desfăcu elastic, drept și elegant.

– D-apoi stai odată, mă chemă ea din nou. Iaca ți-ai uitat aiasta... ornicu...

Mă pipăii la mână. Catarama slabă a curelei de la ceasornic se desfăcuse în zbenguială și căzuse în pat. Întinsei mâna, dar ea nu-mi dete ceasul, ci vru să mi-l pună dânsa. Întârzia.

– Mai repede, făcui nerăbdător.

– Da stai să nimeresc, râse ea, cu înțeles obscen...

O ajutai. Degetele ni se împreunară. Ea mi le prinse pe-ale mele și mi le strânse. Apoi mi le alungă, ca să termine singură lucrul. Iar când termină, mă sărută deodată, dintr-o săritură dibace, pe bărbie, și se refugie în casă chicotind ademenitor...

Șovăii amețit și simții cum tot aerul curat de deasupra se desface ca o tencuială stricată și cade astupându-mă sub moloz. Intrai. Și aerul stătut și muced, care mă întâmpină ca un suflu vrăjmaș de pivniță părăsită, nici acum nu putu să mă repeadă înapoi. Măriuca se refugiase în crivatul ei de lemn, dar când fusei aproape, ea se ridicase pe el în picioare, lipită de părete. Mă avertiză:

– Dacă nu te astâmperi, chirăi...

O apucai de picior și-o doborâi în pat. Ea se prăbuși cu haz mare, dar rezistența îi fu tot așa de dârză ca la început.

„Își bate joc de mine", îmi spusei aproape tare, ca să mă conving în cele din urmă de acest adevăr. Și rămăsei prostit pe marginea patului. Ea se ridică și se așeză lângă mine.

– Așa, vezi, hii de treabă... iaca ce bine îți stă flăcău de treabă... Stătea alături de mine, în cămașa aproape căzută, mângâindu-mă pe mână și asigurându-mă: Nu se mai poate acum. E păcat mare. Dar putem sta și așa... Dumneata nu știi decât cu rușine. Iaca ce bine e așa...

De-afară răzbătea acum cântecul lui Marinescu, care se întărâtase în voce:

Dar aicea fată mare
Bum bu-rum sam sam...

Idiotul o ținea astfel de mai bine de un ceas. Anuța chicotea. Măriuca trăgea cu urechea, amuzată. Aerul de-afară da năvală înăuntru, dar era neputincios în fața mirosului de mucigai, de sudoare veche, de secrețiuni trăsvite, care ieșeau din țoalele crivatului, ca dintr-un așternut de sugaci. Iar în această atmosferă

viciată, eu continuam să rămân și mă miram singur, cum nu pot să mă scutur deodată, să mă ridic disperat, să scuip și să plec. Atingerea de apă călduță a brațului Măriucăi mă reținea ca și mirosul ei de sudoare. Și simțeam lămurit cât mi-e de imposibil să mă desfac din această încleiosare. Un smoc mărginaș de raze mi se desfăcu din gând și reflectă cu slabă lumină, ca dintr-un trecut îndepărtat, fericirea neașteptată, din care mă rostogoleam, tot așa de neașteptat, cu două ceasuri înainte.

Măriuca râse lângă mine.

– Vezi, dumneata nu-mi cânți niciodată, mă dojeni ea. Dumneata nu știi decât una: să te-arunci deasupra femeii. Iaca, zi și dumneata cântecul aista.

Nici acum nu mă scuturai să plec. Ba chiar putui să-mi arăt regretul că nu cunosc acest cântec, pentru a-i face plăcere. Începu atunci să-l șoptească ea, ținându-se după glasul lui Marinescu, de la care probabil prinsese mai dinainte cuvintele. Ea râdea cu poftă, la fiecare din necuviințele ariei, și se uita la mine provocându-mă să râd la rându-mi. Iară eu râdeam la rându-mi, aspiram mirosul așternutului și-mi reconstituiam cu răutăcioasă voluptate în minte mecanismul integrării prin serii sau recitam în gând versuri ca acestea:

Deasupra casei tale ies
Și azi aceleași stele...

Sau:

Cupidon, un paj șăgalnic, va ascunde cu-a lui mână
Vioriul glob al lampei, mlădioasa mea stăpână...

Sau:

Nu credeam să-nvăț a muri vreodată
Pururi tânăr înfășurat în mantia-mi
Ochii mei căutau visători la steaua
Singurătății.[1]

[1] Citatele sunt din memorie, cu unele inexactități (n. ed. 2008)

Contrastul mă amuza. Și deodată, dus de-o inspirație șireată, începui să fredonez la rându-mi, spre marea satisfacție a Măriucăi, a acestei bucăți rotunde de carne și seu, care fermentează:

Puse mâna mai la vale
Bum bu-rum sam sam.

Și însoții, cu gestul, gradația cântecului, ceea ce aduse bucuria Măriucăi până la paroxism:

Ce-ai aicea, fată mare?
Bum bu-rum sam sam.

Iar în sufletul meu cădeau, ca într-o fântână adâncă, reminiscențele visurilor sublime din anii școlilor, stelele de aur ale ritmului antic:

Odi profanum vulgus et arceo
Favete linguis sacerdos musarum,
Carmina non prius audita
Virginibus puerisque canto
. . . . . .
Bum bu-rum sam sam
E barba sfinției-tale...

Și când mâna mi se încleștă de fier la extremitatea cântecului, Măriuca, scuturată de haz, încercă tardiv să se zbată.

– Eu nu vreau, se împotrivi ea. Să fie păcatul dumitale... Eu nu te las...

Dar ea se lăsa cu încetul, înverșunându-se încă, și șoptind rătăcită:

– E păcat mare, nu vreau... Nu te las... Să cadă asupră-ți.

Nici dinspre clăi nu mai venea acuma murmur de cântec. Numai în gândul meu, odată cu recrudescența acidă a fermentațiilor, picura înainte ecoul eternelor frumuseți:

Sic te diva potens Cypri...

În fapt de ziuă, înaintam, doi călăreți tihniți, prin bruma care se depunea pe buruieni, pe părul și pe efectele noastre. Victoria

reputată, al cărei miros încă îmi dăinuia prin nări, ca și pișcătura brumei, îmi dau o dispoziție deosebită. În fond, totul se redusese aci la această impresie olfactivă. Afară de asta, Niculina, în ultimă analiză, nu mi-a oferit mai mult. Și avusesem tot ce putea să ofere și aceea. Aveam deci toate motivele să mă simt atât de fericit de oboseala dulce pe care o duceam în spinare. Începui deci să tachinez pe Marinescu. Îi mărturisii cum l-am surprins între clăi și el râse cu liniște.

– Bine, mă leat, flăcău ce te găsești tu, caporal în armata română, bați tu drumul ăsta de-atâta amar de vreme și n-ai ajuns decât aci; am să propun să te degradeze în fața întregului regiment... Necinstești armata...

– He, domne locotenent, dac-aș fi vrut...

– Hei! Dac-ai fi vrut... parcă merge după tine... Ești un papă-lapte...

– Oricând aș vrea, domn locotenent, poarta mi-e deschisă...

– Zi, tu nu vrei, șmechere? Și de ce nu vrei, mofturosule?

– He, dumneavoastră vă vine să luați cu glumă, domn locotenent; da de când poama e coaptă... Da iaca ba, nu vreau eu s-o culeg...

– Aștepți să se facă mălăiață și să pice singură în gurița dumitale...

– E he, nu *săntem* chiar așa de prost, dom locotenent.. Da e mai bine așa cum fac...

– Mă, învață-mă și pe mine să mă mulțumesc numai cu atât și-ți dau leafa mea pe trei luni...

– E mai bine, dom locotenent... Așa cum faceți dumneavoastră, face toată lumea... Și pe urmă ți se urăște... pe când așa... ca mine... parcă nu te-ai mai sătura...

– Mă, îți dau leafa mea pe un an... dacă mă faci tu să mi se urască...

Dar Marinescu o ține într-a lui: cu muierea trăiești o viață întreagă, pe când o fată e cu totul altceva...

– Bine, mă, tu vrei s-o iei... asta-i altă socoteală atunci.

– Ba n-o iau... ce s-o iau... că nu m-oi însura pân aste locuri... da se cheamă că dacă am găsit-o fată... să mă bucur și eu de lucru' ăsta... nu se mai găsesc acum fetele așa ușor, dom locotenent.

– Vai de bucuria ta... tu oltean ești, mă zăbăucule...

– Păi așa e și la noi, dom locotenent... întâi petreci cu fata, că dacă greșești încep copiii și pe urmă ai altă grijă...

– Bravo, mă deșteptule... Dar dacă vine ordin de plecare...

– Și-apoi dac-a veni? Mai rău o să-i paie ei de mine așa...

Ne apropiarăm de posturi. Pe alocuri bruma se întindea în plăgi mari, fosforescente, la lumina ultimelor stele. Marinescu rămase puțin mai în urmă, după ce mă întrebase îngrijat:

– Dar e vorba să ne mutăm, dom locotenent?... Iar la răspunsul meu negativ și distrat, el insistă:

– Vă rog să-mi spuneți și mie, dom locotenent, barim din ajun...

– Parcă eu o să știu...

Pe urmă, repezindu-și scuipatul hăt departe, cu un bobârnac sigur din vârful limbii, el încheie și pentru mine, dar mai mult pentru el:

– Dă-o dracului de viață, dom locotenent. Dacă nu-i mai pune omu' nițică frumușață, ce dracu să mai alegi dintr-însa?

Nu-i răspunsei; pe dispoziția mea de animal satisfăcut, începuse întâi să fulguie și apoi să ningă straturi de cenușe. Mă revăzui în odaia cu odor alterat a Măriucăi, mă revăzui zbătându-mă ca un turbat, dedându-mă la giumbușlucuri și vicleșuguri lubrice, cântând cântece obscene, ca să-i fac voile și să-i surprind farmecele-i flasce. O clipă, în seara ce trecuse, crezusem că am descoperit la rându-mi o *frumușață*, poate trecătoare, poate cine știe cum, propriei mele vieți. Dar totul se mistuise în neant, în același straniu galop în care venise. Singura mea izbândă, din toată această noapte și din toată această aventură și din toate aventurile mele, rămânea prin urmare doar Măriuca-văduva, cu cărnurile moi, în care-și găsiseră potolul de-a valma soldații și căprarii mei. Pe aceasta o cucerisem cu adevărat cu cântecul și cu sufletul...

Iar alături de mine mergea acest țăran cu ochii ca albușurile ouălor de rață și care cu drept cuvânt nu găsea decât o ușurare josnică în îmbrățișările Măriucăi; dar care, tocmai de aceea, nu se grăbea să facă o Măriucă din fetișcana lui. Chiar aicea, atât de departe de satul lui, în cătunul fără nume și fără loc pe hartă,

pe unde el era trecător și unde nici nu visa să se aciueze, el ținea totuși dinadins să prelungească acest început de iubire fragedă; cu prețul cumplitelor zbuciumări dintre clăile propice, el continua să idealizeze ceea ce ar fi putut oricând să transforme într-o albie de porci.

Începând să refac domol bilanțul trecutului, constatai că eu nu făcusem decât să mă complac într-o astfel de albie, la care el nu recurgea decât din extremă necesitate; alergai speriat de-a lungul întregului trecut, de la caz la caz, dar peste tot mă întâmpină porți zăvorâte, gol imens, smârc perfid și lacom. Cum? Fusesem într-adevăr atât de singur?... Doamne, n-aș fi crezut-o... Poate numai Marusea... care vrea să mă pedepsească cu măritișul ei...

Aud de-aici vuietul râului... Nimeni, nimeni, nimeni!

Dar îmi mai rămânea rusoaica...

Și, înviorat de această supremă nădejde, smucii hățurile și dădui pinteni lui Pafnute ca și când aș fi știut c-o găsesc la capătul galopului care începu.

Mă duceam des la Niculina, dar între noi acum nu puteau fi decât ușoare strângeri furișe, sărutări focoase, dar repezi; când o înlănțuiam, trupul ei tresărea tot timpul și vibra ca o vargă, iar ochii fugeau necontenit spre aceeași blestemată ferestruică. Era de neînțeles! Dacă Serghie Bălan nu era cu adevărat acasă, atunci cum ar fi putut intra în odaia de alături decât trecând prin curte, bătând poarta, troncănind pe scări și făcând zgomot pe săliță cu pălimar. Chiar dacă ar fi sosit în vârful picioarelor și tot l-ar fi trădat broasca ușei vecine, pe care o încercasem și eu de mai multe ori, ca din întâmplare, găsind-o totdeauna încuiată. Îmi lămurii că obișnuința o făcea pe Niculina să îndrepte ochii repezi într-acolo; dar fără a fi convins deplin, mă ferii să-i cer explicații, nici s-o întreb dacă din șopronul foarte solid și bine fieruit, care se sprijină pe părețele din dos, nu răzbate cumva vreo intrare într-una din celelalte încăperi ale casei.

Serghe Bălan ne găsea de obicei într-o conversație animată, ne privea încruntat și preocupat și se grăbea să se intereseze de subiectul vorbirei noastre, schimbându-și dispoziția ca prin

farmec. De câte ori mă hotăram în gând să bag de seamă că trebuie să-mi răresc vizitele, de atâtea ori, la despărțire, el se plângea că vin prea rar și mă asigura că s-ar simți prea fericit dacă aș lua masa obișnuit la dânșii. Dar privirea Niculinei avea atunci eclipse vagi, clătinări înșelătoare, o nesiguranță pe care se străduia în van s-o gonească prin râsul ei clar și hotărât, că rămâneam decis să fiu cu mare băgare de seamă. Când eram singuri, vream s-o fac să-mi împărtășească temerile pe care ar fi putut să le aibă, dar ea-mi primea cuvintele cu sclipișuri ironice în râsul ei nepăsător, ba chiar uneori se prăpădea de haz cu atâta zgomot, că nu știam dacă trebuie să râd voios la fel cu dânsa sau să mă consider de-a dreptul jignit de puțina păsare ce arăta când era vorba de mine.

Totuși, în lipsa lui Serghe – se întâmplă o dată să mâncăm fără el – putui potoli una din cele mai grele nedumeriri ale mele: aflai, fără date precise, despre trecutul Niculinei. Era cu adevărat fata unor răzeși bogați precum bănuisem; ei trăiau și-acuma în stare tot așa de înfloritoare ca înainte, dar nu mai vreau să știe de dânsa. Aveau nu numai moșie, dar și case în târgul unde Niculina începuse gimnaziul. Ea tocmai terminase trei clase, dar la începutul celei de a patra întâlnise pe Serghe, pe atunci nacealnic de năloguri – un fel de funcționar al fiscului, probabil un simplu agent. Îi plăcu flăcăul chipeș, mai mare ca ea cu vreo șapte ani, și-l aduse părinților, care-l alungară îndată pe pretendent, iar pe dânsa o pedepsiră zdravăn. Fata avu totuși curajul să se refugieze la dânsul, iar Serghie, destul de abil, singur o readuse la părinți. Cum jocul se repetă nu o dată, lucrurile mergeau poate spre împăcare, când un eveniment năprasnic se ivi pe nepusă masă: nacealnicul de năloguri nu putu răspunde de oarecare fonduri cu prilejul unui control și ca atare fu îndepărtat din slujbă și pus o vreme la păstrare. Părinții se făcuseră foc și-și turnau cenușă în cap; dar Niculina știa, fără a mai aștepta explicațiile lui, că, numai pentru a ajunge la mâna ei, el confundase vistieria țarului cu avutul propriu. Așa că, peste un an și mai bine, fu de ajuns un răvaș adus de un milog, o șuierătură în noapte, ca ea să-și ia într-ascuns bocceaua și să purceadă pe drumurile nestatornice ale Basarabiei, spre cătunul fără nume.

Încetul cu încetul, cu stăruințe și dibuiri oarbe, ghicind dinaainte fiecare nou amănunt, o făcui să ducă povestea până la capătul unde fu cu neputință de ajuns chiar în prima zi. Totuși, când cunoașterea fu completă, Niculina păru sincer amărâtă de limbuția ei; îmi aruncă acum aceeași privire vrăjmașă, cu care mă împărtășise sub nuc, unde trebuise să mă urmeze, în prima seară, după venirea soțului ei. Mai târziu ea căută să-mi schimbe părerile, dând drumul iar râsului ei limpede și sonor, bătând din palme și strigându-mi că mi-a înșirat o poveste de roman...

– N-ai văzut... tot ce-ți trăsnea întâi ție prin minte, eu spuneam că e așa...

Dar se gândise prea târziu la această stratagemă. Și chiar dacă s-ar fi gândit mai devreme...

Iar seara pe care o așteptam cu atâta nerăbdare veni, în sfârșit. Înțelesei că a venit chiar din chipul cum Niculina deschisese ușa. Era acuma iarăși întreagă și numai a mea. Dar timpul nu îngăduia nicio întârziere, oricât luasem din vreme cele mai strașnice măsuri. Mi-era grozav de greu să mă desfac din această îmbrățișare fierbinte și setoasă, doborâtoare și necontenit de avântată, al cărei potol era cu greu de ajuns după atâtea zile de așteptare. Mă desprinsei totuși, încleștându-mi toate fibrele voinței într-o supremă sforțare, folosindu-mă de o clipă a ei de ațipire.

– Unde te duci, tresări speriată, ridicându-și bustul gol din așternuturi.

– Mă duc să-l arestez pe bărbatu-tău...

Ea bulbucă niște ochi cât nucile de vară, dar atitudinea mea rezolută și gravă o puse cu adevărat pe gânduri.

– De ce trebuie să-l arestezi?

– Pentru că e contrabandist...

– A...

Zâmbi cu răutate.

– Și de unde ai să-l iei?

– De la Nistru... Am să ți-l aduc legat, îndată!...

– *Dumneata*, când ai venit în casa lui, nu te-a legat nimeni.

Nu-i răspund și strâng hotărât ultimele catarame. Niculina coborî din pat și-și petrecu cămașa.

– Vezi, grăbește-te, glumi batjocoritor.

– Fii sigură c-ajung la timp, îi întorsei tonul cu promptitudine.

Când fu să ies, mă opri cu mâna pe umăr.

– N-ai să faci asta...

– Ba încă cum.

Și o luai de mijloc:

– Ca să văd pe cine iubești tu, puicuță...

Și-mi lovii pintenii zornăitori ca un militar vesel și plin de foc, care pune datoria lui deasupra oricărei afaceri de inimă... ceea ce place și mai mult la femei. Cu toate că s-ar părea dimpotrivă, dac-ai judeca după aparențe și după Niculina, care se grăbi să mă avertizeze:

– Dacă-i faci ceva, să nu mai vii aci, că-ți scot ochii... Răspunsul meu fu un râs larg, franc, milităresc, care părea că spune: „Ho, ho, fetițo, fii pe pace, vom vedea noi la urmă toate astea..."

Ea mă înlănțui deodată și mă trase spre mijlocul odăii. Vezi, asta spuneam eu... O desprinsei cu eleganță și îndelungi sărutări... Ai răbdare, copilițo... peste un ceas, cel mult două, sunt înapoi... dacă nu cumva îl găsesc legat gata pe scumpul vostru soțior... ah, o să fac un haz cu dânsul... „Care pe care, nene Serghie?" am să-i spun...

Și râsei cu poftă adevărată. Sărutai iar pe Niculina și, ținând-o la piept, îi șușotii în ureche, gâdilind-o cu răsufletul meu cald:

– Și, după ce-l plasez cu pază bună în magherniță, îți garantez că-l voi asigura: „Despre Niculina să n-ai grijă... sunt eu aici... Ha, ha, ha... și-acum, noapte bună, nene Serghie..." Aci luai mâna Niculinei și o scuturai...

– Noapte bună, eu mai mă duc așa puțin prin împrejurimi... Ha, ha, ha...

Niculina mă privi tot timpul cu un zâmbet imprecis, oarecum zeflemitor. Nu puteam ști dacă-mi admiră cinismul, dar nu găseam altă definiție acestui zâmbet, care aci îmi încuraja exuberanța, aci parcă mi-o îngheța sub joasa temperatură a sarcasmului.

– Ei, Niculina, nu mai spui nimic?

– Du-te, du-te... dă-i zor...

Și se îndepărtă singură spre pat, dând drumul unui hohot atât de voios că mă ului de-a binelea.

Mă îndreptai totuși spre dânsa, o strânsei zdravăn la piept, cu toată împotrivirea ei, strigându-i „Binecuvântează-mă!" și pornii în pas cadențat, care trebuia să-i amintească și de afară că de la ea pleacă un militar la datorie. Ea deschise ușa repede după mine și-mi strigă:

– Fii binecuvântat!...

Iar hohotul care însoți aceste vorbe mă urmări și mă împroșcă până departe în noapte. Eram doar eu singur cu el pe ulița satului, în drumul spre Gârneață și spre Pafnute. Singur, grozav de singur în această noapte, care deborda ca o apă agitată de întuneric, se întindea până la începutul vieței mele.

Scrâșnii. Totuși, eram cel dintâi, cel dintâi sosit în fața femeii astea, pe care hohotele ei nu-l puteau opri. Ea trebuie să vadă lucrul ăsta și să deschidă alți ochi dinaintea chipului meu. Alți ochi... pe care-i și vedeam mari și uimiți...

„Haiduceasco, credeai că ai de-a face cu..." ori cum îl chema pe înaintașul meu aicea... pe locotenentul... pe... cum dracu îl cheamă, Doamne...

Noaptea aceea fu un iureș peste tot malul Nistrului de sub paza mea. Găsii pe Cebuc, care era de serviciu, dormind și pedeapsa lui fu să mai fie de serviciu încă trei nopți în șir; îi dădui timp de odihnit ziua, cu recomandația expresă să nu părăsească pentru niciun motiv pichetul și sectorul în toată această vreme. Cebuc îmi răspunse cu un rânjet sarcastic, de șmecher care mă are la mână. Era tocmai ceea ce așteptam cu mare nerăbdare. Îi vârâi mutra mea, contractată într-o expresie la fel, drept în mutra lui, și dincolo de limitele vizibilității distincte, ceea ce, desigur, dădu trăsăturilor mele aparențe schimonosite și exagerate.

– Dacă-ți închipui tu că am să permit cuiva să-și lase datoria în rândul al doilea, apăi te înșeli amarnic, camarade. Te leg și te trimit în lanțuri la Consiliul de război, ai înțeles?... Închid ochii la multe, completai rezolut și suveran, dar serviciul înainte de toate. Iar pentru c-ai răspuns obraznic la darea ordinului, ai să faci patru nopți...

– N-am răspuns nimic, să trăiți...

– Atunci cinci...

Și mă îndepărtai calm, așteptându-l să văd dacă mai e curios să vadă până unde i se poate întinde pedeapsa. Dar Cebuc rămăsese stei de piatră în poziție de drepți...

– S-a înțeles?

– Înțeles, să trăiți!...

Acum găsii de cuviință că e cazul să-i explic că pentru mine și rânjetul sarcastic e răspuns obraznic. Disciplina era salvată.

Pe urmă mă abătui ca o vijelie de-a lungul întregului sector. Nu mai găsii nicăieri prilej de dat pedepse, dar nici urmă sau știre de Bălan. Soldații erau cu toții în febrilă patrulare și mă întâmpinară cu toată rigoarea cuvenită. Risipii în vânt totuși câteva înjurături zadarnice, la care soldații îmi răspunseră cu ridicări din umeri. Lucrul era posibil. Nistrul face atâtea cotituri, că ți-ar trebui un regiment întreg să-i supraveghezi fiecare meandru, în partea asta. Toată noaptea băturăm ca să găsim locul pe unde trecerea ar fi fost mai cu putință și găsirăm, numai pe-o întindere de doi kilometri, treizeci și opt de ferite întortocheri.

Interdicția căzută pe capul lui fu pentru Cebuc o mare lovitură. Dar o suportă încruntat, însă cu resemnare. Lucrurile mergeau acum strună și regularitatea lor mă făcea adesea să-mi arăt mulțumirea. Cebuc tresărea atunci și mustăcioara lui neagră și lucioasă se zburlea sub nasul gras și ușor acvilin, parcă adulmecând în aer o recompensă ceva mai pipăibilă, ca bunăoară ridicarea interdicției. Firește, așteptarea fu zadarnică.

Femeia care îl urmase din târg și pe care-o instalase în cătunul fără nume, veni să-l vadă într-ascuns. Totuși, fu văzută, și de astă dată mi se raportă.

Dădui ordine severe, chiar în fața lui, de urmărire, arestare și chiar tragere, în caz când, „oricine-o fi să fie", persoana urmărită nu dă ascultare somațiilor legale. Continuai totuși să primesc rapoarte asupra unei călărețe care nu se supune somațiilor, ci o ia la galop, îndată ce întâlnește patrula, fără să se teamă de gloanțele ce se trag după ea. Pe de altă parte, Gârneață mă informă că Cebuc

i-a trimis vorbă acestei nebune, chiar printr-însul, că dacă mai cutează să vie, va trage chiar el, Cebuc. Notai în carnetul meu sufletesc cu satisfacție această strășnicie a plutonierului, care deocamdată nu era decât platonică, dar nu ridicai pedeapsa. O zării chiar eu pe nebună, dispărând și reapărând după tufișuri, și Pafnute trebui să facă în zadar dovadă de zburdălnicia picioarelor lui. Trăsei chiar în sus cu revolverul, dar femeia nu opri. Și înțelesei cu acest prilej că și soldații mei, când o vedeau atât de aproape, ca unii ce-o cunoșteau, greșeau cu o iotă linia cătării.

Când mă hotărâi, în sfârșit, să mă duc la Niculina, pierdui la intrarea cătunului curajul de a-i înfrunta sarcasmul și, drept pretext de amânare a întâlnirii care mă neliniștea, căutai s-o văd pe această amazoană furibundă. Era și ea de asemenea o moldoveancă răsărită și dospită din plin, cu zdravene picioare și mâini voinice. Era mai înaltă și mai dezvoltată decât Cebuc. O chema Matrona, pronume pe care abia și-l îngăimă. Tot timpul cât îi vorbii, amenințând-o cu oprirea definitivă a îngăduințelor de până acum, dacă mai îndrăznește să mai calce linia de pază, stătu cu capul în pământ, cu ochii aproape acoperiți de valurile încruntăturilor. Maxilarele i se strângeau energic, parcă ar fi vrut să se răpună unul pe altul, dar nu scoase un cuvânt. Nu ridică ochii și nu făcu tot timpul altă mișcare decât să comprime și dezdoaie o băsmăluță colorată, pe care-o avea întâmplător în mână. Cred că nici nu m-a văzut. Când plecai, amenințările mele deveniseră din cale-afară de teribile. Asta n-o opri să fie surprinsă în noi cavalcade desperate... fericitule Cebuc...

În sfârșit, iată-mă-s dinaintea Niculinei. Stătea pe jumătate tolănită în pat și cetea. Mai târziu văzui că cetea o carte de Amfiteatrov. (Ce nume; acum auzeam întâi de el.) Știa că trebuie să fiu eu cel care am bătut la ușă: ridicase ochii de pe carte și mă aștepta cu zâmbet liniștit.

– L-ai adus pe Serghe? fură cuvintele cu care mă întâmpină ridicându-se. E legat afară?... Și pe urmă se porni pe râs:

– Vai, ce strașnic e locotenentul meu... Vai... Vaiii...

– Păstrează-ți laudele pentru când se va întoarce...

– Cum, ai să-l iei și de-aici?

– Nu, dacă a ajuns aici e scăpat... Dar să vedem dacă are să treacă linia zăvoaielor.

– N-ai să faci una ca asta! mă amenință șăgalnic cu degetul. Haide, făgăduiește aici că n-ai să-i faci nimic, dacă-l prinzi...

– Eu sigur că n-o să-i fac nimic... Dar nu știu ce i-or face acolo unde-l voi trimete...

– Leagă-te aici că n-ai să-l trimeți! îmi întinse ea mâna molatic...

– Ba poți să nu-ți faci nicio nădejde, nevestică dragă... Dacă sunt eu aicea, ce nevoie mai e de el...

Și m-așezai lângă dânsa, cuprinzând-o de mijloc...

– Dar e casa lui aici...

– Ne vom muta în altă parte...

– Eu nu plec din casa asta niciodată... Îl aștept aci... Pentru că va veni... cu toți vagmiștrii și toți *saldații* tăi... Pe urmă se puse iar pe râs, mă sărută și-mi trase capul pe sâni:

– Cât de copil ești... ți-a năzărit așa pe-un biet om... Nu-nțelegi că el e plecat la oraș... la Bălți... el face afaceri acolo... noi din ce vrei să trăim?... Nu e frumos să bănuiești așa și să urăști pe-un om care te-a primit cu atâta bunătate... Hm... pentru asta ți-ar trebui o bună urecheală... Ai noroc că te-am lăsat să intri prea mult în sufletul meu... altfel ți-aș fi tras zăvorul pentru totdeauna...

Mă uitai adânc în ochii ei, să văd până unde jocul apelor din funduri era al sincerității și de unde începeau cercurile minciunii și ale bătăii de joc, dar cine putea vedea în aceste negre fântâni fără sfârșit? Atât doar înțelegeam acuma: un mic cerc, unul singur cel puțin ondula și creștea acolo și pentru sufletul meu...

Și de aceea, pentru prinderea lui Bălan aprinsei din nou, până la exces și sălbăticie, zelul plutoanelor mele. Oamenii erau acum ca zăvozii ciobănești în lanțuri; așteptau doar semnalul Niculinei ca să le dau drumul, turbați și înfometați, de-a lungul zăvoaielor. Prevenită în mod obișnuit de Serghie sau de rarul ei instinct, Niculina trebuia să-mi înfrâneze iarăși, în noaptea asta sau

în noaptea următoare, dar totdeauna la timp, avânturile râvnei fără saț pentru frumusețile minunatului ei trup. Un bizar rest de pudoare, sau eterna perfidie feminină, o făcea să lase neapărat, la apropierea soțului ei, o distanță între ea și amantul eventual, pe care interesele acestuia îi permiteau să-l aibă. Era poate și această naivă stratagemă un imbold mai mult pentru dânsul, să pună în sufletul lui de soț, ce se resemnează a fi ultragiat, deasupra a orice, interesele comune și dorința izbândei finale. Ceea ce-mi asmuțea și mai mult nerăbdarea de a ști, în sfârșit, ce întreprindere finanța dumnealui cu un capital atât de scump! Și teribila perspectivă, ce mi se deschidea acum, îmi punea înaintea ochilor întrebarea care-mi rămânea de făcut privitor la Niculina, în cazul când m-aș fi trezit pe nepusă masă în fața unui bine organizat sistem de spionaj. Avea ea să-și însoțească bărbatul, în plimbare pedestră și cu alai, la Chișinău?

Minunea se împlini repede; Niculina însăși băgă de seamă la urmă că, fără să vrea, a fost nevoită să-și vândă astfel bărbatul. Îi primii povestea cu negoțul la Bălți, amuzat nespus, și o bătui pe umăr recunoscător:

– Îți mulțumesc, îți mulțumesc... Mă duc să-i ies înainte...

Ea făcu uimită un gest de oprire, apoi își mușcă mâna, apoi întinse brațul spre mine, în semn de conjurare, pentru a-l lăsa în cele din urmă în jos și a da drumul unui râs pirpiriu:

– Dacă îl cauți la Nistru, poți să-l aștepți mult și bine...

Zăvozii fură dezlegați. Timp de trei nopți nimeni nu mai știu propriu-zis ce-i somnul în detașamentul meu. Iar în a treia noapte, către zori, Serghie Bălan fu prins. Mi-l aduse chiar Cebuc, care-și făcuse un punct de onoare din arestarea contrabandistului. Pentru că, spre marea mea liniște sufletească, după excesiva percheziție ce-i făcurăm, trebui să conchidem că în niciun caz nu putea fi vorba de un spion. L-am dezbrăcat la piele, i-am pipăit cu luare-aminte toate cusăturile, i-am examinat tabachera, cartoanele țigărilor, tutunul din ele, cutia cu chibrituri, cutele cizmelor și crăpăturile tălpilor, negrul de sub unghie – dar n-am găsit nimic. Drept care, i-am comunicat cu o mare, cu o imensă satisfacție:

– Gaspadin Serghie, am marea plăcere să te previn că, de la munca grea de ocnă, te-ai învârtit la o bagatelă de câteva luni închisoare corecțională.

Dar Serghie rânjea calm, cu aerul că ascultă o șotie de-a mea. Un musafir al lui, un intim al casei, nu putea face decât o glumă cu astfel de amenințări, chiar făgăduind pedepse mai reduse.

Celelalte două persoane, pe care mi le adusese plocon Serghe, ascultau vădit de acru pronosticurile mele penale, își apropiau capetele și începeau să turuie pe limba lor. Erau probabil soțul cu nevasta. Nu-mi dădui osteneala să mă informez de la tălmaci sau de la Cebuc, care îi cercetase. Nu mă interesau; principalul era Bălan. Bărbatul, mai scund decât însoțitoarea-i, dar mai spătos, era îmbrăcat cu dolman greu, cu căciulă de miel brumărie și cu cizme crețe, trecând de genunchi. N-aș fi putut spune dacă era neras de trei săptămâni sau dacă așa avea obiceiul să-și poarte barba. Femeia era neverosimil de albă și zdravănă – prin locurile astea era un făcut cu arătoșenia și voinicia femeilor! – purta palton bărbătesc cu guler de blană, mototolit și plin de noroi, pe cap avea căciulă tot de blană. Din când în când se oprea din conversație și mă privea cu ochi largi, coborând fruntea, de parcă ar fi vrut să mă vadă pe deasupra unor ochelari închipuiți.

– Noi cât o să luăm pedeapsă, domnu ofițer? mă întrebă ea pe rusește, limbă pe care o cunosc foarte puțin...

Îi răspunsei românește și Serghie Bălan se grăbi să-mi servească de tălmaci:

– O să luați câteva zile de închisoare sau, dacă aveți rude pe-aici, o să vă alegeți numai cu amendă. Dar dacă n-aveți pe nimeni în Basarabia, după ce vă ispășiți pedeapsa, o să vă treacă înapoi peste Nistru... Ar trebui să vă trec de-acuma înapoi, dar deocamdată sunteți necesari la ancheta ce se va face lui gaspadin Serghe, prietenul meu.

Bărbatul crezu că trebuie să repete în idiș soției sale ceea ce Serghie îi transmisese pe rusește după dialectul meu; iar femeia, cu toate că știa rusește și înțelesese limpede de la cel dintâi, totuși îl asculta cu atenție și pe el și aproba din cap în răstimpuri...

– Avem, avem rude destule, mă asigură ea pe rusește și, schimbând o privire cu soțul, începură deodată repezit să facă bilanțul neamurilor dincoace de Nistru...

Serghe Bălan mă privi rânjind cu înțeles, clipi din ochi pe furiș spre mine și grăi:

– Dacă domnul locotenent ar vrea, ar putea să vă trimită de unde-ați venit, cu toate rudele voastre... Dar domnul locotenent e bun...

Nu înțelesei rostul acestei lingușeli și-l privii nedumerit.

– E bun, îi răspunsei, cum putui, pe rusește, dar își face datoria.

Și-i lăsai pentru a-mi continua redactarea raportului. Cu percheziția, cu interogatoriile se pierduse ziua toată, așa că trebuiau expediați abia în dimineața următoare.

Amurgul cobora acum devreme; iar din seara asta aerul deveni apăsător. Cu toate că fusese senin până acum, stelele nu mai apărură, decât vag, sub o pojghiță lăptoasă ca ochii lui Marinescu. Pe urmă nu se mai văzură deloc. Suflări foșnitoare începură să curgă printre sălcii dinspre fluvii. O atmosferă grea și neliniștitoare plutea peste tot.

Când revenii la dânșii, Serghie Bălan continua să vorbească rusește cu femeia; îndată ce mă văzu, el îi făcu semn din cap spre mine și continuă să-i turuie înainte râzând. Femeia mă privea din când în când pe sub sprâncene, apoi se uita spre bărbatu-său. Acesta era la oarecare depărtare întors cu spatele. Părea preocupat de alte lucruri și privea, șuierând printre buze, spre sălciile și spre tufișurile care-și trăgeau deasupra așternuturile nopței, estompându-și contururile; dar urechea lui se vedea bine cum caută, precum o floare amorțită lumina, spre convorbirea celor doi.

Ea-i spuse ceva în idiș și el răspunse de asemenea în idiș, sumar și răstit, întorcându-se mai mult cu spatele.

Pe urmă îi mai spuse ceva și tăcu iarăși brusc, pentru a reîncepe în mai multe rânduri, scăpând cuvintele în răpăieli scurte de mitralieră. Nu mai erau, în afară de noi, pe bătătura îngustă a pichetului, decât paznicul lor și mai încolo cele două sentinele. Gârneață surveni un moment, pentru a-și căuta ceva în baracă, și se îndepărtă în grabă.

Atunci femeia se apropie de mine zâmbitoare, întrebându-mă de când am învățat rusește – limbă pe care ea mă încredință c-o înțeleg foarte bine – și dacă-mi place Basarabia. Conversația se prelungi mult, femeia râdea și-și da ochii peste cap. Prin negură observai privirea lui Bălan licărind spre mine. Caporalul Marinescu se ivi și conduse pe cei doi prizonieri în baracă; paznicul luă loc la ușă. Apoi Marinescu se învârti pe-alocuri, căutând să-mi prindă vederea, de bună seamă privitor la femeia care mă ținea de vorbă. Dar pentru că nu-l întrebai ce dorește și cum partenera mea devenise foarte volubilă, el se îndepărtă. Străina se amuza de ruseasca mea, mă corija, făcând haz mare, și ținea mult să știe de la mine deosebirile de impresii pe care mi le făcuse femeia rusă, evreică și moldoveancă – curiozitate pe care încercai zadarnic să i-o satisfac, vocabularul meu rusesc neajutându-mă să alcătuiesc un răspuns atât de complex. Noaptea se lăsase compactă și pâcloasă. Cum începui să dau semne că a sosit momentul încetării unei atât de plăcute conversații, ea se precipită spre mine, rugătoare:

– N-aveți să ne treceți înapoi, domn ofițer...

– Nu, doamnă, v-am spus!... dacă aveți rude pe-aci nu veți primi decât o ușoară pedeapsă...

– Avem destule... și la Chișinău, și la Călărași, și la Bender... la Bender avem pe...

Îi amintii că mai mi le înșirase de trei ori până acum, așa că era inutil... De altminteri, lucrurile astea rămâneau să fie spuse și dovedite autorităților prin fața cărora aveau să treacă...

– Putem dovedi tot, mă asigură femeia... Numai să aștepte până facem scrisorile... ca să vină toate rudele noastre și să ne cunoască... Numai dumneavoastră să nu ne treceți înapoi...

– Nu, doamnă, vă promit... v-am promis... s-a terminat. Și acum, pentru că e târziu... poate sunteți obosită...

– A nu, eu nu sunt obosită... o, dacă e vorba de mine...

– După atâta drum, cât ați făcut...

– O, asta nu e nimic, față de ce am pătimit noi până acuma... și ca să ne întoarceți îndărăt peste noapte... să ne deștepte și să ne treacă înapoi... să suferim iarăși.... mă gândesc la el, la soțul meu... pe el are să-l împuște... numai să vă spun, domnule ofițer...

La gândul că iar are să-mi îndruge o poveste interminabilă și semiinteligibilă, făcui un semn ceva mai larg, spre a fi zărit prin întuneric de santinelă. Femeia îl prinse și, îngrozită, se precipită iarăși spre mine:

– Mi se pare că v-am obosit destul, domnu ofițer... Iertați-mă, vă rog... dar să ne trimiteți la dumneavoastră în țară... facem și închisoare și tot... numai la el, numai la el mă gândesc...

Sentinela s-a apropiat și aștepta în tăcere...

– Trebuie să vă las să vă odihniți, nu-i așa? adăugă ea, apropiindu-se și mai mult și coborând privirea spre pământ, ca și când ar fi așteptat ceva, mi se păru, un răspuns al meu de protestare, de reținere.

Dar pentru că îmi acoperii cu mâna, semnificativ, un îndelung căscat, ea, după ce privi iarăși neliniștită la santinelă, arătă spre baraca mea de scânduri:

– Aicea stați dumneavoastră, domn ofițer... Aveți odăița aici... Ah, tare aș fi curioasă să văd cum își poate aranja un bărbat tânăr o odăiță, fără ajutor femeiesc... Îmi dați voie, domn ofițer...

Și înainte ca să articulez ceva, ea și dispăruse înăuntru...

– Aveți *spișchi,* domnule ofițer?...

Dar înainte ca să-i răspund, degetele ei le și dibuiră pe masă. Aprinse lampa, privi în juru-i, râzând și frângându-se din șale. Își dezbumbă mantaua, fără s-o scoată încă, și începu să-mi aranjeze cărțile, turuind necontenit câte ceva în legătură cu fiecare gest săvârșit... Apoi își ceru voie și-și scoase mantaua, pentru că-i era cald. Pe dedesubt avea o bluză roșie-deschis, care strângea din greu un bust zdravăn și debordant. Brațele erau voinice și rotunde, de sub tivul rochiei se iveau pulpe cărnoase, precis arcuite și dârdâitoare. Mă apropiai tremurând și ea mă primi în moliciunea pieptului, cu aceleași cuvinte fricoase:

– Nu-i așa că n-aveți să ne trimiteți înapoi, domn ofițer?...

Răspunsei doar cu o mișcare plictisită din mâini, dar destul de elocventă, și brațele ei mă închiseră îndată în zdravăna lor carapace.

Bucuria asta neprevăzută i-o datoram deci lui Serghie Bălan.

Afară, darabana ploii bătu câteva tacturi răzlețe pe acoperișurile de scânduri. Pe urmă toate darabanele cerului porniră,

se amestecară, continuară să se repete, până nu se mai auzi decât un singur huiet, apăsat, înăbușit, monoton.

Dis-de-dimineață prizonierii erau gata de plecare. Mă așteptau învăluiți în zdrențe de ceață joasă, decorând compacte ziduri de fum, de care linia ochiului se spărgea la câteva zeci de metri, fragmente de copaci și de acoperișuri, ca într-un teatru sfâșiat, pavoazat de molcome fâlfâiri cenușii. Soții conversau liniștiți lângă o rădăcină. De câte ori traversam bătătura, ochii lor mă urmăreau neliniștiți, pe urmă ea spunea ceva și soțul înclina barba nervos și afirmativ. Serghie Bălan rânjea. El încă nu credea că-l voi trimite la comandament. La asigurările mele repetate, clătina din cap neîncrezător.

Îi explicai din nou: ocupația lui avea o rubrică specială și destul de ardeiată în lege. Dar Serghie râdea; mai ales când îi spusei că pentru el o să dau santinelă deosebită, asta pentru dânsul însemna tocmai trăsătura de burete.

Dar atunci o discuție vie, aproape violentă, izbucni între cei doi soți, ca din senin. Ne uitarăm cu toții într-acolo, fără să înțelegem nimic. Soțul gesticula perorând cu o ardoare neobișnuită și cu cea mai sinceră indignare. Soția răspundea cu frânturi de vorbe, dacă mai putea să-și facă loc și cuvântul ei în această avalanșă de mânie.

Brusc, gaspadinul se îndreptă spre mine cu pas ferm și începu să-mi declare ceva prea complicat și prea repede pentru putințele noastre de înțelegere reciprocă, încât dădui în mai multe rânduri din umeri. La drept vorbind, ceva mi se părea că înțeleg, dar tocmai ceea ce înțelegeam eu mă îndemna să arăt că habar n-am de ce-mi vorbește. Atunci doamna porni și ea încoace, cu pas și mai ferm decât bărbatul ei:

– Domnu ofițer, mă întrebă ea mai rar, mai rezumat și precis... Nu v-am spus eu că sunt sora de la dumnealui? – și arătă pe domnul...

Cuvântul rusesc care corespunde noțiunii de soră mi-era necunoscut și de aceea rămăsei încă nedumerit. Reconstituii însă rostul acestei ciudate convorbiri, când doamna întoarse întrebarea, în chipul care convenea cunoștințelor mele în limba lui Tolstoi...

– Nu v-am spus eu aseară... că dânsul... frate la mine?... Și-mi zâmbi imperceptibil.

Zâmbii și eu tot așa de imperceptibil. Iată de bună seamă ceva ce uitase cu adevărat să-mi spună. Ba mi se pare că mă lăsase să aflu cu totul altfel. Cum era de altminteri evident...

– Ah, da, răspunsei cu promptitudinea care mă caracterizează în astfel de împrejurări... Domnul... frate de la doamna...

Și mă grăbii să lămuresc pricina care mă împiedicase să răspund așa de la început. Domnul zâmbi și înclină din cap. Apoi păși cu demnitate spre Serghie Bălan. Iar doamna îl urmă după ce-mi mai aruncă un zâmbet furiș...

Mi-amintii de pasajul biblic al Sarei. Și dădui ordinele de plecare. O rază de soare se înfipse biruitoare prin nămeți de ceață și-și menținu cu vrednicie drumul câștigat. Fu atunci o adevărată rumoare mută printre armatele de neguri. Urniri de coloane greoaie, manevre de învăluire, o întreagă strategie de umbre materiale; pe urmă fu o panică adevărată, când noi și mai multe raze sosiră și boabele de ploaie se aprinseră de bucurie printre ramurile pălite.

Întâi porniră soții cu o santinelă. Văzând că se îndepărtează cu adevărat de Nistru, ei îmi trimiseră salutări grăbite, iar degetele ei se coborâră de mai multe ori fugar până în dreptul buzelor. Dincolo de bătătura întărită a pichetului încălțămintea li se înfunda adânc în moalele pământului desfundat de ploaie. Cu fiecare pas, botforii cărau ocale de pământ negru, basarabean. Dar înaintau voioși și hotărâți să se îndepărteze de apă, chiar dacă tot pământul li s-ar fi agățat de picioare.

Bălan era cum nu se poate mai dispus. Faptul că-l distanțam de ceilalți era pentru el și mai semnificativ. Orânduii să-l conducă țiganul Gherăscu, mai înalt decât dânsul, și de temut cu figura lui neagră, buzată și ciupită de vărsat ca un strat de pământ moale îngăurit îndesat de ploaie. La vederea lui, bucuria lui Bălan se ogoi. Și când soldatul îl pofti s-o ia înainte, figura cea blondă se înroși deodată, vinele i se umflară pe tâmple, iar mustața lui se zburli ca o flacără. Din ochii albaștri mă săgeta cea mai sfredelitoare mânie...

– Haide, Bălan, lasă necazul... datoria e datorie...

Se repezi subit spre mine și mâna i se ridică din cot cu pumnul strâns. Dar se opri la deschizătura de unghi drept cu antebrațul.

– Hai, *mai baiete*, rosti atunci calm țiganul Gherăscu, că ne-apucă nămiazu...

Dar printre dinți, Bălan îmi șuieră sfidător:

– Mă arestezi, hai... ca să poți intra nestingherit în casa mea... D-apoi dacă crezi că are să-ți meargă... Eu unu am să povestesc și eu șeva acolo undi trebuie... Știu că amu ai să amenințI și să sudui, dar să nu te bucuri degeaba, că mult n-are să-ți meargă, măi răule...

– Dacă vrei, pot să adaug și asta în raport, îl întrerupsei măsurat și calm, că-ți pui nevasta să atragă ofițerii în casă...

Bălan tresări și mă fulgeră cu trăsnetele privirilor; dar la cuvintele care urmară, capul îi căzu pe umăr ca la un executat prin împușcare; buzele nu-i scăpară decât un sughiț încet, de muribund.

– O lași să se culce cu ofițerii ca să poți trece apa nestingherit... Și soră-ta, la fel, cu gradații... Povestește asta acolo unde zici, dacă vrei să ți le-aducă pe amândouă plocon după tine... Mi-era scârbă să te văd... Îți împrumuți femeia, ca să poți trece spionii la bolșevici... Marș de-aici, păcătosule... Mai bine pune-o de-a dreptul la mezat că tot atâta ai câștiga... barim ești ferit de gloanțe și de pușcărie...

Vorbele mele cădeau ca lovituri repetate de măciucă în creștetul aplecat al contrabandistului. Mâna îi căzu moale în jos; în locul roșului aprins al mâniei și al sănătății lui debordante, se așternu pe figura-i galbenul pal al stuporii, apoi negrul cadaveric al veninului.

– Minți, nimeni nu s-a culcat cu nevastă-mea! șuieră el, țintindu-mă drept în lumina ochilor.

Și glasul indignării lui, care nu-și mai găsea loc de ieșit prin orificiul gâtului, părea că cere, sufocându-se, suprema favoare acestor ochi de la care aștepta o dezmințire, o zare de îndoială pentru vorbele prea grele cu care îl miruisem.

– La nimeni nu s-a lăsat... și-a bătut joc de tine, atât... N-o să ajungi tu niciodată să te culci cu ea și nimeni din voi, veneticilor,

râse el aspru și stins – iar lumina ochilor mei îi răspunse la rându-i cu râsul ei, care ia înaintea oricărui grai, oricărui semn, oricărui cuget, și care niciodată, în prima ei lucire, cel puțin, nu poate să mintă.

Coborâi ochii, ascunzându-i de această căutătură scormonitoare, căutându-le alt luciu, de împrumut, dar zadarnic, lumina lor spusese ce avea de spus. Iar Bălan, cu simplitatea instinctului său, cetise acolo ce avea de cetit. Se clătină, cât era de zdravăn, ca un bețiv care pornește pe picioarele deodată încovoiate.

Gherăscu, uimit peste fire de acest dialog, îl îndreptă cu un pumn solid în șale:

– Așa se vorbește cu dom locotenent... mama ta de bolșevic. Marș înainte... că-ți mut căpriorii...

Rămăsei nemișcat, privind după dânsul. Mi-amintii de ferestruica suspectă din iatacul Niculinei și de înfricoșarea subită cu care o privea în unele momente. Dar era uimitor... Oare o namilă atât de bine zidită a putut să creadă că și în lipsa lui...

De foarte departe... sora și fratele îmi mai făcură pentru ultima oară semn de mulțumire, cu basmalele colorate.

O curiozitate vie, lucidă, bolnavă, mă împinse în cele din urmă spre cătunul fără nume. O noapte crunt opacă ni se puse dinainte și la fiecare pas al lui Pafnute ea făcea de asemeni un pas spre noi și mai cătrănită, și mai compactă. Dar ne mâna din urmă vântul stepelor, care-mi arunca, în ceafă și într-o ureche, stropi fini și reci ca niște vârfuri microscopice de gheață. Legănându-mă domol pe spinarea lui Pafnute, pe care începutul de crivăț siberian nu-l scotea din mersul lui tacticos și înțelept, îmi tot dregeam în gând convorbirea ce voi avea în curând.

Primele cuvinte, primul aranjament de cuvinte cu care aveam să intru în vorbă, cu care aveam să-i aduc vestea, pe care ea poate n-o aflase, se așează și se strică de mai multe ori în mintea mea. Și-n suflet îmi furnica, în același timp cu nerăbdarea cea mare, o stânjenire, o dorință de întârziere, cu cât distanța se micșora; în sufletul meu curgeau două cuiburi de furnici în sens contrar.

„Doamne, de-ar fi aflat", îmi ziceam pe urmă, și apoi iarăși: „Doamne, de n-ar fi aflat"...

Nerăbdarea și neliniștea de a o vedea cât mai repede, dorința intermitentă de a amâna întrevederea pentru o noapte mai limpede sau a doua zi, pe lumină, mă făceau când să dau pinteni brutali lui Pafnute, când să-l domolesc, după câțiva pași, cu smucituri violente din hățuri, încât bietul strateg nu mai înțelegea nimic, – după cum pe mine această stare de spirit mă enerva și mă zăpăcea într-un chip nefiresc, și de care credeam de mult că m-am dezobișnuit.

Dar în fața porței de lemn toate șovăielile zburară și mă trezii deodată dârz și strașnic, cum îmi plăcea și cum, în sfârșit, mă obișnuisem să fiu în fața femeilor, care de departe îmi pricinuiau nelămurite și supărătoare neliniști. Intrai cu întunericul și cu o volbură bubuitoare de vânt, tragic și calm ca un arhanghel ce-a descins de pe-o aripă de nor. De la prima vedere, înțelesei că Niculina nu aflase încă nimic. Și din nou mă încerca gândul laș să-i dau vestea ceva mai târziu, după ce perdeaua avea să se lase pe urma primului act de dragoste. Ba chiar o obsesie perversă stărui, într-o scurtă învârtire de clipe, să mă îndemne ca să proclam noutatea chiar în plină beție a spasmului.

Ambiția de a cântări adevăratul ei sentiment față de mine, de a folosi acest moment unic de spontană destăinuire, pe care nimic nu mai avea să-l stânjenească, mă determină să încep cu vestea însăși. Și-n gât simții cum mă înecă nesiguranța, ca și când, în clipa care urma, avea să se aleagă chiar soarta mea; Doamne, în clipa când această bizară aventurieră avea să-și trădeze adevăratele sentimente față de mine... Articulai inegal și stângaci:

– Ei, ce veste-ți trimite domnul...

– Care domn...

– Domnul... domnul Bălan, soțul...

– Ah, Serghie... el nu e chiar așa de domn, dar nu e nici mujic, răspunse ea simplu. Lasă-l acolo unde-o fi, cu necazurile lui, săracu... Că el nu-și câștigă pâinea așa ușor ca dumneata...

Aici făcu o pauză:

– Care ești boier... și ofițer...

Niciodată nu-mi vorbise astfel... Găsii că momentul se oferea minunat. Dar pe când îmi rotunjeam fraza hotărâtoare în minte,

ea râse deodată, parcă să împrăștie bruschețea și asprimea răspunsului și, așezându-se pe marginea patului, mă dojeni cu blândețe:

– Dacă m-asculți frumos, n-ai a te teme niciodată de dânsul. De ce-l disprețuiești atunci?

– Nu mi-e teamă deloc, nici astfel...

Ea mă privi cu un râs șiret al ochilor, pe care se sili să-l alunge cu închipuită grabă.

– Sigur? mă întrebă, ferindu-și șăgalnic privirile în pământ.

– Mai sigur decât crezi...

– Dumneata ești ofițer, de ce ar putea să-ți fie teamă... Dar privirile le ținea necontenit în pământ.

– De trei nopți îl aștepți să vie? Și doar nu-s la capătul pământului Bălțile acelea.

– Poate o veni la noapte, ori poate mâine noapte... ori poate mai târziu... Asta nu ține de el când se întoarce... Dar n-ai nicio teamă, nu s-a înnoptat așa de multă vreme și i-om spune că ne-a prins vremea tot vorbind despre cărți...

– Și el crede totdeauna ce-i spui, toate poveștile care-ți trăsnesc prin minte?

– Va crede, de ce să nu creadă...

– Mare gogoman... oare e adevărat că toți bărbații din Basarabia sunt atât de gogomani și cred orice le spune nevasta?...

– Nu știu... dar el crede... Și dădu din umeri cu neînțelegere. Nu e mai bine așa? De ce să-și facă sânge rău, de ce i-o spune unul și altul. Sau să se lase la cele gânduri negre.

În zilele când apropierea de dânsa mi-era oprită, conversația noastră devenea fatal mai rezervată; acum ea se zbârlea de-a binelea în cotituri colțuroase, pe care niciunul din noi nu se arăta dispus a le ocoli.

– Ei bine, acum nu va mai crede, strigai, în sfârșit. Acum a aflat totul... acum dacă ar fi să se întoarcă, nu ne-ar fi bine la niciunul. Înțelegi, la niciunul, nu numai mie singur... poți să fii sigură de asta...

– Ce știi dumneata... încercă ea să râdă iarăși.

– Știu... el mi-a spus azi-dimineață...

Ea ridică deodată fața încremenită brusc spre mine.

– Ai vorbit dumneata cu el?

– Azi-dimineață. Lângă Nistru... Se încurcase pe-acolo. Greșise drumul de la Bălți tocmai pe la bolșevici.

– Nu-i adevărat.

– Pe ce vrei să jur?

Se întunecă și plecă fruntea cruntă în pământ; iar eu tăcui așteptând cu încordare primul ei cuvânt sau gest. Auzirăm vântul hohotind pe la geamuri, apoi răbufni pe undeva, în pod, ca o rostogolire de trupuri grele, cu chițcăituri caraghioase ca o șarabană nocturnă de șobolani enormi, în număr nesfârșit. Abia într-un târziu mă întrebă:

– Unde-i acuma?

– La oraș.

Apoi, după ce ezită puțin, punându-mi drept în coșul pieptului ascuțișul unei priviri de fier: Mort sau viu?

– Viu... Lăsă iarăși capul în pământ. Viu și nevătămat... Afară dacă nu l-o fi pus necuratul să încerce dacă e mai repede la picior decât glonțul paznicului ce i-am dat...

Stătu multă vreme astfel, pe urmă se ridică, își netezi poalele, ca într-un gest de hotărâre, fără să mă privească, și ieși. Rămase multă vreme afară. Eu așteptam cu pumnul strâns în buzunar pe micul revolver walter. Mă lăsă singur mai bine de o jumătate de ceas. Regretam că n-am urmărit-o. Când reapăru, părea că uitase de prezența mea aici. Părea că nu mă vede. Potrivi ceva prin colțuri. Ieși din nou afară și iar veni, aducând ceva, o cofă cu apă, pe care-o așeză într-un colț...

„Din cauza ta l-am arestat", voiam să spun; dar nu izbuteam; severitatea înlemnită a obrazului ei îmi interzicea orice cuvânt. Mă indignai pe subita mea timiditate, dar când văzui că mi-e cu neputință s-o alung, mă îngrozii cu desăvârșire. „E nevastă de contrabandist", îmi spuneam. „Ești un idiot", îmi răspundeam. „Asta a fost tot ce-a simțit ea pentru mine... și-a făcut nevoile cu mine... dar n-are nicio importanță, e o soție, o complice de contrabandist", îmi spuneam ca să-mi stimulez nepăsarea. Dar nepăsarea mea era stângăcie, nătângie, mă simțeam muiat până-n gât în ridicol și mă gândeam că dacă voi face vreun pas spre ușă, mă voi

îneca de tot. În timp ce, încăpățânându-mă să rămân, nu mă hotăram la nimic, nu eram în stare să găsesc un cuvânt. Iar femeia se învârtea la distanță și mă ocolea, găsindu-și de lucru pe afară, întârziind, așteptând să plec. Nimic, nicio revoltă, dar luciul de-acum al ochiului ei și imobilitatea adâncă a dungilor care despărțeau obrajii de gură îmi spuneau că nu mai e nicio viclenie femeiască la mijloc, nicio cochetărie prefăcută, ci că trebuia să plec. Dar ea nu grăia nimic, nu se văita, nu țipa, nu mă alunga.

Cu un curaj forțat, pe jumătate amețit de această indiferență completă, umilitoare, izbutii să fac primii pași, mă apropiai de ea... dar trecu repede pe lângă mine, fără să se ferească... Fără măcar să se ferească... ca și când n-aș fi fost.

O așteptai din nou să treacă, însă acuma se ținea și mai la distanță. Mă apropiai cu pas ferm de dânsa, tăindu-i ieșirea, cu buzele mânjite de un rânjet fricos.

Se opri, oprindu-mă cu ochii, fără nicio clintire în privirile ei atât de mobile, de femeie ce se știe frumoasă, dorită.

– Ce doriți, domnule?

De ce nu puteam să-i spun: „Ia vezi, că te leg și pe tine cu mâinile la spate!" De ce-i spuneam ca un amorez caraghios de teatru prost:

– L-am arestat, ca să rămânem noi singuri, să fii numai a mea!...

Ah, eram strigător de caraghios. Ea-mi răspunse cu o mișcare atât de disprețuitoare din buze, că mă năpustii asupră-i. Ea mă îmbrânci cu putere până-n păretele din contra, cu o putere neașteptată, bărbătească. Dar revenii la ea, strigându-i:

– Nu va avea cine să te scape, ești a mea, înțelegi, ești numai a mea!

Strigai astfel, dar îmi păream lamentabil cu această nouă umilință, cu care vream să-i dovedesc că pentru dânsa făcusem totul; stângacea, stupida umilință ce mi-era atât de brutal refuzată.

Dar asta mă scoase de tot din sărite:

– Mi-am făcut datoria! îi strigai victorios că am găsit cuvântul mântuitor. Puțin îmi pasă de tine!

Dar era prea târziu. Cu totul târziu. Din neînsemnata tresărire pe care i-o surprinsei atunci, înțelesei că dacă aș fi început astfel,

drumul ar fi cu totul altul. Poate mai greu. Dar drept, fără ocol, pieptiș. Mândru.

– Dacă vreau, te arestez și pe tine, îi strigai, când fusei pentru a doua oară repezit în părete. Ea-mi răspunse cu un surâs atât de amar, de disprețuitor și de sfidător, că-mi fu rușine de această amenințare. Nu mai era nimic de pierdut: mă repezii înainte orbește. Și dădui peste un scaun... pe care-l ridicai și mă așezai. Vântul bubui deodată în apropiere, plesni geamurile ca o coadă piezișă și se îndreptă în zbor fâlfâitor. Îl ascultarăm cum se îndepărtează tot mai mult până când nu se mai auzi.

– Pe tine nu te arestez, îi spusei calm, decretând armistițiul. Deși ar trebui... M-ai atras aici, în casă, în înțelegere cu el... ca să puteți trece spioni și... Tu știi ce te-ar aștepta?

– Nu te oprește nimeni, îmi răspunse sec și fără păsare. N-ai decât să mă arestezi...

Întorsei scaunul și-l încălecai, pentru a-mi sprijini bărbia de spetează. O priveam mișcându-se calmă, ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic. Calmul ăsta mă exaspera mai ales.

– Dacă vreau, o fac, pentru că pot...

– Ți-oi spune ce-aș face... pe puterea ta...

Era pentru prima oară când Niculina lui Serghie Bălan își permitea o necuviință față de mine. Și prima dată când tutuitul nu mai era o marcă de concesie sufletească, de intimitate, de discreție amoroasă. Dar în schimbul de vorbe ce urmă, cuvântul „dumneata" reveni în glasul ei, distant, rece, sarcastic parcă.

– Vas'zică ăsta ți-a fost tot aleanul pentru mine, glumii la rându-mi batjocoritor.

– Aiasta a fost... Dumneata credeai altfel?... Și începu să râdă amuzată.

– Minți, strigai.

Dar ea râse cu și mai multă voioșie.

– În definitiv, puțin îmi pasă, îmi luai revanșa cinic... Mi-ai folosit ca să-mi potolesc fierbințeala din pântec... Și tu și cumnată-ta... sora lui...

N-am primit răspuns...

– Vă mulțumesc la amândouă...

– Să-ți fie de bine și să mai poftești și altă dată, răspunse alene, complet indiferentă.

– Însă mulțumirea mea se îndreaptă mai mult la tine... N-are a face Măriuca cu tine... încercai să reiau ofensiva pe portița amorului propriu. He, he... ea e o biată țărăncuță, bună de întrebuințare când era bărbatu-tău aicea. Pe când tu... ah, trebuie s-o spun... ești delicioasă; se cunoaște că nu te tragi din teapa țăranilor ăstora, din mijlocul cărora tot am să te scot eu odată și odată... Nu vezi că ai început să întrebuințezi și grosolăniile lor...

Ea căscă lung, se întinse. Vorbeam înainte, o apreciam, punând culori calităților ei văzute și ascunse, care de care mai minunate. Mă întrerupse, căscând iarăși zgomotos:

– Soldații dumitale or fi dormind toți acuma... Vai de paza țării, pe mâna cui a fost lăsată...

Aspirai adânc și zgomotos aerul. Ea chicoti...

– O, n-avea nicio grijă de paza țării... Și acum te mai îndoiești că e bine păzită?

– S-a întâmplat o dată... în timpul ăsta de câte ori n-a mai trecut el pe sub nasul dumitale... Iaca, dacă am o mulțumire, e că pe urma mea, și-a ce zici c-ai găsit sub fustele mele, au putut și bieții de ei, bieții soldați, să doarmă...

Amintirea a ceea ce am găsit sub fustele ei mă traversă deodată, din moalele capului și până-n șale, ca un curent de foc. Dar mai ales acest mod dur de a-mi aminti, acest calm și această sfidare. O, dacă Niculina ar fi vrut cu adevărat să se răzbune, n-ar fi avut de făcut decât să reînnoiască amintirea nopților trecute, ba chiar să înceapă să se dezbrace și să-mi reziste cu orice preț, așa goală și înverșunată.

Vrusei să ocolesc acest gând drăcesc, dar un demon neînțeles mă îndemna acum să i-l sugerez eu însumi. Și începui iar, în neștire, să-i înșir bunătățile corpului ei. Ea râdea după fiecare, întrebându-mă: „Nu-i așa?" Iar eu, năucit, întrebam la rându-mi, după fiecare: „Cum, și asta n-o s-o mai văd niciodată?"... Iar ea râdea și se frângea din mijloc, lăsându-se de-a curmezișul patului...

Când conversația deveni extrem de obscenă și când ea fu scuturată de un acces mai lung de râs, țâșnii de pe scaunul meu,

care căzu cu zgomot, și mă năpustii asupră-i. Dar electric parcă, ea reveni în poziția de apărare. Stăteam amândoi, unul în fața altuia, arătându-ne colții ca niște fiare.

– Și cu toate acestea, reluai o iță părăsită a convorbirei, împreunându-mi resemnat mâinile la spate, cu toate astea, dacă Bălan ar veni acum la fereastră și te-ar vedea așa voinică și hotărâtă, ascultă-mă pe mine, tot te-ar omorî!

– Nu știu pe mine, dar pe dumneata cu siguranță.

– Și pe tine... Am citit-o în ochii lui, când ne-am despărțit. Mi-a strigat că mă va pârî la șefii mei, că-l arestez ca să pot nestingherit să-i necinstesc casa. „Ia seama, să nu-ți arestez și nevasta", i-am spus, „când or afla că ți-o împrumuți la militari, ca să poți trece Nistrul în vreme ce ea se culcă cu ei". A, cum a sărit, atunci, parcă aș fi turnat jăratic pe dânsul. Niculina tresări de asemenea, privindu-mă cu adâncă, stăruitoare curiozitate. „Și-a bătut joc de tine!" mi-a strigat el atunci, „asta a făcut ea, dar nu s-a culcat cu nimeni. N-o să ajungi tu niciodată să te culci cu ea și nimeni din voi, veneticilor". Vai, și cum urla!...

– Și ce i-ai răspuns? întrebă ea, cu glas stingherit, înecat...

O privii lung, tăcut. Iar ea mă privea de asemenea adânc, stăruitor, ochii îi creșteau, trăsăturile ei de piatră deveneau mobile, omenești, femeiești. Fără să-i răspund, începui să măsor încăperea în lung și-n lat. Se apropie de mine și mă opri, apucându-mă de braț. Repetă întrebarea, ținându-mă drept în luminile ochilor:

– Spune, ce i-ai răspuns?

Dădui din umeri și vrusei să-mi urmez drumul.

– Nu i-am răspuns nimic, ce să-i răspund... Regretam că-mi scăpase și ceea ce apucasem să-i spun...

– Nu-i adevărat! Ce i-ai răspuns? șuieră ea, scuturându-mă de braț.

– Îți spun, nu i-am răspuns nimic. Dar trebuia să-i înșir atunci... Ha, ha, ha, nenorocitul credea că eu sunt ca Marinescu, să mă mulțumesc doar cu câteva pupături... Ha, ha, ha, ce idiot... Asta nu mi-a mai fost dat să văd... Să ai o nevastă ca tine și s-o crezi...

– Nu i-ai răspuns nimic? îmi tăie ea, încă neîncrezătoare, firul cuvintelor.

– Nimic, îți spun.

– Nu-i adevărat...

– Îți spun, nimic... numai că nu m-am putut stăpâni să mă uit uimit la dânsul. Asta a fost fără voia mea. Îți spun drept, eu credeam că el știe, că el singur îți îngăduie înadins... ca să-și poată face contrabanda...

Ea lăsă ochii în pământ. Păru că gândește adânc. Încă nu-mi dăduse drumul de braț. Adăugai:

– El se uita mai mult în ochii decât în gura mea. Și ochii n-am putut să-i opresc să nu spună adevărul.

Ridică repede capul spre mine, examinându-mă cu atenție extremă și strângându-mă nervos de braț.

Pentru că tăcusem iarăși, mă îmboldi cu vocea tăiată, înecată la fiecare cuvânt.

– Crezi c-o fi înțeles?...

– Eu cred c-a înțeles...

– ?

– Când l-a tras soldatul de mână, din țanțoș și amenințător, cum era la început, picioarele i se muiaseră de tot și capul i-a căzut pe-o parte, ochii i s-au deschis ca la un spânzurat... abia mai putea merge...

– A înțeles... bolborosi ea după o tăcere. Și, pe urma vorbelor ei, iar se întinse tăcere. Mai târziu mă lăsă de braț și se mișcă greu spre pat, cu ochii în pământ. Se așeză pe marginea patului și clătină afirmativ din cap.

– El a înțeles că s-a întâmplat și pentru că l-ai arestat... Dacă nu se întâmpla, nu puteai să-l arestezi...

– Crezi?...

– Nu știu, dar el crede... Nu te-ai fi pus rău cu el, dacă nu se întâmpla... tocmai părăsind nădejdea că se va întâmpla cândva...

– La început el a crezut că vreau să glumesc... Pe urmă mi-a strigat că dinadins vreau să-l depărtez de casă... dar n-am să izbutesc nimic...

– Tocmai așa s-a întâmplat cu ofițerul care a fost înaintea dumitale... Acela era alt fel de om, se vede că era din altă parte de țară...

Mi-l reaminteam acum bine pe locotenentul pe care-l schimbasem. Îi întâlneam adesea numele lui prin dosarul pichetului și acum îl rețineam: îl chema Mătăsaru Florea.

Era un roșcovan zdravăn, cam lăbărțat și cam butucănos. Probabil unul din beneficiarii activărilor cu duiumul și fără selecție, din timpul războiului. Când mi-a dat în primire sectorul, m-a însoțit binevoitor de-a lungul lui, însă măsurat la vorbă și parcă ținând să-mi arate că alt raport între noi n-ar exista, decât acela impus de situația noastră. La despărțire, mi-aminesc bine, că mi-a spus aceste vorbe, pe care i le repetai Niculinei: „Îmi pare bine că scap de-aici... Dacă mai rămâneam, cred că înnebuneam de urât."

– Avea dreptate, confirmă Niculina, privind în gol... Dacă mai sta, înnebunea... Dar mie nu-mi plăcea deloc... Dealtminteri, după a treia, a patra noapte, când a văzut că nu-i va merge așa ușor, cum s-o fi socotit, îmi cădea la picioare și plângea ca un copil ca să plec cu dânsul în lume, la nimereală...

– În Rusia?...

– N-am dat seama unde... Dar de ce în Rusia? Îmi spunea că legea nu l-ar opri să mă ia de nevastă... dacă m-aș împăca cu părinții mei și i-aș aduce o zestre. Dar până atunci el m-ar ține ca și pe o nevastă. Numai să-mi părăsesc cât mai degrabă bărbatul. Era sigur că dacă îl vor îndruma la părinți el îi va îndupleca să mă ierte; bătea din pinteni și se lega pe cinstea lui că nu se va lăsa până nu va duce lucrurile la bun capăt. Îmi mai spunea că are și el avere, la el la țară, undeva, nu știu unde... Serghe auzea toate astea pe acolo, arătă ea ferestruica suspectă, căci îl prevestisem de toate. Uneori intra peste noi, pentru că se împrietenise cu el ca și cu dumneata. Ba chiar îl primea foarte bine, îmi făcea cu ochiul să-l rugăm să mai stea, ori să mai poftească și altă dată, în zilele când trebuia... Câteodată se ducea chiar la el, acolo la Nistru, să-l vadă... Soldații începuseră să-l cunoască și când îl întâlneau pe-acolo, ziua, seara, ori dimineața, nu-i ziceau nimic... iar el își vedea de treabă... Poate l-or fi pârât vreodată, dar domnul ofițer nu-i asculta... Pe urmă, când v-ați schimbat, Serghe a fost strașnic mâhnit, și-mi spunea întruna: „Păcat de locotenentul nostru... Ofițeru ista nou trebuie să fie rău al dracului... Și soldații lui

nu stau oleacă[1]... Aiștia-s grăniceri... Îs oameni ai dracului, veniți din partea ailaltă a țării... Și ofițerul lor e așa și pe dincolo..." Că el te-a văzut... Și nu știu cum, dar îmi plăcea tare să ascult, când spunea cât ești de rău și neastâmpărat...

O lăsasem să vorbească în voia ei. Nu mă privea. Din când în când făcea o pauză ca și când ar fi măsurat dacă nu mi-a spus cumva prea mult. Pe urmă mai adăoga ceva. Și iar se oprea. Când tăcu de tot, o întrebai:

– Dar și mai înainte...

– Cum mai înainte!...

– Înainte de ofițerul care a fost înaintea mea... când a mai fost pe-aici tot un detașament din regimentul nostru...

– Atunci Serghe nu mă amesteca în treburile lui. Abia de-mi spunea câte ceva...

Asta doream eu să știu în primul rând. Dacă fusesem singurul. Pe urmă vrusei să știu mai depate: când a fost cu mine înăuntru, – atunci la început, căci mai pe urmă era cu neputință – Serghie a privit vreodată la noi pe ferestruică? Dar nu mai putui să-i descleștez gura. M-așezai lângă dânsa, pe marginea patului. De astă dată nu se mai feri.

– Vasăzică, am fost singurul?

Însă surâsul ei ironic mă făcu să regret această întrebare. Îmi răspunse mai târziu:

– Nu trebuia să fac asta!

– Dar nu înțeleg, revenii la nedumerirea mea, atunci de ce te uitai tot la fiecare cinci minute la ferestruică... la început... la început...

– Așa luasem obiceiul de la celălalt. Dar, ce vorbești? De-ar fi văzut el măcar atâta... cât a fost la început. El atât m-a îndemnat: dacă nimerești cumva pe la noi, adus de vreo bănuială, să te poftesc cu multă stăruință. Dar tot povestindu-mi cât ești de strașnic, m-a făcut să te chem eu singură, că se potrivea cu ce-mi spuneau și vagmiștrii tăi... Pe urmă rămase mult pe gânduri, clătinând capul cu convingere... A înțeles, chiar dacă a fost numai așa cum

[1] În text: „o iacă".(n. ed. 2008)

zici... Simt eu c-a înțeles... Și-l simt pe-aproape... Are să vie în curând...

Izbucnii în hohot voios...

– După vreun an, doi, dacă nu și mai mult...

– Va veni în curând... Îl simt pe-aproape... Nimic nu-l poate opri...

Privea în gol și vorbea. Voioșia mi se diluă. Dar profitai de prilej, ca să-mi trec brațul pe după șalele ei. Și mirarea mea nu fu mică, când nici de data asta nu întâlnii împotrivire. Privea necontenit în gol.

– Cel puțin să ne găsească împreună, dacă e așa pe aproape, glumii.

Ea zâmbi ceva mai târziu. Poate nu de gluma mea.

– Mă va sudui și mă va frământa mult, știu bine, continuă ea, privind în același fel, nelămurit. Ca să afle... dar eu n-am să-i spun nimic... Însă dacă e vorba să se întoarcă la închisoare, iarăși... Se opri speriată și mă privi pe furiș, să vadă dacă această întrerupere m-a neliniștit.

– N-avea teamă, am să-i spun că te-ai lăudat. Apoi se scuturâ ca să-și alunge gândurile. Se întinse, întinzându-și brațele în sus, și-mi surâse. Pe urmă brațele se abătură asupră-mi și mă cuprinseră.

– O fi afară!? glumii, strângând-o.

Dar ea dădu din cap cu încredere și mă asigură:

– Acuma nu... și dacă în noaptea ce vine... dar într-una din nopți... peste o săptămână sau poate două, nimic nu-l va opri... Mare nerăbdare am... să văd ce va zice el întâi... ce va face... Apoi, întorcându-și brusc spre mine fața, mă întrebă de-a dreptul:

– Ți-e frică?

Râsei puțin cam circumstanțial. Ea mă sărută și se desprinse, privindu-mă cu adâncă luare-aminte până în fundul ochilor.

Pe urmă buzele noastre se căutară cu furie și căzurăm zvâcnind ca niște fulgerați pe patul nesațiului. De-afară nu ne privea decât întunericul invariabil.

Dimineața ferestrele s-au tivit cu alb și, când am ieșit afară, valea Nistrului zăcea imensă sub totala candoare. Pafnute

a pornit să ia în piept troienele, în vreme ce crengile încă nedespuiate de frunze ne sorcoveau în treacăt, vărsând asupră-ne grămezile reci de microscopice steluțe. Dar până să ajungem la post, soarele a răsărit hoțește și a prefăcut magica priveliște într-o mlaștină informă.

În nopțile următoare venii la Niculina, statornic, prin gălețile de ploaie, atras și mai mult de flacăra misterioasă a necunoscutului pe care ea-l simțea pe-aproape și trebuia în curând să apară. Răzbăteam prin văzduhul împânzit de ape ca o mitologică apariție, călare pe-un animal marin. Prin noul element, dăzlănțuit de norii care nu se mai goleau de zile întregi, Pafnute se comporta cu aceeași bravură lentă și cu aceeași bunăvoință, care-l făceau neprețuit tovarăș. Picioarele lui subțiri nu cunoșteau pișcăturile prompte ale reumatismului din băltoace și desfidau amăgirile cleioase ale cernoziomului basarabean.

Aruncam în urma mea poarta cu zgomot și nu știam dacă o fac tocmai pentru a sfida orice teamă sau, poate, pentru a surprinde vreo mișcare, a provoca o întâmpinare fățișă, a primi vreo înștiințare tainică din ochii vorbitori și încercănați ai Niculinei. Îmi va trimite ea oare această înștiințare tainică sau privirea ei nu-mi va dezvălui nimic, mă va lăsa să calc înainte în neștire, spre prăpastia ascunsă, mă va îmbărbăta să pășesc orbește, cu zâmbetul ei indescifrabil, întruna egal cu sine însuși?

Curios. Niculina era acum mai iubitoare ca niciodată și totuși, nu știu cum, această expansiune sentimentală, acest piept și aceste brațe care nu se mai săturau de strângeri, acești ochi, căscați până-n înfiorătoare abisuri negre, mă făceau să mă simt deodată izolat, fără niciun reazem sub picioare, gata să mă rostogolesc într-o beznă fără fund... Mă strângea cu o furie neînțeleasă, pentru a-mi reaminti în fiecare seară și de mai multe ori pe seară, că simțirea ei n-a înșelat-o niciodată și deci n-o va înșela nici acum: că el, dacă n-a pornit încoace, într-o bună zi va porni și într-o bună noapte va ajunge.

O informai că sentinela mea l-a condus, fără nicio bătaie de cap, până la postul central și că el s-a lăsat dus blând ca un miel: îmi dădui cu părerea că, dacă până acolo n-a făcut nicio mișcare

de scăpare, de-acolo înainte nu mai poate fi nicio nădejde. Acolo l-au luat în primire jandarmii și ăștia nu știu de glumă. Escortații au atâta groază de dânșii, că se țin de pulpanele lor, de frică ca nu cumva să trezească vreo bănuială, dacă din nebăgare de seamă ar lua-o ceva mai repede la picior. Când jandarmii le strigă să se țină mai departe, escortații o fac de-a-ndăratele și cu mâinile ridicate în sus. Dealtfel, unul ca Serghe Bălan nici nu poate fi dus cu mâinile și poate nici cu picioarele libere...

Dar toate amănuntele astea, pe care o nevoie nelămurită mă îndemna să le evoc, n-au nicio importanță pentru Niculina. Ea dă din cap neînșelată de credința ei și m-asigură:

– Într-o noapte va fi aici...

– Bine, să poftească! îi spun râzând.

Alteori își amintește de ofițerul care-a păzit înaintea mea. Era, cu adevărat, om din popor, ajuns ofițer prin război. Fusese pe vremuri învățător. Tatăl lui era țăran chiabur, dar Niculina nu-și putea aminti în ce parte de țară își avea ogorul; ofițerul îi spunea adesea, dar ea uitase. Nu da nicio luare-aminte pentru că știa că n-are să-l urmeze. Dar dorința lui, pe zi ce trecea mai vie, de-a o duce înapoi la părinți, pentru ca după despărțire s-o poată lua de soție, părea s-o fi afectat mult. Îi înșira cu poftă mare planurile lui de viitor, mângâind-o pe picior, ca pe-un copil pe care vrei să-l adormi, îi descria viața pe care ar fi dus-o ca soție de ofițer, îi povestea de boii tatălui său, al cărui singur fecior era, de cireada de vaci, de cai, de via care „ la noi crește altfel, pe haraci", de livadă, de pogoanele de ogor din vale, semănate parte cu porumb, parte cu grâu, secară ori ovăz și schimbate alternativ, se gândea că a venit vremea să dea ajutor tatălui său, să-și ceară mutarea în cea mai apropiată garnizoană de dânsul.

Observai că, de la un timp, Niculina revenea prea des asupra acestei idei. Ea mă privea semnificativ și mă asigura că, dacă înaintașul meu ar fi fost altfel, poate, cine știe, gândul plecării ar fi muncit-o cu adevărat. Dar așa cum a fost, nici nu vrea să gândească prea mult, se învățase aici cu Serghie, cu plecările lui pe neașteptate și cu întoarcerile lui nocturne, cu afacerile lui misterioase, despre care nici nu-i spunea nimic mai înainte, dar de pe

urma cărora aducea bănet în casă. Acum însă, când aflase, îi plăcea și mai mult.

– Avem bani să ne mutăm la oraș și să ne facem o casă, îmi spunea ea, casă și mai bună ca a părinților mei. Iar aici, dacă am vrea, am cumpăra iară toate locurile astea, până departe la mănăstirea de maici; ele au mai fost odată ale tatălui lui Serghe, care a fost răzeș bogat, dar un bețiv și mieratic, a nimicit totul și și-a lăsat copiii săraci, după ce a fost pălit de dambla la tractir. Și copiii i-au semănat, afară de un frate al lui Serghe, care era doctor la Odesa, dar a pierit în război. Măriuca era stricată de mică, a lepădat un copil la treisprezece ani; bărbatu-său a luat-o doar cu casa care o are și cu puțin ogor. Iar Serghie, de asemeni, a fost mare șoltic și bețiv, l-au alungat din școli, dar de când m-a cunoscut pe mine nu s-a mai îmbătat niciodată.

– Și acum de ce nu vă duceți la oraș? Ca să nu se întoarcă la vechile obiceiuri?...

– După atâta timp nu se mai poate întoarce... M-am învățat cu viața asta... cu plecările lui... La oraș ce să facă? Negustorie? Doară sunt ovrei destui, pe-așeia nu-i poate întrece nimeni... Să se bage iar nacealnic? Asta cred că nu s-ar mai putea și nici n-aș vrea eu... Dacă ar sta necontenit cu mine, dacă n-ar răzbate lumea, să lupte și să-mi aducă... cine știe... hm... asta cred că o înțelege și el... eu nu m-am dat niciodată cu el în vorbă de așa ceva... dar vede că-mi place astfel și el singur n-ar vrea să mă ducă de-aici...

A... dac-ar fi ofițer... un ofițer așa ca dânsul, mai că i-ar plăcea. Ofițerul își duce viața tot la câmp, umblă, aleargă, poruncește, bate pe cei mici, e temut și la nevoie trage cu arma... Numai că atunci toate astea le-ar face pentru comandament... nu pentru dânsa...

O ascultam zâmbitor. Și pe buze îmi juca întrebarea: dar un ofițer așa ca mine? Însă glasul îmi rămânea mut. O curiozitate extremă, un amor propriu împins la paroxism îmi înăbușea cuvântul în gât; așteptam să-l rostească întâi ea. Iar ea aștepta deasemeni, și mă privea îmbietoare. Privirile noastre își vorbeau limpede; înțeleserăm deci reciproc că dintru început, cel puțin, nimeni dintre noi nu va ceda cel dintâi. Cunoscurăm o adevărată

dezlănțuire de plăceri și ea mă privea recunoscătoare și fericită, printre genele întrețesute, când o părăseam copleșită și sfârșită de prelungile-mi îmbrățișări. Mângâindu-mă uneori pe păr, în această stare letargică, tresărea deodată, părea că stă gata să-mi vorbească și eu o fixam, cu încordare ridicată la maximum, cu stranie lucire în ochi. Dar renunța numaidecât și, fără să zică un cuvânt, cădea cu capul în perne. Zâmbea amar. Pe fața mea trecea atunci o lumină fugară de tristețe și sarcasm. Atunci, cu zâmbetul acela, pe care aș fi vrut să i-l smulg odată din suflet, deși era piesă scumpă în salba-i de podoabe, încorda auzul și părea că dibuie cu antene invizibile necuprinsul întunericului de afară.

– Nu te teme, că nu va mai veni, mă grăbeam s-o asigur, nu va veni înainte ca...

– Înainte ca... repeta ca un ecou vocea ei de argint.

– Înainte de a-și ispăși pedeapsa... care nu cred că va fi mai mică de cel puțin un an... și asta știi... cu mare indulgență... consiliile de război nu prea glumesc...

– În curând va fi aici, îmi răspundea cu șuier de bici care plesnește obrajii, cu o încredere atât de îndărătnică, încât mi-era cu neputință să opresc un scrâșnet de înfrângere și ciudă.

Atunci îmi zâmbea dulce și trist, întindea mâna să-și strecoare degetele prin vițele părului meu. „Niculina", îmi venea să-i stirg... „dacă tu n-ai mai vrea să știi de dânsul..."

Dar zâmbetul ei mă amuțea. Nu, nu va răspunde niciodată după vrutul gândului meu... Sau poate, la rându-i, se teme ca și mine... dar nu, zâmbetul ei spunea limpede că nu se teme de nimic.

Mă trase pe pieptul ei și, gură în gură, îmi șopti:

– Trebuie să-l aștept aicea... Trebuie să văd cât mă lasă să-l aștept...

– He, he, din închisorile noastre e greu de scăpat...

– Cu atât mai mult îmi va arăta că nimic nu poate să-l împiedice. Deocamdată poate se așteaptă la o pedeapsă mai mică... Dar va veni fără multă zăbavă, dacă pedeapsa-i va fi așa cum spui...

Trebuia s-o copleșesc cu năprasna strângerilor ca să alung din ochiul ei această lumină rece și fixă, care însoțea încăpățânata-i

prevestire, dar în sufletul ei vedeam tot mai mult că e cu neputință să mă așez singur și biruitor stăpân.

Atunci un eveniment extraordinar se petrecu pe Nistru, evenimentul mult așteptat. Un frig aspru și posomorât se lăsase de câteva zile și apele lenețe ale fluviului prinseră pojghiță pe maluri. Apoi, într-o bună dimineață, valea se drapă întreagă în vestmânt de nuntire. Un vânt greu și întunecat începuse o năvală căzăcească dinspre răsărit și soarele trebui să stea multă vreme ascuns după norii care vărsau nămeți. Apele Nistrului curgeau murdare, cu sforuri greoaie și încete ca niște hoarde adormite în șa.

Pe maluri însă începutul înghețului se amuza să descrie festoane albicioase și neregulate de pojghiță, suprapunându-le uneori, ca ardezia pe case.

Zăpada conteni, dar simunul căzăcesc suflă multă vreme pe deasupra și pe dedesubt, repezind-o în viscole turbate dintr-o parte într-alta încă zile în șir, până când îngheță el însuși și căzu la pământ, șarpe de sloi, care se preface în bucăți. Atunci pustiul alb încremeni cu magnificele-i și candidele-i dune și Nistrul încremeni însuși, iar văzduhul rămase tot posomorât.

Oaspeții începură să se îndesească; îi găseam dimineața la ieșirea din bordei, pâlcuri de mujici nerași și nedormiți, bărbi patriarhale, căciuli căzăcești jegoase și cu blana jupuită prin stuful mițelor sălbatice. Unii se descopereau respectuos, dar cei mai mulți duceau doar un deget, maximum două, spre numele tatălui. Primul lot al acestor clienți matinali, învăluit în promoroacă, îl salutai cu simpatie și-l tratai cu ceai fierbinte. Apoi, după o percheziție sumară, îl îndreptai de cum veni noaptea pe cărăruia sticloasă care împreuna acum cele două maluri.

Dar loturi noi soseau unul după altul și-n așteptarea nopței, în afară de câte-o bucată de pâine, nu mai aveam cu ce să domolesc foamea lor sălbăticită de frig, de drum, de peripețiile prin care trecuseră. Tot ce grăia moldovenește era ales și drumul i se deschidea spre apus; chiar dacă vreunul mai încherba acolo câteva fraze mai mult ori mai puțin românești și dacă ochii i-erau limpezi și cugetul senin, mai ales dacă părea să fi umblat pe la noi,

indulgența se cumpănea asupră-i, atingându-l îndată sau după vreo zi, două, de gândire. Dar acei care nu puteau răzbate prin acest ciur destul de găurit, cu părere de rău erau aliniați în acel trist convoi, care, în fiecare noapte, trebuia să treacă înapoi limanul tuturor suferințelor, spre care înota de la sute și mii de verste.

În fiecare noapte, jalnicul prohod trebuia să defileze pe sub ochii mei. Pentru a nu atrage vreo luare-aminte dinspre partea cealaltă, nu aprindeam nicio faclă, la această înmormântare de oameni vii. Albele palori ale straturilor de zăpadă, solidificate până la extrem, dau împrejurării toată aparența sepulcrală de care era nevoie. Iar deasupra, în nopțile limpezi, bolta avea reflexe de sticlă: stelele fixe nu mai tresăreau de nici un suflu și în gerul interspațial, printre bancurile de fantasme, convoiul aluneca în lumea de apoi – figuri dure (aspre) și bărbi grele, ochi secați de orice speranță – ca printr-un peisaj lunar.

Ochiul acela indiferent, mai ales, trebuia să-l sufăr în fiecare noapte. O, dacă el m-ar fi privit cu ură sau chiar încă implorator, și tot ar fi fost un chin mai puțin. Dar această privire îndobitocită, ternă, de om care nu mai are nimic de așteptat de la semenul lui, se înfigea adânc în fruntea gândului meu, rămânea acolo apăsându-mă noaptea în meninge, dându-mi insomnii.

Mă refugiam atunci la sânul imaginarei mele zeițe, ce trebuia acum să coboare, căci, când marele alb mă copleși sub fluturarea vălurilor nesfârșite de speranță, Niculina redeveni pentru mine doar trupul arzător al strângerilor sălbatice de sub nuc. Sufletul i-l lăsai tot lui Serghe și eu însufleții această comoară de plăceri cu visul negrăit de frumos al cărui grai de serafim trebuia să rostească, el întâi, și pentru mine, cuvântul așteptat. O, putea acum Niculina să-și treiere în voie noianul ei de vedenii și amintiri; la sânul ei, pe care știam acum să-l răscolesc de cele mai cumplite patimi, eu îmi torceam dulcele fir al nădejdii reînnoite, trăgeam din fuiorul necunoscutului imaginea care să se întreacă pe sine, mă închipuiam refăcând întruna cele mai subtile dialoguri, clădeam episodul cel mai minunat, singurul minunat al vieții mele. Amuțiți de grozava tăcere a imensităților albe sau înfiorați de jalea vânturilor călătoare, strânși unul într-altul la scrâșnetele

de mânie ale viscolelor turbate, suspinele patimilor noastre se îngânau în aceeași tragică așteptare.

– El adastă să-și vadă întâi pedeapsa; dacă e ușoară, de ce să și-o mai îngreuneze sau să-și încerce viața... răzbăteau uneori, din pâcla gândurilor ei, aceleași și aceleași cuvinte.

„Ea se apropie necontenit de podul de gheață, pe care Dumnezeu l-a aruncat între sufletele oamenilor" – răspundea ca un ecou, dar numai pentru auzul meu, gândul acum în mine singur domnitor.

În plocoanele de oaspeți, pe care potecile înghețului mi le aduceau din țara necunoscutului, erau prea puține femei. Nu puteai ști, sub aceeași stambă decolorată și scrobită de ger, sub aceleași șaluri jerpelite și soioase, sub același bariș negru sau sub aceeași căciulă bărbătească, dacă se ascunde o țărancă sau o orășeancă. Trăsături chinuite, ochi păstrând încăpățânat lumina groazelor trecute sau celor așteptate, ori aceeași perdea de îndobitocire, asta era tot ce-mi vărsau punțile ce-mi pusese spre visul meu Dumnezeu.

Dar ea trebuia să vină. Mi-o spuneau asta figurile uneori puțin dure, mai cioplite, mai subțiri la pieliță, ajunse aci din înspăimântătoare depărtări pentru a fi în rândul întâi la întoarcere; mi-o spuneau ordinele noi primite prin fir de telefon ori prin mesajele directe ale agenților de legătură. Domnul colonel ne atrăgea serios atenția asupra numărului mare de nepoftiți, pe care a început și va continua să-i aducă iarna; ne soma categoric să nu greșim cu o iotă la normele prestabilite pentru selecționarea refugiaților și, spre marea mea recunoștință, nu uita să sublinieze niciodată cazul unic, care se părea dumnealui că ar constitui pricina unor interpretări greșite sau răuvoitoare a ordinelor, din partea tinerilor ofițeri.

Iar cazul unic, care putea fi altul decât rusoaica, rusoaica mult așteptată!

Considerațiile asupra numărului spioanelor descoperite în ultima vreme, la Chișinău și-n alte orașe din Basarabia, formau un capitol foarte dezvoltat în instrucțiile ce nu ne mai dau răgaz

acum. Iliad avusese deci dreptate: un nețărmurit sentiment se-ntoarse din inimă-mi spre dânsul, cu toată puterea.

Dar zilele Crăciunului sosiră plumburii și deșarte. Soldații chicotiră, traseră câteva focuri în sus, iar când noaptea lungă, fără nicio nădejde, își dădu cea mai mare măsură a opacității sale, ei aruncară două rachete spre slăvi în onoarea lui Dumnezeu. Păsările de lumină își luară deodată zborul triumfal, cu largi fâlfâiri de aripi ce se întinseră peste maluri, ca doi arhangheli ai marii credințe. Dar se izbiră de tavanul de catran al cerului care nu mai primea și căzură mânjite de păcura nopții, zbătându-se la pământ cu zvâcniri tot mai potolite, ca două păsări săgetate.

Soldații chicotiră din nou și traseră iarăși focuri de arme; o grenadă cu bombănit armonios, ca o puternică lovitură de tobă, vibră nota-i profundă deasupra colnicelor și vâlcelelor, care-i răspunseră cu surprinse și repetate ecouri. Dar de pe țărmul celălalt al fluviului nu răspunse nicio bucurie și nicio pasăre de lumină nu încercă zboru-i zadarnic spre înălțimile zăvorâte. Întunericul domni dușmănos și rece acolo, despărțind parcă pentru totdeauna cerul de pământ, ca în noaptea fără veac a începutului. Și mâhnirea mă înăbuși atunci și-mi strivi și ultimele fărâme de nădejde. Nimic nu va mai veni, de nicăieri, niciodată, nimic nu se va mai împlini; niciun vis, nicio minune. Norul opac al perdelei de apoi a fost tras. Lacrimi calde mă podidiră în întunericul bordeiului și le ascunsei de mine însumi, înfundându-mi fruntea în moalele perinei.

A doua zi, de Sfântul Ștefan, o noutate groaznică ne învioră un moment închipuirea pentru a ne poticni apoi și mai adânc în nemernicia monotonului destin.

Căpitanul Bădescu și Volburul său năprasnic fură găsiți în stare de schelete, la mai puțin de-o verstă de ieșitul codrului, care punea întinsă stavilă între sectorul datoriei și orașul Ghenei lui. Ba nu, din căpitanul Bădescu mai rămăsese întregi picioarele de la genunchi în jos, ferite bine în șantiurile cu care făcea furori prin oraș. Dar din Volbur nu mai rămăsese decât carcasa întreagă, gata s-o iei, s-o nădești cu sârme și s-o așezi în muzeu. De jur

împrejurul acestor eroice rămășițe, oamenii dimineții mai găsiră câteva semicercuri concentrice de stârvuri de lup, la număr nouăsprezece, cifră egală cu totalul încărcăturilor unui steier zdravăn și a unui browning mic. Amândouă armele zăceau de tot aproape de cei doi viteji: steierul și o încărcătură goală de browning lângă Volbur care, judecând după direcția copitelor, căzuse cel dintâi, însă necontenit ținând înainte; browningul gol și-o încărcătură plină, care n-apucase să fie introdusă în trupul revolverului, stăteau aruncate la mică distanță de osemintele căpitanului Bădescu, care mai făcuse sau fusese tras o bună distanță de credinciosu-i animal. Aci urmele nu mai spuneau nimic, lăsaseră o încurcătură informă în zăpada înghețată. Numeroasă haită!

Învălmășeala sinistră de gloanțe și incisivi de fiară avusese loc între a doua și a treia noapte de Crăciun, de bună seamă între al doilea și al treilea cântat evanghelic de cocoși, la același număr de verste de aci până-n țărmul fără Crăciun al fluviului, cât de aci până-n orașul unde robul unui Dumnezeu al răzbunării aștepta, ascultând cu talăsul pe spate și cu cornul credinței în cap, cu cartea de rugăciuni în mână, glasul ecourilor nepătrunse, înfăptuirea minunii în care el singur credea. Aci, la răspântia acestui codru, care nu se mai sfârși niciodată pentru dânsul, muri căpitanul Bădescu, asasinat de-o năprasnică întâmplare nocturnă, departe de mama și de credința lui. Poate el nici nu știa dacă în noaptea aceea e Crăciun; dar eu mă gândesc necontenit de atuncea la ultima lui clipă. Ce-a rămas definitiv întipărit pe creierul lui? Expresia râzătoare a năsucului, a guriței senzuale și a bărbiei barișnei Ghenea sau partea de sus a feței, fruntea și ochii ei tragici? Dumnezeule, dacă reflexul de fatalitate al privirilor ei nemăsurat de mari și de negre a prezidat clipa supremei despărțiri, eu cred că de-acolo, de departe, de dincolo de Olt, un dangăt de clopot i-a adus aminte de însemnătatea nopței, despre care se spune că acei ce se rătăcesc pentru totdeauna în înălțimile ei găsesc poarta deschisă la locuința lui Dumnezeu...

Și zilele trec.

Iar dacă rusoaica mea întârzia, în schimb imaginea ei proteiformă mă vizitează, chinuitoare, toată noaptea, căci de la un timp

răresc vizitele la Niculina. Adorm cu privirile ei înfipte în cuget, cu privirile ei adânci și negre, care deodată se aprind de pâlpâiri fosforice și se înconjoară de un șirag de dinți albi de lup, ca dinții sănătoși ai Niculinei – cu care am petrecut pe furiș în prima noapte de Crăciun – dar eu nu fac nicio împotrivire, nu fac nicio mișcare spre steierul și spre browningul meu, unul sub pernă și altul pe măsuță, și mă las devorat, cu o voluptate care mă înfioară, la acest ospăț al făpturii cu infinit de multiple, de frumoase, de nestatornice fețe, cu râs nemaistăpânit și sigur de norocul lui, ca al Niculinei, în noaptea de Crăciun.

Într-o dimineață cu moină, care mă îngrijorează și mă face să scrutez cu aplicație de inginer crusta de sticlă a apei, primesc o vizită uluitoare, considerabilă: domnul colonel, domnul colonel Tătăranu în persoană.

Fălcile lui sunt acum tot atât de proeminente ca atunci când l-am văzut întâia oară; mustața căruntă, tunsă scurt, și dantura puternică pe care o ghicești chiar când nu-și mușcă buzele subțiri, îi dă acea aparență severă care nu contrazice deloc lăuntru-i sufletesc. Soldații se mișcă dinaintea-i mecanic și prompt și-n ochii lor citești un fel de teroare, pe care în zadar încearcă s-o acopere, îmbărbătându-se unul pe altul prin șoapte furișe.

Domnul colonel declară că a venit în inspecție, dar nu-mi face nicio inspecție; de câte ori aduc vorba de felul cum mi-am orânduit detașamentul pe graniță, el dă din cap aprobator, înainte ca să sfârșesc. De ce a venit atunci domnul colonel?

Am impresia că vrea să spună ceva, dar nu începe să spună nimic și mă privește întrebător, mirat că nu-l întreb nimic. Tocmai domnul colonel, care nu admite să fie întrebat așa cu una, cu două, și încă de lucruri care nu sunt în legătură cu serviciul. Domnul colonel parcă simte nevoia unei destăinuiri, unei explicații, dă semne de nerăbdare și, pentru că disciplina militară mă împiedică să-i ușurez calea, în cele din urmă se hotărăște tot dânsul.

Desigur. Calamitatea femeilor basarabence îl îngrijorează nespus, fie că vin de peste graniță, fie că sunt dincoace de hotar. Ofițerii mai ales dovedesc față de ele o slăbiciune care nu cadrează

câtuși de puțin cu demnitatea și tăria de militar. Cazul căpitanului Bădescu, „a acestui bloc de energie și inteligență", este elocvent. Cei mai buni militari, cei mai merituoși subalterni ai săi devin cârpe în fața femeilor; părăsesc postul, își periclitează viața care e juruită unui scop cu mult mai sfânt. De aceea e hotărât „să taie în carne vie". Va cere mutarea disciplinară pentru cele mai neînsemnate abateri, va propune la reformă și va deferi consiliilor de război pe cei care acoperă trecerea clandestină a femeilor ori părăsesc postul ca să le viziteze în mod clandestin. Căpitanul Bădescu și-a primit pedeapsa de la Dumnezeul creștin, în noaptea de Crăciun (eu credeam că de la Dumnezeul iudaic, pentru că acela a fost solicitat să intervină, dar nu-l pot contrazice pe domnul colonel). Dar domnul colonel va lua măsurile cele mai drastice chiar de la început, pentru ca Dumnezeu să nu mai aibă timp să intervină; iar sub raportul onoarei militare și poziției sociale a ofițerului, dânsul asigură că pedeapsa aceasta nu va fi întru nimic mai prejos decât a Celui de sus... „mai teribilă încă, pentru că cel ajuns de ea va trăi, ca s-o vadă și ca s-o simtă".

Oțelul din ochii săi și proeminența de jos a figurii nu-mi mai lasă nicio iluzie că domnul colonel ar ezita cumva să-și pună în aplicare, la orice abatere ce ar mai surveni, severele sale promisiuni. De aceea tot timpul cât mai zăbovește la mine, îmi joacă pe buze cuvintele, pe care nu le voi spune niciodată: „Regretul meu, domnule colonel, e că n-am niciun noroc, că ea nu există încă pentru mine, și marea temere, care mă încearcă, e că nu va mai veni niciodată. Iată, azi a fost moină și tremur de rezistența gheței... Încolo, dracul nu e chiar așa de negru cum îl vezi dumneata, la vârsta dumitale... o, cui îi dă mâna, îl poate face să nu fie așa de negru"...

Domnul colonel a pornit-o spre sectorul lui Iliad și chiar în noaptea aceea, prea târziu ca să mai iau însoțitor, am zvârlit așternutul de pe mine și am pornit singur prin zăvoaie și tufișuri, cu Pafnute al meu, spre Niculina, pe care gheața asta, făuritoare de-atâtea miraje, m-a oprit s-o văd de-o bună bucată de vreme. Aveam cu mine toate trei revolverele și de data asta mai luasem și carabina și baioneta pe deasupra. Mărturisesc însă c-a fost

o nebunie și dacă n-ar fi arătat atât de mohorât domnul colonel, cu siguranță că n-aș fi făcut-o. De câteva ori Pafnute s-a oprit sforăind, iar sticlișul înghețat m-a privit tot timpul prin milioane de ochi mobili și fosforici, de haită.

O, soarele ăsta, care-mi dă atâtea tresăriri, atâtea neliniști! Câtă lumină s-a apucat să verse pentru niște dimineți de miez de iarnă ca aceasta, e nemaipomenit! Parcă s-a pus să răstoarne toată logica lucrurilor și-a fenomenelor naturale. Crusta balaurului amorțit, de apă, se ține însă bine, e prea groasă și prea compactă ca s-o străbată câteva săgeți piezișe, fie ele chiar de foc. Dar în mine simt o dușmănie surdă contra oamenilor mei, care întâmpină fiecare răsărit aureolat și ușor pudrat de ceață cu exclamații de fericire, ca invocațiile sacerdoților de demult. S-au cam păgânizat măgarii ăștia; trebuie aduși la dreapta credință ortodoxă, care dă fiecărui anotimp și fiecărui fenomen al naturei ceea ce este al său.

Însă pâlcurile mușteriilor de seară și de noapte continuă să-mi pună regulat inima la loc. Ce dracu, suntem acum de-abia la sfârșitul lui ianuarie – mâine e ziua celor Trei Sfinți Ierarhi – și, după toate calculele astronomice, iarna se sfârșește pe stil nou la 21 martie. Și nu e exclus ca o toană dumnezeiască s-o țină chiar până în aprilie, ca-n anul războiului; trebuie să fie o regulă cu iernile astea care încep prea târziu.

După colonelul nostru, iacă primesc vizita unui colonel autentic al țarului; îmi arată documentele care se pare că au impus și tălmaciului și lui Gârneață, musafirul fiind scutit de percheziție. Am, la rându-mi, toată considerația pentru hârtiile polcovnicului, dar pretind ca dispozițiunile să fie respectate. Asist chiar eu la percheziție și, după rezultatul ei nul, îmi cer scuze și invit pe colonel la masă. Regret mult că nu-i pot satisface plăcerea de a-i încuviința trecerea pe teritoriul nostru, dar sunt lacom să aud de la dânsul ce s-a făcut cu toată *lumea bună* surprinsă de revoluție, cu atâția oameni de seamă ori numai de treabă, cu atâtea... femei respectabile, cum se împacă ele cu noul regim, cum poate toată această lume să rabde stăpânirea care a deposedat-o, să nu-și

găsească o ieșire, să răzbească, oricâte obstacole i-ar sta împotrivă, la lumină și la civilizație. Cum s-au putut resemna așa de repede, atât de ușor, acești oameni, acele rusoaice mândre din romanele pe care le cunoșteam cu toții, încât vedem că încoace, la noi, nu încearcă să treacă decât lume de jos, mujici ori muncitori, pentru care noul regim nu poate în orice caz fi rău, ca unul ce s-a realizat pentru binele lor, pentru stăpânirea lor, ca unul ce este al lor?

Domnul colonel, care vorbește perfect franțuzește, mă ascultă cu luare-aminte, încuviințează la fiecare cuvânt, iar la urmă râde prietenește și mă bate pe umăr, apoi își înfige degetul în piept:

– Cum să încerce? Când își ia câte unul curajul, iaca îl trimiteți înapoi. Lucrurile acestea se află repede; și atunci cum să mai pornească și alții să străbată stepele degeaba. Cei mai mulți încearcă pe la nord, prin Polonia, Finlanda...

Domnul colonel nu se milogește deloc pentru soarta lui, ca droaiele de mujici, și nu-i trece prin minte să-mi pretindă vreo concesie, care ar semăna cu o călcare de ordine. Se cunoaște că am de-a face cu un colonel veritabil. E totuși foarte binevoitor și-mi dă ample observații asupra păturii sociale care mă interesează. O prezintă în culorile cele mai sfâșietoare și chiar își șterge câte o lacrimă la aceste penibile evocări. E atât de maltratată și atât de zdrențuită această lume, care făcea odată „farmecul și poezia sfintei Rosii", că nu pot să nu-i împărtășesc mila și indignarea. După mai multe sticle, pe care cu plăcere le jertfesc acestui atât de mișcător subiect, domnul colonel devine chiar violent. Izbește cu pumnul în masă și mă întreabă direct:

– Ce face Evropa? Cum nu se ridică în masă pentru salvarea sfintei Rosii?

Sunt foarte încurcat de atitudinea Europei și nu-i găsesc nicio scuză pentru nepăsarea ei, ba încă înclin să îndreptățesc pe domnul colonel.

– *L'Evrope* – o dă nițel domnul colonel pe rusește – în loc să-i dea ajutorul, pune bariere la hotare celor ce voiesc să scape de urgie. Asta o face *L'Evrope*. Ca pe condamnații la ciumă; ne încercuie și împușcă pe cei ce vor să scape de moarte. Ăsta e tabloul cel mai înfiorător cu putință; să rămână cu toții acolo,

să moară grămadă! Ce lipsă de umanitate! Europa civilizată! Ei da, cu tot asiatismul nostru, noi, domnule, am fi avut alt suflet...

Și cu gestul, domnul colonel o dă și mai mult pe rusește. Sticlele goale clănțănesc la fiecare punct, pe care pumnul său, după fiecare frază – și acum, la urmă, după fiecare cuvânt – îl pecetluiește pe masă. Încât numai gesturile acestea, atât de firești pentru o atât de justă indignare, îmi atraseră atenția asupra îmbrăcămintei domnului colonel, care, oricât de lipsită de epoleți și de galoane, contrasta într-un chip săritor în ochi cu starea jalnică a claselor sociale din care făcea parte și pe care tocmai mi-o descrisese.

M-am ferit, evident, să-mi exprim această nedumerire; numai în treacăt am căutat la cizmele tăiate, vorba ceea, ca-n vremurile bune, la căciula și la mantaua din cuier. De bună seamă, trebuie să adaug că domnul colonel era cu totul departe de a fi elegant; dar se prezenta, la un drum atât de nesigur, într-o ținută corectă, curată, rămasă complet teafără din rechizițiile repetate și din pârjoluri din care, atât de dramatic, îmi povestise că scăpase.

Un gând bătăios mă îndemnă atunci să mă prefac câștigat de gaspadin polcovnic și să-i dau să înțeleagă că s-ar putea totuși să nu-l expediez înapoi. Ba potrivesc astfel ca în amurg să vină Gârneață și să-mi raporteze, chiar în fața dumnealui, că refugiații sunt gata de plecare; ordon deci plutonierului să scoată pe domnul colonel din numărul lor, lăsându-l deocamdată pentru lotul de mâine. Gapsadin polcovnic Vladimir Nicolaevici Volinsky pare nespus de încântat și sigur de izbândă și, ca un brav militar ce e, pornește din nou ofensiva asupra sufletului meu pe cele două fronturi: soarta femeilor burgheze sub noul regim și înverșunarea cumplită contra uzurpatorilor.

Abia întru târziu găsesc că e timpul să-l iscodesc pe domnul colonel, dacă n-ar putea invoca vreo rubedenie prin Basarabia și dacă nu și-ar putea pregăti o serie de răspunsuri convenabile pentru multiplele instanțe de control, pe dinaintea cărora avea să treacă și al căror număr și rigurozitate le exagerez pe cât îmi stă în putință.

Nu, așa ceva nu-i convenea domnului colonel – era prea plictisitor; el se aștepta să aibă drum complet liber de acum înainte. Dacă știa așa ceva, se reîntorcea cu convoiul; însă era gata să treacă Nistrul și singur înapoi. Prefera să-și încerce norocul pe la polonezi. E rândul meu să protestez; nu se putea renunța așa de ușor la o campanie atât de prețioasă. Îi cerui deci favoarea de a-l socoti și mâine oaspele meu, ceea ce el admise nu fără a-mi scruta ochii și a-mi cântări rezonanțele glasului cu o luare-aminte pe care îmi dădui toate silințele să par că n-o observ.

Găzduii pe domnul colonel chiar în maghernița musafirilor simandicoși – unde l-aș fi găzduit și pe colonelul meu dacă nu s-ar fi grăbit – și peste noapte, când somnul binefăcător, după atâtea verste și pahare, îl cuprinse în sfârșit pe zbuciumatul drumeț, mantaua lui cu guler de blană, căciula și cizmele trecură din nou la revizie. Deși, ca o marcă pentru găzduirea ce-i acordasem, oaspele își scoase și pantalonii și cazaca lui verde, acestea totuși nu ne prezentau atâta interes, pentru că, mai ușoare la control, le cercetasem dimineața, centimetru cu centimetru. Mai degrabă mă tenta pieptarul gros de flanelă ce și-l păstrase și care încă îmi da de bănuit, dar pe care nu i-l puteam desigur scoate fără să-i întrerup tocmai odihna ce-i oferisem și de care beneficia în mod așa de zgomotos, de parcă în patul de scânduri și-ar fi găsit loc de culcuș tot polcul de husari ce va fi fost comandat pe vremuri, cu strălucire, ca veritabil colonel.

Cu ajutorul lui Marinescu, magazionerul, care fusese și abagiu în civilitate, și mai ales al unei calfe de croitor ce-și făcea stagiul, mantaua adormitului fu despuiată de magnifica ei căptușeală. O găsirăm compusă din două straturi de flanelă, pe care, la piepți, șomoldocuri zdravene de vatelină le despărțeau de postavul propriu-zis. Dar nimic suspect înăuntru. Cum să mai ai așadar inimă să mai strici și admirabilul guler de blană pe care de altminteri îl pipăiseră și-l mototoliseră fără folos atâtea mâini de dimineață.

– Măi, puteți s-o faceți la loc până la ziuă?

– O facem noi și mai de mântuială, răspunse Marinescu.

– O coasem bine, domnule locotenent, mă asigură croitorul.

– Haid, bagă foarfeca!...

Blana, precum mă încredință Gogâlea, calfa de croitor, era tivită cu mare meșteșug. Sub ea venea postavul, care, ca toate gulerele, era lucrat din două bucăți.

– Îl desfac, domnule locotenent?

– Lasă-l... dacă nu s-a găsit nimic sub blană... acolo ascund ei de obicei hârtiile, că dacă pipăi să crezi că foșnește pielea... Să încercăm căciula...

– Parcă s-ar simți ceva, domnule locotenent.

Și Gogâlea ridică gulerul la ureche.

– Sunt hârtii înăuntru, domnule locotenent. Zău dacă nu sunt.

– Ia desfă-l, mă...

Vârfurile foarfecei ciupiră cusăturile unui colț; pe urmă degetele abile ale croitorului apucară de urechile de postav – un efort mai zdravăn, un pârâit scurt și dur, care făcu lumina feștilei să tremure și umbrele de pe pereții de scânduri să danseze – și din mijlocul zgomotului aspru, un pachețel întins și subțire sări. Ne repezirăm.

Găsirăm aci economiile lui gaspadin polcovnic în dolari americani. De la prima vedere, un total, socotit pe-o valută nestatornică și modestă ca a noastră, extrem de copios. Pe o bancnotă de cincizeci, găsirăm, după obiceiul cârciumarilor și-al mărunților mânuitori de bani, o iscălitură, un nume: Ifrim Igorovici Ignatiev; o dată, 31 (sau 35, nu se distingea bine) octombrie goda 11914 (un 1 era intercalat desigur ca din greșeală) și o reflecție care pe românește ar echivala cu întrebarea: „Prin câte mâini vei trece, iubito, până în anul 11954 sau până-n anul 21007 și 7 când eu voi fi făcut în 45732169543025789327564 de mii și mii de mii de milioane de părticele". 1 cădea deci regulat după prima cifră a fiecărui număr de ani, ca dintr-o rea obișnuință grafică. Dar numărul enorm al părticelelor în care Ifrim Igorovici Ignatiev avea să se vadă împărțit, în goda 2007 și 7, era edificator pentru mine. Mai ales că totul era înconjurat, după același gust, în curbe și volute complicate, ca-n parafele de demult, aranjamentul întreg părând a avea tot scop artistic, dacă trăsăturile n-ar fi fost întrerupte din loc în loc, după un anumit sistem, pe care nu-mi mai bătui capul a-l înțelege.

Dădui ordin să se coase totul la loc și să se pună veșmintele la locul lor în încăperea oaspetelui; bănetul tot găsit în guler, în frunte cu bancnota autografiată de vremelnicul ei posesor, alcătuiesc în schimb anexele raportului meu.

Gaspadin polcovnic întâmpină a doua zi, cu forțată expresie de plăcută surpriză, vestea că-l voi trimite, însoțit de-un om al meu special, să lege cunoștință cu domnul colonel Tătăranu.

– Un om ca dânsul va înțelege tragedia unui camarad de arme și cu siguranță că va dispune cele ce se cuvin, mai ales în urma raportului meu! îl îmbărbătez eu vag, și gaspadin polcovnic, precaut ori înțelegând că e de prisos, nu mai insistă ca să-l rețin până la noapte spre a-i face cale slobodă înapoi.

Croitorul îmi raportase că la aducerea hainelor dormea, dacă nu tot așa de sforăitor ca înainte, dar profund și cu respirația regulată; la prima întâlnire a ochilor noștri, înțelesei că domnul colonel fie că a simulat somnul în acel moment, fie că a prins de veste mai târziu. Era deplin încredințat că echipamentul său suferise o nouă și severă revizie. Totuși cele două puncte întrebătoare, cu care privirile-i îmi sfredeleau ochii, îmi lămuriră că nici el nu era deplin încredințat dacă examinarea gulerului se mărginise numai la descusutul blănii; foșnetul particular al acesteia îl putea amăgi acum și pe dânsul, după cum îl lăsa în completă incertitudine pretextul pe care i-l serveam pentru a-i motiva hotărârea mea cea nouă.

Foarte prudent, gaspadin polcovnic mă încredință că și lui întunericul și repaosul îi dăduseră același sfat, peste noapte, pe care mi-l dăduseră și mie; și că se simțea cu atât mai fericit că nu mai era nevoit să mă convingă de a-l trimite colonelului meu, cu cât, în grupul refugiaților expediați aseară înapoi, abia acum își dădea seama că se găsea o pereche de ochi, care se încrucișaseră cu ai lui de mai multe ori în lungul drumului spre scăpare. Hotărât, prefera neplăcerile administrative și judecătorești, care-l așteptau, perspectivei de a fi pus la zid, peste două zile, de agenții Cekei.

La despărțire, gaspadin polcovnic proclamă convins reînvierea sfintei Rosii, vesteji profetic indiferența Europei și-mi aduse exagerate laude pentru generozitatea mea de a nu-l fi lăsat pe mâna

călăilor. Dar dacă toate aceste zadarnice și uneori cam fragile sforțări nu putură să-mi mai schimbe nicio părere, în schimb rămăsei cu convingerea nezguduită, ținând socoteala nu atât de documentele cu parafe antebelice, cât de pecetea clară a cuvintelor și înfățișării sale spirituale, de accentul pur al primei sale înduioșări și indignări, că prin fața mea trecuse un colonel autentic, din cea mai aleasă clasă a Rusiei de altădată.

Și astfel trecu și aceasta; dar Avdotia lui Dostoievski tot nu vrea să apară. Dumnezeule, după această insolită vizită, sunt infinit mai curios s-o văd și pe aceea. Cine știe, sângele meu rece și calmul cu care-mi place să mă văd împodobit adesea, vor trece poate prin crudă încercare în fața noii și mult așteptatei apariții...

Deocamdată nădejdea tot mai luminoasă a întruchipării ei e înger salvator pentru mine. Dumnezeule, cum n-aș înnebuni altfel alături de aceste smintite vedenii ale Niculinei, cum nu m-aș vedea singur rupt în bucăți, strivit de această grozavă și perpetuă cădere, de această neputință îndârjită de a stăpâni locul din care am crezut că odată cu trupul pot izgoni și un suflet.

Ironiile și contrazicerile mele mai mult întețesc această așteptare, ce a devenit un fel de mit de înviere, de reîncarnare, și el se înstăpânește cu atât mai adânc în sufletul ei, cu cât întruchiparea lui se vestește groaznică pentru dânsa, pentru această halucinantă. Caut să-i înfig cât mai temeinic această idee înfricoșată, dar în aceeași măsură nădejdea ei devine aprigă și fără răbdare: să se prosterne umilită sub lovitura de grație a arhanghelului, care-a rupt lanțuri de temniță, a desfundat porți de fier și a călcat în picioare toate zăgazurile morței.

Într-o seară a desprins deodată colacul brațelor de după gâtu-mi și a sărit de pe genunchii mei, drept lângă părete. Ușa era zguduită cu mare zgomot de-o forță sălbatică, nepregetătoare. Lampa era stinsă, dar la revărsarea roșie a jarului enorm i-am văzut acea figură stranie care lua rând pe rând, cu repeziciune insensibilă, culoarea groazei desăvârșite, a nădejdii împlinite, a dorinței impetuoase, a deziluziei amare. Pentru că nu era decât vântul barbar din stepa înghețată, care acum întrecuse orice margine.

Izbucnii în râsul silnic al necazului crâncen, al obidei de moarte.

– Ți-a fost frică? mă întrebă înfiorată.

– Ți-a fost ție, replicai cu dispreț, cu batjocură, cu ură.

– Poate că n-ar trebui să-mi fie... fu tot ce-mi răspunse, ca-n vis. Sigur că nu trebuie să-mi fie.

Ne întinserăm unul lângă altul în pat și ne strânserăm cu toată puterea...

– Nici acum? întrebai.

– Nici... răspunse rătăcită.

Și, prăbușită sub arsura plăcerii de-abia consumate, mă mângâie pe obraz, cu blândețe.

– Ție ar trebui însă să-ți fie... de ce vii... de ce mai vii?... acuma nu mai pot să te vestesc din vreme dacă trebuie sau nu să vii...

Îi răspund cu îmbrățișări brutale, sălbatice, o fac să sufere, dar ea mă mângâie dulce pe obraz și-mi șoptește blând:

– Nu, n-ar mai trebui să mai vii...

– Mă gonești pentru că ți-e frică ție...

– Nu, comoara mea... nu mi-e frică, nu mi-e frică... oricât poți să rămâi... oricând îți voi deschide... Dar mi-e milă de sufletul tău... S-apoi aș vrea să mă găsească singură, singură, fără niciun ajutor... Crezi oare că m-ar omorî?

Mi-e cu neputință să mai suport. Și totuși trebuie să revin necontenit aci, cu pieptul întins, cu voința nestrămutată. Sunt sigur acum că el va putea să se smulgă din lanțuri. Și jur pe Dumnezeul cel adevărat că nu simt decât îndârjire; dar nicidecum teamă. Mândria jignitului meu suflet îmi spune că trebuie să-i ies neapărat înainte.

Și tot aceeași mândrie mă face să simt tot mai mistuitor nevoia celei așteptate. Să mi se vorbească de rusoaică! Să am necontenit tot mai aprinsă imaginea ei în minte, să fiu amăgit de perspectiva pentru mine a epocalei ei iviri!

Ordinele colonelului, care dă dovezi de-o adevărată manie, s-au întețit acum mai rău ca picăturile de ploaie. Dar ele m-au plictisit de tot, sunt o adevărată cobe... cu siguranță, ele contribuie ca sfânta gheață, întinsă de Dumnezeu spre îndrumarea unul

către altul a sufletelor rătăcite, să se subțieze pe zi ce trece. Aș vrea o vorbă bună, un pahar de vin, nori de tutun și de nădejdi palpabile, cuvântul unui prieten care să dorească aceeași înfăptuire a zeiței mele, a zeiței noastre... care să dea visului pojghița împlinirii. S-o vedem apărând la invocațiile noastre, ca un vis feeric, în norii de opium ai nepoftitelor iluzii...

Iliad! Mă duc la Iliad... chiar mâine... ba chiar astăzi... Haide!... pregătiți pe Pafnute...

– Bună ziua, locotenent Iliad, imit intrând, pe colonelul nostru. Călcam cu pasul lui rar și marțial. Întrebam cu aerul lui măreț și grav chestiuni de serviciu. Dar de la început trebui să observ că lui Iliad nu-i ardea de glumă; ba avusei limpede impresia că tocmai gluma pe care mi-o alesesem i se părea camaradului meu de-un gust îndoielnic.

Redevenii eu însumi, când mă așezai pe scaunul pe care mi-l arătă. Cu toate că în colibă era extrem de cald, el își păstra mantaua pe umeri și se lăsă cu jumătatea trupului pe-o rână în pat.

– Ești bolnav, Iliad...

– Cam.

N-aș fi putut spune că vizita mea inoportuna pe Iliad. Ochii lui păreau aprinși, cum nu-i văzusem, de prietenie, dar trăsăturile feței făceau sforțări grele ca să se așeze în aceeași lumină. Zâmbetul lui era deplorabil: o schimonositură a colțului gurii care-ți făcea jale... Desigur, inspecția colonelului nu lăsase amintiri plăcute prin aceste locuri.

– La tine se mai ține gheața, Iliad?... Am înțeles, frățioare, încercai să virez conversația spre țărmul împăciuitor și alinător al visului nostru; asta te-a adus în halul cu care mă întâmpini... Soarele ți-a făcut fasonul... ți-o fi topit podul iluziilor... Haida-de, la mine se ține încă bine de tot...

Iliad mă privește cu durere mare și pe urmă se încruntă...

– Dar se va topi în curând, Iliad, și cu ea se va topi totul... bah... mă așteptam ca destinul meu să-mi tot joace la renghiuri – și aci îi adresai o vorbă grea și rușinoasă destinului meu – însă cu siguranță că la alții, ca bunăoară la tontul ăla de Mălăeru, rusoaica a trecut... Ah, și când oi afla c-a fost așa, chiar c-o să-mi dau drumul pe Nistru la vale. Iliad mă privește îndobitocit. Toți imbecilii au parte... continuu eu să mă aprind... și când mai aud și pe colonelul ăsta al nostru pisându-ne cu ordinele și cu obsesiile lui...

Iliad și-a ascuns fața în pernă. Mi se pare că l-am văzut scuturat de-un fior. Mă apropii și-i pun mâna pe umăr: Iliad, ce e cu tine?... Dar fiorii îl scuturau acum și mai energic. E bolnav rău, săracul! trebuie să conchid, când trupul lui se îndreptă și ochii umeziți se desfăcură din valvele ascuțite ale gulerului mantalei.

– La mine... a fost... începe el stins și se oprește cu privirile pleoștite într-un punct al micii distanțe care ne separă...

– A fost... colonelul... vrei să zici?... îl completez, stimulându-l la vorbă, ca să se ușureze. Și la mine a fost...

Iliad nu putu opri o mișcare de neplăcere.

– ?...

– A fost... rusoaica...

Pentru prima oară am văzut atunci, prin oglinda înclinată deasupra patului lat și scurt, ce înseamnă propriu-zis a rămâne cineva cu gura căscată.

– A trecut pe la tine o rusoaică? rostesc după ce izbutesc să înghit un nod cât o nucă. O rusoaică mai...

– Rusoaica! mă corectează el iluminat și solemn. Rusoaica, repetă privind același punct dintre noi, pe care eu nu-l sesizez.

Tăcere adâncă, pe care o rup deodată, după ce biruiesc alte înecăciuni, alte izbucniri de nerăbdare, și – ciudat, extrem de ciudat – de necaz...

– Rusoaica?... A trecut? Când... ce fel de rusoaică? Unde e acum?...

Niciun răspuns.

– Ai lăsat-o să plece? abia pot să articulez sub enorma presiune care mă sufocă...

– A trebuit să plece... am fost nevoit... s-o las...

Simt cum mi se îndepărtează o mare greutate de pe inimă. Și cum ochii mi se strâng, țintind fără cruțare, fără nicio îngăduință, figura răvășită și trupul zdrobit din fața mea... Doamne! de unde atâta ură... așa de la început... și de ce, de ce?...

– „În seara de Bobotează..." povestește Iliad, și observ cu vrăjmășie că amintirile îi fac bine, îl înzdrăvenesc, îl fac să-și ducă povestea prin tot mai multe amănunte pe care le doresc și care mă

ucid ca niște ace otrăvite, îi pun foc în cuvânt și un aer de învingător, de ales al norocului, care mă umilește în propriii mei ochi. Dar eu mă silesc să-l văd tot sub aparența ponosită și jalnică în care-l găsisem; însă de la un timp, de la nu știu care cotitură a povestirii lui, trebuie să recunosc că nu mai izbutesc...

– ... Ți-aduci aminte, în seara de Bobotează fulguia ușor. Eu ieșisem tocmai ca să primesc vestea cea nouă pe care mi-o aduceau acești fluturi de argint...

Ah, metaforele lui Iliad mă înfurie. Știu că el are un caiețel de poezii, din care multe bucăți alese trebuie să mai zacă și-acum prin fundul coșurilor de redacție ale tuturor revistelor mari și mici. Și cu toate acestea, imaginile lui șuie și banale se integrează minunat în cadrul prin care sufletul meu se așază să privească și să asculte, ca printr-o fereastră ce dă afară, într-un peisagiu de iarnă, povestirea lui.

Desigur, fluturi de argint. Era fatal ca pentru acest țambalist al sentimentelor omenești aparatul să fie complet, după cum i-a fost de promptă împlinirea dorinței, pe care eu, eu i-am sugerat-o... nu s-au împlinit încă trei luni de atunci, ah, mi-e atât de necaz pe cele ce au să urmeze, încât mi se pare că toată întâmplarea mi-a furat-o mie... Seara cu fluturi de argint, cu banalii fluturi de argint... de câte ori n-am visat-o, Doamne, și eu... de câte ori n-am rostit și eu, numai că în viitor, nu în trecut, această... ah, trebuie să-mi amintesc... nu cumva a auzit de la mine și această șuie expresie, cu care se lăfăiește acum, cu aerul ăsta care mă oripilează, dar mă și satisface în același timp, de victimă a vitregiei hazardului.

– Am făcut multe *tururi* – continuă Iliad, cu tihna resemnată și flecară a unei cucoane bătrâne, care povestește cu avânt și culoare vreun tragic eveniment familial – și pe urmă am intrat în casă, unde mă aștepta prietenia gălbuie a focului din sobă, era un foc gras și galben ca vinul nou, când îl scoți din butoi...

Ah, sfârșește, Iliad, cu comparațiile, sunt gata să strig, dar focul cel gras și galben ca vinul nou când îl tragi din butoi, trebuie să consimt, e nu se poate mai potrivit pentru această noapte divină,

pe care poetastrul ăsta mi-a furat-o din cartea norocului, așa cum va fi șterpelit poate multe imagini din cine știe ce volume uitate, pentru bruma de bunătate câtă se va fi găsit în umilele lui compoziții...

...Nu puteam să citesc... (evident, spun eu în gând...) parcă mai degrabă aș fi cântat... sau dacă aș fi fost poet (aci lăsă o pauză pentru protestarea mea, care desigur nu se făcu auzită)... m-aș fi așezat dinaintea hârtiei albe... O dispoziție pe care o întâlnesc numai în rare momente...

Nemernicul minte... Cu siguranță, compunea iar o inepție versificată de-a lui, asudând și framântându-și tâmplele cu pumnii, confundând creația cu fărâmele de memorie din apătoasele lui lecturi de adolescență.

Când zgomote de voci se aud... și pași...

Nu mai încape îndoială că era gata să se ridice și să distribuie câteva înjurături, pentru a redobândi liniștea ce-i fusese tulburată...

Pașii veneau direct spre mine... Spun sincer că în momentul acela am simțit o ciudă cumplită pe turburători... „Nu pot să-l bage la magazie, până mâine dimineață?" mă gândeam... căci îmi închipuiam c-au dat peste un prizonier mai important: „Nu pot să-i facă și singuri percheziție?"

Deci întocmai: frizerul era surprins în plin adulter cu muzele altora și întreruperea îl scotea din răbdare.

Ușa se deschise largă și caporalul de serviciu se-nfipse în cadrul ei, luând-o înaintea mâniei mele:

– Să trăiți, domnule locotenent, o domnișoară...

– O domnișoară! Ce domnișoară?...

– A trecut gheața încoace și-a fost surprinsă în... în... ca la... la... o sută de metri de Cotul Lung... Luncii, de patrula Potroc Alexe și Minune Gheorghe... O sută de metri de Cotul Luncii, repetă el, privindu-mă atent, dar eu dam din umeri, nerăbdător.

Bagi de seamă, dragă, dacă mârlanii înșiși băgaseră de seamă că nu era o simplă trecătoare...

Făcui semn afirmativ...

– Bine, aduceți-o...

Și povestirea se deapănă, așa cum trebuie să se depene, pentru cel care a întrevăzut-o întocmai, în cele mai simple cute și amănunte.

O rusoaică înaltă, într-o șubă greoaie, căptușită cu blană ca șubele de călătorie ale proprietarilor de țară; o căciulă căzăcească...

– De astrahan brumăriu?

– De astrahan brumăriu... în picioare cizme de cauciuc vechi cu luciul pierdut, o apariție ca oricare alta, dacă figura aceea prelungă, cu ochii oblici, cu ten catifelat, pe care niciun ger și niciun cataclism social nu putuse să-l zgrunțureze, dacă acea voce de cristal n-ar fi arătat soldaților înainte de orice propuscă și semnalment că au de-a face cu o boieroaică veritabilă.

Ținea în mână, gros și jerpelit înmănușată, o cutie de vioară. Acesta era tot bagajul ei. Mai avusese și altul. Îl încredințase unui țăran moldovean, care trebuia s-o treacă încoace. Țăranul a rătăcit-o însă prin zăvoaie și prunduri și a dispărut cu geamantanul; îl și plătise cu o mână zdravănă de cervoneți...

– Întocmai... plătește înainte și are încredere în primul venit... îmi scapă fără să vreau.

– Rusoaica era!... strigă Iliad. Avea buzele subțiri și figura mată și ochii i se înfigeau ascuțiți spre tâmple... și avea, măi Ragaiac, un picior, măi... o, Dumnezeule mare...

– Să lăsăm piciorul! strig întunecat și dușmănos.

– S-apoi se înțelegea limpede asta, din modul cum vorbea și din ceea ce vorbea (Iliad știe bine rusește și vorbește la fel). Făcea Conservatorul la Odesa, când izbucnise revoluția. Tatăl ei avea mari uzine metalurgice...

– Am înțeles... n-a spus cumva c-a fost mare ducesă ori cel puțin contesă și rudă după mamă cu familia Tolstoi?

– Tatăl ei era baron... Asta mi-a spus-o însă abia pe urmă, când am descusut-o mai din scurt și când am aflat și despre uzine... Întâi nu răspundea decât atâta: sunt fată din popor... sunt artistă și mă susțin singură... dar eu cunoscusem destule rusoaice din popor... și altele mai ceva decât cele din popor... pielița aceea fină o dezmințea...și micile ei gesturi, delicatețea, eleganța mersului... mă rog... tot, tot...

– Omul se mai schimbă, dragă... cocotele nu sunt întâi servitoare și pe urmă ajung cele mai elegante femei?...

– Ești idiot... izbucnește Iliad... cocotele din Rusia sovietică... fine și rafinate... și mai cu seamă manierate... îți plâng de milă...

Și Iliad începu să plângă în toată voia. Desigur, nu de mila mea.

Tatăl ei fusese deposedat de revoluție și la un an executat prin înecare; fusese aruncat în mare cu o piatră de picior. Acolo, în mare, la locul execuției, scafandrii se plimbau printr-o pădure întreagă de oameni, ținuți ferm la fund de pietrele cele grele; dar sforile permiteau cadavrelor să facă tot felul de mișcări de dans, când vreun scafandru sau vreun delfin își croia drum printre ele. Altfel își păstrau toate o atitudine oblică, pântecul și fața spre zarișteа de deasupra, o pădure întreagă de evlavioși într-o ținută elevată, comunitate mistică și impresionantă, dedându-se însă la cele mai caraghioase balansări și figuri pe invizibila sârmă a neantului, la cea dintâi apropiere străină.

Acest tablou, pe care rămășițele familiei și-l reproduceau pe de-a-ntregul mutește, dusese mai departe, mai adânc în sânul ei, făclia tulbure a morții. Cea dintâi care îndrăznise să-l zugrăvească cu glas tare – mama – pierise înnebunită de îndrăzneală. Pe urmă o soră mai mare avusese aceeași soartă. Ceilalți îl păstrau îngroziți în adâncul închipuirii; la prima încercare de divulgare, soarta le era hotărâtă. Toți trăiau înghemuiți lângă dânsa și tremurau mai mult la perspectiva nebuniei ei decât a lor; pentru că dăinuiau numai pe urma arcușului ei. Pe urmă fratele, nemaiputând rezista ispitei, ceru să ia loc lângă părintele său. Stăpânitorii nu înțeleseră însă că el cerea loc în apă, ci-l trimiseră, prin mijlocul mai comod al glonțului de revolver, să-și caute părintele drept în ceruri. Celelalte două surori plecară într-un rând – acum un an – pe același drum pe care-l apucase ea acuma. Izbutiseră s-ajungă, nu izbutiseră? nu putea spune. După cum era îngrozitor de gândit dacă avea să le mai găsească vreodată, în cazul când ele izbutiseră cu adevărat...

După tăcerea ce urmă fatal acestui tablou, pe care mi-l reprodusese cum putu mai fioros, pentru a-mi paraliza și fărâma

de zâmbet ce-mi mai rămăsese, Iliad continuă calm, ca și când nici n-ar fi văzut-o.

Arcușul ei nu era de aur, ea însăși recunoștea. Era o bună cântăreață și atât. Sau numai atât era considerată; poate în altă lume avea să fie cotată la altă valoare. Dar acolo, de unde venea, cota ei aducea prea puțin, pentru ca surorilor celor două să nu le mijească în gând că sunt povară și să nu-și ia lumea în cap, fără veste, tocmai pentru ca planul să nu le fie zădărnicit. Când neajunsul și mizeria coboară, noblețea sufletească e mai grea; chiar dacă există, o bănuiești prefăcută sau silită; în orice caz, pentru atât cât ți se oferă, răspunzi tot cu un gest mare. Dispari. Oricum e grozav și dureros. Noblețea te mai obligă să dispari fără prevenire; dacă n-ar avea atâtea pretenții, această noblețe s-ar chema cumințenie. Dacă ea ar fi știut de planul lor, ar fi purces cu toate trei. Le-ar fi călăuzit pe toate steaua aurului din arcuș, a cărui strălucire s-ar fi oprit poate sub cerul celălalt...

– N-o chema cumva Sonia ori Natașa? fu ultima mea încercare de a zgudui măcar această realitate care se ridica tot mai solidă dinaintea ochilor mei, pentru a surprinde în dosu-i vanitatea unui cât de mic colț de plăsmuire.

– Nu, o chema Valia...

– Atunci poate că a fost cu adevărat...

– Cine? tresări și se holbă Iliad...

– Cine? Rusoaica...

– Auziseși cumva de dânsa?...

– Care trebuia să vină...

– A... mi-am închipuit că poate auziseși... de vreuna din celelalte surori...

„... care trebuia să vină la mine, să nimerească în sectorul meu", completai în gând.

– O chema Valentina Andreevna Grușina. Pe micul nume, Valia.

Și Iliad se oprește din nou, la răsunetul acestui nume.

„Valia, Valia, șoptește gândul meu în neștire... trebuie să afli că fără mine, imbecilul te-ar fi trimis în magherniță, alături de toți vagabonzii, ca să-ți ia interogatoriul abia a doua zi de dimineață...

Pentru ei n-ai fi fost decât o... rusoaică și nimic mai mult. Una din acele de care domnul colonel a dat ordin să ne ferim și să i le trimitem peșcheș, o aventurieră care nu prețuiește nici a zecea parte din felicitările unui colonel. Niciodată n-ai fi fost Rusoaica! Ce știa, dar, acest poet fără noroc și acest ofițer, dornic de avansare, de Rusoaică? Eu i-am deschis ochii, Valia... ca un ticălos, ca un imbecil i-am dat în mână pe această minunată, pe această fără pereche femeie, pe care nenorocitul cu siguranță c-a scăpat-o ca un idiot... ah, ce fericit aș fi... dacă n-o ține undeva ascunsă... Nu, desigur... atunci ce sens ar avea jalea împietrită și sinceră de pe figura lui de flecar..."

.....

Dar curgerea vorbei lăsă timpul să se furișeze neobservat și Valia și Iliad se trezesc târziu, în adâncimea nopții, unul în fața altuia, în tăcerea profundă a singurătății înghețate, în cămăruța supraîncălzită, scăldată în lumina prietenoasă de lampă. Au tăcut amândoi și se scutură fiecare, amintindu-și de clipa prezentă. Eu văd, îi văd bine, în chipul cel mai clar cu putință, pentru că nu mai ascult o povestire, o întâmplare care se pare că s-a rezolvat dureros, dar asist la o desfășurare de lucruri, ce mă ține holbat și neputincios, ca pe un om legat burduf și trântit la pământ, care asistă neputincios și mut la prădarea cuibului iubirii lui, la jefuirea brutală și necruțătoare a tot ce are mai scump și, Doamne, simte cum inima i se înghemuiește tot mai mult în ea însăși, până la asfixie, în așteptarea ofensei supreme, a pângăririi scumpului trup, prăbușit alături, a celei mai scumpe decât orice pe această lume. Ei se trezesc deodată speriați de distanța enormă, pe care a făcut-o timpul, de când s-au așezat la vorbă; iar eu-mi simt inima cum se contractă ca o măciucă de fier care se pregătește să izbească.

El se ridică stânjenit, urechea lui a urmărit toată jalea povestirii, dar ochiul i s-a plimbat indecent pe trupul strâns în taiorul albastru-marin pe care, cu toata căldura din bordei, ea a refuzat să și-l scoată, pe foile de aceeași culoare, care se întind până la mijlocul pulpelor lunguiețe și făgăduitoare. Ochiul ăsta, pe care-l contemplu acum și care capătă luciu numai sub vântul aprins

al lubricității, a scormonit cu insolența poftei bădărane toate cusăturile veșmintelor pe care imaginația lui le sfâșie, cu siguranța unui croitor când desface după probă legătura însăilărilor; a batjocorit sfâșietoarea ei durere, cu zâmbet nepotrivit, cu o uitare a privirii în vreo rotunjime a înfățișării ei mlădioase, cu o clipire grotescă a pleoapelor la vreo mișcare a ei de neatenție, absorbită de mersul vorbirei. Acuma, cu un tact de matelot, se întoarce cu carafa plină de vin și o îmbie: „ca să uităm, barișna..."

O rusoaică trebuie să bea prin definiție. O rusoaică tânără, artistă și pribeagă, gonită de toate spectrele morții, poposind la miez de noapte în coliba scăpărei a unui ofițer tânăr și subțirel. Rusoaica nu-și moaie decât buzele: căci în ochii ei poate tremură încă jocul păpușilor cu sfori din fundul mării. Dar el cară pahar după pahar, începe să cânte răgușit: *Volga, Volga*! ori *Husar polc* și o îmbie cu ochiri suspecte. Își trage scaunul lângă dânsa și se miră că ei nu-i place vinul ăsta de Basarabia, „care acolo nu mai e". Ea își aduce aminte că într-adevăr n-a mai băut de mult vin și-și moaie din nou buzele, în vreme ce, înfiorate, degetele lui îi acostează genunchiul și tind să alunece pe coapsă în sus cu pași de păianjen.

– Nu e rusoaica! strig cu toată puterea, bătând cu putere în masă. Ha, ha, mersi d-așa rusoaică, ha, ha, pe genunchiul căreia se poate așeza o mână așa de repede... Ha, ha, ha! continuă Iliad, mă amuzi chiar, rostesc cu toată sinceritatea, liberat din nou de-o mare greutate... Oho, departe de-a fi aceea de care ți-am vorbit, *căci doar eu ți-am vorbit*... nu?...

– Dar lasă-mă să vorbesc, domnul meu.

– Poftim... vorbește cât vrei... dar nu e ea.

... Fata a lăsat îndată paharul și s-a ridicat. S-a apropiat de sobă și și-a desfăcut cutia de vioară.

– Am să-ți cânt ceva frumos! mi-a promis ea și și-a înstrunit lăuta.

Și a început să cânte. Dar el nu mai putea să-și dea seama cum știa ea să cânte. S-a prefăcut că se apleacă la sobă, apoi pe neașteptate s-a ridicat și a sărutat-o pe gât. Cântecul a încetat brusc. Valia s-a întors și i-a oprit hazul și restul avântului cu o privire de mânie. Și-a închis vioara, și-a tras fără să mai zică o vorbă

șoșonii înalți, și-a pus broboada cea mare și căciulița și a dat să iasă cu cutia ei de vioară în mână...

– He, he, domnișoară, nu prea vă grăbiți, nu uitați că sunteți prizonieră...

– Vă rog să mă conduceți acolo unde țineți prizonierii...

– Hm, într-adevăr, așa ar trebui... dar noi nu păstrăm ca prizonieri, decât, he, he... pe cei care au acces în țara noastră; adică pe moldoveni și pe cei care au rude dincoace... Însă pe ceilalți... he, he, nici nu știți ce facem cu ceilalți... S-a apropiat de ea, sardonic și triumfal: îi poftim înapoi în țara dumnealor, la civilizația dumnealor, unde ofițerii nu beau vin, unde artistele nu admit să li se pună mâna pe genunchi, unde dansează morții în mare, unde s-a coborât Raiul pe pământ... Evident că între sălbăticia noastră și proastele noastre maniere, dumneavoastră o să preferați...

– Exact. Prefer să mă întorc, domnule, căci dacă acolo e așa cum e, cel puțin știu dinainte ce mă așteaptă. Dar dacă e să găsesc și aici tot ce părăsesc acolo, mulțumesc, nu mai am nevoie... găsesc berechet la mine...

– Hm, îți închipui, încercă să-și plaseze încă o reflecție Iliad.

– Îmi închipui... i-o tai scurt ca să-l aduc la stricta desfășurare a faptelor...

– Nu m-am speriat eu cu una, cu două de-o așa bravură – continuă el – și ploconindu-mă i-am replicat imediat: „Poftiți, vă rog!"... Ei bine, dragă Ragaiac, a ieșit. Și-a pornit-o drept, fără nicio vorbă, spre Nistru... ca un... ca un *leu*...

– Ea a fost!... Ei bravo, Iliad, te-ai purtat ca un...

– Nu mă lași să vorbesc...

– Restul e lesne de înțeles... amintiri, regrete, autoreproșuri...

– A nu... a nu... lasă-mă, domnule, să continui...

– Mai e ceva? întreb, și simt din nou o ușoară strâmtorare.

– M-am luat după dânsa. M-a simțit și și-a iuțit piciorul. M-am pus pe fugă... Am ajuns-o: „Domnișoară, nu pot sa vă dau drumul în mijlocul nopței de iarnă... Rămâneți... vă rog... iertați-mă... m-am întrecut cu firea... și cu paharul... regret din suflet... imposibil să plecați cu această impresie de la mine."

Și pentru că ea ezita, m-am jurat că va fi în protecția mea și că nu i se va clinti niciun fir de păr. Și cu toate că nu știe nici

moldovenește și n-are nici rude prin Basarabia, i-am promis că voi face tot posibilul s-o fac scăpată. A primit și s-a întors. A trebuit mult să stăruiesc ca să ocupe peste noapte bordeiul meu; ea cerea morțiș să fie dusă în magazia prizonierilor. „Cum crezi că voi face una ca asta, domnișoară? Acolo mă voi duce să dorm eu!" am strigat cu tărie, știind că astfel de abnegații plac rusoaicelor. Abia atunci a zâmbit, cu ușoară ironie. Nu părea deloc convinsă că lucrul se va petrece întocmai. Am sfătuit-o dinadins să tragă drugul și să încuie ușa pe dinăuntru. Ceea ce desigur a și făcut imediat.

Iliad așteaptă și probabil îmi caută stăruitor privirea:

– Așa e c-am întors-o bine... Așa e că...

– Mda...

Până la prânz Valia nu s-a sculat. La masă și-a împărțit pâinea și bucatele lui cu dânsa. La început Valia era foarte stânjenită și se uita încurcată prin odaie și mai cu seamă la așternutul în care dormise și pe care ținuse, la deșteptare, să-l scuture afară, în ger, cu mâna ei, ceea ce-l făcuse pe Iliad să protesteze, dar să se bucure foarte în inima lui, văzând acest început de familiaritate și această înclinare spre gospodărie cu lucrurile lui. Masa a fost din cale-afară de veselă, iar spre satisfacția mea – pentru că acum încep să mă satisfacă dovezile lui de bună purtare – Iliad s-a arătat plin de demnitate tot timpul. Rusoaica a gustat cu plăcere din vin și chiar a băut mai multe pahare. Pe urmă a scos vioara și a cântat, după dorința anume a lui Iliad, numai bucăți rusești. Ah, șnapanul, maimuța! A cântat multe cântece populare, dar ceea ce l-a impresionat extraordinar pe Iliad au fost două bucăți din Ceaikovski, care i-au rămas în memorie. Îmi fluieră începuturile, pe care le recunosc, și-l acompaniez cu ochii umeziți: e o romanță fără cuvinte și o barcarolă. Sunt atât de asemănătoare, că le poți socoti un singur cântec; dar sunt delicioase. Bem vin și le repetăm iarăși și iarăși, căutând să ne întrecem... eu îl opresc cu intensă satisfacție la cea mai neînsemnată notă care a scăpat falș din gâtul lui: „Nu așa", îi strig aproape disprețuitor... „așa... laaaa..." Iliad repetă după mine ca un copil cuminte și are obrazul scăldat în lacrămi.

Nu înțeleg de ce plânge, dar bănuiesc că frumoasa idilă, pe care el ține să mi-o înșire cronologic, nu s-a sfârșit tocmai pe gustul lui; aștept deci cu nerăbdare acest sfârșit, care-mi dă nădejdi îmbucurătoare și care-mi face incomparabil mai suportabilă povestea.

După-masă rusoaica întrerupe muzica; ultima bucată a făcut-o să pălească, tremură și se zbate într-o jale fără margini; Iliad îi șterge lacrămile și o mângâie cu multă delicatețe, iar ea îl privește speriată, îngrozită, cu ochii măriți. E o criză rusească, își închipuie el. Dar eu văd în pupilele ei necunoscute imaginea sinistră a baletului de păpuși prinse de sfori în fundul mării. Fata își plânge groaznicu-i destin; acum poate a înțeles deplin că pentru a i se deschide larg drumul spre libertate va trebui să dea și tributul celălalt, tributul constrângerii supreme... Oh, îmi pare atât de rău de biata fată și urăsc pe acest Iliad, pe acest călău cu mângâieri tandre... E în puterea lui și asta o îngrozește pe ea, e necontenit în puterea cuiva și asta o dărâmă și-o muncește mai greu decât poate însăși ideea de a porni înapoi, spre păpușile putrede care-și joacă sarabanda, legate de sfori, împodobite cu stele marine și cu diademe de melci. O înțeleg și sunt alături de ea; îl urăsc pe mizerabilul cu rânjetul lui de satisfacție... și-l invidiez.

A lăsat-o dormind ametită de lacrămi, de spaimele și de oboselile trecutului. Când s-a întors, a găsit-o scuturând iarăși păturile și cearșafurile. El i le-a smuls din mână, a chemat ordonanța, pe care a mustrat-o și chiar a lovit-o. Iar fata, care a intervenit pentru soldat, l-a apucat violent de mână, zădărnicind a doua lovitură, l-a privit cu dușmănie, apoi a izbucnit din nou în lacrămi, într-o criză subită, zguduitoare. Criza rusească! a conchis din nou Iliad, cu suficiența-i notorie. Și cam în felul acesta a trecut ziua. Răsuflu din nou ușurat.

Iliad s-a așezat într-un rând pe marginea patului, pe când ea, lângă sobă, își acorda vioara; acum căuta anume să-și găsească loc cât mai departe de dânsa, ostentativ. Spre marea lui mirare, ea l-a rugat atunci să treacă pe scaun și, pentru că el nu s-a executat imediat, a depus și puțină insistență. Atunci el s-a ridicat de pe pat și a vrut să iasă afară. Rusoaica l-a ajuns la ușă, l-a apucat

voinicește de coate și l-a tras înapoi. „Nu trebuie să te superi, nu trebuie să te superi!" i-a strigat și, iarăși foarte încurcată, se frământa în juru-i, plimbându-se agitată și strângându-și pumnii. El a ieșit totuși, explicându-i că trebuie să plece din motive de serviciu. Canalia știa cum să joace. S-a întors dinadins foarte târziu; ea aprinsese lampa și-l aștepta înfiorată într-un colț. Nasul i-era roșu și ochii plânși. L-a primit totuși cu un zâmbet de blândețe care l-a intrigat și ațâțat peste măsură.

– Domnișoară, i-a spus atunci cu un curaj care m-a făcut să pălesc. Eu nu vă țin aici sechestrată. Ordinele de sus ne cer să trimitem înapoi pe toți cei ce vin de peste Nistru. Și e categoric. Eu însă, cu toate riscurile ce-mi atrag, vă voi înlesni să treceți mai repede în România. Dacă nu am făcut-o până acuma, e că aștept un moment prielnic... trebuie să vă fac rost de vreo împuternicire, de vreun act, să nu vă mai supere nimeni. Însă, pentru asta trebuie timp, trebuie cu multă băgare de seamă să intru în legătură cu vreo autoritate dintr-un sat vecin. Am și început să sondez, dar lucrurile nu se pot face cât ai bate din palme. Însă, oricând doriți, dacă vă asumați singură răspunderea, vă stau la dispoziție, să vă trec de zona periculoasă. Dar vă atrag atenția că, dacă vă grăbiți, veți avea considerabile neplăceri; iar cât veți rămâne aci, eu vă garantez cea mai deplină siguranță de orice fel.

Fata, tremurând, s-a rezemat de zid și l-a rugat s-o ierte dacă din atitudinea ei a reieșit cumva că n-ar avea încredere într-însul. El o sprijină stupefiat. Ea dezminte că a fost în vreun chip nemulțumită de ceva; e tristă uneori din cauza durerilor ei trecute. Dimpotrivă, e atât de fericită că a nimerit aci, încât orice recunoștință n-o găsește la înălțimea ospitalității pe care a întâlnit-o.

– Nu aștept nicio plată, domnișoară...

Cu toate că oarecum plat, canalia se poartă admirabil. Totuși sunt dispus să-l ascult cu plăcere. Zilele trec, și de ceea ce mă temeam... O speranță tot mai consistentă mă îndeamnă să cred că țopârlanul, încântat de purtarea asta atât de neobișnuită pentru el, până la urmă n-a mai putut să prindă virajul clipei decisive.

Dar în seara a patra, pe când vioara suspina în surdină la gura sobei, el se feri puțin de privirea fetei și se scărpină cu grijă

pe piept, înspre subțioara dreaptă. Valia întoarse capul probabil involuntar; el îi surâse încurcat, jignit de el însuși, că tocmai când arcușul aluneca pe undele barcarolei, la care fata revenea des, știind că-i place, el... se scărpina. Nu-și lămurește bine, i s-a părut sau pe figura ei a trecut o umbră, de bună seamă de ironie. Și-a tras totuși cuviincios un scaun aproape de dânsa și a continuat să asculte cu religiozitate. Dar pe țâța dreaptă, picioare fine și repezi alergau spre același țel, ah, care nu mai era atins odată, al subțiorii respective. Iliad se ridică de pe scaun și, legănând capul după tactul muzicii, în timp ce șuiera inaudibil printre buze, în semn că fredonează, își căută un loc în umbră, cu totul ferit de privirile ei și, cu spatele la dânsa, își vârî mâna pe sub veston și începu să se frece cu ardoare, prefăcându-se că examinează niște cartușiere; satisfacție nouă, scărpinatul îi producea o supărăciune dulce, pe care, pe măsura întrebuințării, simțea nevoia plăcută să și-o administreze în doze și mai mari. Abia după ce trecu mult de la tăcerea viorii, băgă de seamă că fata nu mai cânta; se întoarse zăpăcit și-o văzu în picioare, privindu-l cu ochii mari, grozav de mari și uimiți; figura i-era ușor contractată; ah, înțelegea, înțelegea această legitimă supărare pe-o țoapă de milităroi sălbăticit de pustietățile pe care le păzește, incapabil să aprecieze finețea unui tușeu, subtilitatea unei ușoare întârzieri pe-o anume notă. Îi fu atâta rușine, că își luă noapte bună și ieși în grabă, prefăcându-se, cu o stânjenită lovitură de mână peste frunte, că și-a adus aminte de ceva foarte important. Fata întinse mâinile după dânsul, dar el dispăru îndată. Din cadrul ușei îl văzu alergând spre maghernițele dimpotrivă. Alerga să facă morală militărească sergentului, care-i cedase binevoitor așternutul, pentru halul de necurățenie și nesimțire în care a putut să trăiască.

Binecuvântat păduche!

A doua zi ea îl întâmpină roșie, privindu-l pe sub sprâncene și trăgând cu urechea ei fină de muzicantă la accentele râsului prea exagerat, cu care el vrea să-i arate că n-a păstrat nimic din întâmplarea de ieri. Iliad umblase mult prin frig și veselia sângelui, care alergase prin el în ritmul pasului grăbit, îi da și-acum,

în căldura cea mare din odăiță, o dispoziție fără seamă. Mâncară fericiți, dar odată cu vinul și bucatele gustoase, dogorite în cazan de trupă, simți din nou picioare fine alergându-i pe trup. Altele și altele, mii de picioare în marșuri contrarii de trupe în manevre. Nervozitatea și necazul extrem îl făceau să le evalueze la milioane, deși poate nu erau de pricină decât vreo câteva perechi. Dezamăgirea i se înfipse ca un cuțit în inimă și toată veselia pieri deodată. Dar el făcu toate sforțările să păstreze o continuitate a înfățișării inițiale; pentru că însă ea nu cânta, îndrăzni să-și petreacă din când în când mâinile, care acum se încârligau ca ghearele de asasin – vai de acela pe care aveau să-l întâlnească! – pe sub veston. O dată, de două, de trei...

Dar fata asta e complet indiscretă. Trage cu ochiul, fața i se îngălbenește, glasul îi tremură... Doamne, dar ar trebui să înțeleagă situația... aci, la marginea unui râu... înghețat... doar la ei în Rusia... parcă nu cumva...

– Ah, am să scot toată trupa, scăpă el în cele din urmă, într-un moment de nemaireținută revoltă, și o s-o dezbrac la piele în gerul cel mai cumplit... Iartă-mă, dar e nemaipomenit, barișna, cu acești măgari. I-am inspectat, i-am lovit; pe cel pe care l-am prins cu cea mai mică necurățenie l-am îmbrâncit îmbrăcat în Nistru și am poruncit să i se arunce toate efectele peste el... Iată, acum, de când a înghețat râul, nu se mai spală niciunul... Dar le viu eu de cojoc; am să-i tăvălesc acuma pe toți în zăpada înghețată... Ah, și pe sergentul ăsta, care mi-a împrumutat scârboșenia lui de pat!...

Se ridică palid și hotărât și odată cu el se ridică și dânsa, la fel de palidă, tremurând.

– N-avea nicio grijă, domnișoară, am să astup ferestrele ca să nu-ți ofer o priveliște necuviincioasă. Dar iartă-mă, nu pot să sufăr să rămâi cu această impresie despre mine... Destul că ți-a rămas cealaltă...

El se îndreaptă să dea drumul șervetului din fereastră, dar ea i s-a interpus în cale. E trasă la față și tremură ca-n friguri, îngăimând în neștire... „Iartă-mă, iartă-mă!" Și e gata să cadă în genunchi...

El a prins-o prompt din cădere și o ține la piept; ea se strânge, se înfige în pieptul lui, cu pieptul, cu mijlocul ei:

– Nu e sergentul de vină, Vasile Dimitrievici, și niciun soldat; iartă-mă, eu sunt de vină, de ce nu mă lăsai să scutur cearșafurile, Vasile Dimitrievici; mă temeam că dacă le voi scutura din nou, iar vei bate pe soldat și nu trebuie să bați, Vasile Dimitrievici, nici pe om, nici pe animal. Mi-era așa rușine să-l rog să-mi ajute, diminețile, când credeai că dorm, și eu nu făceam decât să mă curăț, dar pe el nu-l lăsam să se amestece, ș-apoi el nu știa nici rusește, nici nemțește, nici franțuzește, și când mă gândeam că trebuie să mai afle și tălmaciul... în fiecare dimineață credeam că am scăpat și-n fiecare nouă dimineață vedeam că m-am înșelat... de aceea eram atât de îngrozită, Vasile Dimitrievici, când te apropiai de pat. De ce m-ai reținut aci? De ce nu mi-ai dat drumul atunci... Lasă-mă, Vasile Dimitrievici, nu merit să mă ții la pieptul dumitale... gonește-mă pe mine afară în frig... și la noapte lasă-mă să trec înapoi... Iartă-mă pentru toate supărările pricinuite!

Dar cine mai simțea acum mers de păduchi, la atingerea aceea caldă, infinit de caldă, infinit de dulce. Dar cine ar mai fi putut să scape această minune trupească odată căzută în brațe! Gura lui se îndreptă lacomă spre ochii, spre gura ei. Ea încă ezită, șoptind înfiorată: Vasile Dimitrievici, Vasile Dimitrievici... Vasile Dimitrievici... Dar nu mult apoi buzele lor sunt una și trupurile le sunt una, și într-un singur trup ei se rostogolesc în așternuturile moi peste sarabanda păduchilor.

– Infectă idilă, dragă Iliad, gem întru târziu, respectându-i tăcerea în care căzuse – iartă-mă că nu te pot felicita pentru această aventură...

Abătut peste fire, îmi acoperisem ochii. Și îndată acolo, în dosul degetelor strânse, mă revăzui în cea dintâi zi de Crăciun a războiului, în cazarma de infanterie transformată în școală militară: repaos și păduchere. Stăteam turcește pe patul comun și suprapus, ferindu-mi lacrămile, cu nesecat izvor, de ironia camarazilor amuzați extrem de penibila activitate. Ochii mișcătoarelor boabe de orez, surprinse de lumină, mă fixau straniu

și desigur, dacă m-ar fi asasinat cineva în acele clipe, mi s-ar fi părut lucrul cel mai firesc cu putință.

Sărmana fată! Ah, blestemată, scârboasă, ah, canalie de insectă!

– Binecuvântat păduche! tremură glasul lui Iliad, în sinceră adorare. Tu mi-ai dat să gust cele mai nebănuite fericiri! adaugă el, apoi își drege vocea cu un pahar nou pentru urmarea povestirii.

Da. Da. Și eu trebuie să binecuvântez acest păduche, care, oricum, dă împrejurării un aer mai coborât, oho, încă destul de coborât, ce-mi face suportabilă aflarea restului peripețiilor. Haida-de! Rusoaica păduchioasă nu e tocmai ceea ce așteptau visurile mele. Aventura lui Iliad îmi pare acum vrednică de el, e a lui, nu mi-a mai furat-o. Îl privesc cu simpatie și-l ascult cu înduioșare. Unde e Iliad, ușuraticul de acum trei luni, cu gesturile lui de șmecher de duzină, cu glumele lui suficiente, cu expresiile de cazon umflat și agresiv: „He, he, cariera... datoria înainte de toate... îmi pare rău, pe onoarea mea, dar, he, he, barișna, ce să-i faci, așa e valsul ăsta al vieții"... O, Doamne, ce am făcut din bietul băiat!

Povestea lui mă captivează cu desăvârșire și... drace, simt cum mă înfioară! Căci sfârșitul, pe care el încă îl ocolește îngrozit, se apropie... și-l simt din tremurarea glasului său că e minunat... vreau să zic groaznic, pentru el. Pentru mine... mă reazem cu excitată curiozitate de sobă și-mi întind cizmele dinaintea focului, care-și joacă reflexele în luciul lor...

– Hm, ce zici, Iliad, nu-i chiar așa – eh, he, – de ușor, valsul vieței...

– ... Îți închipui, tu, Ragaiac, această fericire fără seamăn... Patru zile de nebunie nemaipomenită... în fiecare dimineață așternuturile erau scoase afară în gerul cel cumplit... iar seara, după masă, după cântec, despăducherea... Și pe urmă iubire, și iar cântec, și iar despăduchere, și iar iubire... Îți pot spune că era atât de dulce s-o vezi cu bustul gol, doar cu sânii prinși în rețeaua ușoară, căutând, cu degetele ei lungi, de vioristă, insectele prin

cutele cămășii... trebuie să subliniez, prin cutele cămășii destul de fine și, judecând faptul că ea avusese o oarecare situație în țara pe care o părăsea, în cutele rufei cele mai bune, pe care o găsise acolo... Înțelegi, drumul până la hotar, dormitul pe la gazde țărănești și clandestine, traiul în condițiunile pe care i le impunea contrabandistul, amânările acestuia ca să poată s-o înșele și să-i fure bagajele... toate lucrurile astea, pe care ea mi le povestea cu atâta ingenuitate, dau altă impresie, dau farmec nespus banalei și degradantei operațiuni de care-ți vorbesc... O, era divină, părul ei tuns mai lung și încurcat în inele de-un castaniu închis, care ziua părea negru, atârnându-i pe umerii plini și rotunzi... și mâinile lungi, și trupul lung, și picioarele lungi... Când stătea goală și înaltă în fața mea, cântându-mi ca într-un vis de nebunie, ori râzând înainte de a începe, cu arcușul în jos și cu vioara gata sub bărbie, goală, înțelegi, mă pipăiam să văd dacă trăiesc... Sau când îi examinam firele prelinse și rari din subsuori, frecându-i cu gaz grăuncioarele epidermei răzvrătite... Iartă-mă că-ți dau toate aceste amănunte...

– O... te rog..., te rog...

– ... dar vreau să mai întârzii în ele, căci sfârșitul, care puse capăt atât de repede acestui vis de necrezut, e prea cumplit... prea idiot...

– Mai lasă-l, mai lasă-l... sfârșitul... Rămâi puțin la păducheatul ăsta...

– O, dragul meu...

Și încurajată, vocea continuă plângătoare, din ce în ce mai plângătoare, necontenit întreruptă acum de interjecții agasante, ca glasul unei bocitoare. Dacă n-ar fi fost atât de interesant conținutul și unele trăsături de redare, de surprinzătoare vioiciune, aș fi curmat repede apoi această jelanie care se reîntorcea necontenit asupra sa însăși, pentru a aduna mărunțișuri rămase; scoici nenumărate scăpate prin găurelele plasei, printre care scânteiau uneori culori fără pereche ori îmbobocea opalul de vis al perlei adevărate. Păducheatul ăsta e acum din cale-afară de ispititor... ascultând, mi-l reproduc ca în vis, în odăița mea... în bordeiul meu, cu un cuprins mult mai de gust decât această colibă afumată: în gândul meu Valia a călcat adânc, cu piciorul ei lung,

cu minunata ei comoară de păduchi, s-a înfipt adânc cu brațele ei lungi, cu trupul ei lung, cu firele prelinse ale subțiorilor ei, cu părul ei încurcat și tăiat mai lung, tremurând la fiecare mișcare pe gâtul și pe umerii goi...

– Păducheatul ăsta, dragă Ragaiac, era atât de delicios, că și pe urmă, când constatarăm cu regret că el nu mai avea nicio cauză, noi îl continuarăm, ca pe un rit vechi...

Iliad începe să-mi pară inteligent. Cine a spus că fericirea și suferința nu dau glas și aripi și celei mai tenace mediocrități!...

Dar plimbarea pe care imaginația lui o face, retoric și plângăreț, de-a lungul șoldurilor și coapselor prelungi, în amurgul de bronz al pielii catifelate, mă îndeamnă să privesc cu oroare mâna aceea care a străbătut de atâtea ori acest drum în realitate. E rotundă și butucănoasă; e de-un alb-gălbui, punctat de-o vagă rozeală vineție, care-mi repugnă... Iată ce-a putut să se plimbe de-a lungul atâtor comori! Și instinctiv îmi ridic, în lumina ochilor, tăietura ovală și fină a mâinii mele; degetele se lipesc lungi și unghiile, pe care nu le-am manichiurat de atâta amară vreme, mă uimesc cu grația lor...

– De ce-ai tăcut, Iliad?

– Ce mult seamănă mâinile tale cu ale ei...

Vasăzică, banditule, țipă gândul meu, cu adevărat mi-ai furat-o, ai pus pe ea labele tale de dobitoc păros și ai fugit cu dânsa în adâncul pădurii, ca un urangutan...

Și vocea lui Iliad continuă să plângă în descripții tremolate, arzătoare și răscolitoare, aci întretăiate de exclamații, de interpelații, de invocații, aci scuturată de suspine și de regrete...

Îți spun... era un făcut... oricât mă sileam, mi-era imposibil să... eu... altădată... înțelegi... dar acum... era atât de divină, atât de caldă... înțelegi... Căuta să mă rețină... dar... cum spun... și totdeauna avea o privire de regret... sau își acoperea ochii cu mâinile...

„Idiotul... nici nu m-aș fi îndoit..."

sau își înfunda capul în perine...

– Sfârșește Iliad... (mă mir cum nu mi-a scăpat: idiotule!).

– ...

– Vreau să spun, nu, nu... nu asta... Cum s-a sfârșit? Asta am vrut să te întreb... cum?... de ce n-ați continuat?... unde e acum?...

Iliad mă privi cu ochi stupizi, de animal care mănâncă, își răsuci o țigară și o înfipse jumătate în jarul sobei...

– În ziua noua, continuă el, stăteam cu ea la masă, eu aici unde sunt eu, ea acolo unde ești tu...

... eu – își desfăcu el degetele de la amândouă mâinile lui tâmpite – parcă nu eram în apele mele... dar am simțit așa ca prin aer... ca... știi tu... ca în război – mâna butucănoasă, cu degetele rășchirate, se plimba deasupra mesei ca un umflat păianjen roșcat și ametit – ți-aduci aminte când nu e încă sosit ordinul de atac și când încă nu știi nimic... dar deodată îți vine așa un gând că agentul de legătură se apropie și-ți aduce ceva rău... cam așa simțeam eu când afară auzii voci și tropăit...

Dac-o fi maiorul, îmi mai făceam eu inimă bună, îl îmbăt și-i fac cadou toate sticlele pe care le mai am. Dar tu știi bine că domnul maior, înainte de-a veni, are totdeauna grijă să te întrebe la telefon: „Ai, mă, ceva, face să viu azi la tine la masă?..." Să fie căpitanul?... dar el nu vine niciodată în inspecție, își vede de sectorul lui...

Iar când am auzit bătând în ușă și când am auzit vocea colonelului, eu tot mă agățam cu nădejdea că barim o fi vreun general în treacăt, măcar i-aș fi spus că s-a abătut în treacăt, pe la mine, nevasta mea... Dar vocea colonelului nu putea fi decât a colonelului...

– Colonelul?! Ah, da... atunci când a trecut și pe la mine.

Lăsă capul în jos și tăcu mai multă vreme. Bău zdravăn și se ridică, se apropie de ușă, parcă înveselit de stupizenia întâmplării, și păru că-l revede pe colonel, apropiindu-se de prag cu exagerată stupoare, plimbând ochii de la ea la el, adică de la locul unde stăteam eu la locul unde stătuse el și înapoi:

– Nu vă despăducheați cumva, tocmai în momentul acela?

– Nu, tocmai venisem de pe sector. Eram îmbrăcați... numai ea avea în picioare papucii mei...

Eu mi-am adus aminte că trebuie să mă scol... și s-a sculat și ea odată cu mine...

– Am onoarea, domnule colonel!

Nimic. Ba nu. Răspuns cu capul... Valia, care privise tot timpul zâmbitoare la această scenă, de astă dată îngălbeni, apoi înnegri... Iar colonelul:

– Scuză-mă de deranj, locotenent Iliad, dar te rog să poftești până afară...

Și foarte ceremonios de data asta, își lovi călcâiele și salută pe fată: doamnă! Pe urmă ieși...

– Valia, să stai aici, am bâlbâit, neavând ce spune altceva și am vrut să ies...

– Unde ieși așa? m-a oprit ea, mi-a pus capela pe cap și m-a îndemnat să rămân ca să-mi arunce mantaua pe umeri. Dar am ieșit.

Domnul colonel, în mijlocul cercului smirna de gradați, cu mânerul de argint al cravașei la gură, asculta și cerea informații. La fiecare răspuns, privea pe vorbitor, da din cap de mai multe ori în semn de deplină lămurire...

Am răsuflat o dată adânc și m-am apropiat salutând cu toată arta de care eram capabil. Vroiam să joc pe o carte mare. Partida trebuia câștigată cu orice preț. Mi-a primit salutul cu un surâs binevoitor. I-am cerut permisiunea să-i vorbesc între patru ochi. A făcut atunci semn la oameni să se îndepărteze... Am început prin a-i spune că am cele mai serioase intenții relativ la Valia. Îndată ce suntem readuși la oraș, o voi lua în căsătorie.

– Vasăzică, intenționezi să demisionezi? mi-a rânjit în față domnul colonel. Și pentru mutra mea nedumerită, s-a simțit obligat să adaoge:

– Ai uitat complet legile și regulamentele militare. Pentru ca o fată să poată să se căsătorească cu un ofițer, trebuie să dispună de-o anume dotă... Nu poți s-o dispensezi de această condiție...

I-am explicat că e o mare artistă și l-am poftit s-o asculte. L-am invitat la masă; având în vedere ora la care venise, de bună seamă că era nemâncat. În timp ce se va ospăta, Valia avea să-i cânte. Și el avea să aprecieze dacă, după câteva concerte la oraș,

la Chișinău, la Iași, la București, ea n-ar fi putut strânge înzecit cât pretind regulamentele militare.

– Ei bine, măi, a refuzat să și mănânce, acest... ah... și-a scos un covrig uscat și a început să rontăie din el zâmbindu-mi amar. Amar... acru vreau să zic...

M-a întrebat dacă am făcut percheziția vestimentației și lucrurilor pe care le adusese Valia. Era să-i răspund „ne-am și despăducheat, domnule colonel", dar m-am gândit cu groază la efectul acestei destăinuiri asupra mentalității lui. M-a rugat să-i aduc paltonul și căciula fetei, vioara și cutia de vioară. M-am executat cu o repeziciune care, am observat bine, a avut efect. I-am adus tot ce avea pe ea și am îmbrăcat-o cu lucruri de-ale mele. Colonelul a surâs din nou și a predat toate efectele plutonierului Brădeanu, care era cu el. Pe urmă s-a interesat de mersul celorlalte puncte din consemn. De câte ori aduceam vorba de fată, el punea o întrebare cu totul depărtată sau îmi da ordine și sfaturi străine de subiect. Peste un ceas plutonierul Brădeanu mi-a predat efectele: nu se găsise nimic, nici măcar să dea de bănuit. Când mă reîntorsei la fată, o rugai să examineze dacă mâinile bădăranului nu au stricat ceva la vioară. Valia era palidă și gravă. I-am spus că rezultatul percheziției l-a impresionat favorabil pe colonel și că sunt speranțe.

– Speranțe de ce? m-a întrebat. Dar eu am ieșit grabnic, fără ca să-i răspund.

Colonelul m-a întâmpinat binevoitor:

– Era cu mult mai grav dacă domnișoara da de bănuit. Îți declar că n-aș fi ezitat să vă trimit pe amândoi în judecata Consiliului de război și să-ți iau pe loc comanda. Greșala ți se scuză: neobservarea strictă a ordinelor mele va avea totuși o ușoară influență asupra memoriului d-tale. Accentuez: ușoară! imită Iliad în derâdere pe comandantul său. Și acuma să vedem cum ai să-ți faci datoria pe care trebuia să ți-o împlinești de la început...

– Într-adevăr, domnule colonel, i-am spus, recunosc că trebuia să vă raportez totul de la început, dar veți avea ocazia să constatați că am cele mai serioase intenții. Dacă dumneavoastră îmi acordați o permisie, chiar îndată voi introduce formele de cununie,

domnișoara va da concertele... în sfârșit, vom depune banii, cât mai repede cu putință...

– Ascultă, locotenent Iliad, întrerupse plictisit colonelul. N-am gust de făcut teatru cu dumneata aici... Nu ți-e rușine să te prosteşti așa în fața mea, ca un notar de la țară amorezat. Ești ofițer în armata română sau... Cum?... Ascultă... în douăzeci de minute, domnișoara să treacă Nistrul înapoi, în fața mea... Executarea...

– E logodnica mea, domnule colonel.

– Executarea...

– Viitoarea mea soție...

Colonelul întoarce capul pentru a nu-mi arăta parcă de cât dispreț e încărcată acum figura lui...

– Dacă Ministerul de Război face dificultăți în privința dotei, continuu cu curaj, pun la dispoziție demisia mea...

Ei bine, aici colonelul s-a prefăcut în leu înfuriat. M-a apucat de veston, m-a zguduit cu putere, m-a îmbrâncit:

– Pe cine e încredințată paza bietei țări...

Am început să plâng, am împreunat mâinile, l-am implorat, i-am promis că-mi voi face datoria ca și în trecut...

– Asta mă face să sper că voi uita această idioată reprezentație, pe care mi-o dai aici, în fața soldaților. Totuși, trebuie să știi că încrederea mea în dumneata a dispărut... Executarea...

– Trecerile se fac la noapte pe întuneric... e o chestie de umanitate, domnule colonel, abia mai pot să îngăim...

– Bun, răspunse colonelul, după o îndelungată și încruntată ezitare... Peste trei ceasuri se va întuneca...

Îmi strigă apoi tălmaciul și-i dădu ordin să-mi aducă mantaua; totodată să anunțe și pe „domnișoara vioristă" că trebuie să se pregătească de drum: peste trei ceasuri va trece Nistrul înapoi.

– Cu tot talentul dumneaei de vioristă – ținu să scuze el în ochii subalternilor cauza greșelilor mele – ordinele sunt precise și nu există cruțare pentru nimeni. Să explici asta domnișoarei, tălmaci... Iar noi, locotenent Iliad, plecăm să vedem puțin sectorul... dă ordin să pună șaua la cal...

În cele trei ceasuri a fost cu neputință să-l înduplec pe colonel; nu-mi răspundea, pur și simplu, sau îmi răspundea, după obiceiul

lui, printr-o altă întrebare, privitoare la amănuntele serviciului. În cele din urmă mi-a trăsnit prin cap o tâmpenie de idee, care m-a șters definitiv din ochii lui: plimbarea asta – mi-am zis – poate c-a scornit-o ca pretext de târg. Gura m-a luat pe dinainte și dracul m-a pus să pronunț, pe departe, un important dar bănesc. Ragaiac, nu mai știam ce fac, nu mai știam ce să spun! Și-a oprit calul și m-a fulgerat drept în streașina ochilor cu încruntarea cea mai teribilă pe care i-am văzut-o vreodată. Mi-a spus doar atât: „În halul ăsta ai ajuns, băiete? Ești pierdut cu desăvârșire".

Când am revenit, era noapte târziu. Bătătura pichetului era vag luminată ca de obicei, pentru mine destul de puternic ca să vad în fața bordeiului meu pe Valia, îmbrăcată în bunda ei de boiernaș, cu botforii lungi de cauciuc, cu căciula de astragan brumăriu strânsă sus căzăcește, în mână cu cutia de vioară...

Execuția a fost scurtă...

– Sergent, condu pe domnișoara...

– Îmi permiteți s-o conduc eu, domnule colonel?

– Cu sergentul... Și evident, numai până la jumătatea râului... încuviință el cu sarcasm în glas – cunoști locurile, sergent?

– Da, să trăiți, domnu' colonel... pân' la jumătatea râului nu e greu...

– Ai să însoțești pe domnul locotenent. Poate dânsul să facă vreo confuzie cumva, rânji el batjocoritor. Dumneata numai să-i atragi atenția unde se termină hotarul nostru, restul îl privește.

Eram atât de amețit, că nici nu înțelegeam dacă la mijloc e vreo ironie sau compătimire. Mai târziu, când mi-am reprodus scena, mi-am dat seama că era bătaie de joc și înjosire în fața subalternilor.

Privirile noastre s-au îndreptat spre Valia, care aștepta mândră și sfidătoare. Puteam s-o privesc în voie, pentru că la mine nu se uita. A pornit cu pas sigur și a zâmbit trist colonelului. Când m-am urnit, el m-a întrebat din nou, parcă mirat, cu același sfredel batjocoritor în glas, al cărui vârf iarăși numai pe urmă l-am simțit...

– Primești s-o însoțești supravegheat de un sergent?

Dar atunci i-am răspuns stupid, printr-un fel de mârâit monosilabic. Cuvintele astea mi le spusese însă în franțuzește, ceea

ce a făcut pe Valia să miște puțin urechea încoace, crezând că poate i se adresează ei. Dar pasul nu i s-a ogoiat o clipă și nici statura nu i s-a micșorat... În lumina zăpezii era grozav de înaltă, atât de înaltă că parcă nu îndrăzneam să mă apropii de ea.

– Valia, murmurai într-un târziu...

Dar nu-mi răspunse decât cadența surdă a pașilor ei hotărâți...

– Valia, mi-am dat toate silințele, am făcut totul, mi-am periclitat cariera... mi-am pierdut-o...

Nimic, niciun răspuns.

– Domnule locotenent, aici e jumătatea râului, aud din urmă...

Nici nu m-am întors. M-am ținut după ea, explicându-i, implorându-i iertare, jurându-i că n-o voi uita... că pentru mine altă femeie nu există.

Și am călcat pe țărmul rusesc. Noaptea și tufișurile, reflexul înșelător al zăpezii ne fereau de privirile celor de dincolo.

– Valia, trebuie să ne luăm rămas bun, trebuie să te sărut pentru ultima dată... pentru ultima dată, Valia... și plângeam ca un copil.

Dar ea grăbea înainte; nici nu-mi închipuiam că o femeie poate merge atât de repede. Am trecut după dânsa linia strâmtă a tufișurilor și deodată câmpia rusească s-a deschis năprasnică, înzăpezită și incertă sub marele întuneric de deasupra. Mi-am desfăcut brațele și am pășit spre dânsa. Ea s-a dat înapoi:

– Nu încă, mi-a spus, urmează-mă... Ziceai că pentru nimic în lume nu te vei despărți de mine...

Am rămas în loc și am văzut cum se îndepărtează, cum i se destramă contururile, cum se preface întruna în noaptea incertă. O singură dată, după primii pași, s-a uitat înapoi să vadă dac-o urmez. Pe urmă nimic. Am văzut-o murind astfel, încetul cu încetul, sub ochii mei. Și legănatul cutiei de vioară în mână a fost ultimul amănunt care mi-a rămas în adâncul ochilor.

Am străbătut tufișurile complet idiotizat. Am nimerit pe gheața fluviului și am alunecat pe ea, cu *Romanța fără cuvinte* a lui Ceaikovski trecându-mi ca vântul prin urechi, răsunând viforos. Mi se părea că alunec pe un parchet de dans. Totul se învârtea și dansa în jurul meu, toate mogâldețele negre și albe.

Era un dans și un cântec haotic, sălbatic, rusesc, așa cum uneori arcușul ei se zbătea pe coarde într-o zbuciumare frenetică, într-o pornire de cai sălbatici în galop. Din dreapta aud o fluierătură ușoară. „Pe-aici, pe-aici, domnule locotenent!"...

Sergentul mă așteptase. Abia acum îmi dădui seama că, trecând de jumătatea fluviului, el ar fi putut să mă someze.

– Știam eu că veniți îndărăt, domnule locotenent...

Aș vrea ca Pafnute să alerge acum ca sălbaticii cai pe care, în paroxismul celei dintâi iubiri mistuitoare, celei dintâi iubiri deci, Iliad îi văzuse năpădind din zbuciumul coardelor sub nebunia arcușului Valiei. Dar strategul, jignit de tratamentul neobișnuit al pintenilor, aveam impresia că mai mult simulează goana, decât o execută. Aș dispera cu siguranță, dacă un curent ascuțit, care mă izbește întruna pe obrazul întors împotrivă-i, nu ar zălogi pentru iubitul meu prieten patruped că-și dă toate silințele de care e capabil.

– Ești boșorog, Pafnute!

Dar Pafnute m-aruncă și mă prinde în șa ca pe-un călăreț de circ și toate crengile care se întind dinainte-mi, pudrate de chiciura groasă, am impresia că sunt frânghii peste care trebuie să sar în turbată grabă.

Dar la ce această grabă?... Nu... Gonesc întrebarea și dau pinteni înainte. Alung imaginea stepei înghețate, imensei stepe înghețate și deșarte, luminată doar de zăpadă, sub cupola cerului de întuneric a cărei numai un singur punct se mișcă; o fată cu o cutie de vioară reintră în bezna desăvârșită. Ba dimpotrivă: opresc această imagine, al cărei absurd îmi străpunge în suflet cu țâșnituri de lumină. Cum ar putea să renunțe, după o primă și stupidă neizbutire, un suflet de cazacă? Valia, unde ar putea să te ducă pașii tăi maiestuoși, cu comoara ta din ochi și cu comoara ta din mână, când Nistrul e înghețat nu numai în dreptul sectorului celei dintâi încercări...

Și Pafnute, scos din fire, mă duce ca o nălucă în noapte.

Sosim spumă la post și, cum îi potolesc mersul, ca și când aș fi ghicit că m-așteaptă o mare surpriză, ciulesc urechea. Într-adevăr,

un zumzet de vioară. O arie repezită, cu lovituri de arcuș și pizzicato. Dumnezeule mare! Și gândul meu, dezlănțuit tot drumul în aceeași goană animalică în care ajunsesem, fu înstrunit deodată de grelele odgoane ale neîncrederii. Ar fi cu putință oare?

M-am repezit cu Pafnute de dârlogi spre magazia plutonului lui Gârneață, unde mă chema zumzetul agitat, care începuse să poticnească. Deși acum, stăpân bine pe gând, știam că nu poate fi decât țiganul Gherăscu, totuși înaintam zorit, agitând cravașa și întrebând în închipuirea-mi indignată: „Cum v-ați permis să aduceți aci o prizonieră?"

Și cu toate că am crezut totdeauna în minuni, acolo, vai! nu era decât tot Gherăscu. Stătea chircit lângă vatra rudimentară și încerca strunele cu degetul ori repezea alene arcușul pe ele, privind în miezul cărbunilor, care-i luminau, ca o mască sinistră, figura lui de gâde artist.

Dar înaintea bordeiului meu m-a întâmpinat Gârneață, cu un aer de nu mai știe unde i-e capul, și el a dat impuls, parcă încă pentru o viață, inimii mele.

– Domnule locotenent, ce s-a strâns astă-seară!... și e abia ceasul zece... Până mâine s-adună toată *Ucraina*... aci în bătătură...

– Unde sunt?... Să mi-i scoți pe toți, imediat, aici...

Tocmai acum și-au găsit și bolșevicii ăștia să îndesească patrulele pe malul celălalt. Nu știu, poate eu nu i-am văzut, hm, se poate, dar de trei săptămâni nu-mi aduc aminte ochii-mi să fi întâlnit vreo șapcă, o căciulă or vreun capel cu corn în creștet. Azi-dimineață patru patrule de-ale lor mi-au trecut pe dinainte; și-am observat bine, după numărul oamenilor, erau patru patrule deosebite. Una chiar a făcut și drumul înapoi până în prânz.

Sunt nevoit după-amiază să alerg la Iliad. Nu-l găsesc la post: e pe sector. Dar n-am răbdare să-l aștept și mă întorc, de astă dată în trap domol, spre raportul pe care azi trebuie să mi-l dea Cebuc. Uneori domolesc la pas pe Pafnute și-l abat până-n marginea apei. Cercetez zăvoaiele dimpotrivă și lanurile de trestie cu mare luare-aminte. Tresar la fiecare părere de mișcare și fiecare pată mai sură decât albul priveliștii generale mi se parc că înaintează. Ajung din urmă trei zdrahoni cu mâinile legate la spate și încadrați bine de patrulă. Un fruntaș îmi dă raportul. Sunt trei

mutre mânjite și crunte: nu știu moldovenește. La post, Cebuc mă întâmpină: recolta iarăși e bogată...

– Dar e curios, astăzi malul celălalt a fost înțesat de patrulele lor! îmi ascund satisfacția sub un aer de nedumerire.

Cebuc dă din umeri și-și desface brațele în semn că nici el nu mai înțelege nimic. Iar indiferența de pe figura lui îmi probează că nici nu l-ar prea sinchisi astfel de nedumeriri.

– Să-i scoți imediat... Ce fel de indivizi?

– Dracu să-i ia... Astăzi niciunul nu știe moldovenește...

– Nici *femeile*?...

– Femei nu-s. Nu-i niciuna...

– Aha... Lasă-i, nu-i mai scoate... Dacă... dacă... nu știe niciunul moldovenește... ce-o să-i mai întreb?

Și trântesc după mine ușa bordeiului, destul de plictisit.

A doua zi, după-amiază, îl găsesc pe Iliad. Mă aștepta: bănuia că am să mai viu...

– Vasăzică bănuiai...

– Ești un adevărat prieten... și de-aceea...

Pe figura lui trasă ca de boală se joacă acum o rază primăvăratică.

– Știi, îmi spune, apucându-mi mâna, știi, prietene drag, la ce m-am gândit? Ea ar putea să se întoarcă... Am luat măsurile cuvenite... soldații țin la mine...

– La asta puteai să te gândești chiar atunci, îi răspund morocănos.

– Cum atunci! răsare el speriat... Doar ce vreai să fac? Nu cumva crezi că aș fi fost în stare s-o urmez...

– Evident, nu... Ai fi rămas un biet caraghios... și un nenorocit singur printre ruși. Pentru că ea tot ar fi trecut... doar aceasta era marea ei nădejde... dar tu n-ai mai fi putut trece...

– Așa e? întrebă el și mai luminat, dovedind că nici măcar nu-i trecuse prin cap așa ceva.

– Însă, găsii locul să lovesc cu cruzime , atunci, la despărțire, în loc de lacrămi și jurăminte ori alte tragice prostii, mai bine-i spuneai atâta: „Așteaptă în tufișul ăsta, peste două ceasuri viu să te iau".

Cu barda dacă i-aș fi despicat capul și sângele, puținul sânge care-i revenise astăzi, nu ar fi dispărut așa de repede din obraji, culoarea mortăciunilor nu l-ar fi acoperit atât de prompt. Mâinile i s-au desfăcut spre spate, au bâjbâit, au apucat dunga patului ca pe-un razem, târându-și trupul *într-acolo*, de-a-ndăratelea, ca un paralitic.

Pe urmă, după ce m-a privit multă vreme năuc, s-a izbit cu palma peste ochi. Eu fluieram ușor o frântură de cântec popular, cu capul proptit în braț, lovindu-mi piciorul zgomotos pe sub masă. El tremură, dă să se scoale și nu izbutește... Dar repetă sforțarea. Reușește să se ridice și reușește să articuleze:

– Dar tu spui singur că toată nădejdea ei e să se întoarcă...

– Nistrul e mare...

A doua măciucă e și mai puternică. Dar efectele ei se văd mai târziu...

– Vrei să zici c-ar putea să nimerească la tine?... Ochii-i mă țintesc scânteietor.

Fluier și bâțâi din picior, ca lovit de sminteală.

– Sectorul meu n-are șase kilometri, și Nistrul are peste o mie...

L-am lăsat cu capul în perină, șuierându-și furia și obida într-o cumplită respirare. Și-am dat frâu lui Pafnute, grăbit să ascult astăzi raportul lui Gârneață. Pentru care simt cum mă învăluiește, ca pâcla grea, care începe să se lase în pale dure și compacte, o subită simpatie. E un făcut doară... când e el de serviciu, totdeauna îmi numără și câteva femei. Am să-i fac un raport...

Doar după puțin drum și abia dacă se mai vedea la trei lungimi de cal! Asta parcă ar fi noaptea marii speranțe... da, da, în noaptea asta numărul patrulelor trebuie neapărat îndoit.

Nopțile – de când știu de existența Valiei, nu mai m-am dus la Niculina – mă zbucium cumplit sub arșița viziunilor în somn și aievea. Valia e pentru mine încă în stare de nebuloasă. Îi pot înfiripa un șold, un braț, mâna ei lunguiață, pentru înfăptuirea căreia e de ajuns să mă uit la mâna mea. Picioarele lungi, de asemenea nu-s greu de reconstituit și nici sânii, ca două mingi de tenis, în săculețul strâns de rețea. Gesturile de asemenea: zvâcnelile arcușului, culesul păduchilor, care a rămas în ordinea

intimelor ceremonii. Fluturarea părului și culoarea lui o văd; încâlceala lui și plimbările mătăsoase pe care le face pe gâtul gol. Ochii îi văd de minune; îi surprind fixându-mă nu numai cu o privire de plăcere, de satisfacție, ca pe Iliad, dar plini până-n fund de mirare, largi la exces, ca într-o mărturisire de surprindere, de adorație. Am certitudinea că aceasta ar fi fost privirea ei pentru mine.

Dar fața îmi scapă. Pot s-o compun din bucăți: buzele i le știu, fruntea, sprâncenele, obrajii, surâsul, bărbia, alunița, năsucul, Doamne! sunt atât de multe că până la urmă nu izbutesc să le așez una lângă alta. Când am desăvârșit fragmentul unei tâmple, îmbinarea sprâncenelor sau vreo bucată de profil, alcătuirea se năruie în partea cealaltă. În totalitate, figura ei e veșnic estompată pentru mine; un văl înșelător o acoperă. Izbutesc să-l dau la o parte pe-alocuri, dar niciodată de tot. Fața Valiei e o închegare sacră. Cel care ar descoperi-o, dintr-odată ar cădea fulgerat: Iliad a și fost redus la starea de cadavru.

Eu totuși am credința că n-aș fi avut aceeași soartă. Chiar dacă din cunoscute scrupule n-aș fi sfătuit-o să aștepte prin tufișurile malului dimpotrivă, ea tot ar fi revenit. Chiar așa, și ar fi fost o altfel de despărțire. Ea singură ar fi lăsat semn să se întoarcă la punctul de unde a fost izgonită. M-ar fi deșteptat în toiul nopței cu lovituri în geam și ar fi intrat, în uimirea sentinelelor, râzătoare și încăpățânată: „Sunt eu, nu mai încerca să mă alungi, cel mult poți să alungi sufletul din mine cu armele soldaților tăi, dar pe mine nu încerca".

Dar lui Iliad n-ar putea să i se întâmple niciodată această fericire, cum nu i s-a întâmplat. Ha, ha, ha, aici doar nu e la mijloc jocul norocului, care-și alege, atât de stupid, favoriții!...

Înșiruiri de imagini, în toate chipurile, se încrucișează prin capul meu, ca vânturile la răspântii. În toate domnește ea, peste toate stăpânește ea. O simt alături de mine dimineața când mă scol și când mâinile mele, singura realitate din ea, pipăie în gol aeriene forme. O văd pe-un scaun, la lumina lămpii, ca o mare pată bronzată cârpind atentă un ciorap, căci păduchii s-au sfârșit. Mănânc cu forma ei la masă și, când ordonanța iese, îndrăznesc

chiar să rostesc pentru ea câte un cuvânt tare. În gând i-am scornit toate numele de dezmierdare care se pot trage și se pot combina cu cuvântul Valia. Cu năluca ei alături, construiesc milioane de ipostaze: gesturi neașteptate și blânde la oricare din mișcările mele, chiar lipsite de eleganță, răspunsuri cu totul neprevăzute la ritualul banal al galanteriilor, ingenuitate virgină de orice intenție în expresia cotidiană a noutății lăuntrice. Încheg astfel, în necurmată elaborare, sute de situații idilice ori dramatice, pe care se proiectează umbre sinistre din afară, figura de buldog pietrificat a domnului colonel, ochii jucăuși ai lui Gârneață și ai celorlalți subalterni urmărindu-mi cu prefăcut dezinteres mișcările de disimulare, chipul tragic și sumbru al Niculinei, dinaintea înfățișării de candoare și mândrie senină, care caută azil. Seara, imaginile sunt extrem de lascive; scoaterea treptată și divină a piciorului din teaca lungă a ciorapului, băile părului, încălzitul la gura sobei, oboselile dulci ale iubirilor momentan săturate, o grămadă de familiarități care mă tulbură și mă torturează până la neurastenie. Nopți întregi de insomnie mă lasă în urmă, stăruind îndărătnic la compunerea unei singure imagini, la alegerea amănuntului celui mai just, celui mai firesc, al închipuitei noastre vieți intime. Totul e cercetat îndelung, judecat bine, ales după o profundă chibzuire, de parcă-aș fi un pictor meticulos care vrea să țină cont de efectele cele mai subtile, până la limita vederii; mai des mă văd în genunchi, cu ochii pierduți în amurgul care se lasă pe clinul lent și înnegurat de sub pântec, în vreme ce bustu-i se frământă de spasmele râsului. Pozițiile bustului, cu toate frângerile lui, le posed bine în ochi; stau mult să reflectez situația aceasta. Un picior trebuie să stea în urmă, în vreme ce celălalt e fandat cu bărbăție. Partea de sus a corpului e aplecată pe spate, vârful sânilor cată spre tavan, mâinile i se întâlnesc în dosul capului, figura astfel rămâne în umbra în care, firesc, n-o mai pot descifra. Felul acesta e cel mai potrivit cu ceea ce pot să știu despre dânsa; e cel mai odihnitor, căci nu mă chinuie atât de cumplit cu ideea groaznică de a nu o putea cunoaște atât cât trebuie, atât cât e... și cum – mă cutremur – eu nu voi ști, Dumnezeule, niciodată, poate...

De teama asta sfredelitoare vreau să scap întotdeauna, ea-mi găurește nopțile ca un burghiu mecanic, ea înfige în adâncul lor negru filtre de dinamită, le aprinde cu o apăsare de buton și năruie asupră-mi, într-o zguduire formidabilă, fulminantă de lungi și subțiri dâre de sânge, greutăți de cataclism, mase enorme și întunecate, fierbinte de lavă și rece acru și puturos de smârcuri subterane. Frica imensă că n-o voi vedea-o poate niciodată...

Dar trebuie să mă scol, să mă trag de sub această formidabilă dărâmătură, și mijlocul e raționamentul limpede și sănătos, ca un fir subțire de izvor, care pică și se prelinge, real și răcoritor, mai dispare poate după o piatră sau printre mărunte ierburi înșelătoare, dar îi găsești îndată urma și mergi cu el fericit spre pârâul mântuirii: ea trebuie să dibuie acum un nou loc de trecere. Nu l-a găsit încă, dar îl va afla. Cu vioara ei, își va fi găsit un adăpost prin satele din apropiere; tot acolo va găsi și contrabandistul care o va trece, acum fără bagaje, deci sigur... Și pe unde va putea să treacă? Prea departe nu va căuta să se ducă: va încerca un vad ceva mai jos de întinderea pe care o atribuie aproximativ plutonului lui Iliad. Sau ceva mai sus... Ah, acest „sus" nu-mi convine deloc, dar eu găsesc îndată zeci de explicații, care să-mi dea întărire de a crede că va prefera tot pe „mai jos"; mai jos e latitudinea Chișinăului, mai jos se apropie de Tiraspol, unde ar putea să-și reîmprospăteze cu minunea de sub braț vestimentele și posibilitățile, pentru noua încercare... mai jos e și Odesa... mai jos e mai la sud și omul înfrigurat căută tot mai spre...

Dar subțirele izvor cu apă de cleștar crește deodată și se ramifică surprinzător... Mai jos... poate fi și mai jos de sectorul meu, iar mai sus Nistrul e mai subțire, dincolo de el vine Polonia, pe unde poate că ea speră să nu întâlnească aceeași strictețe... Nu, trebuie să-mi dovedesc că ea nu poate alege mai sus sau mai jos de sectorul meu; dar pentru asta trebuie să pătrund printr-un mărăciniș de argumente, care mă sfâșie, mă sângerează până la os, mă chinuie mai rău ca năruirea enormă a visurilor lascive și seci de care credeam că, în sfârșit, scăpasem.

Mi-e sete de mântuire; vreau să știu cum poate fi pe-acolo, vreau să am oglinda tuturor cărăruilor pe care le poate străbate

pasul ei maiestuos, pe care le va bate piciorul ei lung, divinul ei picior. O, dacă ar fi aci Serghie Bălan, el mi-ar fi dat cu adevărat oglinda, el însuși ar fi fost oglinda malului rusesc... dar Serghie e dus de mine la închisoare... ha, ha... ha, ha... groaznică ironie... Dar Niculina, rămâne Niculina, șarpele ăsta ale cărui mlădieri mi-ar mai potoli arșița atâtor imagini tăioase ca razele din nămiezile aprigi de vară. Ea trebuie să cunoască ținuturile de dincolo... și ea trebuie să știe pe omul care-mi trebuie... nu se poate ca Serghie să nu mai fi avut tovarăși...

Doamne, ce lumină; mă voi uita bine, nu voi vedea prin odăile acelea – în încăperea cu ferestruică albicioasă și suspectă – oarecare bagaje... un geamantan, o pătură, o valiză ușoară?... oarecare... O, gând năvalnic, ca Volburul căpitanului Bădescu, nu te mai mănâncă odată lupii?...

Slăbește-mă cu prostiile astea... de când e arestat doară Serghie...

În noaptea care urmă mă abătui la Niculina. O găsii într-o stare de slăbiciune extremă. Abia se mai mișca în pat, gemea ritmic și respira adânc și șuierător. Îi cercetai fruntea, dar n-avea nicio temperatură, iar ochii priveau limpezi și drept. O dulceață nesfârșită, o mulțumire adâncă se citeau în luminile lor. Mâinile ei se întinseră cu greu, zdrobite, spre mâna mea, pe care mi-o ținură strâns, trăgând-o spre pieptu-i, cu mișcări încete, producătoare de noi gemete, de nereținute suspine.

La întrebările mele, Niculina îmi arăta invariabil deșertul. Înțelesei c-ar fi vorba de-o durere subită la stomac, vreo criză internă sau vreo intoxicare strașnică, pe care însă a biruit-o de vreme ce temperatura nu mai subzista. Ba încă fruntea și tâmplele-i erau complet reci. Nu mă pricepeam ce să-i recomand și mă învârteam prin odaie nemulțimit că nu-i pot fi de niciun ajutor. Ea-mi vorbea stins și-mi făcea semne că trebuie să mă liniștesc. Înțelegeam din tot ce vrea să-mi spună că aceea ce fusese mai grav se petrecuse; acum totul va fi spre bine, așa că nu mai e nicio nevoie să mă muncesc cu gândurile cum aș putea să-i fiu de ajutor.

Privirea ei însă îmi mulțumea cu atâta elocvență pentru bunăvoința ce-i arătam, că însumi mă felicitai pentru avânturile mele

de samaritean. Dar observând-o mai bine, băgai de seamă că ea înota într-o stare de fericire aproape inconștientă ca un beţiv semiadormit sau un înghiţitor de stupefiante. Atribuiam această dispoziţie organismului oprimat, care-şi relua pe îndelete libertatea şi puterea de muncă, aşa cum se întâmplă convalescenţilor, şi-mi împrospătam o veche constatare, că trebuie să-ţi mai aducă Dumnezeu câte o boală, din când în când, sau o acută neplăcere fizică, pentru a preţui, ca o fericire fără margini, bucuria de a deveni sănătos.

Toată noaptea stătui la căpătâiul Niculinei, căci îmi făcea bine să simt în podul palmei atingerea unui trup adevărat; ea-mi mulţumi de mai multe ori cu vocea ei stinsă şi necontenit cu ochii ei recunoscători. Din când în când pieptul i se umfla peste fire, răsufla adânc şi parcă atunci se pregătea să-mi spună ceva. Mă aplecam asupră-i, strângându-i amândouă mâinile în palma mea, dar ochii ei fugeau deodată de sub ochii mei şi, încremeniţi într-o direcţie ferită, zâmbeau acolo, scăldaţi în fericire, unui gând sau unei amintiri pe care mi-era cu neputinţă s-o sesizez; desigur înfocatei sale năzuinţe, drace, aşa cum eu însumi aveam una la fel.

În noaptea următoare Niculina fu incomparabil mai sănătoasă, întru atât chiar încât să mă accepte alături de dânsa. Nu-mi cam dădu cine ştie ce deslușiri de cum vin drumurile şi potecile pe pământul străin – era limpede că nu le cunoştea nici ea – dar ţinu parcă anume, cu toate gemetele pe care le smulgeau mişcările mai bruşte, să mă împărtăşească până şi cu mângâierile supreme ale corpului ei, şi acestei bunăvoinţe neaşteptate eu răspunsei cu un avânt barbar de chinuitoare, de sadică voluptate. Ochii ei mă învăluiau totuşi, în năvala durerilor, într-o brumă de râs străin de puterea înţelegerii mele, străin parcă de plăcerea noastră, şi – mi se pare? – oarecum sălbatic şi duşman.

În noaptea a treia Niculina era ca şi sănătoasă: unele apăsări pe corpul ei aduceau în măsură redusă ecoul durerilor de ieri; dar dispoziţia ei sufletească era încântătoare şi mă ameţi cu ea, atrăgându-ne ca într-un vârtej dezordonat de patimă înfuriată.

De acum încolo – m-am hotărât – trebuie să viu noapte cu noapte la Niculina. Ascunzişurile atât de calde ale corpului

ei de aspră savoare, pe care, trebuie să mărturisesc acum, după o scurtă absență, nu le mai întâlnisem într-o carieră amoroasă destul de consumată și de variată ca a mea, mă năuceau complet și-mi porunceau de departe, chiar în timpul zilei, când, mai ales, legănat pe oblâncul lui Pafnute, sfărâmam omătul înghețat sub copitele lui feruite – căci continuam să rătăcesc printre trestiile înghețate și aliniate ca niște naiuri enorme, împlântate în zăpadă de faunii dispăruți ai verei –, cu ochii pierduți în fumuriul depărtărilor rusești sau în violaceul misterios de sub pâlcurile de sălcii sau dintre nemișcatele tufișuri.

Cu statura ei de brad, cu figura ei de gazdă hoțească, vestită în frumusețe peste șapte văi, moldoveanca asta, dacă ar fi descins de peste Nistru într-o bună noapte, cu o căciulă brumărie în cap, cu o șubă orășenească, cu botforii de cauciuc, ar fi însemnat pentru mine coborârea arhanghelului mântuitor. Dar am găsit-o aci și e moldoveancă... ea n-are în mână o cutie de vioară și semețul ei piept minunat e însăși cutia extrem de întinselor coarde, care se înfioară sub degetele mele pentru un altul, care se zbat pentru un altul și dau, pentru el numai, nemaiauzitele lor sunete.

Am convins-o deci să mă aștepte măcar în splendidul costum național rusesc pe care i l-am descoperit în dulapul ei cu oglinzi și care o transpune direct în mijlocul unui pitoresc secol trecut. Izbutesc să fac dintr-însa altceva decât mă obișnuisem să găsesc.

Dar mi-e de ajuns să aud primul fluierat al naiurilor de trestii de pe marginea de dincoace a fluviului înghețat și să răspundă cu o nesfârșită durere naiurile de dincolo, ca dorul cel aprig să se întoarcă sfâșietor. Nostalgia necunoscutului, a ceea ce n-a mai fost, a noului... ea se încheagă necontenit, curios, din cântecul de demult, necontenit același, al trestiilor aliniate ca soldații, după înălțime.

Înainte de a mă abate, cu carnea înghimpată până la ultima margine a putințelor de tot veninul visurilor candide și sfâșietor de lubrice, pe care mi-l aduce strânsa și misterioasa perspectivă a țărmului dimpotrivă, alerg în galop la Niculina, refugiindu-mă cu un suspin de ușurare la sânul ei primitor. Dar dimineața, când plec și când ceața nu și-a ridicat pânzele întinse de pe cioturile copacilor morți, Pafnute trebuie să mă conducă iarăși de-a lungul

râului, kilometri încoace, kilometri încolo. Patrulele cu care mă întâlnesc privesc cu respectuoasă admirație acest zel neobișnuit, le ascult la toate rapoartele și le pun atâtea, atâtea întrebări, că oamenii se privesc cu neliniște, ca în ajunul unor evenimente ce se anunță grave. Ce poate să fie!... De ce domnul locotenent ține să asiste la trierea tuturor rândurilor de refugiați și de ce, atât de deseori și singur, cercetează malul dușman, de parcă vrea să-i învețe toate încrețiturile și toate tufișurile pe dinafară?

Într-o dimineață ca aceasta, nechezatului lui Pafnute îi răspunse din ceață un alt nechezat. Două fantome întregi de cai și călăreți se apropie cu sunet natural de copită, dând la o parte draperiile albicioase; am impresia că pătrund în cuprinsul unei oglinzi a cărei înșelătoare suprafață s-a dat în sfârșit în lături, îngăduindu-mi intrarea în misterul închipuitelor și simetricelor ei alcătuiri. Mă trezesc nas în nas cu locotenentul Iliad.

– Ești imprudent, mă mustră el amenințător. Puteam să te iau drept altceva... aici e sectorul meu... .

– Te înșeli amarnic... te sfatuiesc să înveți mai bine cum se citește pe hartă...

La dușmănia privirii lui răspund cu privire de dușmănie. La niciunul cuvântul glumeț, care să întoarcă aceasta scenă penibilă într-o încercare de șagă, nu se ivește pe buze.

Caii de sub noi se alarmează; un fâșâit și o ruptură de creangă uscată aproape: privirile ni se întorc alături. Urechi ascuțite și două puncte fosforice; un lup ogârjit ne primește cu râs alb de nehotărâre. Un picior îi stă ridicat, gata de fugă, dar partea din urmă a trupului subțiratic parcă s-ar lăsa pe șezut, să stea să ne privească.

Întoarcem ochii plictisiți, pentru a ni-i încrucișa de oțel prin spațiul propriei noastre uri.

Când am ocolit spre drumul fiecăruia, vedenia cu râs de foame sălbatică, rătăcită pe linia bătută a patrulelor, dispăruse. Însă până la completa lui anihilare, și unuia și altuia ne-a răzbătut dușmănos în urechi zgomotul de potcoavă al calului advers.

Așadar, aceeași ură, pe care încercam s-o oprim fără folos, evoluase într-însul, din momentul plecării mele pripite, aproape

năvalnice, fără nicio compătimire, fără un cuvânt de bună revedere. Ce spun? o ură mai feroce decât a mea, că nu putuse avea asupră-i nici măcar în primul moment al revederii o putere de stăpânire! Acum mă simțeam ușor și vesel. Toată meschinăria invidiei retrospective, a geloziei fără corp precis care s-o motiveze, îmi apăru acum limpede și legitimă. Tot avântul interesat și exclusiv pe care încercam să-l depun, și încă nu știam cum, pentru aflarea aceleia pe care sorocul vrusese s-o ducă bunului meu prieten, mi se păru acum cu rost și cu sorți de izbutire. Aveam în sfârșit dezlegarea urii și a acțiunilor pe față.

Patrulele alergau acum ca smintite pe întinderea sectorului și năvoadele lor mi-aduceau aproape ceas de ceas recoltă bogată. Alteori aș fi ridicat mâinile în sus cu disperare: unde-și închipuie rătăcitii ăștia că e loc aci pentru atâta lume! Și i-aș fi expediat chiar la moment, fără a mai sta nici de percheziție, care nu ajungea la niciun rezultat, nici de interogările prin tălmaci, care nu erau decât o pierdere de vreme. Percheziții numai pentru cei care știau cu adevărat moldovenește ori care dovedeau temeinic că aveau rude în țară, trecerea fiindu-le prin urmare liberă. Ceilalți toți – și aceștia împlineau numărul cel mare – înapoi, nazad! Înapoi la raiul roșu. Noi vrem să rămânem cu iadul nostru și n-avem nevoie de nicio rază din cerul lor.

Cam așa făceam întotdeauna când era îmbulzeală mare de mușterii de aceștia dubioși; gheața lui Dumnezeu mă ajuta să îndeplinesc manevra cât ai bate din palme, după ce – pentru a evita vreo încercare de recidivă, lucru care se petrecuse adesea – tălmaciul ținea o scurtă cuvântare, compusă mai demult de mine în românește, în care, pe lângă o mare pedeapsă nemaipomenită cu care-i amenințam, le mai dam dintr-un rest de umanitate piezișă speranța înviorătoare că la polonezi și la popoarele nordice, după ultimele noastre cunoștințe, condițiile de trecere erau incomparabil mai ușoare decât cele care nouă ni se impusese să le pretindem.

Acum această mângâiere, dublată de-un fel de stratagemă, mi se păru puerilă, barbară și lipsită de orice eficacitate; oamenii aceștia se aruncau în cumpăna norocului cu ultima lor putere de nădejde. Era tot atât de firească din partea lor această încercare

a necunoscutului, după cum era natural din partea noastră să le ținem calea și să-i respingem; era o întrecere, nimic decât o simplă întrecere, un joc de copii ca oricare altul... mulți din ei puteau să izbutească, după cum multora, oamenii mei izbuteau să le bareze drumul. Atât, și nimic mai mult, un simplu joc. Cine nu nimerea pe aici, putea să încerce mai sus ori mai jos. Dar a le lua nădejdea acestei izbutiri, deschizându-le perspective atât de îndepărtate, că echivalau cu prăbușirea totală a celor din urmă mijiri de noroc, era o cruzime gratuită și inutilă; a traversa un râu înghețat și-un front de câteva sute de metri în adâncime, cutreierat doar la răstimpuri de patrule, nu era totuna cu a lua în piept hotarul tot de-a lungul, mii de verste spre miazănoapte, bătute și paralel și transversal de propriile lor patrule, mai rare, dar mai periculoase ca ale noastre, pentru cei ce vreau să fugă.

Fără să-mi dau seama, oprii pe tălmaci să mai dezvolte scurta cuvântare; basarabeanul înalt, cu barba revărsată pe piept ca a sfinților din icoane, dădu din umeri indiferent. Dar mi se păru, cu tot întunericul, sau poate tocmai din cauza lui, că pe figura-i de patriarh trece umbra unui zbor de pasăre străină.

– Crezi că ei ne ascultă? căutai să mă explic. Pierdem vremea degeaba...

Și cu toate că nu-mi displăcea să lămuresc oamenilor mei – dar numai după executare – rostul ordinelor ce le dădusem, de astă dată explicația mea mi se păru stângace și poltronă.

Pornii în pas alert să traversez bătătura pichetului de la un colț la altul. Făcusem, așadar, primul pas contra îndatoririlor mele? Hm... Deocamdată, atâta lucru nu putea fi nimic, desigur... Dar ceea ce avea să urmeze, pentru ce avea să urmeze... Sunt cu adevărat un...

Pasul îmi crește nervos... Oricât mă străduiesc, nu pot să-mi apar mai vinovat decât de-o zbughire, noaptea, spre iatacul Niculinei... O femeie frumoasă, o artistă, nu știu dacă mare sau mică, un suflet totuși, un vis... un vis mai vechi și mai scump... o femeie aleasă, făcută scăpată, cum scapă cu sutele și cu miile atâtea mutre de rând, un minut mai târziu după trecerea patrulei prin întunecatul zăvoi... Haida-de! când chiar domnul colonel a spus că nu e o periculoasă. Nimic grav în toată povestea asta,

dar absolut nimic. Cum, pentru atâta străşnicie cu câtă ne-am armat sufletul nostru, nu putem oare să ne îngăduim prilejul de a ne aminti măcar o dată că avem o inimă: al unei singure, al unei inofensive graţii? În vechime sclavii aveau toate libertăţile, într-o singură zi... Ah, pilda rea, minţile firave ale soldaţilor, cât despre asta, nicio grijă! Observarea scrupuloasă a celor mai mărunte legături şi consecinţe.. Atât... Şi nicio complicitate... Nici măcar a lui Gârneaţă?... Nu, nimic... Nici a tălmaciului? El, care poate spune orice în rusească lui, cât de tare, însă neauzit de nimeni în tot detaşamentul... decât de refugiaţi. Agitarea unei năframe de nădejde în sufletul hămesit de nevoia evadării spre viaţă a acestei turme sălbăticite, care bușnește întruna ca dintr-o imensă pădure incendiată?... Nu, nimic... niciun tălmaci... nicio complicitate. Numai cu mine singur...

Şi totuşi, el le-ar putea grăi domol, în graiul lor tihnit, ţărănesc, acestor vagabonzi, ca o poveste de demult, de când lumea, de când bat necontenit acest pământ copitele sotniilor căzăceşti şi de când pârjolul tătăresc alunga, dintr-o parte într-alta a râului, convoaiele mohorâte ale bejaniilor: de-o fată rătăcitoare, ce s-ar putea uşor cunoaşte după o cutie de vioară.

Aduc pe tălmaci în odăiţa mea şi-l cinstesc cu un pahar de vin; dar vorba mântuitoare nu-şi poate găsi drum prin fălcile încleştate. El îşi netezeşte mustăţile şi barba uriaşă, când pune paharul pe masă; şi pare tare mulţumit de această atenţie deosebită. El nu-i oştean; e doar plătit cu o simbrie modestă şi cu drept la cazan şi îmbrăcăminte; el nu-i oştean propriu-zis şi aş putea vorbi cu el în voie, orice mi-ar trăsni prin gând. Îi mai torn un pahar şi încă mai multe, dar nu izbutesc să-l întreb decât de locurile lui şi de familia lui, la care el îmi răspunde ceva foarte trist, nespus de trist; eu nu aud nimic, căci gândul îmi zboară nu tocmai departe, dar oricum nu e cu mine, nu mai e cu mine... Iar povestea lui trebuie să fie grozav de tristă, o văd bine din expresia feţei lui, din clătinările repetate ale capului, o aud din oftările lui şi simt cum mă apasă toată tristeţea omenească.

Îl las să plece şi nu-i spun nimic. Mă minunez eu însumi cât sunt de tare. Sunt nespus de tare şi trist.

Ies după el și tai bătătura în pas gimnastic ca un leu în cușcă... Din când în când, prin fața mea trece câte cineva, Gârneață ori Cebuc, ori vreun gradat. Și eu trec înainte și mă grăbesc vrednic în această învârtire pe loc... Nimic... Niciun ajutor... Atât de singur între atâția oameni...

Mă înalț pe colnicul ușor și-mi las ochii biruiți, umiliți, în bezna cea mare de dincolo... Stau mult așa și abia într-un târziu simt în spatele meu antene străine, prezente, care mă dibuie.

Mă întorc brusc... Gârneață și Cebuc stau la distanță apreciabilă, dar e limpede că ei așteaptă ceva de la mine... Nu aveau de comunicat nimic urgent, desigur, căci ar fi făcut-o până acuma, dar voiau totuși să-mi vorbească. Le fac semn să se apropie.

– Ei, haideți, ce doriți? spuneți...

– ...

– Vreți să mă întrebați ceva?

– Unde vă vedeam... cam... cam... neliniștit... și vă uitați *într-acolo...*

– Ei și dacă mă uit într-acolo... ce vă privește pe voi?

– Se pregătește oare ceva, domnule locotenent? întrebă cu glas de taină Gârneață.

– Ce să se pregătească?...

– Cine știe... poate... cu bolșevicii ăștia... cum și-au pus ei gând să pună jos toată lumea... Poate ca s-a primit ceva, vreun ordin...

– Nu vorbiți prostii.

Și râd tare și voios, ca să le arăt că nici nu poate fi vorba de așa ceva.

– Eu mă gândeam că... unde tot vă vedeam umblând de colo... până colo...

– Ho, ho, ce idee... nu, Gârneață... umblu... umblu pentru că... înțelegi... pentru că... nu-mi ies niște socoteli... din cărțile mele... Am dat de unele grele al dracului...

Și scuip plictisit într-o parte, în privirea de respect a plutonierului, care se minunează tot că, fără a fi silit de nimeni, mai găsesc și timp pentru lucruri care dau atâta bătaie de cap...

– Da... eu știu de ce vă uitați așa câteodată peste râu, domnule locotenent, își pipăi mustața lui neagră, clipind șiret din ochi, Cebuc. Mai ales ziua...

– De ce mă uit?

– He, he... dacă îmi dădeați mai multă luare-aminte...

– Luare-aminte?... Ce luare-aminte?

El nu se grăbi să-mi răspundă. Apoi râse iar tihnit, cu înțeles, spunând doar atât:

– *Spioana*...

– Spioana?...

– I-am spus eu lui Gârneață... se vede c-ați primit vreun ordin... vreo înștiințare...

– Nu înțeleg... de ce spioană vorbești? N-am primit niciun ordin și nicio comunicare, nu înțeleg ce vrei să spui.

– Nu v-amintiți... în seara aia... omul ăla din Ardeal...

– Nu-mi amintesc... omul... a da... acela din Ardeal... Ei, ce e cu el?

-- Care i-ați dat drumu... în seara când v-ați întors de la domnul locotenent Iliad... Când v-ați dus dumneavoastră întâi la dânsu'... Era Gârneață de serviciu... iar eu stam aicea și-i prigoneam pe ruși... Ș-a fost și ardeleanul ăsta...

– Da, mi-aduc aminte... Am și vorbit cu el, mi se pare... Eram și eu nițel dispus atunci...

– Păi da... L-ați bătut pe umăr și ați spus: ... „Ăsta e român din Ardeal". Că începuse el să vă spună de șpioni, c-au împânzit tot malu ălălalt. Da atunci dumneavoastră i-ați spus: „Ia mai taci și tu cu șpionii tăi, mă; sunt plictisit de șpioni și de prostii d-ăștia". Iar el atunci a început să povestească de unde e și cum a rămas la ruși din război, tocmai în Siberia, și cum a scăpat încoace...

Mi-aduc perfect de bine aminte: era un țăran ardelean, prizonier de război, oprit de-un soviet siberian la muncă forțată de mină. Îi dădusem drumul chiar fără escortă.

– Ei da, mi-amintesc... da n-a fost vorba de nicio spioană...

– Păi, ne povestise nouă înainte. Spunea c-a văzut-o chiar în seara aia, când el da târcoale să treacă încoace. A văzut-o de departe și s-a speriat de ea... S-a ascuns în tufiș, că avea căciulă albă și cizme negre – adicătelea se cheamă că ea avea așa – și el a crezut că e soldat. Ea se uita cu băgare de seamă încoa și-ncolo. Dar nu se apropia de gheață ca să treacă, măcar că nu era nici țipenie de om. Da ea pesemne nu vrea să treacă... Pe urmă a luat-o repede

la picior înăuntru, în țara rusească. Dar asta e principalu... că avea ceva în mână... ceva negru... un aparat de fotografiat... adică spioană... că el auzise de-așa ceva, de când era în război. Pe urmă, după ce s-a îndepărtat, s-a mai oprit o dată și s-a uitat îndărăt, da ardeleanul, abia după ce nu s-a mai văzut, s-a strecurat încoace...

– Un aparat fotografic?

– Da... fotografic... d-ale mari... o cutie lungă și neagră...

– O cutie lun... Fotografia cu ea?

– Nu, se vede că isprăvise. Că și eu l-am întrebat, zicea că-l ținea în mână de-o toartă... Al dracului ardelean, toate le-a băgat de seamă...

Tot sângele mi-a năvălit în cap; îl simt cum bușnește din toate părțile și cum se izbește, cu furie de talaz, în tâmplele mele.

– Pe la ce punct a trecut ardeleanul?

– Pe cât spunea el și pe cum îl prinseseră, ca la un kilometru mai jos de aci.

Dar Cebuc nu știe să-mi mai dea și alte deslușiri. Și, contrariat de veștile incomplete, contrariat de tumultuoasa-mi curiozitate nereținută, rău disimulată, pornesc în râs stupid, falș, galben, care pentru ei vrea să însemne nesinchiseală, dar care pentru mine e țipăt de restriște, de durere, de nebunie.

– Mie tot îmi juca pe limbă să vă spun, completă Cebuc agale: „A văzut el o șpioană, dom locotenent, cu aparat de pozat în mână..." Da prea ne-ați tăiat-o dintr-o dată: „Ia mai tăceți cu prostiile astea"... Și am tăcut...

La un kilometru mai jos. Hm, dibuia așadar un sector nou; și ezita, să nu nimerească tot la Iliad!... Hm! Și dacă nimerea? Putea foarte bine să-și închipuie că nu era inspecție tot timpul și că tot Iliad putea să-i fie cel mai de folos. Dar ea îl evita. Despărțirea aceea în noapte, pe țărmul pustiu și înzăpezit, printre fantasmele tufișurilor, răscolise mândria rusoaicei. Se mai gândește cineva la mândrie când luptă să iasă la viață? Sau încrederea în Iliad se risipise? Oare să nu fi văzut cât îl stăpânea? E cu putință, o femeie să nu-și dea seama de acest lucru? Poate îl căuta tot pe el, cerceta unde să-i fie sectorul, de-a lungul râului atât de sucit

de meandre, că, dacă nu-i cunoşti bine cotitură cu cotitură, la cea dintâi abatere ai rătăcit? Nu pot să văd decât astfel lucrurile, pentru că revelaţia lui Cebuc, întârziată din propria mea vină, m-a descurajat cu desăvârşire. Hm, zgârcitul meu noroc nici aici nu vrea să mă ajute!

Ideea asta mă indispune grozav şi, pe deasupra, mai vine şi Iliad să-mi bată la uşă. Cu toată displăcerea vădită, pe care nu ştiu cum s-o ascund, când mi se anunţă această vizită, rece ca şi frigul care-mi intră odată cu ea în odaie, bag de seamă, după o jumătate de ceas, că trebuie sa binecuvântez cerul care mi-a adus-o.

– Ea trebuie să se întoarcă, să încerce să treacă iarăşi; venea din prea mari depărtări, ca să renunţe aşa uşor, strigă el, dezbrăcându-se, fără a fi poftit. Şi dacă n-a revenit încă, e că a avut imprudenţa să se îndepărteze prea mult şi acuma nu-mi mai nimereşte sectorul. Nu înţelegi? E limpede, urlă el scos din fire de sarcasmul care-mi învăluie faţa. Nu înţelegi? Dacă-i era să treacă prin altă parte, ar fi trecut până acum... aşa la întâmplare, unde-o nimeri să iasă... Dar va veni, căci tot de mine e sigură... Se va gândi că n-o să fie inspecţie tot timpul şi că dacă n-am avut prezenţa de spirit să-i spun că-i aştept reîntoarcerea, nu era greu de bănuit din plânsul meu acest lucru. Ea va veni, înţelegi... ea poate a luat ca o tărie a mea, un punct de onoare pentru un ofiţer, ca să n-o sfătuiesc să revină, când superiorul meu o izgonea... Dar amintindu-şi nopţile noastre, zilele noastre, dragostea noastră, avântul cu care am început despăducheatul, înţelegi, când ea se aştepta la dispreţul meu; când îşi va aminti atâtea lucruri pe care tu n-ai de unde să le ştii, va veni, auzi, va veni, auzi, va veni, cu încăpăţânarea aceea rusească despre care mi-ai vorbit, de a înfrânge din nou, acolo unde a fost învinsă, de a se reîntrona acolo unde a fost izgonită... Aşa trebuie să fie precum îmi povesteai de mult... mi-aduc aminte bine unele lucruri şi-mi spun: ea trebuie să vie, Ragaiac avea dreptate... ea trebuie să mă caute...

Îl ascult zdrobit pentru că simt cât de multă dreptate are. Dar mai e ceva care mă ţine solid pe picioarele mele; mai sunt tocmai cuvintele lui Cebuc, care acum sar ca spiriduşii în gândul meu şi-mi aduc un vântişor de încredere. Ha, ha, imaginaţia

mi-e cu mult mai bogată decât a acestui camarad nătărău, pe care tot eu l-am zdruncinat din imbecilitatea vechilor lui rutine și a reduselor lui aspirații. Mi se pare ceva extrem de grandios, de epic, ceea ce am de gând să fac. O mulțime întreagă de exaltați, arși de mirosul scăpării mult visate, vor căuta pe fată, singura care va putea să deschidă poarta celui ce va găsi-o, spre pământul acesta ferecat, pentru ei un ideal atât de considerabil. Și viziunea asta numai se dezvoltă atât de mult în mine, că surâsul meu de îngăduință și de compătimire, cu care consider pe convorbitor, e cu neputință să scape acestuia.

– Dar se poate întâmpla ca ea să fie capturată în limitele sectorului tău...

– Ți-am mai spus și ți-o repet: sectorul meu are doar...

– Sectorul meu are șapte și al tău încă șase kilometri... Treisprezece kilometri în total...

Iliad se întrerupsese ca să scoată harta din patașca ei transparentă. Mi-o întinse pe masă și degetul lui alergă nervos peste kilometrii tescuiți pe hârtie.

– Vezi, îmi spuse el, bătând cu vârful degetului într-un punct însemnat cu roșu... Ăsta e satul unde a poposit ea, găzduită de-un culac bătrân, de unde a adus și păduchii... îi zice Duboșani... îl vezi... Bani avea cu ea, bani ruși, bani românești, bani streini... Numai bagajele i se furase. Banii i-au fost aduși colonelului care-a poruncit să i se restituie... deci gazda la culac era asigurată... Acuma privește aici... în sus și-n jos, în dreptul întregii întinderi a sectoarelor noastre nu mai e alt sat atât de apropiat...

– Dar dacă a nimerit totuși în altă parte...

– A revenit cu siguranță aci... sunt atât de sigur că nu mă înșel de lucrul ăsta, cum sunt sigur că nu mă înșel că te văd... Aici e punctul pe unde a trecut în sectorul meu și unde a surprins-o caporalul Potroc. Am anchetat pas cu pas drumul ei... Mai sus ori mai jos de aceste sectoare, cum vezi, e cu neputință... însă, poftim... e foarte cu putință să nimerească la tine... Înțelegi...

– Sigur că înțeleg... E chiar de mirare că a trecut la tine, când satul pe care mi-l arăți e cu doi kilometri mai jos de limita sudică a sectorului tău... izbucnesc cu dușmănie, ciocnind violent

cu degetul. Și e probabil că fata a trecut pe la mine, dar s-a rătăcit și-a luat-o spre nord, pentru ca s-o nimerească măgarul ăla de Potroc... îl știu, e o mare lichea, l-am avut și eu...

Și-mi ascund capul în mâini, covârșit de această ultimă noutate. Vasăzică ea a găzduit în Duboșani. Ce mai e nevoie de hartă... Acum îmi dau seama de totul, de minune... Știu pe unde a venit...

– Bine, reia după o tăcere Iliad, domol. Poate să fie așa cum spui. Foarte bine. Așa a fost norocul meu. Însă spune-mi, prietene... Dacă va nimeri din nou la tine...

Glasul îi tremură, mâinile îi tremură, în ochi îi tremură boabe de lacrămi.

– Prietene, repetă el apăsând pe cuvânt, cercând să mă fixeze prin roua ochilor.

– Va nimeri, vezi bine că va nimeri... Pentru că la mine, probabil din cauza satului aceluia, trag fugarii într-un număr înzecit cât la tine... Ia uite cât de departe sunt satele rusești din dreptul tău... S-ar putea spune că la tine nu se abat decât cei ce răzbat prin sectorul meu și, din cauza șerpuirii fluviului și a conformației terenului, o iau spre nord, crezând că merg spre apus...

– Exact, exact, ai perfectă dreptate... dar ia spune-mi...

– Am, să știi că am! strig cu o imensă satisfacție. După cum ai și tu că va veni...

Și, fericit peste măsură, îl întreb dacă e dispus să bea ceva vin.

– Vom bea mai târziu, răspunse el cu o infinită tristețe. Acuma însă, spune-mi, prietene, dacă ea va fi prinsă de patrulele tale, oare... oare... – aci înghiți în sec ca să-și recapete vocea pierdută subit – oare după cele ce ți-am povestit... ai fi în stare s-o reții... pentru tine?...

Nu-l priveam în față, dar îl vedeam, îi vedeam tot chipul cu trăsăturile oscilând între milogeală și ură; îl vedeam prin frunte...

– Dacă va nimeri la mine... îmi voi face datoria...

– Vei trece-o înapoi? gemu el stins, împleticindu-și pașii pe care instinctiv îi face îndărăt...

Plec ochii și mai jos și articulez, abia într-un târziu, ridicându-mi privirea pe îndelete:

– Depinde...

Duioșia dispăru ca prin farmec.

Nu cred ca Vlad Țepeș să se fi încruntat mai teribil dinaintea unui semen omenesc, ca Iliad, acuma, dinaintea mea... Și totuși ochii parcă i se lichefiază.

– Vasăzică...

– E simplu. Dacă observ că fata e într-adevăr o mare artistă, aș putea să trec peste consemn. Eah... un caz acolo, să închid ochii... și să-i deschid bariera...

– În schimbul?

– În schimbul... arcușului ei fermecat...

– Vasăzică în niciun caz n-ai reține-o...

– Nu fac astfel de imprudențe... colonelul acum o știe...

Iliad își proptește capul în palme și-și acoperă ochii în mâini. După un răstimp:

– Bine... era de așteptat... un om de onoare n-ar fi putut proceda decât așa...

– Mda...

– Dar dacă eu te-aș ruga anume, în virtutea nu numai a camaraderiei, dar a prieteniei noastre... ca să mă anunți și pe mine... prietene bun.

– Se vede că vrei să mă bagi în bucluc.

– ?...

– Firește... dacă e s-o fac scăpată, trebuie procedat repede... De ce să periclitez viața fetei... și cariera mea... și cariera ta. Trei... trei nenorociri ar urma dintr-o simplă imprudență – râd fericit că pot să previn aceste dezastre...

El s-a ridicat în picioare și mă străpunge de sus până jos nu cu ura și cu disprețul, pe care ține să mi le arate, ci cu mila pe care mi-o inspiră.

– Îți promit un singur lucru, Iliad.

Tresărire vehementă; atenție încordată de luptător în gardă...

– Îți promit, dragul meu, să întreb pe duduie: „Vreți să chem și pe Iliad...“

– Îmi promiți tu asta?...

– Da, însă după ce-i voi da toate asigurările că... în orice caz, oricare i-ar fi răspunsul!... ascultă bine ce spun, oricare i-ar fi răspunsul... că drumul ei e liber... Și dacă ea va consimți, te voi chema.

– Îmi dai cuvântul tău?

– Îl ai...

Nenorocitul se repede la mine, mă ridică în brațe, mă strânge la piept. Ceasuri întregi se întinde acum masa noastră.

– Și spui că avea șoldul sus?...

– Ha, ha, pe onoarea mea îți spun... dar fără să-i comprime bustul, *ma parole d'honneur*. Șalele se strângeau spre mijloc într-o linie atât de lină... aidoma cum o descriai tu, în bordeiul ăsta, ți-aduci aminte? Parcă ai fi fost profet, așa mă minunam când le vedeam cum se potrivesc toate cu ce-mi povesteai tu. Dar ce să-i faci? A nimerit la mine. Așa e, dragă... valsul vieții...

Numai fața Valiei mi-era cu neputință, cu neputință s-o văd în întregime, deși știam acuma mărimea ochilor, clinul nasului, linia bărbiei, obrajii, fruntea, sprâncenele, genele, alunița din colțul buzei... deși-i știam tot ce se putea ști despre ea...

– Dar în afară de muzică și-n afară de trecutul ei, nu-ți spunea ea altceva, Iliad, ceva despre gândurile ei, despre modul cum vede lucrurile dimprejur... cum înțelege bunăoară împrejurările astea...

– Filosofie, vrei să zici?... întrebă Iliad după ce înghiți ultima dușcă. He, he, cam avea ea chef... dar cum începea, îi astupam gura cu un sărut mai tare decât Dostoievski. Nu mai avea ce să zică. Ce vrei, *mon cher*, asta era arma mea! Se cam mira ea că eu nu citisem nimic de Dostoievski. Ha, ha, ha, da' o răzbăteam cu ale mele. Parcă la dragoste aștepți pe Dostoievski? La drept vorbind, citisem eu ceva: o poveste cu un pom de Crăciun, care-mi inspirase și-o poezie; i-am spus eu...

– Și nu-i spuneai că aici, aproape, foarte aproape, ai un prieten care a citit pe Dostoievski tot, tot, poate mai mult decât a citit ea... care așteaptă norocul să-i desprindă chiar din paginile lui Dostoievski sau ale lui Tolstoi și să-i aducă o Avdotia Alexandrovna, o... Anna Ka...

– Păi ce, eram idiot?... Mă, mare prost trebuie să mă crezi tu pe mine...

Iliad redevenea pe nesimțite cel vechi, cel știut...

Iar între timp, cu grijă de ale mele, eu ieșeam din când în când în bătătură, alunecam pe zăpadă, zglobiu ca un copil, și râdeam cu poftă. Convocasem statul meu major: plutonieri, sergenți, tălmaci, dintre caporali doar pe Marinescu, în odaia lui Gârneață.

– Îmi pare grozav de rău, Cebuc, că am lăsat să ne scape, de-o săptămână și mai bine, chestia de care mi-ai spus, cuvântez cu înfocare. Zici că avea o cutie neagră în mână? Așa trebuie să fie precum ai zis, precum a bănuit ardeleanul: spioana! Asta nu e un lucru, așa, fără însemnătate. Trebuie să fim cu ochii în patru, înțelegi... Zilnic primesc ordine și comunicări de-a dreptul de la domnul colonel: fiți cu atenție la spioni și mai cu seamă la femei, la spioane! Cum le prindeți, la comandament!

Ei bine, băieți, femeia asta trebuie să ne pice în mână, cu aparatul ei cu tot... Trebuie s-o supunem la o strașnică percheziție, trebuie să punem mâna pe toate documentele și fotografiile ce le-ar purta asupra ei. Însă cum am putea s-o prindem, când noi nu putem să trecem dincolo?... Și uite, de-aia v-am chemat la sfat, pentru că trebuie să fim toți înțeleși... Acuma, vă las iarăși nițel singuri, că am musafir pe Iliad. Dar până mă întorc, voi să vă orânduiți în gând planurile voastre. Să vedem ce ziceți fiecare și pe urmă vom alege pe cel mai bun...

– Domnul locotenent Iliad are cunoștință despre spioana asta, domnule locotenent? întrebă Gârneață.

– Nu, Gârneață... și nici nu-i spun. Când pot să fac ceva și singur, de ce să mai încurc și pe alții în țele mele, ca să se laude pe urmă că ei au descoperit totul. *Merci!*...

Un murmur de aprobări îmi întâmpină aceste vorbe. Îi lăsai deci să cugete și să se sfătuiască, iar eu alergai la locotenentul Iliad, care se pregătea să plece. Când revenii, oamenii mei nu ajunseseră încă la un liman mai consistent. Să trimitem un soldat deghizat și șmecher? – o astfel de propunere trebuia de la început aruncată deoparte: chiar dacă întreprinderea izbutea, colonelul s-ar fi supărat grozav. Iar dacă nu izbutea sau lua cine știe ce întorsătură,

răspunderea noastră ar fi fost periculos de gravă. Să tocmim vreun basarabean, căruia să-i înlesnim trecerea și să-i ajutăm revenirea – ideea asta a lui Gârneață era cea mai bună, dar de unde găsești basarabean în pustietatea asta și încă dispus la astfel de aventuri? În cătunul fără nume nu văzusem nici urmă de bărbat tânăr, iar Tohatinul era departe. Ne gândirăm la cei doi flăcăiași pe care-i întrebuințam la vâslit, vara, când transportam refugiați cu luntrea, dar ei plecaseră din cauza înghețului și aveau să revină la primăvară. Am fi putut totuși să le dăm de veste; unul locuia în Tohatin și altul ceva mai departe.

– N-aș dori să punem români de-ai noștri pe drumuri, de pe care nu știu dacă se mai întorc! luai în cele din urmă cuvântul. Pentru că o spioană de astea e de obicei o femeie grozav de crudă și de periculoasă, afirmai cu convingere. Ar fi în stare să-l dea pe omulețul nostru pe mâna bolșevicilor, ca să-l frigă de viu. Însă eu m-am gândit la asta: ascultați și voi să vedeți și dacă n-o fi bună, om găsi alta. Tot ne trec nouă prin mână atâția refugiați, ce ne costă să făgăduim azil și trecere liberă fără nicio formalitate și supărare, aceluia care o va aduce-o...

Aprobările tuturor porniră din toate părțile.

– ...de ce tălmaciul să nu le spună la toți că-l va bate fericirea pe-ăl care-o izbuti s-o hotărască să treacă prin sectorul nostru...

Tălmaciul încuviință mișcând în sus și-n jos barba lui de patriarh.

– Dar nu trebuie să ne scape cumva că noi știm că e spioană... șuierai, coborând vocea și privind cu înțeles pe fiecare din convorbitori... Nu, nu... pentru că în grămada zdrențăroșilor ăstora nu știi totdeauna cu cine ai de-a face, oricât am scotoci noi trențele lor cu păduchi. Dar eu m-am gândit așa: pentru că de obicei spioanele astea sunt alese anume pe sprânceană – făcui cu ochiul strengărește și toate mutrele îmi răspunseră cu rânjete jignitoare – să spunem că mulți fugari ne-au povestit de-o fată frumoasă; s-o nimeri, nu s-o nimeri, dar voi știți, toate femeile cred când le spui că sunt frumoase.

– De-asta așa e, râse unul, și toți râseră la fel, iar tălmaciul încuviință înțelepțește din barbă...

– ... că toți fugarii, nu numai unul, înțelegeți, ne-au povestit de-o fată tânără, care dă târcoale să treacă încoace și n-are curajul – ce zici Cebuc? – mă adresai îndată acestuia, căci zâmbetul și privirea lui stăruitoare nu-mi plăceau deloc.

– Bun, bun, domnule locotenent, răspunse el admirativ, e strașnic adusă... că doar atâtea cărți câte aveți în bordeiul dumneavoastră au știut ele cum să vă lumineze...

– Mă, păi dacă e așa cum a spus ardeleanul, ea trebuie să aibă gazdă pe-aci prin apropiere, prin Duboșani ori prin alt sat din împrejurimi... și mulți din mușteriii noștri poate or fi și văzut-o... Eu așa cred că e bine să-i spună ca s-o poată ademeni... că într-atâta am auzit de ea că m-am îndrăgostit de dânsa... Ei, ce ziceți... băieți... înțelegeți cam cum vine șurubul?...

– Înțelegem... să trăiți, se amestecară îndată glasurile tuturor și cu toții schimbară între dânșii priviri luminoase de aprobare...

Dar pentru a accentua și mai sigur caracterul ostășesc al intențiilor mele, găsii că e cu totul nimerit să interviu brusc cu o autorectificare:

– Nu... nu, băieți... îndrăgostit nu merge... he, he, nu sunt așa de gâsculițe, femei d-astea, pe care le recrutează birourile de spionaj... sunt date dracului de deștepte... îndrăgostit nu merge... trebuie găsit altceva...

Am făcut o pauză mai mare, în care timp am tot privit prin colțuri, muncindu-mi figura în semn de meditație adâncă...

– A, iacă, găsesc după o vreme. Să zicem, bunăoară, așa, că domnul locotenent s-a înduioșat mult că o biată fată ca ea s-a sfiit să treacă încoace, când trec atâtea haimanale. C-am auzit că după înfățișare ar fi de neam bun și că sunt mare dușman al bolșevicilor, că sunt și basarabean și după mamă rus; și am și eu rude rămase în Rusia, pe care le aștept. Că am auzit de urgia celor de acum față de nobilii ruși și mai cu seamă față de femeile nobile – și cu toate că e poruncă hotărâtă și grea să nu scape nimeni încoace, totuși eu închid ochii și pe toți îi las să treacă, doar-doar s-or nimeri și rudele mele...

Nu știu dacă o spioană adevărată ar fi putut primi cu atâta ușurință astfel de discursuri, însă statul meu major, spre deosebita-mi

satisfacție, se arăta nespus de încredințat că șiretlicul va ieși de minune.

– Tot domnul locotenent, sireacul... mă linguși admirativ, după obiceiul lui, Gârneață.

Iar Marinescu, întru onoarea mea, își dispuse, în chip de veselie, albușurile vinețiie ale ochilor șterși.

Bătui pe umăr pe tălmaci:

– Nu, lasă, am să-ți scriu eu pe-o hârtie ce trebuie să le spui, pe scurt, știi... poți să le mai adaogi pe deasupra, ca să-i lămurești și dumneata... însă ceea ce-ți voi scrie eu, aia trebuie să le-o spui pe dinafară, cuvânt cu cuvânt... pentru că avem de-a face cu o femeie strașnică și nu trebuie să greșim cu o iotă... Ba încă poți să le adaogi că despre propunerea asta niciunul din moscalii și vagmiștrii mei nu știe nimic... că doar eu și cu dumneata știm aci rușește, dar eu nu pot să mă adresez lor pe rușește, ca să nu dau de bănuit la soldați... Înțelegi, domnule...

– Înțeleees... înțelees, asigură basarabeanul, cu vocea lui domoală și cântătoare. Iar gradații se minunară din nou zgomotos și lingușelnic de dibăcia mea.

Prima încercare a hotărârii noastre fu pusă în aplicare chiar în seara care urmă.

Tălmaciul explică străinilor de ce nu putem să-i primim. Oamenii ascultară lămuririle cu indiferență; odată ce erau respinși, ce-i mai priveau pe ei motivele și oarecum scuzele noastre pentru această lipsă de ospitalitate? Dar când barba lungă a tălmaciului începu să se miște pentru a pomeni de fata cu „o cutie neagră în mână", ochii pleoștiți de îndobitocire se aprinseră; felinarul meu se plimbă victorios pe colecția aceasta de mutre sinistre, adumbrite de cele mai bizare forme de cușme și șepci. Însă, când povestea se termină, ochii se ascunseră repede în umbra cozoroacelor și în potloagele care curgeau din căciuli.

– Ei, primiți, băieți? strigai atunci inimos și pusei pe tălmaci să repete în rușește, cu același ton sprinten, plin de înviorare și trezitor de nădejdi.

Dar nimeni nu răspunse; ba chiar unele capete se dădură plictisite într-o parte. Tălmaciul se porni să facă preciziuni și să

acorde garanții; însă, dacă n-ar fi fost soldații din juru-le, oamenii aceia s-ar fi risipit cu siguranță, fără să asculte. Când tălmaciul repetă întrebarea, nimeni nu răspunse. Ba da, primirăm îndată câteva rânjete de câini rebegiți. Mai mult decât să-i dăm înapoi peste râu, ce le mai puteam face? Și dacă asta era totul, puteau cel puțin să-mi răspundă cu batjocura râsului lor tăcut.

Mă izbeam de aceste mutre negre și zoioase ca de indiferența albă a câmpului rusesc. În cuprinsul imensității ninse, printre aceste arătări zdrențuite, printre acești ochi de fiară, printre aceste danturi de lup, Valia se silea să apuce talazul prielnic, care s-o arunce pe țărmul salvării. Ea avea de parcurs doar cele câteva leghe din urmă ale unui sălbatic și pustiu continent. Și totuși limanul ajungerii era barat de valuri de râu, cu cerc de fier și foc; doar într-un singur loc o luminiță pâlpâia și pentru dânsa, ca acele faruri, abia zărite, pentru rătăcitii mărilor înfuriate. Dar cum va putea să ajungă până la urechiușa ei fină, de muzicantă, șoapta ușoară, ca unda de zefir; că aci aproape, într-un loc anume, o luminiță a scăpării pâlpâie numai și numai pentru dânsa...

O, ho, cu neputință să lăsăm lucrurile aicea... Haide, haide, curaj... încă un pas, încă unul... Și cu ultimele sforțări ale naufragiatului ce vrea să prindă țărmul ascuns de noapte și depărtare, mă reped cu umăr de fier în bancul de indiferență și prostrare. Îmi aud glasul ferm lovind cu sonoritate masivă de ciocan și mă încurajez de el, întărindu-l. Încep un viu și sever interogatoriu. Vocea mea impune și ochii-mi domnează. Îi descos în bloc, apoi pe fiecare în parte: asupra drumului străbătut, asupra situației geografice a malului din contră, asupra ultimelor localități în care poposiseră. Veneam în sfârșit cu vorba la Valia; câte unul începea atunci să se dezmorțească. A, parcă văzuse el ceva... a da, da... o barișnă înaltă... și cu... în mână... o cutie... da, da, da... Ah, iată unul care-mi păruse cel mai recalcitrant dintre toți, îmi înșiră acum o poveste întreagă. E vădit lucru însă că fata rătăcitoare s-a iscat în mintea lor abia în clipa de față. Dar rău cusutele lor minciuni mă înviorează, mă umplu de viață ca repetatele găleți de apă pe cel ce și-a pierdut simțirea; îmi dă prisos larg de energie, ca să le insuflu adânc, pe deasupra bărbiei de profet a tălmaciului, ambiția faptei și dorul aprig al scăparei.

– Ei vedeți, unii ați și văzut-o... prin Duboșani sau prin alt sat prin care ați trecut... cel care mi-o va aduce-o...

Și tălmaciul trebuie să precizeze iarăși, după dictarea mea, că vreau s-o scap pentru că este o dușmană a roșilor, o *albă,* și trebuie să atragă de asemenea atenția asupra poziției pichetului meu, pentru ca trecerea să nu se încerce în vreun loc greșit, unde alți comandanți, poate, nu vor să știe nici de albe, nici de roșii...

Târziu în noapte, îmi dau seama că am greșit cu nefericitul cuvânt: albă. Căci sugestiile mele, prin gura acestor indivizi nesiguri, puteau ajunge la urechile unei adevărate autorități bolșevice... Chiar mâine, discursul ce i-am scris tălmaciului trebuie potrivit din nou, cu multă, cu foarte multă prevedere.

În grupul aliniat pe două rânduri al refugiaților la întrebarea lui Gârneață: „Care din voi e moldovean?" nimeni nu se mișcă. La a doua întrebare: „Care din voi știe moldovenește?" se desprinse unul singur. La întrebarea tălmaciului, pe rusește: „Care are rude în Basarabia?" iarăși nicio mișcare.

Oamenii fuseseră prinși pe înnoptat și urmau să fie trimiși înapoi tot în noaptea asta, în cel dintâi moment prielnic. Cel care păsise înaintea grupului era înalt de statură; la reflexul promoroacei, figura lui împrumuta sensuri imprecise, inconsistente, schimbătoare. Îl cuprinsei în conul de lumină al felinarului meu electric, de buzunar. Un chip tăiat de linii dure și multe, nesimetrice; ochii mici sub smocuri aspre de sprâncene. Sub nasul gros, de formatul și culoarea unei pătlăgele vinete, individul era spân; dar de-o parte și de alta a nărilor, alte două smocuri, țepoase și rare, încălecau colțurile buzelor. Fălcile, de asemenea, i-erau golașe, dar în vârful bărbiei și dedesubtul ei se zburleau, ca niște ace înfipte în perinuță, aceleași țepi aspre și rare. Căciula de oaie, șuba cărămizie și botforii din picioare erau ferfeniță.

– Tu zici că știi moldovenește, dar nu ești moldovean. Ești ovrei?

– H... h?...

– Ești jidan? trebuii să mă corectez, pentru că în Basarabia cuvântul „evreu" pare, dacă nu necunoscut, în orice caz foarte curios fiilor lui Israel, de condiție joasă.

– Niet.

– Știi moldovenește ori nu știi? îmi înăsprii vocea agasat.

– D-apăi că grăiesc.

– Cum te cheamă?

– Ilia.

– Ei, și-atât?

– Atât... Pentru un suflet al lui Dumnezeu un nume e de-ajuns... Că și șei de au mai multe tot un noroc au pe lume; douăzeci de-o avea și tot le-o schimba să se ascundă, foamea și moartea tot îi nimerește...

– Ce spui, mă?... Faci pe cugetătorul, ai? Ești rus atunci?

– Suflet al lui Dumnezeu.

– Lasă pe Dumnezeu, răspunde ce te întreb: ești rus?

– Oi fi și rus...

– Cum oi fi, bă? ești sau nu ești, răspunde repede că n-am timp de ghicitorile tale.

– Eu pân aste locuri m-am născut...

– Aici sau dincolo?

– Pe aici, pe dincolo...

– Zi, te-ai născut pe rând...

– Ăl întunecat o mai știi cum m-am născut, lumina-voastră... da' eu nu-mi mai aduc aminte, că pe vremea aia eram și mai prost ca acum.

– Văd că vorbești limpede, ca moldovenii adevărați, de ce n-ai ieșit din capul locului, când am întrebat cine-i moldovean? Ori nu-ți place să-ți spună că ai cap de bou...

– D-apoi cum nu mi-o place, că și boul e mai frumos la cap ca mine... Nu vă supărați, luminăția-voastră, oi fi și moldovean.

– Cum oi fi, măi? ești sau nu ești? Ce-a fost tată-tău...

– Om o fi fost și el, că văd că n-am ieșit nici mânz... nici viței... și tare rău îmi pare de-asta... Că mai cu bucurie și mai omenește s-ar fi uitat oamenii la mine. Da eu la față nu l-am văzut ca să-i grăiesc și lui așa o bucurie...

– Da maică-ta nu l-a văzut?...

– Dacă s-or fi desfătat noaptea prin iarbă, cum era să-l vadă și ea iracan? Că la drum lung, pe câmpie, omul unde vede om se oprește să nopteze și uneori se nimerește să fie laolaltă și-o fumeie

or două... Iar după hodină, o pornește iar din viul nopții, care încotro îl trage soarta lui.

– Da maică-ta ce era?

– Era și ea bună femeie... că atât cât am fost împreună nu m-a lăsat din sudălmi și bătaie. Da se cheamă că nu m-a aruncat pe drum.

– Bine, bine, dar ea ce era? moldoveancă, rusoaică...

– Poate-o fi fost de amândouă felurile, că dacă era cu rușii, grăia rusește, da cu moldovenii, moldovenește...

– Da cu tine cum grăia?

– Când mai așa, când mai așa... cum nimerea și ea.

– Da voi în ce sat stați, rusesc sau...

– Pe unde ne-apuca iarna, că vara toată nu stam locului... pân-într-o zi... eram flăcăoaș pe-atunci și ne-o prins într-un târg și ne-o închis, da nu laolaltă... D-atunci n-am mai știut unul de șelălalt...

– Și pân-atunci n-ai avut și tu curiozitatea, cum să spun, nu te-o îndemnat și pe tine sufletul s-o întrebi: „Da tu ce ești, mamă, moldovancă, ruscă?"

– Iaca, să mă iertați, înălțimea-voastră, numai aiasta nu mi-a dat în gândul ista prost al meu s-o întreb...

– Auzi, Gârneață, ce glăsuiește ăsta... L-ai căutat bine prin buzunare?

La răspunsul acestuia că i-a dat o atenție specială, mă adresai iarăși individului fără nație:

– Vezi, mă ciolovec, dacă apucai să-ți spună maică-ta că ești moldovean, rămâneai aici. Dar așa, o s-o iei la drum îndărăt ca și ăștia, care ne înțeleg ca pe păsări.

– Să trăiți ani mulți și fericiți, luminăția-voastră. Așa să faceți cum grăiește înțelepciunea măriilor-voastre. Și eu tot mulțumit oi rămâne, că și acolo ca și aicea e tot pe pământul lui Dumnezeu.

– Eu am auzit că pe-acolo nu mai e pământul lui Dumnezeu...

– D-apăi ș-ăi de zic așa, mărite Doamne, tot ai lui Dumnezeu sunt și ei, și tot lui o să-i răspundă la dreapta judecată.

Omul se dădu tihnit îndărăt să-și ocupe locul printre ceilalți. Îl oprii. Rămânea să mai mă gândesc ce e de făcut cu dânsul.

Urmară lămuririle tălmaciului și propunerea salvatoare. Dar aceleași mutre impasibile, aceiași ochi îndobitociți sau împroșcând o clipă mici sticlișuri de ură și dispreț, desigur, pentru barinul puternic și fără griji, care încearcă să le exploateze nenorocul ca să-și înlesnească aventurile și să-și potolească aleanurile. Pe nici unul, de data asta, intervenția mea n-avu darul să-l atâte măcar la minciună; dădeau răspunsuri atât de brutal negative, că mă întristară cu desăvârșire și-mi epuizară repede stocul de ademenitoare întrebări.

Îi părăsii cu limpede conștiință a zădărniciei bietei mele nebunii de a pretinde să scot din imensitatea mării inelul de preț aruncat de-un orb. Aș fi vrut să oftez adânc de obidă și totuși nici măcar atât nu puteam, ținut de rău de atâția ochi prieteni ori dușmani care mă țințeau ca niște guri de arme pe-un condamnat. Reintram în bordei și mă aruncam, cât eram de lung, în pat, strivindu-mi ochii cu apăsarea pumnilor strânși și prefăcându-i în mii de scântei colorate, ca pe niște tăciuni izbiți de clește. Atât mai dăinuia în acele momente în abisul negru din mine: aceste bizare steluțe de caleidoscop, în artistică și neîncetată combinare; și-apoi, din necuprinsele depărtări ale infinitului prins sub pumni, din nou, nepotolita nădejde începea să tresalte.

Mă ridicai cu priviri turburi în amurgul tot mai pronunțat al odăiței; și din umbrele colțurilor răsăriră aceleași cozoroace de sepci soioase și aceiași ochi fosforescenți, fixându-mă din bărbi ori de sub căciuli. Numai că acum mă priveau cu altă lumină, iar în gândul meu speranța se reabilita cu desăvârșire, când se umplea de mântuitoarea imagine; vreunul din acești vagabonzi încrucișând întâmplător drumul cu ea; față-n față cu realitatea, cu neputință ca sufletul vagabondului să nu se limpezească, gândul răsplatei să nu-i încolțească sigur și stăruitor.

– Să trăiți, strălucirea-voastră, îmi taie calea Ilia, când ieșii iar în bătătură. Da pe mine m-au lăsat singur afară și tare mai mă împunge vântul prin frunzișul ăsta de cârpe, care abia de se mai ține pe oasele mele...

– A... da... duceți-l și pe el... Dar tu n-ai să treci înapoi în noaptea asta. Am să telefonez la comandament, să văd ce e de făcut cu tine... te oprim sau te expediem...

– Să trăiască mărirea-voastră, da dacă eu v-aș mulțumi de bunăvoire și v-aș ura de sănătate, să mă lăsați să mă întorn cu netrebnicii ăilalți, înapoi, la Răsărit...

– D... da?... așa?... a, bun. Renunți de bunăvoie, cum s-ar zice... Hei, Gârneață, apropie-te aicea... Ia vezi, ce e cu stimabilul ăsta... zice că s-ar întoarce peste râu... .

– Să trăiți, înălțimea-voastră, și dumneata, gaspadin hauptcăpitan – se îndreaptă el către Gârneață – și să mă iertați da iacă, vedeți, aiasta e toată moștenirea care mi-a rămas de la ăl de m-a făcut la popas de noapte: când aud de telefonă și de comandament, să m-apuce așa... cum să mai grăiesc... măriile-voastre ziceți că teama, dar eu zic că rușine mare: pentru ce să mai stricați așa lucruri scumpe și să supărați așa înălțimi luminate cu un păcătos și calic ca mine... I-o fi scârbă și tealifonului așela să cânte pentru așa otreapă și gunoi...

– Îl auzi, Gârneață... Auzi ce pehlivan vagabond, ia mai scutură-i puțin efectele, bucățică cu bucățică...

Însă Gârneață clatină din cap fără însuflețire:

– Ce să-l mai scuturăm degeaba, domnule locotenent, că prin găuri i se vede și pielea... Nu l-am răscolit eu destul adineaorea p-ăsta mai bine ca pe toți, că nici mie nu-mi plăceau deloc țepile ălea de arici; da vă asigur, în afară de păduchi, nu mai are niciun secret.

Conul de lumină al lămpii de buzunar umple iar fața schimonosită de linii dure ca a contaminaților de lepră. Ochii, cu adevărat de arici, nu aveau nicio expresie, dar mizeria asta omenească nu putea inspira cu adevărat decât milă.

– Bine, ești slobod să treci cu ceilalți. Pașol...

Dar Ilia nu se mișcă. Sentinela se apropie, dar el face un pas sfiit spre mine, în vreme ce gura i se întinde, într-o parte și într-alta, sub țepile aspre, despărțind complet în două figura-i hidoasă.

– Să trăiți! își răsucește el umerii, aplecându-se și răsturnând capul într-o parte, ca să-mi vorbească de jos în sus, ca și când ar fi

simțit că-i necuviincios din parte-i să fim potriviți la statură – dacă mi-i iertat să întreb... Oare pe mine cu ce m-ați răsplăti dac-oi afla, colea la Dubosșani sau pe unde mi-o mai cutreiera prin șura asta de cap să mai rătăcesc, pe barișna cu cutie neagră în mână... și oi face-o să vie la înălțimea-voastră...

– Am spus... ai oricând drum slobod de la mine... Ilia se scărpină în cap, părând că tot cumpănește, dar se vedea bine că e nemulțumit...

– Trecere slobodă... poate căpătam și de așteptam aicea până mâine...

Iluminat în gând ca de-o izbucnire roșie de incendiu, îl apucai de mână și-l trăsei brutal într-o parte.

– Spune, cât pretinzi?

– Ce să fac, luminăția-voastră?

– Cât ceri, câți bani ceri?

– Ah, ho... iaca da... că nu ne prea înțelegem în toate cu dumneavoastră din țara veche. Apăi bani, înțelepciunea-voastră, așa cât s-ar cuveni să fie plătită așa ispravă, eu n-aș putea purta cu mine, că mai rău mi-o fi cu ei, decât fără ei... Dar dacă mărirea-voastră mi-ar da să mă îndop bine, ca să-mi ție pe mai multă vreme și mi-ar mai umple sacul cu câteva pite să-mi fie pe cale, iar când m-oi întoarce, de mi-o da un rând de primeneală, niște botfori care i-o arunca vreun moscal și o buleandră cu mai puține găuri decât aiasta de pe mine, ca mine nime nu s-o găsi mulțumit pe lume. Atuncea niscaiva carboave aș mai putea duce dacă luminăția-sa s-o îndura să-mi dea și din așelea pe deasupra, că dacă sunt primenit se cheamă că am cu ce să le fac cinstea a le purta...

O pereche de bocanci scâlciați, dar pentru el împărătești, și niște ciorapi de lână găsii pentru Ilia chiar de acuma. Îi mai dădui niște pantaloni de flanelă și un pieptar de blană de oaie, iar pentru cap o căciulă reformată. Îi arătai în schimb o cojoacă zdravănă de postav rusesc căptușită cu iepure, niște pantaloni de pielea dracului și un veston vechi și degradat, dar plesnit numai într-un cot. Astea toate vor fi prețul cel adevărat al ajutorului său; pe deasupra trei sute de lei la lună și hrană asigurată cât timp va servi pe Valia, dacă ea va vroi să rămână pe-aproape, câtă vreme eu voi mai fi nevoit să slujesc pe Nistru.

Îl ospătai zdravăn și vrusei să-i dau tot felul de merinde pentru drum, dar el nu primi decât pâini și doar un bidon de tinichea învechită, pe care i-l umplui cu rachiu tare. Mă rugă să-i îngădui să treacă gheața mai înaintea celorlalți. Încă de cu zi va fi în Duboșani și va iscodi fără preget. Valiei îi va grăi așa, că un ofițer, nu cel pe care-l știe ea, a auzit de întâmplarea ei și s-a mâhnit tare rău c-a fost dată îndărăt, cu toate că se pricepea așa de bine la cântat și avea atâta învățătură. Iar asta mai ales l-a întristat peste fire, că și el a citit strașnic de multă carte rusească și tare mult i-a plăcut; și mare fericire a fi pentru dânsul să întâlnească un suflet de fată așa cum stă scris în cărțile rusești...

Îi explic lui Ilia de ce țin mult să-i spună numai aceste vorbe și el pricepe de minune și reproduce cu o exactitudine uimitoare, chiar de la prima repetiție, tot ce i-am spus.

Dis-de-dimineață telefonul mă cheamă cu alarme prelungi. „Individul Serghie Bălan, înalt, forță *ierculeană*, părul castaniu închis, ochii albaștri, mustața galbenă, barba rasă, a evadat de sub escortă, pe când era transportat la o confruntare"... Întâmplarea s-a petrecut într-o pădure, individul și-a rupt legăturile și a legat cu ele pe paznic de-un copac, nenorocitul rămânând în această poziție trei zile...

Eram delegat să fac în toiul nopței o descindere inopinată la locuința contrabandistului din cătunul Tohatin (!?... – Tohatinul era la 12 kilometri și era mai aproape de reședința județului decât sectorul meu, dar puterea executivă nu ezita, când avea de numit localități despre care Serviciul geografic abia acum lua cunoștință).

Pe la amiază telefonul mă cheamă iarăși: Bălan evadase de mai bine de o săptămână cu concursul unui complice – ale cărui semnalmente mi se dau de asemenea – și al soldatului de escortă, care fusese cumpărat. Cuprins de teamă, soldatul revenise în pădure – se crede secondat de un al treilea individ – în mijlocul căreia stătuse, legat burduf de-un trunchi de copac, două zile și trei nopți, în miez de iarnă. Era nemâncat și aproape mort de frig, de sete și de oboseală, și e de mirare cum nu murise de-a binelea.

A primit să sufere astfel pentru a înșela bine pe descoperitori, pe care firește îi aștepta ceva mai devreme; dar a dat de bănuit prin faptul că el pretindea să fi rămas în poziția asta de mai bine de-o săptămână, ceea ce era cu totul de necrezut.

Pe la trei după-prânz, telefonul mă cheamă iarăși: soldatul pe moarte în spital a menținut că a fost atacat de tovarășul lui Bălan, care l-a eliberat pe acela; că, de frica răspunderei, nenorocitul a cutreierat toate satele și cătunele din preajma pădurii ca să convingă pe cineva să vie să-l lege, pentru că, după ce fusese dezarmat, deși s-a rugat în genunchi de cei doi bandiți să-i facă această grație, aceștia au refuzat rânjindu-i în nas. Abia a patra zi a găsit un biet creștin care s-a îndurat să-l lege zdravăn, fără milă, pentru ca izbânda simulacrului să fie deplină. Soldatul – pe nume Cotoarbă, tot un basarabean – a refuzat însă să denunțe pe creștinul care i-a venit în astfel de ajutor și s-a încăpățânat să nu-i dea numele până a intrat în comă. Cum din declarațiile lui rezultă însă că binefăcătorul cu pricina a venit în fiecare dimineață și în fiecare seară cu mâncare și cu propunerea de a-l înveli peste noapte sau a-l aduce acasă – propuneri pe care însă legatul le refuzase cu îndârjire – era limpede că atât descoperitorul din dimineața a treia, al celui legat, cât și binefacătorul misterios erau una și aceeași persoană; astfel c-a fost readus la instrucție, lansându-se asupră-i mandat de arestare.

E curios că mi se mai dau aceste amănunte, pe care telefonistul le risipea din rutină în toate punctele unde trebuise să vestească și să transmită dispoziții în legătură cu dispariția lui Bălan; totuși le-am ascultat înfiorat de drama descrisă atât de sumar și într-un stil atât de administrativ, ale cărui interesante particularități îmi scapă la reproducere din cauza repeziciunii transmiterei. De asemenea, mi se pare curios că organele de urmărire și-au adus aminte de Bălan abia după ce soldatul de escortă a fost găsit legat, într-o pădure.

Curios. Dar mai curios pentru mine și mai interesant era că Serghe Bălan scăpase acum mai bine de o săptămână; iar azi se împlinește tocmai bine săptămâna de când am găsit pe Niculina

zdrobită de boală, dar într-o stare de beatitudine sufletească precum n-o mai văzusem niciodată. Diagnosticul mi se lămuri.

Zdravănă bătaie! apreciai cu toată obiectivitatea. Dar de ce numai bătaie? Bine, bine: de obicei până aci merge pedeapsa românului de la țară, în asemenea împrejurări; dar aici nu e vorba de un țăran oarecare, ci de Serghe Bălan. Ori glonțul e rezervat pentru... hm...

De ce Niculina îmi ascunsese toate astea, de ce mă primea atât de fericită, de ce mă strângea cu atâta putere și mă sfătuia să vin ziua și numai ziua, iar noaptea însoțit numai de moscali? Înțelesesem că frica ei crescuse între timp, dar dacă își luase pedeapsa, de ce se mai temea?... Îl mințise de bună seamă că totul n-a fost altceva decât lăudăroșenia mea... Foarte bine, foarte bine... dar de ce, dacă nu vroise să-l trădeze, sub un pretext sau altul, de ce nu-mi pretinsese să înceteze deocamdată vizitele... ba încă tocmai dimpotrivă... și noaptea însoțit de moscali?...

Hm, noaptea ce vine va fi poate cu surprize.

Am pornit cu Gârneață, cu Gherăscu, țiganul zdrahon și voinic cât o stâncă, și cu încă un soldat. În locul acestuia din urmă aș fi vrut să iau pe Marinescu; dar cu toate căutările, a fost imposibil să-l găsim.

– Mi se pare că el ne-a luat-o înainte... împărtășesc lui Gârneață.

– Doamne păzește... e pe-aci...

– Atunci se teme să nu se pună rău cu cătunul...

– Se teme să nu se pună rău cu pielea lui.

Am ajuns la Niculina la primul cântat al cocoșilor. Omul luat pe deasupra a rămas la poartă cu pânda și cu calul. Eu, cu Gârneață și cu Gherăscu, am intrat. Casa era în întuneric; Gârneață și-a îndreptat revolverul spre ușa prin care eu nu intrasem niciodată și care da în încăperea de la mijloc, de unde răzbătea spre odaia Niculinei ochiul de fereastră albicios și suspect. Eu am bătut la ușa Niculinei.

Trebui să bat de mai multe ori, până când lumina se aprinse.

– Cine e? mi-ajunge la urechi glasul cu întrebarea, atât de obișnuite...

– Eu, Niculino, deschide...

– A... dumneata?... (ea păstrase obiceiul de-a mă tutui numai în intimitate).

– Am venit cu ucaz... și cu oameni... să ridicăm pe domnul Serghe... Ce zici? Nu e cu supărare?...

Tăcere. Și pe urmă ușa se întredeschide. Femeia naltă ne întâmpină cu lampa ridicată sus, cu o mână ținându-și în dreptul gâtului un fișiu răsucit în pripă. Și-a vârât în picioarele goale pantofii cu toc înalt, iar părul lung și negru i-e revărsat tot, pe spate și pe umeri.

– Ce v-a găsit?...mă întreabă glumeț și familiar.

– Am venit să facem percheziție; Serghe Bălan a scăpat de sub escortă și trebuie să se găsească aci. Dacă nu se dă de bunăvoie, va fi rău de el...

– I-auzi una ca asta... se miră ea ironic. Și după ce ne consideră șugubeață, în tăcere: Vroiam tocmai să blestem pe cel care-mi turbură noaptea, dar cum văd mi-aduceți o veste care mă umple de mare bucurie. Apoi, domnule ofițer și oameni buni, până acum n-a dat pe-acasă...

– A fugit de-o săptămână... se amestecă Gârneață...

– Și abia acum i-ați prins de veste? continuă ea ironic. Dar își ia repede seama și se preface, în șagă, jignită: I-auzi, i-auzi... necredinciosul... pe unde și-o fi petrecând nopțile de-atâta vreme? Apoi, ridicând lampa și mai sus: Iaca, poftiți, intrați, dar mai repede că-mi răciți casa.... Precum vedeți, nu-i nici în pat... – apoi, aplecându-se – nici sub pat... nici pe cuptor, nici nicăieri... Să vedem dincolo...

Și iese înaintea noastră, pentru a ne arăta în același chip și odăile învecinate, pe care sunt atât de nerăbdător să le cunosc, în sfârșit. Ea scotocește singură în toate părțile, desface ușile dulapurilor, ridică lăzilor capacul, luminează chicotind și cuprinsul cutiilor de la scrin, în care n-ar încăpea niciun purcel. Pe urmă ne ia după ea afară, la grajd, la staul, la cocina porcilor, la cotețul păsărilor.

În sfârșit, arătându-ne grădinița cu nucul despodobit și fundul albastru al livezii întinse, ne recomandă:

– Pe-acolo duceți-vă singuri... Și bătându-mă ușor pe umăr, îmi râde cristalin în fundul urechei: Dumneata știi seama... Mi-e frig! și fuge în casă făcând haz mare.

Am cotrobăit totul, până la salcia pletoasă, ale cărei ramuri căzute și dezgolite se lasă ca niște frânghii înțepenite în pământ. Mă reîntorc la dânsa; mă primește cu tifla unui: „L-ați găsit?" zgomotos de vesel.

– Ascultă, Niculino, îi spun când sunt numai eu cu ea. Tu știi tot așa de bine ca noi... tu ai știut înaintea noastră că el a scăpat...

– Dacă tu zici...

– Lasă glumele... A venit de-o săptămână acasă...

– Pesemne...

Îi strâng pumnul cu putere...

– Mă doare.

– Unde-i acuma?...

– Iaca, tocmai asta vream să te întreb...

– Sfârșește odată!... o zgudui cu putere. De ce nu mi-ai spus până acuma...

– Vasăzică, dumneata nu șăguiești...

O privesc drept în ochii râzători și o smucesc drept în pieptul meu. Părul i se desprinde de pe umeri și se lasă tot spre podea. Îi strivesc sânii de mine și-mi aplec deodată, ca o pasăre de pradă, ochii încordați drept în lumina ochilor ei, șuierându-i în auz:

– Atunci cine te-a bătut?

Râsul îngheață, privirile poznașe se vitrifică. E rândul meu să râd cu hohote. O împing ușor deoparte, sărutând-o în semn că nu-i port niciun necaz pentru tăcerea ei, și strig triumfător:

– Dar nu va scăpa...

Apoi, pocnind călcâiele, o salut cu afectată galanterie și cu un sărut trimis cu vârful degetelor...

Dintr-un salt ea m-ajunge, m-apucă de mână și cu cealaltă împinge ușa pe care o deschideam.

– Unde te duci?

Și mă cuprinde cu ciudă parcă și cu disperare.

– Lasă-mă... sunt oamenii afară...

– Ducă-se la dracu...

Și mă trage cu putere după dânsa.

– Unde-i Bălan?...

– De unde vrei să știu?...

– Te-a bătut?...

– M-a bătut... Și chicotind ușor, completează: Pentru tine...

Mâinile-mi pătrund lacome, ca niște capete de șerpi, ca niște șerpi cu cinci capete, spre sânii dârzi și apoi pe sub subțiori. Suntem încă în picioare și ea-mi desface înfrigurată centura și nasturii mantalei.

– Sunt mulți?

– Cine?

– Cei de-afară... moscalii...

– Trei... cu mine, patru...

Tăcere... Îmi răsfrânge mantaua spre spate, îmi cuprinde mijlocul.

– Puțini... foarte puțini... ți-am spus doar, noaptea să aduci mai mulți... și chiar dacă vii ziua, să nu vii singur...

– De ce mi-ai spus asta?

– De ce? întrebă ea mirată. Apoi, considerându-mă, îngăduitoare și drăgăstoasă: Pentru că e tare... înțelegi, e tare... pe toți v-ar preface în fărâmituri, dacă ați fi puțini... Apoi, mângâindu-mă pe păr și privindu-mă lung în ochi: El nu va îndrăzni să intre dacă va ști că e așteptat de soldați... îi adulmecă de departe... Însă singur n-aș vrea să te găsească aci... mi-e frică...

– Ah, da... l-ai asigurat că n-a fost nimic între noi... și dacă mă va găsi singur...

Ea-și micșoră tot mai mult ochii, privind prin fruntea mea mai departe de mine; surâse trist și șopti într-un târziu.

– El știe.

– I-ai mărturisit?

– Nu... n-a înțeles din glasul gurii mele, dar a înțeles totul din glasul ochilor mei...

– Și te temi să nu...

– Nu mă tem de nimic... Vreau... trebuie să-i spună și glasul ceea ce a aflat de la ochi. Nu mă tem de nimic. După ce m-a zdrobit, mi-a sărutat mâinile și picioarele. Dar nu trebuie să ne găsească împreună singuri; când ești cu soldații, însemnează că ai venit să-l cauți... Altfel... nu știu ce a pregătit... pentru tine... De aceea nu i-am mărturisit totul limpede...

– Dar dacă-l voi prinde...

– Nu-l vei prinde.

– Mă oprești tu?

– Nu-l vei putea...

– Și dacă totuși?

Ridică din umeri.

– Vasăzică, nu-mi ceri să-l scap...

Râse:

– Nu, nu... prinde-l, prinde-l... dacă poți...

Și mă mângâie iarăși pe bărbie ca pe un copil. O scuturai de șolduri și-o strânsei iarăși, șoptindu-i înfrigurat:

– Niculino, de ce vrei să mă aperi de mânia lui? Eu nu-ți cer asta... Nici nu vreau... Mă umilești prea mult...

– Pentru că ai început să-mi fii drag, își lipește ea obrazul de al meu.

– Niculina, șuier atunci sugrumat, dar ca să-mi dovedești asta trebuie să i-o mărturisești și lui... Să ne lași în voia noastră... Și care-o fi mai tare...

– El e mai tare... ș-apoi eu nu vreau să-ți dovedesc nimic.

Ochii noștri s-au apropiat până dincolo de marginile vederei și, orbește, ei se scormonesc tot mai adânc, cu lăcomie de adevăr și dorințe.

Mantaua mi-a alunecat de pe mâini. Apuc pe Niculina de mijloc și o ridic cât pot, pentru a-i arăta că nici cu mine nu prea e de glumă.

Dar ea râde cu capul căzut pe spate și continuă să mă mângâie, pe-un obraz, ca pe-un copil care se grozăvește.

Ce-aș putea să cred din tot ce mi-a mărturisit Niculina? Vrea să mă atragă în vreo abilă cursă și mă sfătuiește să vin

necontenit cu însoțitori, tocmai pentru a-mi para vreo bănuială față de dânsa? Cam complex...

A început cu adevărat să simtă pentru mine ceva mai mult decât satisfacerea unui capriciu sau decât plăcerea de a mă întrebuința ca o minge, pentru jocul cu sufletul bărbatului ei? Mi-e greu să mă înveselesc prea mult de noutatea asta, cu toate că aș dori-o nespus. Acest neașteptat sentiment e cu atât mai de preț, cu cât sosește atât de tardiv. O, dacă ar fi adevărat, aș începe asaltul final cu entuziasm și încăpățânare, prin această oricât de mică spărtură. Aș învinge cu siguranță: adversarul are dezavantajul obișnuinței și al simplității lui brute. Dar nu pot să cred, cum aș dori, cu toată pornirea, cu tot elanul, cu toate cântecele sufletului meu, în portița ce mi se deschide de-abia acuma, parcă anume, în această redută masivă, în care-și are adânc înrădăcinată domnia vechiul stăpânitor.

Aș fi preferat să nu mai mi se arunce în picioare îndoielile astea, aș fi dorit să păstrez intact pasul meu săltat spre dulcele vis, pe care-l taie în două râul de gheață.

Așa însă, această minunată imagine, țesută din poveste și dorințe, începe să pălească fără voia mea; va rezista ea, scumpa fată rătăcitoare, când va fi aievea, fatalei comparații cu zmeoaica din cătunul fără nume? Dar iată, această mistuitoare curiozitate a început, acum, să mă încerce stăruitor. În setea-mi de deplinătate, de exclusivitate, miza mea a căzut pe figura încă acoperită de mister și confuz. Și tremur, așteptând întoarcerea, pe care niciun trișaj de astă dată nu va fi în stare s-o abată, într-o parte sau alta, a roatei norocului.

De la plecarea lui Ilia, tălmaciul n-a mai propus refugiaților găsirea și aducerea Valiei, în schimbul liberei treceri. Dar au trecut de atunci zile multe, și cu cât trec încă, altele și altele, iar semn de viață nu mai am de la vagabond, cu atât nesiguranța și gândurile negre mă copleșesc. N-a mai găsit-o în Duboșani? S-a mulțumit cu ce i-am dat și a renunțat la sarcină și la rest? A fost prins cu desagul încărcat și cu rachiul și a fost arestat? Sau – și asta e întrebarea al cărei ghimpe îmi apasă mai adânc inima – Valia

nu vrea să-l asculte! Mă mângâi însă cu gândul că de existența mea n-a știut niciodată, așa că nu ofensează propriu-zis sufletul meu, refuzând să dea ascultare lui Ilia. Se teme oare de vreo cursă? Dar ce cursă, când însuși colonelul n-a tratat-o ca pe-o persoană periculoasă ori măcar suspectă? Își închipuie cu adevărat că ofițerul despre care-i povestește Ilia a aflat de întâmplarea ei și vrea să-și mai alunge câtva timp urâtul cu dânsa, ca s-o arunce mai apoi iarăși peste Nistru, sau – și aci, înviorat doar o clipă, mă prăbușesc apoi sub povara grea a inutilității sforțărilor mele – bănuiește că tot Iliad, căruia i s-a schimbat poate sectorul, încearcă s-o atragă iarăși și vrea să-l pedepsească astfel cu neîncrederea, cu nepăsarea și cu disprețul ei.

Nu mai știu dacă trebuie să las iarăși pe tălmaci a rosti făgăduiala știută. Dar încep din nou să scormonesc pe fugari. Cel dintâi care-mi deschide portița ispitirilor, un moldovean de dincolo, dospit din plin și mălăieț, cu grai să i-l tragi din gât cu sfoara, parcă mă privește uimit, lăsând să-i scape un licurici în cenușa ochilor.

– Cu bundră turchează și cu cușmă brumărie... nu? repetă el, cu ochii căscați în amintire...

– Da... da...

– Cu bundră turchiază și cu cușmă brumărie... nu, n-am văzut...

– Dar cum era atunci?...

– D-apoi șe să fie?

– Barișnia, de, pe care ai văzut-o...

– D-apoi n-am văzut nicio barișnă... că femeile noastre nu-s barișne.

Dar a doua zi, un ovrei tot așa de crescut și mălăieț în mișcări, dar ager la vorbă și la chip, îmi mărturisește că e de fel din Chișinău, că a trecut „la ei" ca să scape de armată, nevoind să renunțe la vechea cetățenie, că a hoinărit tot timpul între Odesa și Tiraspol, alungat de frică și de mizerie, că s-a tras în urmă într-un sat moldovenesc mai în sus de zona orașelor...

– Ce sat?...

– Aișî la Dubovâiiar...

– Du...

– Da... Dubovâiiar...

... că a așteptat acolo, ajutând țăranilor la muncă, venirea înghețului, ca să poată trece mai ușor Nistrul înapoi, că abia noaptea trecută și-a luat curajul în dinți, că vrea acum să se întoarcă la părinți și se va duce la domnul colonel, singur, de bunăvoie, să-l facă saldat român.

– Cum te cheamă?

– Arun... Arun Ștern, să trăiți...

– Numai dacă domnul colonel o mai fi bucuros de oaspeți, măi băiete...

– Da de ce să nu fie, când eu vreau... Când domnul avocat de la Chișinău ne-a făcut hârtiile că nu trebuie să facem armată, nu ne-a spus că apoi trebuie să ne ducem peste Nistru... Eu n-am vrut să nu rămân cu românii, eu numai de armată am vrut să scap... dacă domnul avocat așela ne-a luat banii și ne-a mințit...

– Chemați pe Marinescu.

Marinescu, pe lângă sarcina de magazioner, îndeplinește și pe aceea de curier al detașamentului.

– Ordonați...

– Ia vezi, Marinescule, în dosarul vechi, pe care l-ai luat în primire de la cel dinainte, mi se pare că e un ordin acolo, cu ăștia cari au refuzat cetățenia română și s-au expatriat de bunăvoie... mi se pare că p-ăștia nu putem să-i primim...

– Da de ce să nu mă primiți, domnule ofițer, când eu vreau acuma să fac armată, când eu n-am plecat de bunăvoie, când eu am iscălit numai de armată, dar încolo ce aveam eu cu românii... că în satul unde am stat până acum m-am avut așa de bine cu moldovenii.

– Cum, și acolo la Dubovâiiar acela sunt moldoveni? Unde vine satul ăsta?... Pe harta mea nu e... E departe de Duboșani?

– De Duboșani? D-apoi totuna este. *Dubovâiiar pa ruschi, da' Duboșani pa moldavschi...*

– De ce nu spui, imbecilule, mai repede, mă reped la dânsul și-l zgudui de umăr. Vino încoace.

Fiul rătăcitor mă urmează cu ochii holbați de groază:

– Să trăiți, domnule ofițer, dar eu acolo, afară de moldoveni, n-am mai vrut să știu de nimeni... Eu numai cu ei stam de vorbă

și când vedeam *comitetă* fugeam cât puteam... Vă jur, dom locotenent, că n-am avut nicio vină...

– Ascultă aici...

– Ascult, să trăiți, dar așa este, eu uite... stam cu moldovenii și le spuneam, așa să am parte de părinții mei, că este așa un rai al lui Dumnezeu aicea și că așa mare păcătos am fost eu...

– Ei bine, taci odată...

– Tac, să trăiți, dar eu vă jur pe părinții mei, că nu i-am mai văzut de trei ani, domnu locotenent, și nici pe sora, nici pe fratele... așa să am parte de ei... și dacă dumneavoastră mă trimiteți înapoi... niciodată n-o să-i mai văd... că eu, dacă s-o lua gheața, apoi eu în Nistru aista mă înec... așa să am...

– Sfârșește odată, pentru numele lui Dumnezeu...

– Am sfârșit, să trăiți, izbucni într-un plâns zbuciumat, isteric și fără lacrămi.

Aștept să treacă furia crizei și-l întreb domol:

– Acum vreo trei, patru săptămâni, ascultă bine aici...

– Ascult, să trăiți...

– Cine a venit acolo și a tras la un culac, pe urmă a plecat și peste o săptămână a venit iar...

Ovreiul aruncă doar o singură privire în gândurile lui și apoi întreabă la rându-i:

– Fomeie sau bărbat, domnu ofițer?...

– Fomeie...

– Spui tot, să trăiți, domnu ofițer... Este... spun... tot... n-am nimic cu așa ceva, domnule ofițer, și-și freacă pumnii unul într-altul, era una... o barișna căzăcioaică... Valentina Andreevna, domnu ofițer... eu o știu pentru că era satu mic... dar altfel, unde vedeam ruși, eu fugeam... eu numai cu moldovenii, domnu locotenent...

– Ei, spune ce știi de ea...

– Tăt, domnu ofițer, vă spun, înghiți el în sec. Apoi începu să-și miște buzele în gol, ca școlarii care nu-și aduc aminte bine lecția, și nu spuse nimic...

– Știi sau nu știi?

– Știu, izbuti el să scape prin clănțăneala subită a dinților... A... a... a... vrut să treacă Nistrul și s-a întors... ați gonit-o... așa s-a auzit acolo... Da eu cred, tot așa... ca dumneavoastră...

– Ce crezi ca mine?...

– Că... e... e o șpioană.

Aci Arun își alungi misterios buzele lui dolofane ca o pereche de crenvurști spre urechea mea.

– Vrea să mai încerce...

Îl apucai cu putere de mână:

– De unde știi asta?...

Arun a sărit trei pași înapoi.

– Zău că n-am niciun amestec, domnu ofițer... e satu mic, iertați, se știe tot acolo... eu nici n-am vrut să mă uit la dânsa... așa să am parte de... da vă spun tot ce-am aflat: a cumpărat și pe soviet... că are bani și știe zice din lăută... eu spun ce știu pentru că eu trebuie să spun, pentru că eu am să fiu saldat în curând și am să jur... dacă ea a fi o șpioană și o ticăloasă, apăi – aci iar se apropie misterios – ea are să vă pice la mână...

– Arun Știrn, mi se pare că ai să rămâi aici...

– Eu nu sunt vinovat cu nimic, domnu... Ce stric eu dacă m-ați întrebat, eu...

– Ai să-ți vezi în curând părinții, Arun...

– Să trăiți, domnu locotenent, se repede el să-mi sărute mâna...

– Și fratele...

– Oi, Efraim...

– Și sora...

Îl fixam drept în ochi și rotunjeam în minte condițiunea pe care mă pregăteam să i-o arunc deodată, cu glasul și mai mult cu ochii drept în ochii lui, pentru a-i insufla tot curajul și speranța de care ar putea fi nevoie: „Dacă te vei întoarce... și la noapte vei veni cu Valia și cu Ilia"...

Arun mă privește cu ochii muiați în fericire și eu zăbovesc ca mintea lui să se umple până la ultima fibră de mirajul întoarcerii la sânul alor săi... Dar înainte să iau cuvântul hotărâtor, el începe deodată, recunoscător, să-mi împărtășească și ultimele cunoștințe:

– Eu știu bine, domnu ofițer, dacă vreți să aflați aiasta... Ea mai a încercat să treacă... dar i-e frică... să nu o nimerească iar saldații... Și acolo în sat... toată lumea o învață să aștepte că are să vie

unu care o s-o treacă, că nici mama lui Dumnezeu nu prinde de veste... E unu dat dracului... unu Serghie, după aicea undeva... pe el îl aşteptam şi eu, da vedeam că tot întârzie... Ş-apoi eu nu prea aveam bani, dar vreau să-i dau scrisoare către tatăl meu... A mai făcut el treceri... şi cu luntrea... Pe el îl aşteaptă acum... Că şi sovietu i-a spus... Iacă, vă spun tot, domnu ofiţer... sovietul e înţeles cu Serghie aşela...

– Să fure bagajele la bieţii refugiaţi...

– Dumneavoastră ştiţi tot, domnu ofiţer, mă priveşte el cu excesivă admiraţie... Dar nu fură... I-a furat bagajele barişnei un altul, care a dus-o aci la Dubovâiiar şi peste noapte o fugit... Dar Serghie e foarte cinstit... Eu iacă vă spun... el mulţi o trecut... şi vream să-i dau şi eu scrisoare... Cu Serghie ai toată încrederea... El e un tare fioros şi bandit, dar cinstit... Toţi i-au spus barişnei să-l aştepte pe el şi-l aşteaptă... S-o găsit aşa alţii să-i zică barişniei că ştiu ei vadu lui Serghie... Dar ea nu se încrede... ea aşteaptă pe Serghie... s-o ducă pe vadul lui... aşa tare se teme acum de saldaţii şi ofiţerii dumneavoastră... adică şi eu... şi... eu o să fiu... se teme tare de saldaţii noştri...

– Am găsit, domnu locotenent, se apropie Marinescu... Aşa e... domn locotenent... Nu putem să-i primim...

– Domnu locotenent, se vârî Arun în mine...

– Vasăzică, ea numai prin vadul lui Serghie vrea să treacă.

– Da, să trăiţi, domnu locotenent... da eu, eu nu mai vreau să mai ştiu de ei!... Eu, eu... v-am spus tătul, domnu locotenent... Că ei uneltesc cu Serghie şi cu soviet cu tot...

Marinescu se pregăteşte să citească, dar îl opresc:

– Ia vezi de când e datat... Sunt doi ani de-atunci?

– Şi mai bine...

– A mai fost reînnoit?...

– N-am mai găsit nimic...

Poftesc pe Arun la un pahar cu vin. El mă priveşte uimit, ca şi când i s-ar fi părut că am rostit vreo vorbă de om care şi-a pierdut subit deplinătatea minţilor ori cel puţin l-am luat în bătaie de joc. Dar când îl împing pe uşa bordeiului – el se descoperă încă de-afară – şi când îl întreb dacă i-e foame şi, fără

a-i mai aștepta răspunsul, îi tai eu singur felii de pâine și ordon să-i aducă jumătatea de pui rece rămasă de ieri, el nu mai poate să-și stăpânească lacrămile.

– Dorința mea cea mai sfântă, mă asigură el cu glas tremurat, ștergându-și ochii, e acum să fac armata, domnule locotenent.

– Bravo, Arun, acum hai să bem câte-un vin...

Acest Arun Ștern este o adevărată comoară. Mâncând, mă împărtășește cu noutăți senzaționale. Acum vreo zece zile, un individ spân și cu ochii albaștri a sosit în satul Duboșani și, când a dat cu ochii de barișna Valia, a căzut în genunchi și a început să se închine, sărutându-i pulpana bundrei: „Tu ești, tu ești sfânta mântuitoare!" i-a zis el. Pe urmă, pentru că se strânsese lume, n-a mai adăugat nimic și s-au îndepărtat amândoi, dar s-a aflat, mai pe urmă că omul acela o știa de mică și-i fusese slugă tatălui ei, în vremurile cele bune.

– Asta cine-o scornise, ea sau el?

– D-apoi dac-o fost scoarnă, eu socot că și unul și altul, c-așa o crezut tot satul și omul s-a făcut acum servitorul ei... Mi se pare că eu am mai văzut pe omul așela în Dubov... în Duboșani... și unii ziceau că o mai trecut el de multe ori râul... dar pesemne că ea tot pe Serghe îl așteaptă... că am văzut-o și ieri, în deseară, cu omul acela după dânsa... îi ținea cutia de la scripcă... Veneau cu capul în pământ și niciunul nu cuvânta...

Iliad iar mă vizitează, să-mi propună, ținând în seamă că trecerile cele mai multe se săvârșesc pe la mine, ca să-mi mai împrumute din oamenii lui; ar fi dispus să-mi dea și o secție. Îi răspund agasat că n-am nevoie și, la mișcarea lui prea nestăpânită, de dezamăgire, îi lămuresc refuzul cu câteva motive atât de străine de aceea ce poate să-l doară pe el și-l privesc atât de firesc și atât de departe de marea lui întâmplare, că nu mai insistă. Mă consideră totuși pe furiș sau cu întoarceri subite de ochi pe sub sprâncenele coborâte, ca și când ar vrea să-mi surprindă pe față vreo umbră ascunsă. Sunt însă atât de voios, că el nu întârzie să mă numească prietenul cel mai bun al lui și singurul pe care s-ar bizui până și la cea mai cruntă nevoie. Mă laudă astfel cu nerușinată

exagerare, dar nu mai pomenește niciun cuvânt de Valia; îl văd bine, însă, că așteaptă să pronunț eu cel dintâi numele scump. Însă nici nu mă gândesc; îi vorbesc și râd cu el despre atâtea nimicuri, de parcă niciodată n-ar fi fost vorba între noi de o Valie. Și el nu știe dacă trebuie să-și întărească încrederea în mine, tocmai din această pricină, sau să se încrunte și să se despartă dușman. Până la urmă lucrurile stau astfel și când ne despărțim mâna lui joacă într-a mea. Dar tot nu pomenește numele, acum cel mai sfânt pentru amândoi.

Abia am așteptat să plece cel care mă proclamă, cu de la sine chibzuință, virtutea amiciției personificate, abia l-am așteptat să plece, pentru că, Doamne, mă grăbesc, am de lucru! Din ziua venirii lui Arun am întreprins o cercetare meticuloasă a malului Nistrului; am patru oameni cu mine, cu armele în bandulieră și-n mână cu unelte. Măsurăm cu o ruletă, suprafață cu suprafață, ocolim și cotrobăim pe sub toate colnicele, ciocănim toate sălciile scorburoase, dăm la o parte nămeții învârtoșați și reziduurile putrede în locurile suspecte, ne coborâm până-n linia apei înghețate și ne ridicăm până la marginea din afară a zăvoaielor ori a pâlcurilor de trestii și răchite; parcă am întreprinde schimbarea cursului apei. Trebuie să dăm neapărat de acel vad misterios prin care Serghie Bălan își face trecerile nesupărat de nimeni. Înainte de a începe această amănunțită și obositoare operație, am chemat soldații care l-au surprins întâi, dar ei îl găsiseră la o bună distanță de râu, însă înspre miazăzi de bordeiul meu; ca atare cercetarea, pornind de la bordei, a început să răscolească partea de sud a sectorului. Mârlanii mă ajută cu entuziasm; se complac la această treabă, iar vântul turbat, care scapă din lanț din când în când de la Răsărit, mai rău ne asmute decât ne descurajează. Mai ales mie, cântecul acesta cu oftat monoton, care, deodată, se oțărăște în sudălmi aprige, în tunete de furie și-n sughițuri de beție, ca un rus adevărat, îmi dădea un imbold nemărginit, o poftă fără frâu de aventură și de acțiune. Pentru că din tumultul psalmodiilor lui sălbatice, de sub dărâmăturile detunărilor lui de trăsnet, aud întruna picurând note dulci de vioară, mânuită de degete de înger.

Eu cunosc arta de a exalta oamenii până la același nivel cu mine, și Iliad ar putea pune sfântă mărturie pentru acest lucru; dar știu să le întărât ambiția, aruncându-le ca unor câini înfometați, dinainte, un scop care să n-aibă nici pe departe măreția celui ascuns, urmărit numai de mine, sau poate nicio măreție. Aicea dejucarea stratagemelor acestui viclean contrabandist, care e Bălan, înseamnă pentru ei prilejul unei pasiuni fără pereche. E de ajuns să stai câteva luni în sânul zăvoaielor și la marginea unui fluviu cu atâtea suspine, ca să te ardă din toate părțile flăcările curiozității pentru cel mai neînsemnat trosnet de creangă; însă închipuiți-vă emulația lor pentru un fapt haiducesc și romanțios, ca prinderea lui Bălan, din care eu știu să fac mai repede decât mă aștept inamicul cel mai primejdios al omenirii sau descoperirea grotei lui, unde ei, poate, își închipuie că vor găsi și comori.

Într-adevăr, râvna oamenilor mei era de nedescris; găsim bărci suspecte, gropi bizare, precipitări și dărăpănături, pe care nu le cunoscusem încă, ale solului. Dar ideea că vadul lui Bălan trebuie să fie ceva cu totul și cu totul altfel, ca într-o povestire arabă, incomparabil mai curios și mai viclean ca orice așteptare, ne înfiora pe toți, și pe mine deopotrivă, și ne da ghes la lucru și spor nemaivăzut...

La Niculina nu mă duc decât pe înnoptat și singur, pentru a-i adeveri că nu mă tem de nimic. Ea se miră și aproape se supără de îndrăzneala și imprudența mea. Pentru nimic în lume nu-mi concede că aș putea rezista lui Bălan. El rămâne neclintit, în concepția ei, zeul forței prin excelență. Eu nu pot fi în această restrânsă mitologie decât o divinitate mai fragilă, un fel de Eros sprinten, pe care ea-l acceptă, punându-și în cap să-l protejeze cu toate mijloacele, de furia supremului stăpân.

Nepăsarea și curajul meu îi contrazic oarecum aceste vederi, care, se pare, o încântă nespus, dar în același timp îi trezesc în și mai mare măsură simțul prevenirii și al autorăspunderii pentru această încăpățânare juvenilă și orbire amoroasă. Adeseori ea-mi cerceta într-adânc ochii și mă mângâia domol și mustrător pe păr, ca pe-un copil neascultător. La cel dintâi zgomot neobișnuit,

ea avea firesc – și mie nu putu să-mi scape acest lucru – un gest de învăluire, ca o leoaică gata să-și apere progenitura. Aceste mișcări îmi produceau plăcere nespusă; la rându-mi, o dezmierdam înduioșat, ca un sentimental incorigibil. Dar îndată atunci mi se părea că se interpune între aceste perechi de ochi, care în clipele acelea se întâlneau așa de nevinovat, umbra îndepărtată a zeului imens și principal, a cărui stăpânire rămânea întruna absolută și indiscutabilă. Și când numai umbra asta demăsurată se proiecta între noi, Niculina nu mai făcea nicio mișcare de ocrotire și mă lăsa pradă îndoielilor fometoase și necazului gelos.

La drept vorbind, nu veneam niciodată neînsoțit de mai puțin de o grupă de oameni care trebuiau să pândească pe poiana din dosul ogrăzii lui Bălan, unde puteau ajunge fără veste, prin poteca ascunsă, pe care mi-o divulgase Niculina. O sentinelă fixă rămânea, de asemenea, dincoace, sub salcia de la intrarea cătunului. Astfel, în timpul cât stăteam la dânsa, apropierea lui Bălan, care trebuia să se întâmple odată și odată, era socotită și așteptată. În orice moment puteam auzi semnalul convenit, care să-mi vestească prinderea evadatului, sau detunătura care să arate că nu vrea să se predea de bunăvoie. I-aș fi spus atunci Niculinei: „Hai, să-ți vezi Dumnezeul!" Și-aș fi zbughit-o să i-l aduc plocon.

Dar mai mult de două ore nu puteam întârzia la dânsa; trebuia să mă reîntorc în mijlocul oamenilor. Într-una din nopți, cu Gârneață și cu Gherăscu, a cărui statură respectabilă mă îndemna să-l am totdeauna alături de mine, indiferent de grupa cu care veneam, mă apucai să cobor în șanțul care, acoperit de arbuștii vesteji de pe margini, de mărăciniș pus anume, de ciulini și de alte uscături, aruncate ca din întâmplare, iar acum și de gheață și zăpadă, ducea din dreptul salciei în formă de tunel, pe sub gardul exterior al grădinii, de-a dreptul sub hambarele și cotețele pustii din dosul casei. Dădurăm de-un adevărat tranșeu, care, dacă deasupra era îngust tăiată, dându-ți impresia unui șanț fără prea mare adâncime, pe dedesubt era săpată larg, atâta ca să poți înainta comod pe brânci, ba, de la o vreme, chiar numai aplecat; propriu-zis nu puteai ridica prea mult capul din pricina mărăcinilor de deasupra.

Merserăm cocoșați multă vreme de-a lungul acestui șanț curios, pe care l-ai fi crezut săpat anume pentru lucrări de irigație și lărgit de viitura apelor; în dreptul grădinilor, el se prefăcea în tunel complet, boltit în pământ și ceva mai larg, pe urmă se descoperea iarăși, pentru a avea drept tavan podeaua cotețelor și a hambarelor pustii. Părețele din stânga era aci din zid tencuit; ne găseam deci exact în dosul casei. Coridorul înceta în curând, în dreptul unei ferestruici sparte, de pivniță, largă cât să treacă fără greutate un corp omenesc oricât de voluminos printr-însa, cu cercevele noi de stejar și gratii solide, formând un fel de grătar cu încuietoare, pe care nu-l puturăm clinti.

Dădui drumul felinarului electric; era un beci larg și încăpător de aproape lungimea casei; gârliciul dădea spre grădină. Curios, pe dinafară eu nu-l văzusem niciodată; probabil, drumul către el era tot prin vreunul din hambarele mișcătoare ori nemișcătoare, cu rost ori fără rost trântite alături. Înspre uliță puturăm vedea încă două ferestruici, acelea însă foarte înguste și înfundate cu bucăți de cărămidă. Probabil, pe din afară erau și văruite. Pe lângă pereți, butoaie și câteva scăunele scurte, țărănești, cu trei picioare; într-un colț, o grămadă de nisip, din care ieșeau ici-colo câteva gâturi de sticle.

– Se îngrijește bine boierul, opină Gârneață, în vreme ce Gherăscu oftă și înghiți in sec.

Într-adevăr, un beci de om cuprins. Beci ca toate beciurile; numai că avea această fereastră cam mare pentru o pivniță și, nu mai încăpea îndoială, recent construită. Și care da, pe sub hambare, în lungul tranșeu de afară, lucru pe care nu l-ar fi putut bănui cel care, intrând normal prin gârlici, ar fi privit dinăuntru.

Sub fereastră se remarca buza unui butoi, răsturnat cu fundul în sus. La mijloc o butie mai înaltă, în aceeași poziție, ținând deasupra un butoiaș de bere, iar lângă pântecul ei supt, un altul mai de mijloc, iarăși cu fundul în sus.

– Astea trebuie să răsune a gol, își dă din nou cu părerea Gârneață.

Dar dispoziția de trepte a acestor funduri de butoaie mie-mi aprinse deodată în amintire o veche nedumerire. Într-o clipă,

felinarul umplu de lumină tot tavanul cu străveche boltă: exact deasupra butiei, pătratul unui chepeng tăia plafonul. Era limpede: cineva urcat pe fundul butiei putea să-l ridice îndată, apoi, servindu-se de butoiașul de bere, se înălța ușor în încăperea de deasupra. Judecând după locul lui din tavan, chepengul da în odaia din mijloc – și acuma rostul furișelor și instinctivelor priviri ale Niculinei spre ferestruica suspectă mi se lămuriră. Domnul mai avea o intrare, pe unde putea să apară neașteptat, romantic și cu trapă și să-și dea seama, fără veste, ce se petrece în odaia soției lui. Probabil însă nu ăsta era scopul principal al năbădăiosului dispozitiv de film senzațional; mai degrabă el era în legătură cu ocupația reală, aventuroasă și plină de riscuri, a acestui interesant gospodar. Aci era, așadar, prima sau cea din urmă haltă a transfugilor, după cum veneau sau aveau gând să treacă dincolo. Însă, implicit, soția era pusă sub neprevăzută supraveghere, ochiul mort al ferestruicei, a cărei acoperire pe dinafară era cu siguranță oprită sub crudă osândă, putându-se însufleți în orice moment de privirile oaspetelui subit. Iată, prin urmare, de ce Niculina prefera vara, drept acoperământ al iubirii noastre, bolta puternic parfumată a nucului și de ce, în restul timpului, mă primea, când iubitoare ca o adevărată amantă, când binevoitoare, dar foarte serioasă, după cum domnul era angajat în vreo călătorie mai lungă sau se afla într-un târguleț mai apropiat ori numai pe la vecini.

Ieșirăm la lumina stelelor tot așa de nesupărați precum intrasem: eram atât de fericit de descoperirea mea că foarte cu multă greutate mă stăpânii să nu mă duc la Niculina, să mă îmbăt iarăși de frenezia strângerilor ei, fără, de bună seamă, a-i spune ceva de vizita ce i-am făcut prin subsol, în vreme ce căpșoru-i înecat în maldărul brun al părului mă visa în micul și depărtatul meu bordei, iar buzele-i, încă fierbinți de fiorul sărutărilor din seara asta, chemau în somn pe înșelatul fugărit cu suflet de catran.

Ridicai posturile și pornii fără zăbavă, fară să las nicio pândă; acuma, când cunoșteam ca-n palmă câmpul adversarului, găseam că e mai bine așa. Bălan trebuie să simtă anume că în a doua jumătate a nopței el redevine stăpân pe avutul și pe soția lui; el trebuie să recapete, timp de mai multe nopți de-a rândul, siguranța

mișcărilor lui între cele din urmă cântaturi de cocoș. Numai astfel ne poate cădea în mână acest zdravăn urs, în bârlogul căruia știam acum să pătrundem prin intrările toate. Legănat molcom pe spinarea largă a lui Pafnute, făceam acum planul atacului. Era cât se poate de ușor; n-aveam decât să-l așteptăm sub hambare, lângă fereastra cu gratii: ne venea, vorba aceea, în brânci și nu ne rămânea decât să-l ajutăm să coboare. În vremea asta, la ușa gârliciului, pe care va fi ușor s-o găsim, un post mic putea fi fixat pentru orice eventualitate, pe când deasupra, la ușa din mijloc, Cebuc, bunăoară, avea să facă un tărăboi fără pereche: „Deschideți, am venit să facem percheziție!" Mai rămânea să aflăm în ce moment anume Bălan poate fi găsit la domiciliu.

Acasă, mă dezbrac pe întuneric; lumina mi-e frică să nu-mi tulbure imaginile plăcute care mi se perindă prin minte; pentru că-mi închipui acum pe Niculina, de o gravitate fără pereche, față de Cebuc și de soldații prostiți, pe care-i conduce, sigură de sine, prin cele două odăi ferecate. Numai ochii ei cuvântează: „Poftiți, luați-l dacă-l găsiți!" Dar deodată auzul ei prinde un zgomot din cale-afară de neașteptat. Un ciocănit pe dedesubt, în vreme ce Cebuc și soldații vor trebui să se arate ei înșiși intrigați și consternați și vor da la o parte jilțul cel negru, de-al cărui loc îmi amintesc cu precizie tocmai acum. Chepengul va începe atunci să se ridice și, prin trapa misterioasă, va apare... capul domnului locotenent.

„Bună seara, Niculino..."

Și-i voi șopti la ureche... „Nu-l mai aștepta... e jos, legat burduf și, de astă dată, nădăjduiesc, pentru totdeauna. Îți închipui ce plăcere i-a făcut văzându-mă cum mă ridic pe butoaie ca să vin la tine... Haidem dincolo, la noi, în patul nostru..."

Ideea că în patul nostru el nu mai doarme, el nu mai poate să doarmă de când e pus sub urmărire – pentru că trebuie să-și aibă culcușul pe vreuna din lavițele încărcate de covoare, din odaia de mijloc, necontenit aproape de vizuina salvatoare – mă încântă nespus. Deci dincolo, Niculina era numai a mea. Iar când el va fi pornit, de astă dată pentru multă, foarte multă vreme, ea va rămâne întreagă a mea...

Dar oare gândul ei va înceta să se mai întoarcă la dânsul? Faptul că i-am dejucat puțin complicatele manevre subterane și i-am risipit misterul, cu care-i plăcea să se învăluiască, îl va anula oare definitiv din spiritul ei sau va lua acolo locul ce mi se dedicase mie, a celui slab și năpăstuit, a celui ce trebuie protejat?... Și pentru o biruință atât de incertă, trebuie să renunț cu desăvârșire la rusoaică, lăsând să-mi treacă inutil prin mână acest Serghe Bălan, singurul om pe lume căruia îi sta în putere să-mi aducă astăzi o fericire completă, de care sunt numai la un pas și totuși atât de aproape de pierderea ireparabilă?

Ah, să las nerezolvată necunoscuta asta – imaginea pe care n-o pot cuprinde cu toată puterea acumulată din atâtea vrafuri de cărți, pe care nicio metodă diferențială ori integrală nu mi-o poate statornici în minte – să adăpostesc până-n afundul vieții mele remușcarea că am trecut, acoperindu-mi ochii, pe lângă unicul meu noroc?

Năvalnic, dorința însălbăticită își dă drumul în adâncul sufletului meu ca într-o fântână întunecoasă și cu fund depărtat. O aud căzând acolo, cu mare bufnet de ape, cu creste spumoase și întărâtate, care sar până sus, mă izbesc în plină conștiință. De mult o simțeam zbătându-se în lanțurile în care trebuia să stea legată, dar în beciul lui Bălan ea da adevărate semne de neliniște și încordare. Hm, să nu-l arestez oare, să cotesc puțin drumul drept al îndatoririlor mele, să-l acopăr or chiar să-l smulg eu însumi din ținta propriilor mei soldați?

Oare el va primi să mă ajute?... Da, desigur, desigur... Gândul că o alta m-ar putea îndepărta de Niculina... O, asta fără îndoială, fără îndoială...

Și până adânc în noapte întrebare nouă naște din întrebare nouă și eu caut zadarnic, în răcoarea vreunui colț de pernă, loc statornic de odihnă pentru tâmplele mele fierbinți.

În seara următoare Gârneață mă anunță că a dat de ușa gârliciului, care e încuiată cu lacăt enorm, dar simplu. Gherăscu, care e lăcătuș de meserie – Gârneață crede că și pungaș – pretinde că-l

va deschide ușor, dacă își va aduce de la post o unealtă anume. Deci Gârneață îmi dă ideea să se ascundă cu un pâlc de soldați în beci, printre butoaie, în vreme ce eu voi ține pe Niculina de vorbă. Dacă voi întârzia mai mult la dânsa peste obicei, Serghe își va face desigur apariția pe calea lui ascunsă; Gârneață e convins că Serghe face drumul ăsta în fiecare noapte, după plecarea noastră.

O grupă de soldați va rămâne în curte drept rezervă. Contrabandistul va fi somat în momentul când se va ridica pe butia din mijloc: în această poziție el va oferi o țintă minunată, așa că va fi nevoit să se predea de bunăvoie... iar dacă nu, atâtea arme, dintre atâtea butoaie...

Îmi scapă, probabil, o mișcare cam prea vădită de dezaprobare, pentru că ochii plutonierului, atât de entuziasmat de simplitatea și limpezimea planului lui, s-au micșorat deodată și mă privesc scormonitori. Trebuie deci să repar prompt, deși poate e numai o închipuire a mea că Gârneață ar putea să mă treacă la bănat. Dar e destul de mult, de bună seamă că am început să am și astfel de închipuiri.

– Nu-mi prea surâde deloc propunerea asta... Cred că ar fi bine să nu vă prea apropiați de beciul acela... El trebuie să aibă ochii în toate părțile...

Gârneață e contrariat și-și frământă buzele, privindu-mă pe sub sprâncenele strânse...

– Totuși, așa cum am spus eu – se încăpățânează el, simțind că în acest loc pipăitul lui oltenesc a dat de ceva slab – cred că am putea face o încercare...

Nu mă gândesc să mă burzuluiesc, deși stăruința mă enervează. Mă mulțumesc să răspund flegmatic:

– Și dacă încercarea cade, adio orice altă încercare!

Gârneață își mângâie înciudat cele două muște negre de sub nas. Surprind printre degetele care-i acoperă astfel gura un rânjet fugar, dar cu sens. Din când în când mă măsoară oblic și furiș. Mă silesc să-mi dau seama cam ce-ar putea să-i aducă lui vreo îndoială asupra purtării mele; pentru el, eu am tot interesul să mă descotorosesc de Bălan.

– Adună oamenii, Gârneață! ordon.

El ezită și are îndrăzneala să mă întrebe rânjind:

– Pe toți?

– Pe toți! îi răspund senin și râzător.

El dă din umeri, tot așa de râzător, ca și când ar fi spus: „Te privește!"

Iar în vreme ce umbre negre, cu zgâlțâituri metalice, se adună din colțuri la aliniere, rânjetul lui crește demăsurat, când îmi șoptește:

– Mâine... atuncea... n-are să mai fie nevoie de atâția oameni... Poate n-o să aveți nevoie nici de serviciile mele...

Hm. Mi se pare c-am înțeles. El poate crede că-n seara asta între mine și Niculina a intervenit o învoială: între mine și Serghe prin intermediul Niculinei. Da, da... mi se pare că sunt pe-aproape... O învoială de îngăduință, evident, prin care mi se acordă, în schimb, ce? Tot o îngăduință desigur – de bună seamă la farmecele Niculinei – pentru că Gârneață n-a avut de unde afla cunoștințele și demersurile mele adevărate privitoare la aducerea Valiei. Ah, ceva și mai plauzibil, care să explice această schimbare subită de ieri până azi a entuziasmului meu pentru prinderea lui Bălan; fără doar și poate, o învoială cu avantaje bănești pentru mine! Bată-te, Gârneață, uitasem că ești oltean...

– Eu nu vreau să prindem așa repede pe Bălan, îi strecor ușor în ureche, când pornim.

Gârneață mă privește stăruitor. Se gândește oare serios că voi aduce vorba de cota parte?

– Noi trebuie să-l lăsăm să treacă încă o dată Nistrul, și chiar de mai multe ori, reluai calm și făcându-mă că nu observ variațiile fizionomice ale ascultătorului. Înțelegi, principalul e să descoperim locul lui de trecere. Odată acela aflat, răul e tăiat de la rădăcină...

Ochii lui Gârneață se întunecară și se strânseră pentru a reveni la normal.

– Cum am putea să-l urmărim fără a fi simțiți de dânsul? – continuai – asta e întrebarea. Că-mi va trece două-trei haimanale dincolo, asta n-are să mă sinchisească prea mult, ducă-se... Totul e să-i aflăm vadul... unde putem să-l așteptăm perfect de bine

și la întoarcere... vadul vestit al lui Bălan, despre care mi-a spus Arun...

Gârneață începuse să încuviințeze.

– Trebuie să-l lăsăm mai multă vreme în pace... să umble nesupărat la dânsul acasă, opină el... Iar mai târziu noi să-l pândim undeva pe câmpie și să-l urmărim... .

– Trebuie să găsim, chiar lângă râpa pe unde el coboară, o ascunzătoare bună și nesimțită, de unde să-i supraveghem toate mișcările... Și când va porni spre Nistru, după el... binișor... ușurel. Dar unde, unde să găsim această scorbură, fără ca să ne simtă banditul?... Înțelegi, mie-mi trebuie numai o dată să se ducă și numai o dată să se întoarcă... Înțelegi, Gârneață, numai o dată să se întoarcă...

– Ba chiar numai să-l vedem pe *un' se duce*... că-l oprim noi...

– Nu, nu, nimic... nicio somație, niciun foc... De ce să nu vedem ce transport nou ne mai aduce dumnealui?... tot ne scapă unul acum... barim să apucăm pe cel pe care ni-l aduce... Și pe urmă, vezi tu, printre ostroave, pe Nistru, nu e chiar așa de greu de scăpat... Pe cât, când vine, alunecă de-a dreptul în brațele noastre...

Gârneață găsi că e cazul să mă felicite, cu minunarea lui obișnuită, exagerată, pentru tactica și dibăcia planului meu.

Niculina în ograda postului meu?! Privesc pe fereastră și nu pot să cred. În noaptea trecută doar fusesem la dânsa... E surprinzător de elegantă și distinsă; gătită de... stradă n-am mai văzut-o niciodată. O blană lungă de astrahan negru, lucios, îi coboară până puțin deasupra gleznelor, strânse în șoșoni înalți de cauciuc negru; în cap poartă căciulă tot de astrahan, dată cochet pe-o ureche. Ochii parcă-i sunt mai întunecoși sub înfățișarea asta, iar trăsăturile au parcă un accent mai sever, mai nobil, de mare cocoană. Cu greu și cu grea satisfacție mă dumeresc că brațele acelea înmănușate erau noaptea trecută goale și împletite pe după gâtul meu.

O primesc cu plăcere zgomotoasă, o ajut să-și scoată paltonul; sub el e gătită asemenea „de ieșit", cu rochie bine croită și cu gust,

de stofă fină. Niculina e superbă. O strâng în brațe cu mai puțină brutalitate ca până acuma și o sărut lung și repetat.

– Parcă ai fi venit să mă iei, să plecăm împreună... să uităm de locurile astea...

Ba a venit pentru ceva și mai neașteptat. Să-mi destăinuie că Bălan s-a reîntors azi-noapte, după plecarea noastră și... să mă mustre că a putut s-o facă așa de ușor. A brutalizat-o din nou și vrea la rându-i să se răzbune. Dumnezeule! vrea să mi-l dea prins. Peste două nopți va trebui să sosească iarăși cu un transport proaspăt. A amenințat-o cu moartea dacă îl va trăda... De aceea ea nici n-a mai așteptat seara... se îngrijora că poate n-am să viu!

Ceea ce mi-e dat să aud mă surprinde și mai mult decât ceea ce mi-a fost dat să văd în după-amiază asta!

Niculina îmi cere ajutorul împotriva lui bărbatu-său! Am așezat-o pe genunchii mei și ea mă privește drept în ochi, nu-mi dă o clipă răgaz să înțeleg decât ceea ce-mi vorbește, decât ceea ce-mi poruncește ea.

Va trebui să aduc soldați mulți, foarte mulți, mai mulți de jumătate decât am... altfel nu va îndrăzni să rămână în casă și va fugi. Dar ea vrea să rămână, să-l vadă prins, legat, să-i arunce în față ura și disprețul ei.

Mă zguduia de mână și-mi scormonea cu unghia reziduuri sadice în subconștient; îl vom ține legat un ceas, dincolo, în odaia cu ferestruică, și noi dincoace vom chicoti.

– Să vezi cum am să te strâng atunci, cum am să mă zbucium și cum am să chicotesc... să-l simt tresărind de sub frânghii... Și pe urmă să trec dincolo cu ochii încercănați, să-l mângâi pe obraz și să-l jelesc... Pentru c-o fugit, nu-i așa că va fi osândit la mai mulți ani?

Mă cutremur de surpriză și de plăcere.

– Vii?

Îi răspund cu sărutări grele, prelungi.

– Așa... aproape de miezul nopței trebuie să vii cu moscalii. El va sosi ca la un ceas, două, după aceea, când știe că plecați, că mi-a spus totul azi-noapte din gură... Dar dacă vii așa cum doresc eu, vei afla și tu noutăți fără pereche.

Înclin din cap cu pricepere; dar nu mă grăbesc să-i descopăr că noutățile ei sunt lucruri vechi pentru mine.

– La repezeală îi așezăm pe toți, care pe unde trebuie. Eu singură îți-i așez cu mâna mea prin toate ungherele, afară de locurile pe unde trebuie el să sosească, să nu-i dea de bănuit... Miroase foarte departe, ca un copoi... Haide, spune, mi-aduci patruzeci de soldați?...

Apreciez avântul, prevederea și mai cu seamă sinceritatea Niculinei. Dar ajutorul pretins mi se pare exagerat.

– Ce să facem noi cu patruzeci de oameni acolo, Niculino, mi-e rușine de așa vitejie... patru sunt de ajuns...

Dar ea nu vrea să audă, se supără, îmi spune că dacă nu va număra ea cu mâna ei patruzeci de oameni, nu se mai angajează la nimic. Și prinde iarăși să-mi zugrăvească scena care se va petrece peste două nopți, cu noi și neașteptate amănunte, care-mi învăluie ochii în dogori de plăcere.

Încerc s-o ridic, înfiorat de căldura acestei revărsări de ură, dar ea știe și acum să-mi scape din brațe, cu dibăcia de demult. Nu, acum nu, și nici la noapte. Trebuie să ne păstrăm până-n noaptea următoare, când va fi, în sfârșit, cu totul și cu totul a mea. Acuma nu, pentru orice pe lume...

– Voi pune apoi îndată masa și ne vom ospăta... asta va fi ospățul de nuntă... voi scoate vin din beci și voi da și la soldați... Și-i vom da și lui prin ferestruică...

Doamne, mi se pare că trăiesc în vremea străvechilor năvale, când femeia învinsului trebuia să se așeze la masa prăzilor, alături de învingător, să se îmbete, să cânte și să joace pentru ei, să cadă frenetic în brațele lui, dinaintea celui legat și neputincios.

Gârneață nu pare să aprobe deloc noul meu plan de luptă. Rămâne întunecat și tăcut.

– Nu înțelegi, Gârneață, e fără nicio bătaie de cap.

– Și vadul lui, cum îl mai aflăm, domnule locotenent? Parcă spuneați că ăla e mai important...

– Îl vom afla noi și pe acela...

– N-are să ni-l arate chiar de l-om pune pe cărbuni...

– O să-l facem scăpat odată, la urma urmei...

– Atunci de ce să ne mai ostenim să-l prindem la noapte... de ce să nu-l urmărim, cum am plănuit doară întâi...

– Măi băiatule, măi, nu înțelegi tu odată... și plescăiesc din buze, negăsind cu ce să continuu. Ba da, iată: Nu-nțelegi tu odată... mi-e frică să nu vă simtă... și ne scapă atunci și el și vadul...

– Hm, domnule locotenent... răspund eu, cu ce vreți dumneavoastră, dacă ne-o simți... Mi-am găsit un locșor... nu acolo pe unde cobora el... mult mai la dreapta, spre drumeagul care dă în sat... e chiar pe costișă și am toată câmpia sub ochi... Și beznă nepătrunsă să fie, dar dacă te-nveți cu noaptea, până la douăzeci de metri tot nu-ți scapă nimic... C-așa e scobit terenul acolo, că trebuie să faci ocol ca s-ajungi cu piciorul; dar peste tufărișuri e foarte aproape și privești drept în coborâșul lui...

Și Gârneață continuă, ca și când scena i s-ar desfășura prezentă aci, lângă noi, în jurul nostru...

– Acolo, e de ajuns să fie doar unul dintre noi, ăilalți așteaptă în vâlcea... printre tufe... m-am hotărât eu singur să mă așez sus... ca să mă cobor repede și fără zgomot la ăi de jos... dac-o fi lună, pe de o parte e mai bine, că e lumină, da pe de alta e mai rău, că trebuie sa ne ținem mult în urmă... dar dacă sunt numai stele ori nor... ne luminează destul zăpada...

Gârneață e încă pe drum după haiduc, dar gândul meu îl așteaptă în noaptea posomorâtă, cu promoroacă, printre fantasmele albe ale sălciilor... Suntem doar patru ființe cu inimile una lângă alta... iar mai departe, pentru orice eventualitate, un caporal cu o grupă întreagă... Tăcere și ureche încordată... până ce, în cornetele auzului supraexcitat de nerăbdare, cad cele dintâi unde ale mișcării care se apropie... Sunt ei: Bălan și-o fată înaltă... cu o cutie de vioară...

– Dacă n-or fi înțeleși, încep iarăși să aud pe Gârneață, eu îmi pun capu jos, domnule locotenent...

Am tresărit deodată și m-am întors dușmănos spre dânsul.

– Să ne mutăm, adică, toți acolo, ca să poată trece bărbatu-său, nestingherit, încoace... Și noi, așteaptă, așteaptă, iar dimineața cocoana să nu mai poată de mirare: „Ai văzut că n-a venit? să știi că a mirosit ceva"...

Noaptea s-a lăsat atât de jos pe pământ, că nu mai e loc, pe sub dânsa, nici pentru cea mai bună privire. Doar zgomotele sosesc, zgomotul de metal și forfotă al pregătirii soldaților. Copacii s-au înfrățit și s-au contopit cu desăvârșire cu acest alburiu îngroșat al chiciurii îmbibate de întuneric, mai înșelător decât bezna cea mai adâncă; doar trunchiul sălciilor celor mai apropiate par trombe chinuite, vărsate de norii catranului înghețat de deasupra. Umbrele umane au căpătat dimensiuni și deșucheri de mogâldețe; se strâng și se așază într-o linie, care niciodată nu mai poate fi dreaptă. Pașii mă duc prin puiul de ger ca prin roiuri de albine amorțite, care mă înțeapă, ca în vis, în vârful nasului și al urechilor.

Ridic gulerul de blană al dolmanului și-l chem pe Gârneață. Îl întreb în chip de ultimatum dacă e hotărât să facă urmărirea, dacă și-a ales oamenii și dacă pe-un astfel de întuneric crede că poate ajunge la vreun rezultat.

Da. E hotărât și înțelegerea e făcută cu Cebuc. Va mai lua și pe Gherăscu...

– Cât de văzut, măcar de-o avea el ochi mai buni ca ai mei, se prinde vitejește Gârneață.

Propriu-zis nu mai simțeam acum nici nerăbdarea de la început de a vedea sinceritatea și deci totala abdicare a Niculinei, nici entuziasmul cinic de a-l lega pe Bălan, ajutat de-a dreptul de acest idol al sufletului lui, din pricina căruia, la arestarea dintâi, îmi jurase desigur ură de moarte. Gândul reveni întreg la Valia, ca un fuior întors o clipă de la răsuceala lui firească.

Dar siguranța lui Gârneață în amăgirea Niculinei îmi înfigea și mai adânc acele gerului în umerii obrajilor, iar minciuna și prefăcătoria acesteia mă umplură până-n fund de indignare și de umilință. De aceea, curios peste măsură să văd până la ce margine va duce batjocura ce-mi pregătește, îi execut în întregime îndemnul: patruzeci de soldați și gradați pășesc pe urmele crupei lui Pafnute pe drumul binecunoscut, în noaptea incertă și neprietenă.

Niculina ne aștepta.

Ne primește cu șoapte și cu satisfacție, îmi numără soldații și ea singură îi așază, câte unul sau câte doi, pe la colțuri, pe după

stâlpi, în dosul porței, în coșar, pe după grajduri, în toate părțile în curte, dar nu în grădinița cu nuc și nici în livada cea mare care ducea spre salcia pletoasă și spre cărăruia invizibilă de pe râpa cu mărăcinișuri. Se înțelege: pe acolo trebuia să vină el și cel mai mic zgomot, cea mai neînsemnată bănuială, îl întorcea îndată din cale, strica totul. Pe când așa, va fi lăsat să se apropie, va bate în *fereastra* din dos, Niculina îl va îndemna să treacă la *ușă*, va fi lăsat să intre pe întuneric, eu, *din dosul ușei*, îi voi pune revolverul în tâmplă și cu țignalul în gură voi da alarma. Și cei patruzeci de oameni se vor năpusti.

Mai rămânea să-mi explice Niculina de ce nu pune soldați și în hrubele din dosul casei; dar uită s-o facă și, evident, nici eu nu-i atrag atenția asupra acestei omisiuni. Iar oamenii mei, care erau instruiți să nu-și exprime nici cea mai ușoară nedumerire, își primiră locurile hotărâte, cu mutenie adâncă... Dacă până într-un ceas nu avea să se petreacă nimica și nu primeau semnal de la mine, sergentul avea poruncă să-i adune pe toți în magazia cea mare și să facă și focul.

– Atunci vom aștepta înăuntru numai noi doi, Niculino; poate e nevoie să stingem și lampa?

– Nu e nevoie, nu e nevoie... poate va bănui ceva... Să vadă că-l aștept... N-are să poată zări prin perdele cine mai e înăuntru...

Mă așezai călare pe-un scaun, chiar lângă ușa pe care o încuiai bine, și-i dovedii neglijent că aci eram ferit și de ochi și de glonț, și dinspre cele două ferestre cu gratii de fier, care dau în pălimar – de unde, de bună seamă, nu avea să vină niciun pericol – și, mai cu seamă, dinspre ferestruica de-alături, ale cărei perdele erau acuma suspect de bine împreunate.

– Ce ne poate privi ferestruica? dă ea mirată din umeri. Dar e bine, e foarte bine că te-ai așezat așa, încuviință ea privind anume spre ferestrele cele mari.

– Poate-i vine gust să intre întâi alături... Ar fi fost bine să fi așezat un om, doi, și-acolo...

– Cum o să intre? se minună toată Niculina. Cheia e doar la mine...

Și mi-o arătă.

– Nu cumva mai are și-o pereche?

– Nuuu...

O mirare a Niculinei a fost că oamenii pe care i-am adus erau doar moscali și vagmiștri de cei mici. Era bine să fi avut și ajutorul lui Gârneață or Cebuc...

– Ce vrei? după ce că las hotarul dezgolit... cu trei schimburi de câte zece oameni, să las măcar cu dânșii pe amândoi plutonierii. Altfel patrulele își fac de cap... Dacă vine o inspecție?... Ar râde de mine toată armata, dacă ar afla că am pornit cu patruzeci de bărbați, ca să prind unul singur... Asta numai ca să-ți fac pe voile tale... Așa se prostește bărbatul, când îi șoptește ceva la ureche o femeie frumoasă.

Ea se apropie de mine, lângă ușă, mi se așează pe genunchi și mă mângâie înduioșată: trebuii să constat, nu fără surprindere, că gestul ei era din cale-afară de gingaș și de curat.

– Lasă, are să fie bine de noi doi, mă asigură ea.

Îmi petrecu brațele pe după gât și mă sărută lung. Dar se ridică repede și-și puse degetul pe buze, făcându-mi semnul cumințeniei, ca o gazdă care are întâi treburi mai serioase de îndeplinit.

Și la distanța socotită dincolo de lungimea mâinii mele, ea porni să se învârtească zglobie, tropăind cam exagerat pe scândurile podelei. Avea ușoare momente de neatenție, pe care le acoperea îndată cu râsete din nimic, cu alte tropăieli, iar acum, din nebăgare de seamă, luă în picioare un scaun greu de lemn, care căzu pe spetează cu plesnet mare...

– Nu știu ce am, se grăbi ea să mă lămurească. Sunt strașnic de nerăbdătoare...

– Adevărat... tropăi de parcă ți-ar fi frig.

– Tropăi?

– Așa mi s-a părut... Mai pune un lemn în sobă... aici la ușă nu prea e așa cald, iartă-mă că nu pot să fac eu lucrul ăsta.

Ea se grăbi să-mi asculte sfatul, deși era nespus de cald în odaie – cu dolmanul pe mine parcă eram în baie. Luă chiar mai multe bucăți dintr-odată și toate-i scăpară în ultimul moment cu zgomot cumplit.

Ea se scuză pentru stângăcie, iar eu îi trimisei o sărutare. Vasăzică stimabilul era în pivniță. Și trebuia să i se dea semnalul cuvenit. Probabil acela a fost detunătura jilțului celui greu,

prăbușit pe scânduri. Căderea lemnelor era un supliment. Acum privirea ei începuse să cate ca din întâmplare spre ferestruica întunecată. Așteaptă cumva să i se răspundă că s-a auzit semnalul și că expediția începe?... Mai mult decât probabil! De bună seamă însă confirmarea din dosul perdelușelor strânse trebuie să cam întârzie. Râsul ei din acest moment, fără prea justă cauză, e prea galben, ca să nu trădeze o vie neliniște. Drăguța de ea, trebuie ajutată mititica...

– Niculina, dar ești de-o nervozitate de nedescris. Parcă ai avea chef de joc. Tot stau eu aici în colțul ăsta, de unde nu pot să mă mișc... Până una-alta, ia trage-i tu o căzăcească zdravănă... Nu mă îndoiesc c-o știi...

– O căzăcească? dădu ea din umeri pentru o astfel de trăsnaie, însă tare luminată la față. A, ție nu ți-am arătat niciodată cum știu eu să joc căzăcească...

– Nu mi-ai arătat, într-adevăr...

Propriu-zis nu vroise să-mi arate, când, astă-toamnă, îmi mai venise această fantezie. Atunci tocmai se scuzase că n-o știe prea bine.

Și pașii ei se porniră în fugă pe loc, corpul începu să i se zbată, strângându-se pe vine și înălțându-se în dârze cutremurături ale sânilor, capul îi căzu pe spate; cu chicote lungi, cu priviri de extaz, toată ființa ei se concentrase subit în jocul acesta sălbatic, nepăsătoare de ce-ar putea să se mai întâmple cu închipuita ivire neașteptată a lui Bălan pe la ferestrele dinafară; nebăgătoare de seamă că sonoritatea cam imperfectă a podelei, până și unui auz mai puțin atent, i-ar fi putut releva dedesubt golul unui beci. Nu-mi mai rămâne nicio îndoială.

Și când socotesc că „semnalul" a răspuns chiar până-n magazia soldaților, nu numai în beci, o întrerup destul de serios:

– Niculina, ar trebui să mai lași zdupăitul ăsta... Dacă vine tocmai acum și te-aude de departe?

Ea se oprește deodată și mă privește galbenă și îngrozită, înecându-se în zbaterea aprigă a respirației. Dar eu o asigur cu înclinări repetate din cap și cu râs împăciutor – și ea înțelege – că gândul meu e fără ascunziș și că sfatul e dat cu adevărat pentru Bălan cel dinafară. O îndemn să joace iarăși, dar mai ușurel,

că pot și soldații de afară să se ia de gânduri; eu îi voi fluiera ușor cătăcească, pe care ea și-o cântase singură până acum. Dar ea mă privește din nou îndoielnică... și refuză, privind cu exagerată îngrozire ferestrele din afară și cu vădită enervare către ferestruica fără răspuns. Îmi face mutește semnul negației.

E rândul meu să mă neliniștesc; îmi regret intervenția, cu aer de glumă stupidă, în dezlănțuirea tot mai sălbatică a jocului ei. Sunt hotărât să încep eu acum semnalele pentru cei dedesubt. Dar încă mai aștept: mă asigur că poate nu-s gata toate pregătirile acolo. E o cursă mare pe care trebuie s-o întreprindă acum Bălan și la mijloc trebuie să fie o răsplată și mai mare, de vreme ce el și-a luat atât de îndrăznețe precauții. Acum poate fi fără grijă. Nesupărat de nimeni va atinge malul Nistrului și-l va trece... căci dincolo îl așteaptă o propunere, cine știe, pentru el tot așa de scumpă, pentru mine cea mai scumpă din lume...

Iar peste trei zile... peste patru sau poate chiar numai peste două, vârful degetelor mele se va înfiora la atingerea mâinilor ei... îi voi pipăi fruntea și obrajii și-i voi cuprinde, în sfârșit, dintr-o dată, cu o lacomă înghițitură a ochilor, pentru totdeauna, fața asta insesizabilă, pe care, în sfârșit, o voi avea...

Tresar iarăși uimit de apropierea acestei atât de dorite, de nostalgice fericiri.

Și tresăritul meu concordă cu tresărirea Niculinei. Nu mi s-a părut. Pe fața ei furișată pentru a nu știu câta oară spre ferestruică, am surprins o ușoară alungare de umbre și linii, ca apa calmă într-un amurg pe care a atins-o picioare de gâză. Nu mai încape îndoială: acum figura ei e toată spre mine, râzătoare și asigurătoare. S-a făcut așadar... el e gata de pornit, așadar... Într-un ceas bun, Dumnezeule mare...

Dar tocmai acum, calmul, care ar trebui din nou să mi se așeze în suflet ca într-un jilț, încă nu-și găsește locul complet eliberat. Nourași de nesiguranță izvorăsc din albastrul care domnise neîntinat la început înlăuntru-mi și-mi umplu cerul nădejdii cu spuma opacă a grijii: dacă va ocoli Duboșanii, dacă nu se va ajunge cu Valia la tocmeală, dacă va plănui s-o jefuiască, dacă ea se va fi mutat în alt sat... S-o găsească, s-o găsească...

Trebuie să opresc această năvală de gânduri deșucheate, care-mi străbat acum din toate părțile capul, în iureș din ce în ce mai accelerat. Trebuie să mă înțeleg răspicat cu banditul..

– Niculina, izbucnii deodată. Spune, este încă acolo, oprește-l... Vreau să mă înțeleg cu el... nu-i voi face nimic; dacă mă va asculta... Îl voi lăsa să plece...

Niculina, care se așezase tocmai pe marginea patului, s-a ridicat tremurând și țintește privirile înnebunite spre țignalul pe care mâna-mi mi-l apropie de buze.

– Ce faci, îngăimă ea stins, frângându-și mâinile... Să nu șuieri.

– Dacă-l vei opri, nu șuier. Vreau să-i vorbesc, să ne înțelegem. Dacă nu – urlu cu toată puterea – voi înconjura toată casa și toată ograda până la salcia pletoasă de lângă râpă. Trebuie să mai fie o ieșire pe aici... O voi găsi eu, n-aveți grijă...

Dar ea și-a revenit acum, e stăpână pe vorbele și pe mișcările ei, cu toată paloarea ce i-a rămas pe față.

– N-ai decât s-o înconjuri și să cauți până mâine, mă înfruntă ea cu cerbicie, izbucnind apoi în râs. Ce ți-a mai cășunat? Ce vrei să zici? Că sunt înțeleasă cu Serghe... Cum? În ce chip sunt înțeleasă cu el?... De unde să-l opresc...

– Dacă nu-l oprești, șuier...

– Șuieră! bravează ea, fixându-mă puternic și făcând un pas spre mine. Dar când fluierul mi-atinge buzele, ea se repede la mine și mi-l smulge dintr-o smucitură. Nu pricepi că ești nebun? Ce ți-a mai venit? Ai să cauți degeaba. Casa n-are decât ușile astea: cea de-aci și cea de-acolo. Unde poate să fie el?... Și dacă ar fi, cum ar putea să plece știindu-te aici, se hazardează ea la diversiune...

– Lasă asta, Niculina... Acum știu bine, el a fost ascuns dincolo... te-a pus să mă ții de vorbă și să mă îndemni să-mi aduc toți soldații, ca să poată el trece peste râu, nesupărat... Foarte bine... îl voi lăsa să plece.... Dar în schimb vreau să-i propun și eu ceva... Dacă-mi îndeplinește ce-i cer, din partea mea va fi liber totdeauna... Ascultă, Serghe Bălan, rostesc solemn, îndreptând graiul spre ferestruică.

Dar Niculina izbucnește într-un râs formidabil. Ea e la un lung de mână depărtare de mine, oprită de firetul fluierului, pe care-l ține zdravăn în mână.

Profit de veselia ei subită, și-n care mi-e cu neputință să recunosc rezonanța calpă, ca să-mi liberez țignalul. Ideea ce-mi venise tocmai acuma avea fără îndoială să-mi spună dacă Serghe apucase să se coboare în pivniță sau se mai găsea încă alături. Pentru că... oricât ar fi consimțit el în cele din urmă să-și negocieze în chipul ăsta necredința nevestei, ea nu va merge până acolo cu îndrăzneala încât să execute ceea ce-i voi comanda eu acuma...

– Atunci, dacă nu e aci... atunci dezbracă-te, iubita mea, haide, dezbracă-te...

Într-adevăr. Ea mă privește uluită peste măsură, stupidă... Veselia s-a prefăcut într-o clipită în cea mai cumplită stupoare...

Rânjesc satisfăcut.

– Haide, ce mai aștepți...

– Dar ce ți-a mai venit... dar nu te mai pricep... dar nu înțelegi că el trebuie să sosească dintr-o clipă într-alta?...

– Nu face nimic... eu am să-l primesc, nu tu... haideți, haideți...

– Pesemne șăguiești.

– Începi ... sau...

Niculina e galbenă ca un cadavru. Numai ochii ei trăiesc mai vii ca viața însăși. Pe urmă brațele i se ridicară în semnul celei mai zdravene nedumeriri, de fapt pentru a câștiga timp și mai ales a arunca, la adăpostul brațului, o nouă privire la ferestruică...

Și eu aici am vrut să ajung: mi-e de ajuns această privire și sunt gata s-o opresc, să dau drum cuvintelor mele pentru Valia...

Dar tocmai atunci mâinile Niculinei căzură, ea începu să râdă stingherită și un vârf de curiozitate îmi înfipse în suflet îndemnul unei ușoare zăbave. Cu oftat de pudoare, ea-și trase pe dedesubt șnurul capotului larg; pulpanele acestuia se lăsară atunci într-o parte și într-alta, descoperind în întredeschizătură albul moleșitor al lenjeriei intime și o coapsă goală până mult deasupra genunchiului... Doamne, ar trebui să opresc aci silnicia, dar îmi simt ochii dogorind ca-n fața unei arzătoare noutăți. De-abia acum

îmi dau seama de însemnătatea acestui câștig uimitor, pe care l-a dobândit pentru mine Niculina: el acceptă, el mă acceptă.

Niculina chicoti ușor, rușinată, își duse cu aceeași încetineală stânjenită și calculată mâinile la ochi, iarăși pavăză pentru a primi noua aprobare, pe urmă, întinzând brațele în jos, se scutură hotărâtă: capotul căzu, cerc negru, în jurul înaltelor picioare.

Aștept cu fluierul, dar și cu sufletul la buze; e cu putință oare? Ea râdea în cascade scurte, rușinate, ca o fecioară pe care o dezbraci, în vreme ce coada ochiului îi scapă necontenit spre fereastră: e limpede că nu de mine se rușinează. A doua fustă, albă și scurtă, căzu de asemeni. Era timpul s-o fac să înceteze... și totuși... ea râde șăgalnic spre mine, spre ferestruică...

– O, sunt un satrap, un pașă de tuaregi; sărmanul Bălan cedează, chiar când exigențele mele nu mai țin seamă de nimic.

Sinistră umilință... dar prea neașteptată, prea uimitoare, ca ezitările, pudoarea, noutatea acestui corp, care acum îl contemplu întâi dintr-o perspectivă, strania împrejurare în care mă găsesc să nu mă îndemne încă să aștept, să opresc încă în gât numele Valiei.

Totuși, dau sugrumat dezlegarea:

– De ajuns, Niculina... lasă... e în zadar... m-am convins...

Dar ca și când nici nu m-ar fi auzit, ea continuă să-și tragă rând pe rând mâinile din băierile cămășii, care începe să se lase. Sânii se iviră unul după altul, apoi pântecul, coapsele cu împreunarea lor înnegrită, genunchii...

Niculina era goală, în splendoarea totală a minunatului ei corp, care mă întunecă și mă intimidează întocmai ca la început. Nimic, nici cel mai neînsemnat farmec nu a scăzut din această minunăție! După privirea cernită prin gene, de patimă și fior, ce mi-a trimis-o, ochii ei surprinși de propria lor îndrăzneală au fugit iarăși la ferestruică. Dar deodată ea scapă un țipăt sălbatic, prelungul și deșiratul chirăit al spaimei supreme. Dintr-o singură smucire, ea s-a prefăcut la pământ în morman de membre lungi și de suprafețe lucii. Banditul a țintit-o desigur... Una, două, trei... aștept paralizat detunătura pedepsitoare... incapabil de orice alt gând, de oricare altă voință. Niculina se înghemuiește și mai mult în sine, capul i-a dispărut sub încolăcitura brațelor...

– Vin aici, Niculina, târăște-te aici.

Dar ea nu se mișcă și lovitura întârzie... Sunt așteptat să mă apropii, desigur... stimabilul n-a mai putut suporta priveliștea; nudul nevestei expuse în fața lui însuși și a înșelătorului urât de moarte, deodată, i-a căscat ochii dinaintea propriei lui decăderi... Poate darul ce-mi rezervase mie, mi-l păstra pentru mai târziu; goliciunea Niculinei i-a răsucit însă, în creier, calculele făcute la rece...

Mă așteaptă. Mă apropii. Dar pe lângă părete. Dibui cuvântul nimerit, care trebuie să aducă în mijlocul acestei încordări pe Valia ca un înger al păcii.

Dar Niculina încă mă împiedică. Ea tresare într-un chiot, se deșiră din ghemul morții și strigă bezmetic, dezmățat, cu râs răgușit, desfrânat:

– Haide, lovește, trage, ce mai aștepți...

Brațele i se ridică drept în sus, chiot nou îi scăpă din gâtlej, de astă dată de biruință, de triumf, și picioarele ei, care și-au păstrat încă pantofii, se reped pe podea în ropot de joc; pocnește din degete, chiotește sălbatic și scândurile răsună din nou pe sub preș de tactul căzăcească. Abia acum văd cât de minunat știe într-adevăr să joace. Avântul ei mă înspăimântă. De câte ori ochii ni se întâlnesc, gâtul i se întinde spre mine și capul îi tremură într-o frenetică pasiune... Dar femeia nu părăsește un moment locul din dreptul ferestruicii, unde pândește moartea, o desfide chiar, cu privirile-i de dispreț pe care le aruncă, ori de câte ori jocul îi îndreaptă fața într-acolo, pe care o ațâță cu patima neînfrânată ce-mi arată la rându-mi, când se îndreaptă spre mine, cu mișcările involuntar indecente, cu tot zbuciumul acestui corp gol în jocul primitiv și năvalnic și răscolitor.

Și glonțul întârzie, întârzie necontenit...

Dar, de la sine, femeia se strânge, se încolăcește în jurul sexului ei învingător, ca și când ar fi fost cu adevărat lovită în pântecul necuviincios și divin, se rotește în jurul său însuși, întinzând molatic când un braț, când altul, ca și când ar fi vrut să-și prindă propriii sâni, să le domolească tremurul semeț și virginal; pasul îi revine necontenit în juru-i, mișcarea mâinilor e tot mai nesigură, mai moleșită, genunchii înșiși i se moleșesc, coapsele se freacă

de aproape, se împiedică de muchia patului și cade de-a latu-i cu un sfâșietor țipăt isteric, pe spate, cu o mână acoperindu-și ochii, cu alta sexul pângărit de aprigile noastre priviri, cu pieptul pornit în frământarea voluptuoasă a unei agitații fără de asemănare.

Și secundele trec una după alta, le aud cum se strecoară în neant, deși ornicul în formă de farfurie a încremenit de mult. Le aud răsunând ca lovituri uriașe și surde în urechile mele, în care sângele dă furioase și deșarte asalturi. Așa trebuie să le audă și celălalt și totuși detunătura de moarte întârzie iarăși, cu toate că femeia căzută oferă, cu însăși goliciunea mijlocului ei trădător, ținta cea mai bună pentru ancestrala pedeapsă.

Dar, de bună seamă, mâna lui tremură, cum tremură încă gândul meu, pumnul meu neputincios, cum neputincioase sunt coardele gâtului meu, care tot nu se găsește în stare să îngaime un sunet articulat, ca o biată lăută, cu discordate și smulse strune. Însă trebuie să fac sforțări supraomenești ca să apuc înaintea glonțului, căci ezitarea banditului îmi pare că apasă încă greu în cumpăna acestor clipe, ce-și iau întruna zborul, rând pe rând, cu vâslit greu de aripi în urechi.

– Niculina, izbutesc în cele din urmă să rostesc stins, tremurând, dar apoi, cu fiecare nou cuvânt, din ce în ce mai clar, mai curajos. Niculina, îți mulțumesc pentru frumosul tău joc și pentru frumosul tău corp, pe care acum mi l-ai arătat întâi, în toată strălucirea. (Dumnezeu mi-era martor că nu mințeam.) Mi-ai făgăduit că ai să mi-l arăți așa întreg, când bărbatul tău va fi prins și legat, că ai să dansezi goală dinaintea lui pentru mine... Acuma văd însă că el... a întârziat, continuai cu răspicare, prefăcându-mă că n-am înțeles nimic din jocul și din țipetele ei; dar mie mi s-a părut întâi că este aci și că mă păcălești, de aceea te-am pus să faci înainte ceea ce mi-ai făgăduit că vei face când el va fi în mâinile mele. Mulțumesc, mulțumesc.

Vorbeam tare, cât puteam de tare și distinct, ca vibrațiile ferestruicii să poarte lămurit cuvintele mele acolo unde cu adevărat trebuiau să ajungă.

– Dar asta a fost numai o șagă, continuai, pentru că eu nu vreau să-l prind, vreau numai să-l am în față ca să-i spun la

rându-mi păsul meu... Niculina... dacă el îmi va făgădui ăst lucru pe care i-l voi cere, slobod va fi să treacă râul; și de-l vor prinde soldații, eu încă tot am să-l fac scăpat... din mâna mea se va bucura de mare răsplată: asta vream să-i grăiesc și făgăduiesc, dacă îmi va aduce, din Duboșani, o fată rusoaică, înaltă și nițel oacheșă, cu bundră și cu căciulă căzăcească, și cu cizme de gumă neagră și în mână cu o cutie de scripcă. Ea știe să cânte bine din vioară și îi zice Valia; pe numele ei întreg Valentina Andreevna Grușina... Și repetai încă și încă, apropiindu-mă lipit de părete, târșindu-mă de zid, de ferestruica goală ce rămânea întruna pată întunecată și nedecisă, scrutând cu neînduplecare pe femeia tăvălită de spasme în moalele patului ademenitor: Valentina Andreevna Grușina, pe numele de răsfăț Valia... Valia... Valia... Tăcui apoi un moment, ca să prind tactul inimii, care mi-o luase acum și mai avan înainte și mă înăbușea...

Ea a mai vrut să treacă Nistrul pe gheață, dar a nimerit la un ofițer, care a dat-o îndărăt; dar ofițerul acela era un fricos; el mi-a destăinuit așa de multe despre cântecul ei frumos, că eu, după ce o va aduce Serghe, vreau să o ascund bine, aici la el, sau în cătunul ăsta, până-i vom face rost de acte românești... Mie-mi place tare mult cântecul la vioară, și mai ales cântecul unei preafrumoase fete, și mult am fost trist când am aflat cum s-a întâmplat cu ea, că a fost fată de oameni cu stare și artistă; dar iarăși mult bine mi-a părut că s-a întâmplat cu ea așa, că altfel n-aș mai fi avut parte să fiu eu cel care s-o scap de țara ei... Asta aș vrea să i le spună Serghe și s-o aducă... Și de-aceea am adus atâția soldați, ca el să poată trece acolo nesupărat de nimeni, – iar acum îl aștept ca să-i spun toate astea... și să-l îngădui, oricâți ovrei o lua acum cu dânsul să ducă; dar când o va aduce, să fie numai cu ea, cu Valia, pe adevăratul ei nume Valentina Andreevna Grușina, care acum așteaptă prilej bun ca să treacă iarăși încoace, cum am aflat de la fugari...

Atât. Apoi tăcere. Nu mi se răspunde nimic, desigur. Și-i dădui dreptate lui Serghe să nu-mi răspundă. La urma urmei, pentru un om precaut ca el, putea să fie și asta o poveste bună de prins oameni în capcană. Iar eu, socot, o nimerisem de minune, prefăcându-mă că tot ce făcuse Niculina mi s-a părut că făcuse pentru

mine, că mă convinsese, în sfârșit, de neprezența lui, că istericele ei chiote și gesturi le-am luat drept glume de spaimă pentru neîncrederea mea. Serghe deci putea să plece cu o îndoială mai puțin. Și a plecat nu după mult timp. Am auzit lămurit, cu urechea încordată, la cerceveaua ferestrei, trosnet de scândură, apăsată greșit de călcătură, și scârțâit ușor de balamale. Trăsese de bună seamă chepengul după dânsul.

Dar eu încă nu părăsii ferestruica și, cu capul rezemat de zid, urmăream mai departe pe contrabandist... Mi se părea că simt mișcarea din beci și bușnitul, rând pe rând, prin fereastra zăbrelită, care da sub suprapusele coșare. Pe urmă drumul prin șănțulețe întortocheate, prin tunelurile de mărăciniș din grădină și livadă, pe urmă coborâșul abrupt și ferit, din dreptul salciei pletoase, pe urmă ieșirea în câmp prin tufe și pâlcurile de salcii. Și în momentul ăsta, din groapa lor, țâșnind cei trei.

Dar gându-mi a sărit deodată toate obstacolele și depărtările și însoțește acum pe singurul și curajosul mesager la poarta culacului din Dubosani. Valentina Andreevna Grușina ascultă uimită vestea contrabandistului mult așteptat. Ea se dumirește acum deplin de povestea mujicului cu mustață de pisică. Ea rămâne încă nehotărâtă, dar Serghe Bălan e omul care știe să convingă. O, e prea inteligent contrabandist ca să nu te poți bizui pe el; iar dansul Niculinei din noaptea asta îi va pune flăcări în cuvânt.

Sunt fericit.

Aștept cuvântul Niculinei, prima ei mișcare, din această stupoare rigidă, care urmase fatal smintitei ei izbucniri; aș dori să-i spun pe de-a larg povestea Valiei, să o încetățenesc pe această călătoare mult așteptată în viața noastră, care va putea astfel continua tihnită și împăcată, ea putându-și întoarce din nou sufletul eliberat spre Serghe al ei. Dar ideea răsplății care i se pregătește lui Serghe, pentru marea bucurie ce-mi va face, vine la timp să-mi oprească graiul pe buze. Și totuși vreau să aud pe Niculina rostind un cuvânt de prietenie pentru Valia, umblu disperat în adâncul gândului să dau o înfățișare nobilă intențiilor mele, pe care apoi numai o întâmplare străină, și-n afară de puterile mele, să pară

că le-a zădărnicit năprasnic, când Serghe va fi legat și condus din nou la închisoare.

O privesc muncit de aceste gânduri, pândindu-i cea dintâi mișcare. Și simt cum goliciunea ei nemișcată, atitudinea ei impudică reîncepe acum să mă tortureze aprig. Șoptesc cu buze de flăcări: Niculina! Dar ea rămâne mută și nemișcată, iar eu îmi îmbrâncesc gândurile înapoi, spre Serghe, spre dușmanul meu Serghe, care aleargă acum, mai credincios decât orice exemplar de credință omenească, să-mi aducă fericirea îndepărtată, lăsându-mi zălog fericirea de-aci. Îmi reazim capul de recele zidului ca să nu mai văd rugul de plăceri al cărui jar hipnotic îmi dogorește cu putere, în nemișcarea și mutenia lui, simțurile și voința, îmi aprinde nervii ca pe un vreasc de vițe uscate. Imaginea imensă a visului care se înfăptuiește, a norocului care se apropie, mă cotropește însă la prima scuturare, e mai tare ca realitatea însăși, și las iarăși îndată, ca pe-un cadavru părăsit în pripă, după gâtuire, corpul acesta care emană totuși cu atâta putere eforturile sângelui cald și aprig; gândul trebuie să-mi alerge hoinar întru întâmpinarea neașteptatului, a aventurosului, a nemaicunoscutului, a eternului nou.

Îmi lipesc tâmpla de părete și mă trezesc în noaptea de afară, în noaptea reală, cu cei trei ostași, cu cei trei prieteni, la gura vadului lui Bălan. Ziua se vor perinda alte schimburi invizibile acolo, dar noaptea postul de pază va fi numai și numai același. Voi veghea ca soldații de rând acolo și voi fi fericit să simt frigul pătrunzându-mi prin oase, să resimt amorțeala factice, somnolența iepurească a simțurilor hiperexcitate, ca-n nopțile albe de pe front. Ceilalți vor avea exclusiv consemnul: toți pe el, pe contrabandist! El e tăria și pericolul; el interesează în primul rând, scape *iarăși* câți mușterii o aduce... *de unul, doi, m-oi îngriji eu*... de ceilalți, cum le va fi norocul... nouă Bălan ne va trebui...

Iar unul, doi, ceilalți nu vor fi decât o singură persoană... Valia, cu pas căzăcesc, cu statură căzăcească, cu ochi oblici căzăcești. Ne vom repezi, când ei vor fi pășit bine pe mal, și ea va da un țipăt ușor, uimită, neînțelegătoare... Iar eu o voi apuca de mână și o voi trage după mine, în adâncul zăvoaielor, și acolo, departe

de urechile tuturor, îi voi lămuri totul și-i voi destăinui locul misterios unde-o voi ascunde până la limpezirea lucrurilor.

„Nu-ți voi cere nimic în schimb, Valentina Andreevna, îi voi spune, decât, până atunci, până la potolirea tuturor vâlvelor, să-mi cânți în fiecare seară *Romanța fără cuvinte* și barcarola lui Ceaikovski, și să-mi cânți tot Ceaikovski și tot Rimski-Korsakov și tot Rahmaninov și tot Musorgski, și să-mi cânți cântece de stepă și cântecul tău însuți, cântecul locurilor tale, pe care le vreau cât mai îndepărtate și mai necunoscute... mai ciudate... mai de neînțeles..."

Eu nu știu încă locul unde o voi conduce în noaptea aceea, dar mâine îmi va fi unica poruncă să nu am altceva în gând; va fi desigur, va trebui să fie, o odăiță caldă și primitivă, înecată în vaporii apei de colonie, în care fata mă primește în fiecare seară, înaltă și dreaptă, cu ochii ei risipitori de uimire, uimiți și neînțelegători, și totuși scăldați în lumina dulce și sfioasă tocmai a acestei neînțelegeri.

„Pentru ce ai făcut toate astea?"

„Pentru că veneai de departe, de foarte departe, pentru mine din altă lume, cu o vioară în mână, cu cheia sufletului tău în mână..."

Și ea va rămâne tot nedumerită, dar nedumerirea asta tocmai va fi fericirea noastră, ne vom strânge în ea de groaza dezvăluirii și a înțelegerii, care n-ar mai fi niciodată să fie...

Astfel îmi cântă acum închipuirea mea și e grozav de romantic și frumos, mă simt bătând ca o inimă în mijlocul vastelor evenimente pe care le pregătesc și care sunt atât de minunat, de artistic plămădite, de nocturne, de pline de depărtare și de mister, că *simt,* în sfârșit, un înțeles acestei firi impunătoare, înțelesul pe care-l orbecăiam în cărți sacre și în cărți de matematici.

Mă îndrept și pășesc cu pași largi, care trebuie să-mi confirme că trăiesc, că se perindă aievea toată această țesătură de poveste. La mișcarea mea, Niculina s-a ridicat cu totul în crivat, s-a înghemuit într-o rână cu genunchii aduși spre sâni, cu mâinile împreunate și petrecute prin strânsoarea lor de clește, pe care o cunosc așa de bine. Ea mă urmărește desigur de mult, îmi urmărește

poate gândul, dar cât poate ea cuprinde din el? Mă privește cu ochii ei imenși, deschiși imens, dar abia acum bag de seamă că mă privește, Doamne, că este încă aci, c-a fost tot timpul...

– Dar cam întârzie Serghe al tău, glumesc oprindu-mă dinainte-i, cu mâinile vârâte în buzunarele pantalonilor.

Aștept pe figura ei un surâs fugar, dar nimic – doi ochi care mă privesc într-o încordare fixă, arzătoare.

– Oamenii mei or fi înghețat prin coșarele voastre...

Și iarăși nimic, nicio tresărire, nicio lumină, nimic decât privirea aceea...

A, ba da, un fior, o undă de bucurie și de răutate, când mă apropii, și o strângere în sine ca pentru a-și potrivi o poziție de apărare.

Cu o smucitură trage macatul dedesubt deasupră-i, și privirea ei de ură mă izbește între sprâncene ca o piatră. Încercai s-o mângâi, dar mă respinse cu violență...

– Niculino, dar ce e cu tine, spune?

Se scutură cu dezgust de atingerea mea și se retrage tot mai spre părete, înghemuindu-se necontenit; mă mir unde mai găsește loc pentru această contractare, care-i strânge în ochi toate puterile trupului și ale membrelor.

– Așteaptă pe Valea ta (ea pronunță și accentuează numele Valiei corect rusește), ce dorești de la mine?

– Ah, Valia.. pentru dânsa... ah... așaa...

Și pornesc deodată în râs puternic, din care mă oprește brusc doar propriul și stridentul lui sunet...

– Aha... ești geloasă?... Tu ești geloasă, Niculina? Tu poți să fii geloasă... pentru mine?...

Ea clipește ochii ca năpădiți în întuneric de o lumină vie, neașteptată. Îi ține închiși o seamă, apoi îi deschide larg și mă privește cu o nerăbdătoare curiozitate...

Nu înțeleg ce poate să-mi spună privirea aceea; și nu nimeresc nici cuvântul cu care aș putea să umplu acest subit și neplăcut hiat într-o suită atât de armonioasă de evenimente. În așteptare, râd deci cu intermitențe și cat parcă, în ochii ei, capătul firului rupt, pentru a împlini la loc, până la ultimul amănunt, țesătura de aur

cu care s-a învăluit în astă seară, mai sigur și mai fericit ca niciodată, sufletul meu.

Ochii Niculinei sunt umezi și stăruitori... Desigur, ea însăși așteaptă același lucru. Și ea însăși e cea dintâi care dă semne că a găsit trăsătura de unire mântuitoare.

– E adevărat? încercă glasul de argint să se dumerească de ceea ce i se pare că a găsit în ochii mei. Ai spus-o asta ca să mă mântui? Ca să-l faci să plece mai repede, liniștit?

Și velința fu dată cu aceeași smucitură în lături, iar ea-și îndreptă bustul, strângându-și sub dânsa picioarele.

– Spune! Da? Și-mi apucă mâna...

Dar eu râd nehotărât și e atâta încredințare deplină în privirile ei pentru această idee mântuitoare, că încă nu găsesc curajul să i-o turbur.

– Rău ai făcut, mă mustră ea cuprinsă de gânduri... Ai stricat totul cu povestea ta... Dar tot e bine că ai întârziat până s-o ticlui...

Vorbea rar și parcă mai mult cu gândurile ei.

– Ți-am spus: nu va îndrăzni! Și dacă nu ți-ai fi pierdut cumpătul, ai fi văzut că n-ar fi avut curaj nici până la urmă... Și după o tăcere mai lungă de zâmbet vag, în sine: El mă iubește cu adevărat...

Mi se pare că aci e capătul firului și trebuie să-l apuc neîntârziat:

– Într-adevăr, te iubește... Răzbunarea lui, de s-ar fi putut, s-ar fi întors numai asupră-mi... pe mine mă aștepta el în dreptul ferestruicei...

– Ah... pentru aceea ai ticluit povestea! râse ea asigurată. O, puteai să nu te ostenești. Eu l-am vestit: dacă-ți atinge un singur fir de păr, pe mine nu mă va mai vedea în toată viața lui, orice-ar fi să se întâmple...

– Niculina! gemui închizând ochii, dibuind orbește cu mâinile spre dânsa...

– El a tăcut, când i-am spus aceasta, continuă Niculina pe care o adusesem pe genunchii mei. I-am făgăduit că te voi îndatora, în schimb, să nu-l prinzi și să nu-l superi în drumurile lui. Dar pentru că asta nu ți-o puteam cere, până nu vedeam că el se

supune, mi-a trebuit deocamdată să te păcălesc cu această trecere a lui peste Nistru. Era de ajuns că el ne lasă împreună... de bunăvoie... După ce pleca, aveam să joc cu adevărat în jurul tău și să strig: „El a fost și ne-a lăsat împreună... Așa e că ți l-am dat prins? Iată, joc în jurul lui... nu te teme, nu-ți va face nimic nici la întoarcere, căci altfel el știe că mă va pierde și pe mine." Dar tu ai bănuit că e alături și ai pretins să mă dezbrac... Era atât de neașteptat și pentru el și pentru mine: dar eu am înțeles atunci pe loc că aci stă încercarea cea mare. Și încercarea a fost într-adevăr: el n-a îndrăznit să tragă...

Și iar se opri mâhnită.

– Dar tu ai stricat totul...

Pe urmă începu să mă mângâie înduioșată pe obraz.

– Dar tu pentru mine ai făcut-o... Nu pentru tine... căci el tot avea să vadă, dincolo, că l-ai amăgit... Ți-a fost teamă că el tot va trage la urmă, așa cum căzusem pe crivat...

O strângeam la piept și căldura corpului ei îmi trecea prin haine, toropitoare; mă cotropea cu mersu-i rapid, amorțindu-mi curiozitatea mușcătoare de a trage perdeaua mincinoasă cu care ea singură îmi învăluise gândul; tremuram, nu cumva să-i descopere, tot ea, țesătura falșă și fragilă.

Am nevoie de strângerea ei; simt în sânge, biruitoare, toată amintirea plăcerilor ucigătoare, ascunse în corpul său. Ea însăși simte nevoia mea, degetele ei îmi desfac înfrigurate centura, îmi descheie nasturii dolmanului, pe care mi-l răsfrânge pe umeri. O sărut lacom pe buze, pe ochi, pe obraji, pe păr și ea continuă să mă descheie înainte – doar asta e una din propriile ei bucurii, foarte rar mă lasă s-o ajut.

Dar se oprește deodată și cască ochii largi spre mine, în mine:

– Dar tu știai pe unde avea să iasă el?...

Însă dorința, care acum a devenit potopitoare, îmi da glasul minciunii continue și al negației. Lungile explicații întârzie, încurcă perspectiva adevărului, mă sufoc în aceste clipe...

– Pe unde să iasă? dau neștiutor din umeri. Pe ușă...

Ea râde bucuroasă că s-a găsit așa repede un răspuns pâlpâirii de neliniște care pare că încearcă să se zămislească în sine-i.

O strâng până la sugrumare, ca să alung orice zbor străin ce s-ar mai abate pieziș și viclean în minte-i... Dar mi-e cu neputința să-i prind ochii, care scapă necontenit, alături, de sub puterea ochilor mei.

– Dar n-ai auzit ușa... și-ai ascultat la fereastră... singur ai spus că trebuie să mai fie o ieșire...

– Am spus-o într-o doară... Doream să plece mai repede ca să scapi tu...

– Atunci, cum ai știut c-a plecat?... Doar ai fost dincolo și-ai văzut că nu mai e nicio ușă.

Dau din umeri, încercând să mă înfig într-însa, voiesc s-o abat sub greutatea bustului meu... dar ea parează și scapă...

– Nu înțeleg unde vrei să ajungi...

– Tu ai știut de cealaltă ușă, spune, spune...

– Și dacă aș fi știut... ce-ar putea...

Și-mi întind cu repeziri de uliu mâinile spre a-i apuca mijlocul, dar ea mi le prinde cu promptitudine și mi le strânge cu tărie...

– Atunci, dacă ai știut... dacă știi... trebuie să fi luat măsuri ca să fie prins... Spune, spune... au să-l aresteze...

– Nu, nu va fi arestat... mă ridic, străduindu-mă să-mi smulg mâinile din strânsoare...

– Pentru ca să-ți aducă pe Valea! șuieră ea, zguduindu-mă cu putere și fulgerându-mă cu toată ura ochilor.

– Pentru că vrem să-i descoperim vadul... Ei, acum ai aflat?....

O undă de lumină pare că lucește acum în ochii ei. Dar tot nu-mi dă drumul. Mă strânge cu toată puterea această vrăjitoare goală și frumoasă, pe care o zgudui la rându-mi cu toate sforțările mele și ai cărei sâni palpită ca niște porumbițe gata de zbor, la fiecare tremur. Mă prăvălesc spre dânsa, cădem învălmășiți în pat, ne rostogolim unul peste altul, dar mâinile tot încătușate îmi sunt...

– Atunci îl vor aresta la vad? continuă ea neînduplecată, când răsufletul agitat îi permite...

– Da, acolo... dacă vrei s-o știi și pe-asta...

– Bine, vom aștepta până te vor vesti.

– Poate nu vor izbuti...

– Vom aștepta să te vestească și de asta...

– E o nebunie, ce te-a găsit acum... Poate că nu-l arestează în noaptea asta... îl lasă să treacă liniștit ca să nu bage de seamă... pentru că vrem să vedem ce ne va aduce de dincolo întâi și întâi...

– Va aduce pe Valea, șuieră ea, izbindu-mă în piept cu propriii mei pumni...

– Ei da, va aduce pe Valia...

Și cu acest strigăt de triumf, am putut, în sfârșit, să scap. Mă dau câțiva pași în urmă ca să mă pot avânta: ea înțelege și așteaptă palidă și tremurătoare. Și corpul ei e minunat în această încordare supremă. Degetele i se încovoaie și încet, pe îndelete, fără să mă slăbească din ochi, se ridică pe pat, în picioare... necontenit aplecată, cu mâinile încovoiate, cu degetele jucând de pofta aprigă a sugrumării. La cea dintâi mișcare ce voi face, ea se va prăvăli spre gâtul meu...

Râd răutăcios și dur:

– Valia e o spioană... pe care vrem să punem mâna de mult... A mai fost prinsă o dată, dar nu s-a găsit nimic la ea și a fost trecută înapoi. Acum a fost zărită luând fotografii pe malul celălalt. Nu puteam să-i spun asta lui Serghe: i-am pomenit doar de vioară. Ea e o bună artistă și e fată frumoasă, știe să intre ușor în inima ofițerilor. Dar acum nici nu va apuca bine să pună piciorul pe malul nostru, căci va fi îndată arestată cu Serghe cu tot... și trimisă îndată la comandament...

Niculina mă privește neclintit; și-a îndoit un genunchi, apoi pe celălalt, își încovoaie spinarea goală în care șira își înfige ușor șiragul ca de mătănii al vertebrelor. Stă aplecată, cu capul pe-un genunchi; mă apropii ușor și-i sărut fiecare boabă din șirag. Ea s-a încolăcit ca un melc în jurul genunchiului și plânge încet.

O mângâi ca pe-un copil și-i ridic fața ca să i-o sărut. Lacrimile îi curg molcom ca șiruri de străvezii mărgăritare. Nu se ferește de atingerea mea; ba chiar se strânge de mine, ca un copil de mama care l-a pedepsit. O răstorn întreagă pe perne, dar ea încă rezistă, rugându-mă:

– Nu, el nu trebuie arestat... nu vreau să-l arestezi... e soțul meu de atâta vreme... nu pot, nu pot să știu că tu i-ai făcut vreun rău, când el ne dă dezlegare... mi-e milă de dânsul și nu vreau să te

urască iarăși de moarte... mi-este așa de credincios... ne va fi așa de credincios, îl vom trimite oriunde și el îți va da pe mână pe toți spionii, pe toți contrabandiștii, pe toți răii de pe lume... Mai mult folos îți va aduce astfel... el se va învăța să te iubească... văzând cum te iubesc de mult... vei vedea, vei vedea...

Și înlănțuindu-mă în sălbatica-i strânsoare, mi se dădu.

Dar când o simții complet imobilizată, răspunsei gemetelor ei de plăcere, inconștient și biruitor, în fundul urechii:

– Ba da, îl voi aresta, pentru că așa am poruncă și eu nu sunt învățat să calc poruncile... Iar pe Valia n-o voi aresta, pentru că nu e spioană, pentru că e frumoasă, pentru că e artistă, pentru că vine de departe... asculți, foarte de departe... din necunoscut...

Iar Niculina, care se zbătea acum ca un șarpe lovit de moarte, nu putu să scape decât înfrântă de spasmul inevitabil, când consimții, în sfârșit, să-i dau drumul...

Atunci, cu mintea tulbure de stupida și inutila cruzime a acestui infinit de divin delir, mă simții scuturat ca dintr-un straniu vis...

Patru ori cinci tunete porniră deodată cu nenumărate ecouri și prelungi vuiete ale văii imense. Pe urmă împușcături răzlețe, cu alte vuiete și ecouri.

Am răsărit galben, cu ochii rătăciți, din maldărul răvășit de perne și macaturi.

Ea a scăpat un țipăt ușor ca un copil în fața unei surprize.

Bâlbâiam în neștire, în vreme ce-mi potriveam centura peste dolmanul încă neîncheiat:

– Cine a îndrăznit?... Nu se poate... nu se poate...

Ea țâșni atunci în sus și se năpusti asupra ușei, se izbi de ea cu putere și reveni să-și tragă cămașa și fustele, repetând după mine ca un copil sau un idiot:

– Nu se poate, nu se poate...

Oamenii mă așteptau afară în pâlcuri neregulate și-n fierbeerea grabei.

– Cine-a tras... cine-a îndrăznit?... După mine...

Ne aruncarăm în zăngănit de baionete prin grădinița din colțul căreia nucul imens arunca spre noi, într-o nervoasă frământare, sutele-i de brațe lungi și negre, ca de moaște. Împușcăturile

veneau acum foarte de aproape și vuietul lor se legăna repetat dintr-un părete într-altul al văii.

Găsirăm un băiețaș zvârcolindu-se și încolăcindu-se în jurul pântecului găurit: glonțul îi traversase mațele și ieșise prin față rupându-i burta. Mai încolo, două fetițe, două copilandre, tremurau de frig și spaimă sub paltoane bărbătești bine vătuite.

– Dar Serghe? Serghe a scăpat? fu prima mea întrebare.

Îl căutau tocmai, Gherăscu și Cebuc. Gârneață țipa furios – și cu apropierea mea această furie crescuse – la cinci ostași necunoscuți și blegi, cu nasurile în pământ. Din când în când ocările ce le turna potop erau întrerupte de câte-un plescăit sonor de palme pe obraz... Când urechea-mi putu distinge primele cuvinte: „Mama voastră de nătărăi, cum ați îndrăznit să intrați în sectorul nostru?" înțelesei.

– Sunteți din plutonul lui Iliad?

– Da, să trăiți...

– Ce-ați căutat pe-aici?

– Ne-a dat ordin să batem valea mai în lăsat de râu... ca să nu ne amestecăm cu ai dumneavoastră.

– Ce să găsiți?

Tăcere. Cu oarecare întârziere, unul mic de-un metru găsi:

– Ce-o scăpa de la ai dumneavoastră. Că aveți sectorul ăl mai greu...

– V-a spus să împușcați sau să prindeți?

– Păi dacă n-au stat pe loc...

Idiotul de Iliad! Așadar, dacă ei i se năzărea cumva să fugă...

Am risipit oamenii în cerc; dacă nu-l găsesc pe-aproape, înseamnă c-a scăpat... Felinare se aprind și lumini rătăcitoare încep să alunece pe câmp. Cebuc și Gherăscu se întorc; n-au dat peste nimic. Niculina a sosit și ea. Gârneață repetă scena cu soldații străini pentru dânsa; femeia ne aruncă o privire înghețată și neagră și se îndepărtează ca o umbră în negură. Cele două fete îmi dau lămuriri: erau patru fugari, ele două, rănitul și altul care a fugit de asemeni. Bălan pe deasupra.

– Doamne, dacă nu l-ar fi atins! mă trezesc murmurând.

Gârneață repetă semnalele pentru sanitar și brancardă. De undeva ajung, până în urechile noastre, voci întârâtate. Acolo trebuie să fie? Întrebările și răspunsurile pleacă și sosesc din om în om, din lumină în lumină. Nimic altceva decât o băltoacă de sânge și urme de om care-a căzut; pe urmă pași spre Apus, pe care-i înghit mușchiul și zăpada. Luminile se-abat spre Apus, dar luciul omătului nu mai destăinuiește nimic. Mai încolo, o arie de zăpadă fărâmițată și răscolită în toate părțile. Și într-un târziu din nou un vuiet: încă o picătură de sânge, apoi alta și alta... S-a găsit dâra: luminile se țin după ea... Las totul în seama lui Cebuc și eu alerg cu Gârneață... Și felinarele îmi luminează, picătură cu picătură, drumul însemnat cu roșu. Din direcția pe care am apucat-o răzbate într-un târziu țipătul sfâșietor al Niculinei; un chirăit ascuțit și încă depărtat, care se împlântă de mai multe ori în mine ca un cuțit. E acolo...

Acolo, chiar unde răzbate în vale pe sub mărăcinișuri șarpele potecii adânci ca o tranșee, Serghe se prăbușise. Nu mai putuse urca, după o distanță considerabilă, străbătută în goană disperată și ametită, de muribund; tovarășul lui bun, suișul cel ascuns, îl respinsese. Zăcea răsturnat pe spate, arătându-și dinții pe sub mustățile galbene și pleoștite. Cușma i se dăduse într-o parte, pieptul i-era încordat, o mână se înfigea în pământ, pe cealaltă o proptise voinicește în șoldul drept, puțin ridicat. Și mort ne înfrunta.

Niculina se răsturnase pe el în cruce mută și crispată, într-o strâmbătură stranie, care aducea mai mult a râs.

– Barim să fi căzut în dreptul vadului lui! îmi șoptește Gârneață în ureche.

Fugarul celălalt nu mai putu fi găsit. Rănitul trăgea să moară, vegheat în magazia prizonierilor de cele două fete, de brancardier și de sentinelă. Raportai la telefon; o voce somnoroasă îmi repeta vorbele la celălalt capăt al firului, tărăgănându-le pentru a câștiga timp să le scrie. Adormii cu capul pe masă, încercând să întocmesc raportul scris. În somnul iepuresc, tăiat de crâmpeie de visuri fără sens, albul hârtiei și obsesia introducerii înfiorător

de banale, cu care începusem să mâzgălesc foaia, mă neliniștiră tot timpul. Tresării și strigai:

– A murit, măi băiete?

– Cine?

– Moașă-ta... Băiețașul acela...

– A-a... Mă duc să văd, dom locotenent...

N-am nicio putere să scriu. Mi-e silă de hârtie, de masă și de odăița asta și mi-e somn. O greutate năprasnică îmi apasă capul pe masă. Trimisul revine într-un răsuflet.

– Nu mai are mult, să trăiți, dom locotenent.

– Idiotule... ieși...

Aș putea să mai dorm nițel.. E imposibil de scris acuma. Nici nu știu ce să scriu... trebuie să dau relații exacte... și el încă... da... în definitiv aș putea să-l las pe el la urmă... trebuie relatate celelalte... Dar patul mă îmbie, mâinile mi-s amorțite... o aț ipeală ca lumea, în pat, mi-ar da toată energia de care am nevoie să pot ține condeiul în mână. Morții trebuie puși toți înainte; n-am să scriu tocmai către sfârșit: rănitul de care v-am raportat la punctul trei a sucombat tocmai acum... Dar ce dracu e cu somnul ăsta, parcă mi-a încărcat toată greutatea pământului în spinare. Barim o jumătate de ceas să mă pot întinde... Drace, tocmai acum s-au pus să mă găsească toate nopțile pierdute...

– Hei, băiete... ah, măgarul, n-aude... băiete, he... bă... Ia uite, idiotul, cum îmi mănâncă din jumătatea mea de ceas... idiotule... idi-o-tu-le-e-e-e... Ah, a șters-o iară... a șters-o să se culce... în fiecare noapte dorm ca bușteni și nu se mai satură...

– Ordonați, dom locotenent...

– Să nu te culci că te-a luat mama dracului... Du-te înapoi și să vii să mă scoli... când s-o întâmpla...

– S-a întâmplat, dom locotenent.

– Ce să se întâmple, idiotule?... să mă trezești când... o muri... auzi, asta am vrut să-ți spun, ah, cum îmi mănâncă viața...

– Păi a murit, domnule locotenent...

– Executarea, când ți-am spus... l-ai și omorât, ca să scapi... nu mai poate omu să se odihnească de lenea bestiilor ăstora...

– Păi d-acolo vin, domnule locotenent... D-aia am mai așteptat nițel, când m-ați strigat... Eu v-am auzit tocmai de-acolo, când m-ați strigat, da am așteptat să beleaască ochii de tot, că știam eu ce doriți dumneavoastră...

Oricum, e imposibil de scris acuma... Sunt excedat... Mâine, mâine... trebuie să anchetez din nou... Deocamdată doar... la telefon, să anunț decesul...

– Alo, alo... da, da... tocmai asta... știi ca să anunț și decesul ăsta... raportul scris sosește mâine... abia mai mă țin pe picioare... și știi... trebuie să mai fac un supliment de anchetă... dar știi, decesul trebuie să-l anunț la telefon...

– Puteați și asta tot mâine, dom locotenent... nu-i niciun zor...

De dimineață aduc cele două fete la mine și le poftesc pe scaune. Nu are niciuna mai mult de șaptesprezece ani. Toată bunăvoința mea nu ajunge ca să descleștеze gura celei mai înălțuțe, care mă privește cruntă, cu ochii galbeni, mici și jucăuși, de veveriță. O cheamă Roza Mendel. Țintește necontenit spre mine bărbia-i ascuțită, ușor despicată, și năsucu-i coroiat: ochii gălbui i se confundă cu mulțimea pistruilor. În schimb, figura celeilalte, a Evei Stern, e o floare rară în plină îmbobocire. Hainele de pe dânsa trădează pe fata cu stare, privirea limpede și francă, vocea caldă și argintie, figura roză și dulce contrastează până la țipăt cu împrejurările din noaptea asta și cu stilul de proces-verbal.

– Ce cauți dumneata la bolșevici?

E tocmai cum am bănuit. Ea merge la bolșevici pentru că se simte frumoasă și binecuvântată de noroc. E aleasa viitorului și protejata lui oriunde. Oriunde va călca piciorul ei, va însenina locul și va pune zâmbete pe fețele încruntate. Ea se simte sigură de aceasta și e sigură că, mai târziu, râsul ei va însemna și mai mult în viața sa și-a altora. De aceea, la imboldul impresarei cu ochi galbeni și nas ascuțit, a bunei colege de bancă, s-a mulțumit din marele avut al tatălui ei, un comerciant bogat din Bălți, doar cu șaizeci de mii de lei, sustrași din casa de bani chiar cu o noapte înainte, după toate regulile artei: chei șterpelite din buzunar în toiul somnului, scrisoare de adio, de renunțare și de lepădare

la orice legături și îndatoriri familiale, la orice avere, bogăție mult mai mare stând în însăși făptura ei... Chiar cele șaizeci de mii nu erau socotite decât unui rost pasager: douăzeci de mii acont lui Bălan, alți douăzeci urmând a-i fi plătiți pe malul celălalt, în total, câte zece mii de cap de tovarăș, iar douăzeci, cheltuieli ocazionale. Îmi predă într-adevăr 37.000 lei; fondul, deși provine exclusiv din casa de bani a părintelui ei, e spre folosul tuturor; asta zic și eu că e adevărat comunism! Ca impresii, e înfricoșată de moartea tovarășului de drum și dorește celuilalt, celui scăpat, să aibă o altă soartă. Nu pare deloc nefericită că piciorul nu i-a apucat în țara mult dorită și e sigură că tatăl îi va face cadou cei 37.000 de lei, de bucurie că s-a întors.

Mititica aventurieră!

Îi răspund că dacă ar fi după mine, aș lăsa trecere liberă tuturor celor care vor să treacă dincolo, ba chiar unora, ca domnișoara Roza Mendel, le-aș pune îndată la dispoziție chiar mijloace de transport.

– Dar pe una ca dumneata te-aș face pachet și te-aș trimite înapoi tatălui dumitale... chiar dacă aș ști că astfel calc ordinele superiorilor mei... Însă așa trebuie să vă trimit pe amândouă pachet...

– Calcă-l pentru mine... văd pentru prima oară dinții mărunți, ca de șoarece, ai celeilalte...

– După tămbălăul ăsta, zău că nu se mai poate... Eram gata să adaug: „Dar altfel... oricând"... Însă mă opresc la vreme: un biet copil rătăcit și acesta – și împroșcat de-un Dumnezeu prea crud cu atâți pistrui... ce dracu... Iată cu adevărat o revoltătoare nedreptate... Eu unul i-aș ierta orice ambiție socială, fie cât nu s-o putea mai absurdă. Dar nu țin s-o jignesc, împărtășindu-i această sinceră părere.

– Nu, domnișoară, nici pe dumneata nu te-aș lăsa, nici atuncea... te-aș trimite înapoi la părinții dumitale... ești prea tânără.

Dar drept răspuns pentru mărinimia mea, atâta ură se îngrămădește în cele trei ascuțișuri ale acestei fețe, că-mi vâr nasul în hârtie și dau drumul, în sfârșit, unei introduceri onorabile raportului meu, pe care, ca-ntotdeauna, mă necăjesc să-l nimeresc

mai deosebit puțin de clișeele știute: inofensivă marotă de cărturar ratat.

Am înaintat până la jumătatea fluviului. Tufișurile de pe malul dimpotrivă mă îmbie cu ușoare legănări primitoare. Țărmul se ridică, într-acolo, atât de lin că nici n-ai simți când urci... și deodată, la nu mai mult de doi kilometri și jumătate, pe stânga, o depresiune mai repede și mai puțin adâncă, pare că se lasă. Acolo, în această ușoară pâlnie a pământului, e Duboșani. În pas săltat, în mai puțin de-un sfert de ceas aș fi acolo; cu Pafnute, în cinci minute.

Dar mă oprește această linie invizibilă trasă drept pe la mijlocul gheței; e o linie închipuită, dar parcă e o barieră de fier, de ghimpi, de foc, de trăsnete. Iliad a trecut-o, eu nu fac un pas mai departe de dânsa; căci ea împrumută mister, romantism și farmec acestei întâmplări de dragoste. Fără ea, Valia ar fi o simplă trecătoare, care nu ți-ar întoarce decât întâmplător privirile; ar fi o simplă pasageră în expresul Odesa–Chișinău, dar poate nici n-ar fi avut ce să caute pe-acolo, după cum eu însumi n-aș avea ce să caut pe-aici. Un loc nici mai mult, nici mai puțin atrăgător decât altul. Nu, nu trebuie să fiu supărat pe această linie închipuită, pe această linie de neant, de care se izbesc totuși și se sfarmă atâtea doruri de libertate, atâtea năzuințe, atâtea vieți. Fără dura ei traiectorie, viața nu mi-ar fi adus aceste clipe de mare tensiune, pe care le trăiesc acum, această curgere de potopitoare șuvoaie primăvăratice, această clocotitoare și imensă speranță, care dă nou și aprig sens unor zile destul de comune.

Mă întorc, și nu știu cum, dar gheața parcă se leagănă ca un pod plutitor. E o părere bună de făcut să sară inima unui îndrăgostit romanțios și fără noroc. Ia uite ce răspuns masiv și dur dă această crustă, solidă și groasă, ciocănitului iscoditor de baston...

Rusoaica!... în fapt de seară, cu lumina searbădă a unui corn mare și roșu de lună, gata să apună, ea se desprinde din nehotărârea malului dimpotrivă. Rusoaica, rusoaica! Valia! Valentina

Andreevna Grușina! Sunt mai mulți oameni pe dâmbul nesimțit, care desparte bătătura pichetului de apă: e și Gârneață. Privesc în lături la dânșii să mă conving dacă n-am o părere: dar toți sunt cu ochii pe fantoma înaltă care se apropie. O bundră groasă, cu guler enorm de blană, i se strânge pe corpul înalt și zvelt, în picioare cizme de cauciuc, în cap o căciulă brumărie tăiată căzăcește. În mână o cutie... de vioară?... mai degrabă de balalaică. Dar e încă departe și nu se distinge bine, după cum nu i se distinge nici figura, pe care, în sfârșit, peste trei minute, Doamne, o voi putea, în sfârșit, cunoaște...

Apariția s-a oprit ceva mai încolo de linia închipuită. Ezită. O, ho, sunt gata să mă reped și s-o iau de mâna, pe care, în sfârșit, o voi simți într-a mea, a cărei atingere rece, de drumeață la vreme de iarnă, o voi simți, în sfârșit, o voi încălzi într-a mea...

Îi fac semne de prietenie, de curaj... Și toți îi facem semne de prietenie și curaj. Apariția ne privește lung, dar în liniștea asta roșie, de corn de lună sfâșiat de ascuțișurile negre ale plopilor, fața încă e un mister pentru mine... O, în două minute... misterul ăsta se va topi...

Căzăcioaica privește acum în jos și parcă încearcă soliditatea gheții cu vârful piciorului, ridică fața iarăși spre chemările noastre și înaintează pieziș, într-un fel de curbă... dar rar și ușor, cu pași de dans, aplecându-se ca într-un joc vechi și potolit, punând o grație nesfârșită în aceste mișcări... Rusoaica... vine ca o mângâiere din marea ei depărtare, ca o poveste, necontenit fragedă, din adâncul trecut...

A trecut linia închipuită, dar, hotărât lucru, cutia din mână nu mai e o cutie de vioară. În jumătatea ceastălaltă a gheții, corpul i se îndreaptă și pășește acum mai cu siguranță. Fața începe să i se deseneze și privirile-i cresc, cuprinzându-ne pe toți în lumina lor stăruitoare, plină de speranță, de bucurie și de recunoștință.

S-a apropiat, se oprește, înaintează iar câțiva pași, atinge malul. Răsuflă lung și adânc: n-am mai auzit niciodată un răsunet atât de șuierător, de ușurare, ca după o sete cruntă, de deșert. O figură de băiat, iar cutia din mână, un mic geamantănaș, pătrat și îngust. Scoate căciula și salută.

– *Dobrâi vecer!* Un glas de băiat.

Și ne mai spune ceva pe rușește, ceva plin de asigurare și recunoștință.

Nu, nu se poate. Ordinul e ordin. Înapoi. Semnalele noastre au fost de îndepărtare. Înapoi. *Nazat. Ukaz-Strașnăi...*

Tălmaciul vine și pune întrebările obișnuite: Rude? *Niet. Gavariti pa rumânschi? Niet.* Se vede... *Nazat...*

Băiatul își scoate căciula, își șterge fruntea de sudoare, își ridică geamantănașul.

– *Dobrâi vecer.*

– Drum bun...

Dar deodată își aduce aminte de ceva și alarmat se întoarce. Tălmaciul însă a plecat. S-a mistuit. Nu-l mai putem descoperi. Băiatul înghite în sec, ne mai spune ceva pe rușește și dă cu piciorul în gheață...

– Cam alunecă! glumește cineva.

Ceilalți râd. Rusul își alungă privirea pe fețele sarcastice, care par să spună: „Degeaba o mai lungești". Și-o oprește în ochii mei; dar îi întorc cu indiferență. Înclină atunci din cap și pornește. Pe la mijlocul gheții, iar începe figura de dans, apoi deodată un chirăit lung, o săritură sălbatică, de pisică, în aer; și-n aceeași clipită dispariția subită, verticală, a corpului lung și suplu, aspirat de curentul lacom, prin gaura neagră care se deschisese și pe care o vedeam de aci. O căciulă brumărie și niște brațe, apoi degete care se încleștează de ruptura groasă a sticlei, dar gura râului se lărgește sarcastic, și apoi nimic...

Mă clatin. Înaintez ametit ca un bețiv. Gheața mă primește cu pârâituri surde.

– Domnule locotenent, domnule locotenent, ce faceți!

Mă opresc. La câțiva pași, un ochi negru, dar mic, mă fixează pieziș din sticlișul șubred; mă retrag de-a-ndăratelea.

În noaptea asta și-n nopțile următoare, suflul domol al primăverii, încă depărtate, muncește cu spor la năruirea totală a visului meu. Aud pârâiturile gheții prin somn, unele tari ca bubuiturile de grenade. Mă trezesc asudat și îmi înfund capul în perină; dar

aud în mijlocul creierilor chirăitul cel sălbatic și imaginea celor două mâini fără stăpân, bâjbâind prin aer, n-o mai pot șterge.

Nopțile mele nu mai sunt nopți. Trebuie să fug, dar unde? La Niculina n-am mai îndrăznit să mă duc în cuprinsul celor trei zile care au urmat uciderii lui Serghe; pentru formalități am trimis pe Gârneață.

Nu l-am întrebat de dânsa și nici el nu mi-a spus nimic; totul trebuie să fie acolo, așadar, posomorât și cernit. Dar acum pârâitura asta continuă, în care îmi pare că plesnește tot cugetul meu, mă alungă iarăși pe drumul obișnuinței. Nu, fără îndoială, nu voi bate la ușă, nu voi pătrunde în casă... Încă nu... încă nu... Și alung orice gânduri, care se arată destoinice să-mi ofere bune începuturi de scuză... Nu vreau, nu pot să mă gândesc.

Mă voi mulțumi să privesc de-afară, la fereastra pe care, de bună seamă, o voi găsi întunecată la o oră așa de adâncă în noapte... apoi voi întoarce domol pe Pafnute, a cărui spinare mă duce fără avânt și ale cărui copite plesnesc prietenos în mustul zăpezii lichefiate.

Și două nopți fac drumul ăsta al penitenței, neștiut de ea, dar abia într-a doua bag de seamă că între poartă și stâlp e petrecut de trei ori lanț greu cu lacăt. Descalec și sar. Amândouă ușile sunt ferecate pe din afară cu lacăte la fel de grele. Amețit de-o trecătoare slăbiciune fizică, îmi reazim umărul de ușa care s-a deschis de-atâtea ori pentru mine, apoi lipesc tâmpla. Lemnul îmi trimite înapoi răsuflul cald cu care-l împroșc: scormonesc cu unghia în el, apoi bat ușor, tăinuit, și șoptesc: Niculina, Niculina!...

Și-n noaptea asta, pentru toate zilele și pentru toate nopțile ce vor veni, las în urmă-mi casa neagră și pustie.

Iar în fiecare dimineață, sticla, podul de sticlă al atâtor nădejdi fără preț, e toată coruptă de păienjenișul crăpăturilor; în a treia zi pare un mozaic mărunt și măcinat, de străvechi castel în ruină. Dar apa dospește dedesubt, umflând podișca prăbușită, și limbi agere și vinete plesnesc furibunde dintr-o parte carapacea zdrențuită, de zale, care încă rezistă. Un soare laș și imprecis asistă din dosul învelișului aproape transparent, sub care-și ascunde

zâmbetul, sălbatica îndârjire-a lichidului insurect. Pe urmă sloiurile începură să curgă, târâte de curenții răzvrătiți, multe și resemnate, în tumultul spumos al acelora. Și într-una din zilele acestea, când pohodul sloiurilor începu să se mai limpezească, strigătele soldaților mă scoaseră afară:

– Ține-l, bă!...

– A plecat mortu la vale.

– O prăjină, o prăjină...

– Barcagii, barcagii...

– Ăla e coșciug de copil...

– Nu vezi, bă, că e cutie de diblă... răspunse calm Gherăscu, pătrunzând domol în apă cu o prăjină lungă în mână.

Este într-adevăr o cutie de vioară, prinsă între două sloiuri cărora un cot al râului le domolise mersul. Țiganul înotă până la un smoc de sălcii și întinse prăjina. Cu mare grijă, vârful cu două crăcane dibuia pe lângă sloi, încercând să-l abată cu totul din fir spre apa moartă.

Dar cei doi copilandri basarabeni, care îmi slujeau de barcagii, ridicară caicul cel mai ușor și fugiră cu el pe mal, mai sus de tufele unde opera Gherăscu. Caicul se strecură sprinten ca o lișiță printre tufișuri și ieși în deschizătura sloiurilor: copiii traseră ușor cutia neagră în blestemele furioase ale țiganului.

O deschisei în bordei: chiar pe catifeaua capacului, o monogramă de argint cu înfloriturі, pe care încă nu îndrăznii s-o descifrez. Scosei vioara muiată bine și golii apa de pe fundul cutiei. Pe urmă privii și monograma. Întocmai cum mă așteptam: nicio nădejde mai mult. Semnele alfabetului rusesc: B. A. Г.

Mă lăsai ușor pe scaun. Abia acum băgai de seamă că Gherăscu e lângă mine și încă ud, așa cum ieșise din fluviu...

– Dumneavoastră tot nu cântați cu ea, dom'le locotenent... Și la a mea i-au plesnit toate coardele de ger... zău, să trăiți...

Și acuma primăvara a irumpt din toate părțile, soarele nu-mi mai ascunde veselia luminii sub solzi reci sau sub perdele de neguri, vrăbiile nuntesc printre nuielele tufișurilor și mugurii, cât bobul de neghină, buburoșează ramurile copacilor. Bocancii soldaților mătură c-o lovitură foșnitoare frunze uscate, prin

zăvoaie, și descoperă în putreziciunile dedesubt cuiburi de ghiocei și viorele pe care mi le aduc și pe care eu le depun lângă cutia neagră, acoperind-o cu ele ca pe un sicriu.

Gheața s-a dus, dar refugiații ne sosesc și acuma; patrulele descoperă zilnic șuvoaie de oameni, îngrozitor de numeroase. Chiar și astăzi o familie întreagă așteaptă în bătătură percheziția – ce vorbesc, un trib întreg: străbunic, bunici, părinți, copii, nepoți, porniți toți la drum, ca-n vremurile patriarhale. Sunt echipați ca de cale lungă, femeile cu copiii în brațe, bărbații cu saci, cu perne, cu plăpumi legate cu sfori pe piept, pe coaste și la spate, ca ranițele sau ca echipamentul soldățesc. Cântecul e sfâșietor și monoton, căci e același cântec pe care-l aud necontenit de când sunt aici: foame, persecuții cumplite, dărâmări de sinagogi ori de biserici, execuții în masă, violuri, deposedări, cnut și revolver, țăcănit de motoare ca să acopere țipetele, toate durerile cărnii și sufletului. Un cântec sinistru pe care-l ascult înfiorat, de mii de ori, singurul, necontenit același, la auzul căruia nu poți striga: destul! Dar eu strig: destul! Nu mai am urechi pentru el, nu mai am suflet pentru el, auzul și sufletul meu sunt departe, foarte departe. Numai sicriașul negru îmi mai sângerează inima.

Atâta revărsare de refugiați când gheața s-a ridicat... și totuși, ea niciodată nu va mai veni... niciodată nu va mai deschide capacul sicriașului negru...

Și în pleava de lume pe care vânturile adâncului de la Răsărit o suflă încoace, numai figuri întunecate, ochi lăsați, căutături piezișe, rânjete respectuoase, miorlăituri miloage de femei pocite.

Nimeni nu mai poate auzi de la mine o vorbă de compătimire. La urma urmei ce folos, când tot *trebuiau* să se întoarcă. Acum mi se par caraghioase și barbare acele vorbe de mângâiere și îmbrățișare, cu care-i petreceam înainte pe pragul tuturor suferințelor: par ipocrite și mai chinuitoare decât însăși această sentință teribilă, pe care nenorociții o așteaptă, tremurând, din gura mea și care se rezumă la un singur cuvânt, mai groaznic decât orice tortură: înapoi!

O, e cu mult mai potrivit așa, mai bine, mai omenesc, cu mult mai nobilă această atitudine nouă, demnă, sumară, această

mutenie severă și glacială, care se sparge numai ca să facă loc unui singur cuvânt negru și înfiorător, ca un ochi de apă neagră în râul înghețat: înapoi! pe care tălmaciul îl transmite automat ca un ecou: *nazat!* Atât...

Amurgul s-a lăsat bine și cei doi barcagii, reveniți de acum două săptămâni, au sfârșit de revizuit luntrea cea mare. Ciocănițurile lor în lemnul uscat și în fier trebuie să fi răsunat, în urechile tribului numeros din magazie, aidoma ciocanelor cu care odinioară meșterii călăi îmbiau din vreme auzul condamnaților la crucificare. Sunt doar doi băieți andri, cei doi basarabeni angajați ca barcagii... niciunul n-a trecut de șaptesprezece ani, dar sunt dezvoltați ca niște flăcăi adevărați, mai robuști ca unii din grănicerii mei, buni vâslași și buni înotători, strașnic de îndrăgostiți de viața militară, pe care, cu siguranță, ar urî-o, dacă ar trebui s-o trăiască la fel, constrânși ca și ceilalți. Mănâncă la cazan cu soldații, fac din îndemn propriu unele din treburile lor, întrecându-se și mâhnindu-se când unul e preferat celuilalt la vreo corvoadă care nu-i privește; grăiesc acum ca oltenii, scuipă printre dinții strânși, ca și ei, sug țigara lipită în colțul buzei până la ultima expresie și-și potrivesc vorbirea astfel încât din două cuvinte unul să fie o înjurătură. O înjurătură oltenească, nu o sudalmă basarabeană.

Străinii au ieșit afară și se pregătesc în tăcere; o lună enormă, roșie, cu liniile și umbrele de pe față dilatate în chip nemăsurat și ridicol, ne privește printre plopii de pe malul dimpotrivă și ne dă zor. Mai târziu totul va fi scăldat în lumină de lună plină și transportul va fi mai expus, temere pe care tălmaciul le-o împărtășește celor care vor fi trecuți înapoi, iar ei se grăbesc într-o forfotă resemnată și surdă. Își trag curelele și băierile desagilor cruciș peste piept, își înnoadă sforile complicat și strâns; se încarcă peste măsură cu boarfe multiple de lână și fulgi, și cu toții, în afară de străbunic și vreo trei femei bătrâne, par o turmă de vite de povară, cu spinările încărcate de samare.

Luntrea trasă la mal așteaptă și încărcatul e gata să înceapă, când de pe malul celălalt vin glasuri omenești. O patrulă bolșevică. Siluetele soldaților roșii, cu corn ascuțit, se văd negre în noapte, trase cu cărbune pe fondul arămiu al Răsăritului, ca niște

umbre chinezești. Stau mai mult timp de vorbă acolo, parcă s-ar certa. Apoi dispar. Dar eu ordon ca trecerea să se facă peste câteva ceasuri; e posibil ca să fi simțit ceva și să pândească.

Refugiații s-au vârât unul într-altul la vederea patrulei și mi-au aprobat prin murmure dispoziția transmisă de tălmaci. S-au așezat la pământ, grămadă, feriți de orice vedere dinspre malul opus, și se odihnesc răsfrânți de poverile din spinare sau într-o rână, pe boarfele moi, ca saltelele. Își comunică gândurile în șoaptă și le petrec din om în om, privindu-mă uneori pe furiș, pe mine și pe soldați. Sunt gata să mă întorc în bordei, dar grupul ăsta, doborât la pământ de sărăcăciosu-i avut, mă reține și mă umple de jalea nenorocului etern. Îmi vin atavic, în amintire, sângeroase izgoniri din caverne, popasuri de exod forțat, marșuri fără sfârșit pe căi de pustie, spre zări tot mai depărtate, spre țeluri împărțite de hazard, spre veșnicul și nestatornicul pământ al făgăduinței. Unde-or mai putea să se întoarcă oamenii ăștia, pe unde își vor mai încerca norocul? Altădată i-aș fi cercetat cu compătimitor interes, chiar cu riscul de a primi în schimb răspunsul unei disprețuitoare tăceri, dar acum, hotărât, sunt mai închis decât o stâncă...

Dar cum a simțit sub picioare clătinările luntrei, tribul cel liniștit și supus a devenit deodată gureș și nedisciplinat, neastâmpărat. Sâsâiturile noastre nu ajung să-l potolească. Se strigă mânios, se trag de mânecă pentru a fi cât mai aproape unul de altul, cei mai aproape cu sufletul. Femeile țipă ușor, copiii se pun pe plâns, bărbații devin zgomotoși, pornesc sâsâiturile chiar din mijlocul lor. E o hărmălaie pe care nimic nu o mai poate potoli; înclinările luntrei, foarte sensibilă acum cu orice nouă încărcare, smulg țipete de spaimă femeilor și sudălmi bărbaților. Dar pe malul celălalt nimic nu se vede, nimic nu se simte.

Cei doi luntrași par a se certa pe mal, pe înfundate; unul a pornit să se dezbrace și, furios, ocărăște pe celălalt cu vorbe grele.

– Dar ce e? ce-aveți? de ce te dezbraci?...

– Să trăiți, dom locotenent, nu vedeți cât s-a lăsat luntrea?... Dacă ne mai punem și noi, ajunge la *buză*... Apoi dacă s-a răsturna, eu trebuie să înot, da dacă am straie, m-apucă de ele și mă

trag și pe mine la fund... Așa s-o mai petrecut pe vremea domnului locotenent dinainte, da sergentul dumnealui ne-o spus: „mă, v-oți duce dracu și ei și voi... da luntrea să mi-o aduci, care-o scăpa... să nu te prind la mal fară luntre..." D-apoi cum o să îndrept eu luntrea, dacă ei m-or trage de straie ca să scape...

– Unde e tălmaciul?...

Tălmaciul e alături, dar e cu neputință să-i convingem pe cei din luntre să se împartă în două transporturi. Îi sfătuim, îi amenințăm, le poruncim. Nimic de făcut. Soldații pătrund în apă să dea jos pe cei din margine, dar aceștia se cramponează cu deznădejde de ce le stă la îndemână, de pereții de lemn, de stinghii, de vecini; țipetele răsună din toate părțile, blestemele și urletele se amestecă; s-a făcut un tărăboi, de să-mi strângă toate patrulele din Rusia întreagă.

Oblig pe tălmaci care abia izbutește să se facă ascultat, să repete, să le explice, să-i îngrozească. Dar, cu neputință, nimeni nu coboară.

Afanasie, luntrașul care s-a dezbrăcat și acum așteaptă cu mantaua pe umeri, jucând cu tălpile goale pe malul rece, râde spre mine:

– V-am spus eu, domnule locotenent, așa au făcut și atuncea... Unul n-a vrut să rămâie... toți s-au ținut de-a valma... și de-a valma s-au răsturnat...

Tălmaciul trebui să povestească întâmplarea, la care fusese martor ca și Afanasie. Dar nici astfel nu ajunserăm la niciun rezultat. Pentru că, dimpotrivă, siguranța oamenilor ăstora, pe care nimic nu putea să-i determine și să-i îngrozească, stătea tocmai în faptul că se simțeau împreună și că erau cu toții la un loc. De la strămoș la strănepot erau un singur suflet, orice s-ar întâmpla să fie.

Afanasie își mai sfătui tovarășul, care fusese angajat mai recent, ca să-l imite, dar și acesta se arătă încăpățânat. Ajunseră amândoi luntrea prin apă, unul dintr-o parte, altul dintr-alta, astfel ca să se ridice într-însa în același timp. Stratagema se arătă bună într-adevăr; luntrea nu se clătină decât ușor, dar se scufundă, doar un deget să mai fi rămas deasupra apei.

O urmărirăm cu suflarea reținută. Grija mea era ca tocmai acum să nu se ivească de dincolo vreo patrulă; vederea ei, în puterea lunii, ar produce desigur spaimă și agitație, care ar putea fi fatale. Sau cine știe ce poznă sângeroasă. Dar într-acolo nu domni tot timpul decât liniștea și golul.

Spaima veni numai din susul fluviului, pe firul apei, sub forma poate a unui pește enorm plutind la suprafață sau, cine știe, a unui cadavru umflat de gaze și dus de curent. Toți văzurăm ceva negru și întins cât un stat de om, ridicând apa și scoțând în afară ceva ca o spinare sau un pântec cât un balon. Fu de ajuns un țipăt ca învălmășeala să fie generală. Cei mai mulți încă nici nu și-or fi dat seama ce s-a întâmplat, dar, ca la comandă, au zvâcnit cu toții înspre dreapta, mutând centrul de greutate la margine: instantaneu, luntrea se dădu peste cap.

De lângă mine, Gherăscu dădu drumul unui hohot de râs sălbatic și scurt, care îngheță deodată, sub murmurul de stupoare al tuturor...

Trei naufragiați scăpară înot, la malul celălalt, de care erau mai aproape; ceilalți toți, prinși de curent sau covârșiți de boarfele îngreunate de apă, pieriră cu o repeziciune de vis. Afanasie avu dreptate: tovarășul lui, cu toate că într-o poziție mai favorabilă, se dusese de asemeni, fără ca nimeni de pe mal să fi văzut cum. În schimb, luntrea liberată plutea zglobie pe crestele curgătoare, împinsă de Afanasie spre mal; porunca domnului sergent dinainte era executată.

Dar abia după ce se topi printre noi, cu maldărul de haine în brațe, spre focul din magazie, auzirăm acel grohăit curios și obosit venind din largul apei. Era greu și șuierător ca un răsuflet de foale și prin învolburarea undelor văzurăm rotunzimea unui cap omenesc zbătându-se spre aer.

– Afanasie! strigai.

Dar Gherăscu, a cărui izbucnire isterică o răsplătisem cu o grea privire, nu mai aștepta.

– Mă duc eu, să trăiți!

Își aruncă doar mantaua și capelul și se năpusti în apa plescăitoare fără să-mi mai aștepte încuviințarea. Reveni după puțin

în înot voinicesc, spărgând apa și gonind valurile doar cu unul din brațele lui enorme, cu celălalt ținând de păr și împingând înainte un cap umflat și straniu; cu figura lui acum înspăimântătoare, pământie și roasă de vărsat, părea cu adevărat un gâde, purtând deasupra talazurilor de mulțimi țeasta unui decapitat.

Dar Gherăscu nu izbuti să aducă la mal decât un cadavru. Un biet bătrân umflat și vânăt, pe care toate străduințele noastre și toată știința sanitarului nu fură în stare să-l readucă la viață.

Grozăvia aceasta mă alungă, în noaptea inundată de lumină, pe potecile patrulelor, prin scheletele de sălcii și de tufe. Când răzbii în câmpul unde fusese împușcat Serghe, îmi simții sufletul picurând înăuntru ca ceara lumânării. Era o căldură dulce și tristă, care mă făcea ușor, blând și iertător și totuși trist; covârșitor de trist. Ridicai ochii spre muchia movilei scânteietoare, abia umflată în noaptea albă, a cătunului fără nume; și, de la sine, pe fondul luminat o clipă al minții se zugrăvi cu cărbune gros casa întunecată și pustie. Gârneață trecuse și ieri pe-acolo și găsise lacătele cele grele neclintite, la locul lor.

Când pornii să mă întorc, trebuie să fi fost enorm de târziu; prinsei totuși scârțâit de scripcă în magazia gradaților. Ah, aveau sindrofie și Gherăscu îi distra... Dar cine să-și fi permis... dacă spunea că strunele diblei lui s-au spart...

Intrai repede în bordei și pe întuneric dădui florile deoparte de pe capacul sicriașului. Vioara era acolo și coardele îmi răspunseră pe vocile lor felurite, scurt, nemulțumite de tulburarea regretului adânc, că sunt de față toate. O ridicai și-o mângâiai cu obrazul pe dosul ei lucios și moale. Când am aprins, hârtia mă aștepta albă și întinsă pe masă, gata pentru procesul-verbal.

Am ieșit din nou afară și m-am apropiat de Nistru, parcă aș fi avut nevoie de mărturia lui ca să-mi întocmesc raportul. Ce-i putuse oare înspăimânta pe cei din luntre? Să fi fost cu adevărat un cadavru? Afanase n-a văzut nimic.

Undele alunecau cu gâlgâit ușor, cu învolburări de spumă, iscând alb de dinți râzători sub lună, cu un huiet continuu, în care bucuria copilărească a vălurelelor se întregea, se îmbina, căpăta un sens și un tact; mi se părea limpede că aud acum, în murmurul

greu al fluviului, acompaniamentul romanței lui Ceaikovski, în zumzetul căreia undele duceau cu alai rămășițele Valiei.

Căci ea călătorea acum cuminte și dornică spre mare, unde o aștepta tatăl ei... își ducea toata arta baletului legat cu sfoară în dumbrava tăinuită de alge și mărgean.

Dar scripca lui Gherăscu bâzâi iarăși deodată, exagerat și displăcut, în mijlocul armoniei solemne a cortegiului de ape. Intervenția ei completă imaginea cu sumbru și lugubru: statura minunată a fetei, umflată acum de gaze, îmbrăca necontenit contururi din ce în ce mai diforme și mai caraghioase, pe care zadarnic încercam sa le astup în minte cu fâșii compacte de doliu. Figura, pe care n-o văzusem niciodată, căpăta expresia de lepros a lui Ilia și fixitatea stranie a ochilor lui de arici. Doamne, era oare cu putință ca această mândră închipuire să se îmborțoșeze ca o arătare a morții și a ceasului rău, semănând în cale-i doar spaimă și naufragiu?...

Din scârțâiala stridentă și nehotărâtă a începutului, Gherăscu alese, în sfârșit, cântecul, și glasul lui țigănesc sfâșie noaptea luminoasă, ca o gheară:

Luna și-i-ie...
Dar nu spo... o-o-ne...
Mo-olte... taine...

Undele se alungau zglobii deasupra tragediei de-abia săvârșite, ca un zbeg de copii printre florile unui cimitir...

...de... a... ha... amooor
Petrecute și ui-ta-a-a-a-te...

Abia acum bag de seamă că, drept la zenit, luna e cu mult mai mică decât te înșală ochii... cu adevărat că nu poate să întreacă un gologan de argint...

În tăce... e... e... e... rea
no... o... o... o... pților.

Eram, de multă vreme, cetățenii târgului basarabean din apropierea graniței. Pe Nistru ne înlocuise, de astă dată, un batalion tot din regimentul nostru. Dar acum, acolo, lucrurile se schimbaseră mult: triajul refugiaților și diferendele de frontieră începuse să le hotărască o comisie proaspăt înființată cu delegați români și sovietici. Până la adunarea ei, care trebuia să aibă loc la anume date, fugarii erau trimiși la centrele de comandă, unde aveau să aștepte, sub pază, ce le glăsuia destinul.

La drept vorbind, ofițerii erau mulțumiți că li se luase de pe umeri această grea povară, care era marea putere de a hotărî pe loc soarta nenorociților căutând azil și viață nouă. Întrucât mă privește însă, nu încercam câtuși de puțin să-mi dau seama în ce măsură mi se reduceau sau poate îmi creșteau perspectivele visului meu, care rămăsese totuși, cu toate tragicele evenimente din urmă, căci îl simțeam strâns acolo, în adânc și în întuneric, ca-n fundul unei vizuini pe-un animal pălit de amorțeala hibernării. Eram bucuros să-i acord deci toate câte se cuvin unui convalescent și, ca atare, tocmai pentru a nu-l tulbura din somnolența-i întremătoare, încercam să mă dau cu totul vieții celei noi, petrecerilor și aventurilor.

Vara aceasta descinsese încărcată de-o stridentă lumină arzătoare, cu care ne împroșca la tot pasul. Vedeai suliți de foc aruncate de lăncierii maeștri și nevăzuți, venindu-ți până-n ochi și până-n suflet, tocmai hăt din fundul stepelor nesfârșite. Trebuia să plecăm cu noaptea în cap la instrucție, dar ne întorceam cu mădularele muiate, parcă am fi fost de ceară. Domnul colonel ne ieșea înainte, călare, cu pieptul sus, și privirile lui agere se înfigeau ca uliii printre rândurile încovoiate, destrămate, terciuite. Cum îl vedeam de departe, ordinele începeau să răsune surde și scrâșnite, unitățile se strângeau învoioșate subit, pentru ca dogoarea violentă a amiezilor să le dilate iarăși, numaidecât.

După-amiezile, totul înota în torpoare, somnolență, semiinconștiență. Dar cum se furișa prin geamurile larg deschise primul suflet al clarului și grăbitului amurg, o însuflețire generală cuprindea pe cei de sub scundele acoperișuri. Ieșeau cu toții în cernerea insensibilă și binefăcătoare a pulberii ușoare de întuneric, familii numeroase își aduceau scaunele afară, etalându-și cămășile multicolore și ciorapii dubioși dinaintea dughenelor pustii ori lângă imensele gârliciuri, presărate de-a lungul străzilor, pe linia ce s-ar cuveni trotuarelor, ca niște pântecoase cavouri, cu grele obloane de fier.

Uneori, când veneau vânturile din Răsărit, bura fină a colbului depunea straturi nesimțite pe fețe și haine; ulițe nepavate, presărate ici, colo, cu mari blocuri de piatră, dispuse lateral între gârliciuri or vărgând transversal strada din loc în loc ca niște punți, păreau în timp de ploaie adevărate lagune de adânc noroi. Hleiul negru și lucios ca păcura îți făcea impresia că se scurge în șuvoaie, sub jocul nedomolit al picăturilor.

Atunci galoșii noștri, din vechiul regat, nu mai produceau nicio utilitate: numai cizma înaltă putea rezista puterii aspiratorii a acestui clei negricios. Trebuia să recurgi fatal la cal or la *isvoscik*. Trăsurile mici cu un cal, în fundul cărora abia pot încăpea doi oameni subțiri și bine înghemuiți, înoată atunci ca luntrele în acest mohorât decor. Dar intimitatea lor e plăcută, tocmai din pricina acestei restrângeri și adeseori noaptea binecuvintezi coșul ridicat, care-ți amintește, când îl vezi întâi, cărucioarele mai mari pentru copii. Postavul jerpelit al pernelor, harnașamentul săracăcios, dar extrem de bogat în amănunte inutile, arcul lungăreț cu clopoței, indispensabilă podoabă deasupra căpățânii animalului trăgător, și toată claviatura coastelor acestuia, lunecând sub plușul ros al pielii, îți devin atunci simpatice, se îmbibă în amintire și în depărtare te cheamă cu nebănuite puteri nostalgice.

Eu nu le simțisem, desigur, pentru că în timpul rămânerii noastre din urmă pe Nistru, evenimentele de acolo și zadarnica, dar intensa mea așteptare, întrecuseră orice altă putere a gândului și-a amintirii. Dar acum, revăzându-le, mai ales după împrejurările tragice din urmă, îmi produseră înduioșare și chiar

consolare; e de ajuns uneori să schimbi doar peisajul, ca speranțe noi să te copleșească și să te îmbărbăteze.

De aceea nu-mi fu câtuși de puțin de mirare, ba chiar simții la rându-mi curaj și înviorare, când întâlnii pe Iliad în plină și neașteptat de aleasă companie, în grădina publică. Dar mai întâi, ce credeți că este o grădină publică în Basarabia? Este, evident, un loc cu verdeață și alei, cu bănci și copaci, dar astfel poate fi oricare grădină publică din lume. În Basarabia, grădina publică e o extindere a locuinței particulare în mijlocul comunității. Vara, tineretul e dispus să întârzie acolo chiar până la trei pătrimi din douăzeci și patru de ore, astfel că grădinile basarabene sunt foarte populate, mai ales seara, în serile senine și întunecate. Tocmai astfel îmi explic cum sămânța de floarea-soarelui a atins gradul de adevărat cult în societatea basarabeană și rusească; grație ei, un om zdravăn, cu multă poftă de mâncare, ca rusul, se poate dispensa vreme îndelungată de masă. De asta, caracteristica grădinilor publice basarabene e acea culoare pestriță, pe care le-o împrumută cantitatea enormă a cojilor acestei semințe, scuipate din sute de buze omenești în plină activitate, între două cuvinte și între două sărutări, după ce bobul a fost spart între dinții experți și sâmburele ales întreg, cu vârful limbii (dibăcie pe care eu niciodată n-am fost în stare să mi-o aproprii), rontăit cu deliciu și avalat pe îndelete.

Cojile atât de familiare, oleaginoase, fac un fel de pavaj mișcător pe aleile fățișe ori tăinuite, față de care măturoaiele municipalității se comportă cu o discreție împinsă până la indiferență totală; vântul le poartă prin ierburi și tufișuri și totul pare nins de această culoare, în mult umblatele grădini, învăluite ca de enorme aripi de bibilică.

Perechile se plimbă pe alei, dar mai bucuros se înghemuiesc câte cinci, șase, pe aceeași bancă. Când la mijloc e aleea fără ieșire, ele se refugiază în tufișurile încăpătoare ca în niște guri de ascensor; pe acolo sufletele dornice de absolut transmigrează din grădina rusească de-a dreptul în paradis și nu e de mirare dacă perechea următoare, refugiată aci din motive mai puțin transcendentale, nu mai găsește din cea anterioară decât rămășițele trupești,

de care aceasta s-a folosit în nevrednica viață, cu un revolveraș alături sau o fiolă golită (când eroina era studentă în farmacie ori medicină), iar în partea cealaltă nelipsita pungă de semințe.

Pe aceste alei, într-un grup numeros, întâlnii deci într-o seară pe Iliad: minune a minunilor, era chiar grupul Marusiei! Barișna era flancată de logodnicul ei și de camaradul meu; în urma lor veneau prietene de-ale ei, ofițeri și localnici. Iliad se dovedea de-o exuberanță fără pereche, fata îl asculta amuzată, dar logodnicul ei, profesorul Antimov, făcea haz nemaipomenit de năzdrăvăniile-i verbale. M-au înconjurat cu toții, Marusea m-a luat de braț și m-a somat să-i urmez.

De la întoarcerea noastră, cu Iliad schimbasem puține vorbe, reci și indiferente, la popotă și pe câmpul de instrucție. Pentru că acum mă întâmpină mai deschis la suflet, îl poftii, a doua zi după-masă, la mine. El însuși îmi mărturisi că de mult ținea să mă „calce", pentru a-mi destăinui „lucruri" desigur „extraordinare".

Îl așteptai deci cu oarecare curiozitate, nu fără a așeza din timp și într-adins cutia Valiei pe-un scrin înalt, astfel ca să-i atragă ușor luarea-aminte, fără totuși a-l edifica, de la cea dintâi privire, ce anume vioară ascunde. Iliad sosi și la început nu observă nimic, îmi declară din nou că și dacă nu-l invitam, el tot venea într-una sau alta din zile, vrând a-mi face o mărturisire delicată și a-mi cere un sfat.

Dar ochii mei îl siliră să privească spre scrin. Întâi cutia neagră nu-i spuse nimic, cu toate că nu mă știa vreun mânuitor al arcușului. Surâsei și mă așezai lângă scrin. Obrazul tocmai bine ajungea la înălțimea cutiei, de care-l lipii. Abia atunci Iliad tresari. O neliniște vie se putu vedea îndată în toată ființa lui și mâinile i se întinseră tremurătoare.

– Dar, de când cânți la vioară? mă întrebă sugrumat... îmi dai voie... Și înaintă cu pași șovăitori, încordându-se ca de atac, în caz că l-aș opri...

Mă dădui în lături, lăsându-l s-o ridice și s-o așeze pe masă. Cu mâinile nestăpânite, de om care a regăsit un lucru scump, de mult pierdut, el o pipăi, înclină convins din cap și o deschise. Înduioșarea mă birui; mă simțeam atât de mișcat, că-mi venea să-l

cuprind la pieptu-mi și să-l strâng frățește, înfrățit cu dânsul pentru totdeauna. Mă privi întunecat și mă întrebă numai atât:

– Unde-i acum?

Nu răspunsei îndată. Îmi făcea bine să-i contemplu culoarea tot mai vânătă a feței, scânteierea ochilor și strângerea maxilarelor. Biata moartă!

– În Nistru. Sau poate, dacă apa a dus-o până la mare, lângă tatăl ei, în pădurea de înecați.

Rânji cu nemăsurată dușmănie:

– Ai vrut pe urmă să te descotorosești de ea?

– Nu, Iliad, am vrut altceva. Dar n-am văzut-o niciodată pe fata asta. Vioara au pescuit-o oamenii mei, printre sloiuri, când a început să curgă gheața...

Iliad mă privi drept în crucea ochilor. Adăugai, făcându-mă că nu-l bag în seamă:

– Săraca de ea! Și-a luat iară curajul în dinți, abia când gheața începuse să crape. I-a fost poate teamă că n-o să mai aibă cum să treacă.

– Pe cuvântul tău că s-a întâmplat așa cum spui?

– Ești caraghios! Presupun... Astfel n-ar fi numai vioara la mine... ori amândouă, ori niciuna.

Dar Iliad a rămas încă în cumpănă.

– Poți să-ți dai cuvântul că n-ai *avut-o* niciodată? pune el brutal întrebarea decisivă.

– Îți jur că nici măcar n-am văzut-o...

Acum s-a convins. Bate toba cu degetele în masă, se învârtește de două, trei ori, încoa și încolo, apoi se înfundă într-un *chaise-longue* de pânză vărgată. Ochii-i sunt luminoși. Nici prin gând nu-i trece să-și ascundă satisfacția, chiar sâsâie puțin un început de arie, dar repede se oprește; se întinde în *chaise-longue*, îndreptând spre sicriașul negru priviri încărcate de recunoștință și de mulțumire.

– M-a iubit, biata fată, îmi împărtășește el. S-a încăpățânat ea să mă pedepsească, nu-i vorbă, cu întârzierea asta, care i-a fost fatală; dar vezi, în cele din urmă tot și-a călcat pe inimă. Numai că n-a avut noroc, mi-a prelungit prea mult pedeapsa... Săraca de ea... Ce fată era, măi băiatule...

A, nu! N-am nevoie cât de puțin de regretele acestui *jouisseur* banal, servit copios și nemeritat de întâmplare. Trebuie să i-o curm repede; aerul ăsta de importanță, din partea unui flecar așa de gol, mă înspăimântă...

– Așa i-a fost valsul vieței, intervenii grăbit.

Îmi răspunse cu râs sonor și scurt.

– Ah, și tu! Vorba asta a mea a făcut ravagii, îmi declară el. Până și colonelul a adoptat-o...

Iar eu simt cum, trezit de acest ecou târziu, îmi învie în minte izbucnirea aceea bruscă a enormului Gherăscu, când luntrea, supraîncărcată, s-a ridicat ca o falcă monstruoasă, lăsându-se apoi, ca într-un vis de spaimă, asupra atâtor zeci de vieți.

Pentru că îi parez vitejește orice deviere spre povestea de demult, Iliad se scoală să plece. Amână pentru altă dată destăinuirea ce vrea să-mi facă...

– Să vezi, e ceva senzațional... dar tocmai de aceea, știi, astăzi... nu face... Vioara asta... în sfârșit...

Se oprește în dreptul ei, o vâră în cutie și închide capacul. Apoi o așază, ca la început, pe scrin.

– Ți-o las, să fie a ta! mă consideră el concesiv. Ce să-i faci? Unul cu fata, altul cu vioara...

Și râde, de astă dată ușurel, dând să-mi arate că nu vrea decât să mă necăjească puțin cu aceste cuvinte...

– Cu siguranță că mă crezi un monstru, se scuză în cele din urmă, dându-mi mâna. Ce să-i faci, dragă, viața nu-i așa de tristă, cum o iau unii. Dar zut, deocamdată! O să afli noutăți fantastice... Mâine, mâine... azi e zi de doliu...

Și ridică din umeri cu cinism afectat și satisfacție. Ieși zornăind sabia și trimițându-mi, cu un sărut, întrebarea:

– Nu zici: așa e valsul vieței?...

Pieri – și asta a fost toată pomenirea Valiei.

Veni chiar a doua zi, pregătit să-mi facă o teorie întreagă a ipocriziei omenești și să-mi dovedească îndată că ursitoarele lui l-au scutit de acest defect. Asta nu-i nici cruzime, nici lipsă de respect pentru memoria celei dispărute, dar viața își cere drepturile ei. Pe urmă întâmplarea poate să aibă și surprize: e foarte

posibil ca numai vioara Valiei sa fi nimerit în bulboană, pe când stăpâna s-a putut salva. N-ar fi deci exclus ca, dând o raită la viitorul concediu pe Alexandrovskaia, pe Lăpușneanu ori pe Calea Victoriei, să se întâlnească, nas în nas, cu dânsa... (Uneori mă gândisem și eu la această putință, dar pentru mine o astfel de întâlnire echivala desigur cu neantul; ori în valurile mulțimilor, ori pe sub undele opace ale Nistrului, drumul ei nu avea să se mai încrucișeze cu al meu niciodată.) Dar chiar dacă ar avea certitudinea sfârșitului ei tragic, Iliad, care, precum se vede, ține cu orice preț să-și desfășoare dezbaterile acestui proces de conștiință în fața mea, ca dinaintea unui judecător, ce nu mai poate fi decât strict obiectiv, se socotea chit cu această, pentru el cea mai fermecătoare aventură, rezervându-i colțul cel mai înflorit al amintirii lui. Poate că alte amintiri, viitoare, vor însemna morminte și mai monumentale în acest cimitir al vieții din care ne întoarcem în fiecare seară – îmi demonstra el prin cuvinte apropiate, pe care eu mi le însușeam îndată, netezindu-le și îmbrăcându-le, ca pentru aviditatea de pace și mulțumire, pe care, la rându-mi, o simțeam crescând în sufletul meu – dar aceasta își va păstra pentru totdeauna poezia și farmecul ei netăgăduit. Însă ce poți face împotriva dimineților pline de soare și noi speranțe, ce poți face împotriva celui dintâi zâmbet care te întâmpină promițător?

L-am întrerupt, asigurându-l că eu eram edificat de aseară, și poate și mai demult, de noua lui schimbare sufletească, a cărei soliditate nu prin vane și banale demonstrații va putea s-o sporească – după cum nici alte opinii contrarii, oricât de îndreptățite și de firești, n-ar putea s-o diminueze ori măcar s-o clintească...

– Revino la fapte precise, Iliad. Haide, să auzim: cine e?

– Rusoaica...

– Rus... o... încă o Rusoaică?...

– Nici cu gândul nu gândești...

Nici nu-mi dam osteneala.

– Marusea...

Iată-mă deci plecând în pețit la Marusea, cu mandat solemn din partea lui Iliad. Un moment mă gândeam să-l întreb, dacă

el cunoaște, din auzite, limita până la care ajunseseră relațiile mele cu aceea pe care acum o vrea nici mai mult, nici mai puțin decât chiar soție. Dar așteptai zadarnic ca el singur să-mi dea prilejul de a ridica un colț, destul de străveziu, din vălul care acoperea un trecut cât se poate de apropiat; mă simții deci îndreptățit să nu întreprind niciun fel de destăinuire, nici măcar aluzie, din inițiativa mea personală. Mă mulțumii numai să ridic din umeri în ceea ce privește propria mea conștiință: fuseseră doar notorii, până la scandal, neplăcerile suferite de biata fată în urma iubirii mele nestatornice, cu toate că dusese până la chirurg și până la vizite de somități medicale din București; ba chiar, în câteva momente, planase asupra întregii întâmplări umbra parchetului militar, într-atât zvonul public nu greșea, arătându-mă ca autor moral al suferințelor atroce cărora căzu pradă pântecul prihănit al fetei, nevoite să recurgă la periculoasele operații clandestine pentru a-și purifica trupul de urmele nedemne ale unui cinic necredincios. Până mai deunăzi, bunul doctor Trofim Baldajarski continuă să fie chemat la anumite intervale de procurorul tribunalului civil și doar săracul n-avusese altă vină decât că, după mari ezitări, cedase rugăminților fetei nenorocite care, la urmă, văzând că grație intervenției lui discrete totul merge spre alinare și reparare, într-un acces de bizară și sălbatică furie stricase, cu înspăimântătoare tărie și crâncenă cruzime, toată opera acestui medic bătrân și reputat.

Nu s-a împlinit bine al doilea an de la aceste cumplite evenimente, pe care sentimentul cel nou al lui Iliad mi le aduce cu atât de proaspete amănunte în minte: le revăd atât de vii și atât de aproape, că mă văd silit să-i ies pe alte căi înainte, pentru a-i domoli, până la răgazul judecății, această subită și zănatică grabă de a se lega pe vecie de o femeie în trecutul căreia ocup un loc atât de întunecat și greu de șters. Astfel îi ațât în închipuire putința, întrezărită chiar de el, a unei neașteptate întâlniri cu Valia sau chiar venirea senzațională a acestei fete – *ce poate dinadins și-a aruncat vioara în Nistru* – în târg, pentru dânsul anume.

– Cu rusoaicele astea, Iliad, spune, la ce nu te poți aștepta?

Dar spre cumplita mea stupoare, el primește cu vădită lipsă de interes această perspectivă, Dumnezeule, nu pentru că i se pare puerilă – dimpotrivă, o consideră ca foarte firească – dar pentru că găsește întrunite în Marusea, într-un total și mai complet, însușirile specifice ale idealului său feminin, care nu mai poate fi decât rusesc.

– Înțelegi tu, Ragaiac, e vechea rusoaică, pe care vicisitudinile și mizeriile revoluției nu au schimbat-o... A rămas intactă din vremea țarilor... Aceasta e adevărata eroină a romanelor de care-mi spuneai...

– Încă n-ai citit niciunul?...

– Am început... ah, tu, mă îndoiesc dacă le-ai pătruns cum trebuie... de aceea eu vreau să le citesc în rusește... Dar înțelegi, nu-i tot așa de ușor ca de vorbit... Întâlnești foarte multe cuvinte neobișnuite, populare, vechi, dialectale...

O altă întrebare însă îmi juca acum pe buze, pe care aș fi vrut s-o rostesc cu cea mai deosebită luare-aminte, pentru a nu stârni cu ea niciun echivoc... În cele din urmă crezui că forma cea mai acceptabilă era aceasta:

– Dar viața rusoaicei de dincoace de Nistru, în contact cu a noastră, nu crezi că s-a schimbat oarecum, și-a mai atenuat din caracteristica principală...

– Încă nu, îmi răspunse el repede, dovedind că-și pusese și singur această întrebare. Încă nu... N-a avut timp... Suntem doar de cinci ani aici...

– Revoluția e tot de cinci ani și a rămas la ea acasă...

Atunci Iliad îmi declară cu oarecare superioritate că el vorbește ca un cunoscător. El a cunoscut pe Valia, iar acum poate urmări mai de aproape pe Marusea.

– Înțelegi, e rusoaica fără păduchi, care n-a întrerupt uzajul apei de colonie, n-a fost pălită de nicio mizerie care să-i înăsprească sufletul și gândul, n-a văzut nicio eroare... E aidoma aceea pe care o așteptai tu de dincolo, după ce-o respinseși pe cea de-aici, nedându-ți seama că tocmai pe aceasta o visai... Iacă, îți atrag atenția, încheie el cu o subită, dar strâmtorată bunăvoință, poți să te reîntorci până nu va fi prea târziu...

Dădui din umeri:

– Te asigur, nu vei avea nicio supărare din parte-mi...

– E bine că te-ai resemnat... poate ai risca să găsești porți închise.

Mă întorsei să-mi ascund zâmbetul.

– Așa de bine le-ai ferecat? întrebai, continuând să rămân cu spatele.

– Le-am găsit ferecate... pentru tine. Pentru mine, zău dacă mai știu cum sunt. Când cred că le găsesc larg deschise, când strânse ermetic, de nici măcar o rază de lumină nu poate pătrunde pe nicăieri. Într-un cuvânt: rusoaica... De aceea m-am hotărât să recurg la ajutorul tău, care acum ești... imun. Trebuie să mă fac cunoscut și prin opinia unui al treilea despre mine... Și din toate punctele de vedere, am socotit că tu trebuie să fii acest al treilea... Am toate nădejdile că numai tu poți întoarce interesul ei total spre mine... Risc poate, dar eu nu mă dau înapoi în fața riscurilor. Și pe urmă, repet, am o încredere nemărginită în încăpățânarea ta... de vreme ce îmi lași cale liberă, sunt sigur că îți iei implicit, cavalerește, angajamentul că nu te vei mai amesteca...

Dacă numai atât aștepta el de la mine, atunci era cât se poate de ușor. Începui deci să râd cu toată pofta, pentru a-i spulbera orice putință de îndoială. El îmi primi explozia de veselie cu vădit accent de prietenească mulțumire.

– Rusoaica mea trebuie să vină de departe, Iliad... În niciun caz dintr-un orășel basarabean...

– Ei și, dacă vine de departe... nu e tot femeie... nu e tot înaltă, n-are tot ochii oblici?... Dar nu sunt oblici ochii Marusei, care se trage din neam căzăcesc, asiatic... n-are același suflet cu izbucniri sălbatece? Tu *știi* doar bine! se încruntă el, făcând o pauză, care lăsă să curgă între noi o undă de răceală... Nu e tot aceeași?... încercă să se înșenineze iarăși...

– Nu e...

El mă privi uimit și râse de astă dată cu adevărat voios, considerându-mă iarăși prietenește...

– Dar cum mai poate fi, măi... ai înnebunit?

– Altfel... cu totul altfel...

El dădu din umeri, privindu-mă cu un aer poznaș.

– Cum altfel? Ce vrei să spui...

Ridicai la rându-mi din umeri, apoi îmi întinsei alene brațele și trupul:

– Altfel... de unde vrei să știu?

– Poate cu un singur ochi, în mijlocul frunței?...

– Nu e vorba numai de ochi, Iliad, de picior sau de ce mai gândești tu...

Bineînțeles că, în urma acestui dialog, încrederea lui Iliad în misiunea mea de pețitor crescu până dincolo de orice margini. Pe mine însumi mă interesa partida. Iliad îmi destăinui doar că Marusea m-ar primi foarte rece, dacă aș încerca să accelerez din nou, pe cont propriu, inima rănită a fetei; cu siguranță el primise această încredințare chiar de-a dreptul de la dânsa. Perspectiva celei dintâi convorbiri cu subiect sentimental, dintre ea și mine, începu deci să mă intrige. Nunta ei cu profesorul Antimov, care de doi ani întregi – chiar din timpul legăturilor noastre – era agitată deasupra târgului ca o sabie a lui Damocles (o biată sabie de lemn!), deși acum era foarte apropiată (ca-ntotdeauna de altminteri), nu mă îngrija câtuși de puțin; despre partea asta putui liniști cu perfectă convingere pe Iliad. Întrucât mă privește, savurai, cu anticipată cruzime, tresăririle sigure ale barișnei, când voi începe să mă interesez cu de-amănuntul de sufletul ei; apoi judecai cu perversă plăcere mărimea ochilor ei, într-adevăr oblici și profunzi, străjuiți de gene lungi și încovoiate, când voi face să cadă, pe coarda întinsă până la plesnire a atentei ei pânde, numele lui Iliad. De bună seamă, după toate meschinăriile și suferințele pe care i le făcusem acestei fete, noua și cinica mea bucurie mi se păru monstruoasă; îmi turnai fără milă pe cap toate mustrările cu putință, pe care le meritam într-adevăr, dar îmi fu cu neputință să renunț la prelungul preambul, care avea să preceadă creștinești mele misiuni.

Mă postai deci, la orele pe care mi le indică Iliad, în grădina publică. Acasă la dânsa nu mai puteam să mă duc, desigur, cu toate că tatăl ei... îmi răspundea regulat, cu afectată afabilitate

și cu mândrie nepăsătoare la salut. N-aș putea spune dacă era într-adevăr o tactică sau o manifestare foarte firească, pe care, spre uimirea mea, o surprinsesem și la fată, chiar la cea dintâi revedere după însănătoșirea ei. Ba încă, Marusea îmi răspunse atunci cu un zâmbet atât de trist, atât de sfâșietor și totuși atât de dulce, la înclinarea mea galbenă și incertă, că, trebuie să mărturisesc, avusesem nevoie de multă putere de stăpânire ca să nu pornesc îndată acasă la dânsa, să-mi cer iertare și să ofer reparații. (Mai târziu a revenit ea singură la mine.)

Acum însă, după reîntoarcerea noastră, era însoțită necontenit de profesorul Antimov, rus sadea, curtezanul ei statornic, cu drept de anterioritate, întruna corect și grav și, de asemenea, extrem de prevenitor și de afabil cu nevrednica mea persoană. De dânsul trebuia acum s-o separ cu orice preț, să-i cer o înlâlnire între patru ochi, bunăoară dimineața, când profesorul era ocupat la școală. Profitai deci de faptul că Iliad, potrivit unei prealabile înțelegeri, îl opri de braț, demonstrându-i impetuos un punct de vedere pus anume la cale și care știam că-l interesează pe profesor, pentru a strecura Marusiei dorința mea. Ea avu o tresărire bruscă, pe care încercă apoi s-o acopere cu un aer de calm și lipsă de curiozitate; totuși îmi acordă întâlnirea, fără a-și putea stăpâni intensa privire cu care-mi străbătu înfricoșată ochii și figura. Vioiciunea i se duse după aceea, cu toate sforțările ei disperate de a o reține și a o arăta, chiar fără nevoie. În cele din urmă trebui să-și grăbească mult înaintea timpului obișnuit plecarea, rugând pe Antimov s-o însoțească acasă.

Iliad păru neliniștit de această schimbare neașteptată, drept care îmi dădui cu părerea că ea s-a temut să nu fi înțeles cumva Antimov manevra noastră. Pentru a nu-i lăsa nicio bănuială, ea simulase dibaci indispoziția, arătându-i profesorului că atunci când are nevoie de liniște și reculegere, anturajul lui singur îi devine prețios și indispensabil.

– Ce vrei, fata încă nu știe ce vrea să-i propun și ține în mod firesc să-și rezerve prietenia rusului. Iliad se opri la câțiva pași de mine și mă fixă categoric. Rusoaica! afirmă el, înclinându-și de mai multe ori capul, cu mare convingere.

– Rusoaica! repetai aprobator, ridicând imperceptibil din umeri.

Marusea veni în grădină cu socotitul sfert de oră mai târziu. O primii ceremonios și o condusei pe alei retrase: ea se lăsa dusă fără nici o împotrivire, grăbită, cu pieptul pradă de zbucium nestăpânit, cu buzele despicate de zâmbet înfricoșat, cu nările fremătând de adulmecarea necunoscutului, cu ochii iluminați de apropierea revelației. La fiecare cotitură îi apucam mâna și aveam o plăcere rea și puternică să-i simt febra crescând. Nu mă întreba nimic, dar eu abia așteptam să-i aud glasul care trebuia să fie stins și sugrumat.

– Marusea, știi de ce te-am chemat?

Ea nu putu să răspundă, ci numai aplecă pleoapele și se ridică ușor pe vârful picioarelor. Dar eu trebuia să-i aud neapărat vocea...

– Ai putea măcar ghici?...

– Nu... ghicesc, îngăimă ea, abia trăgându-și sufletul, așa cum bănuisem.

Nu mai avusei răbdarea să fac niciun ocol:

– Te-am chemat în numele lui Iliad. Sunt, închipuie-ți, petitorul lui. El te cere de soție... Nu trebuie să-l refuzi, Marusea. Gândește-te bine, el este foarte bun băiat... și e ofițer, apăsai pe acest amănunt, cunoscând bine slăbiciunea sufletului femeiesc din Rusia pentru uniforme. E un eminent ofițer...

Legam cuvintele unul de altul, urmărind cu atenție încordată efectul lor pe această figură pe care-o sărutasem de atâtea ori. Dar în afară de strângerea de la început a buzelor, nu mai flutura pe ea decât același zâmbet bucuros, aproape glumeț, doar puțin strivit în colțul gurii. Reluai discursul și încălzii cu toată stăruința pledoaria pentru Iliad.

– Dumneata nu știi, mă întrerupse ea în cele din urmă, că peste o săptămână trebuie să mă cunun cu logodnicul meu, profesorul Antimov?...

Peste o săptămână? Nici nu fusese vorba.

– Mă impresionează mult sentimentele ce zici că-mi poartă camaradul d-tale... Dar chiar dacă mi-ai fi vorbit în numele *altuia,*

care cunoaște bine drumul spre inima mea, răspunsul mi-ar fi fost același: am mai multă încredere în sentimentele și sinceritatea unui rus...

Îmi apucă amândouă mâinile și-și înfipse degetele, care acum îi deveniseră reci, între ale mele:

– La revedere... vei primi săptămâna asta invitația la nunta mea cu profesorul Antimov... O să fie duminică...

Profesorul Antimov ar trebui să ne fie recunoscător, mie și lui Iliad: o nuntă, care nu mai ajungea să se isprăvească de doi ani și jumătate, avu loc fulgerător chiar în duminica următoare, întocmai cum mă amenințase Marusea. Tot târgul fu în fierbere în această săptămână, având în vedere însemnătatea evenimentului, în raport direct desigur cu importanța economică a tatălui ei, pe care, Dumnezeu, în afară de Marusea, nu-l mai hărăzise cu niciun alt copil. Petrecerea avea să aibă loc în odăile largi și încăpătoare ale casei părintești; un antreu enorm, cât o șură, întrecea în dimensiuni toate sălile de dans din întreg târgul. Orășenii, care știau ce însemnează o petrecere în casele socrului, considerau ca o marcă de onoare invitația pe care o așteptau, unii din ei, cu oarecare îngrijorare. În privința asta, atât eu cât și Iliad nu puteam să ne plângem că n-am fost tratați, din partea miresei și a familiei sale, cu toată considerația cuvenită: am primit amândoi invitații. Iliad a jurat că nu se duce; eu, dimpotrivă, mi-am dat cuvântul că voi fi cel mai aprig dansator.

Și am fost, într-adevăr. Dumnezeule, cu cine n-am dansat! Ah, nu m-am sfiit să poftesc la joc nici chiar pe barișna Ghenea Weiss, în jurul căreia, de la moartea năprasnică a căpitanului Bădescu, se țesuse, din partea ofițerilor și funcționarilor români, o tacită, dar necălcată conspirație de rezervă și răceală. Era o durere să vezi pe această, până ieri, atât de înconjurată și zglobie strengăroaică, ocolită de toți – ai ei din răzbunare, ceștilalți din motive nu tocmai așa de bine definite, deși extrem de felurite, la temelia cărora eu puneam însă o temere vagă și superstițioasă – plimbându-se prin grădină cu totul stingheră, ocolită, câteodată, până și de coreligionarele ei, dornice de anturaj, cântec și joc.

În cele din urmă ea însăși își rărise drumurile prin oraș și adoptase o atitudine de retrasă și mândră resemnare, așa că era o mirare generală cum se hotărâse acum să calce în mijlocul unui atât de formidabil tămbălău.

Dar din atenția deosebită ce-i da mireasa, care se așeză de mai multe ori lângă dânsa, înțelesei că Marusea pusese un preț deosebit pe venirea Ghenei; amândouă alături formau desigur simbolul îndurerării mute și al resemnării. Îmi veni să râd cu mare poftă și, pentru că până aci nu dansasem cu mireasa, mă îndreptai cu pași hotărâți spre grup. Momentul fu puțin dramatic, căci multe perechi de ochi mă urmăriră. Dar numai când mă găsii în fața lor, ideea cea năstrușnică mă năpădi: mă plecai adânc înaintea Evgheniei Kersanova, ai carei zigomați se contractară de surpriză pe tragica figură, astfel că chipul ei deveni complect galben și fatal, ca al unei tinere mirese iudaice în care a intrat subit duhul fatalului dybuc.

Culorile i-au revenit însă cu încetul, ca și râsul imprimat pe față, când, ocolind sala de mai multe ori în strânsă învârtire, am acoperit-o de cele mai exagerate complimente și am poftit-o la întâlnire pentru a doua zi, seara, în grădina publică. Am mai rugat-o apoi călduros ca, înainte de a pleca de acasă, să avertizeze pe tatăl ei unde e chemată și cu cine se întâlnește, pentru a-mi aduce câteva mostre din blestemele lui cabalistice, a căror influență trebuie să aibă o deosebită savoare...

– Aș vrea să mă bat și eu cu lupii pentru dumneata, barișna Ghenea.

După un dans care se prelungise cam mult și se dovedise cam excentric, cerui barișnei Ghenea favoarea de a o însoți pe verandă, pentru a lua puțin aer. Ea consimți și găsirăm destul timp și singurătate ca să gust în voie moliciunea buzelor ei, care avcau într-adevăr un farmec apreciabil, dar care-mi dădeau siguranța că, măcar pentru atât cât visam eu, nu mă vor face să fiu sfâșiat de nicio fiară.

Reîntoarcerea noastră produse desigur rumoare; dar eu înfruntai cu bărbăție toți ochii care se puseseră înaintea noastră și care căzură zdrobiți la primul contact. Și numai într-un loc,

într-un colț depărtat, privirile mele semețe se frânseră și căzură la rându-le: dădusem de stânca dură și întunecată a unei perechi de ochi dârji și scânteietori: ochii domnului colonel. Umilit, mă îndepărtai cât putui mai mult de dânșii și-n tot timpul cât dădui drumul și celorlalte nebunii, căutai pe furiș să observ dacă n-au început cumva să se deplaseze încoace...

Însă atunci descoperii un lucru cu adevărat uimitor. Centrul sălii, ocupat masiv de zeci de capete, se despică deodată în două; perechile se retraseră pe la locurile lor și în mijlocul marelui antreu spațiul rămase complet liber. Atunci doi dansatori începură să se urmărească unul pe altul, cu mișcări grațioase și molcome: erau ginerele și mireasa și era un dans străvechi, pe care amândoi îl executau cu multă vioiciune și eleganță, în cinstea invitaților. Jocul cel nou nu avea agitațiile sălbatice ale cazacioculuși și nici mișcările dansurilor cunoscute: eu nu-l mai văzusem și, poate, cu atât mai mult simțeam, urmărindu-l, o negrăită surpriză, o imensă bucurie amestecată cu tristețe, fiorii unor îndepărtate evocări. Marusea se legăna între vălurile de mireasă ca între aripi de fluturi și cununa voievodală de pe capul ei îi da o înfățișare de domniță sau de rusalcă. Abia acum observai adâncimea ochilor înclinați, cari îmi făcură impresia că mă caută prin mormanele de lume. Îmi făcui loc și le ieșii în față, și ea-i acoperi atunci cu marile pleoape roze, lăsându-și ca în extaz capul pe spate. Îmi amintii deodată, cu toată puterea, de minunea rară a atâtor rotunjimi pe care vestmintele în mișcare le indicau discret și senzual, de linia dreaptă și elegantă a piciorului, ale cărui pulpe tivul alb al poalelor le descoperea și le acoperea în cadență; îmi amintii culoarea de-un alb mat, neliniștitor de indefinit, a pielii ei privită de aproape, și de tonul sufocant al aceleiași nuanțe, îmbrăcând încheieturile pline. Îmi amintesc, asurzitor, patima nouă și năvalnică a lui Iliad, care trebuie să-și bea acum într-o cârciumă cât mai meschină, mai murdară și mai rusească, nenorocul, băiguielile lui de iluminat mistic, dovedindu-mi de ce ar prefera pe Marusea chiar Valiei, revenite și orășenizate. Învolburarea mătăsurilor și a satinurilor albe îmi așterne negură în cuget și râsul minunat

arcuit al dinților albi mi se proiectează în noaptea amețelii ca un colan de mărgăritare.

– Rusoaica! bâlbâiesc și poate vecinii m-au auzit și poate toată lumea asta ce admiră stupefiată această armonie de linii, de forme și culori, pe care eu am avut-o în mâini, am strâns-o la piept, am degustat-o orb și inconștient, în toată splendoarea ei.

– Rusoaica... ea...

Când ceața mi se ridică de pe minte, aplauze puternice răsplătesc pe dansatori. Tremurând, scuturat de puternici flori, m-am apropiat de Marusea, cu ochii umiliți, ca un cerșetor. Am început să-i bâlbâi scuze pentru purtarea mea de adineaori; am venit s-o poftesc la dans pe dânsa, dar, cum toată suflarea omenească țintise ochii asupră-mi, mi-am pierdut cumpătul, am șovăit, m-am înclinat în fața Ghenei pentru a mă salva...

– Ei toți știu, Marusea, trecutul nostru, pentru că tu l-ai făcut zgomotos... scandalos, iartă-mă că-ți spun toate astea tocmai acum, dar vreau să afli că eu nu-mi asum nicio vinovăție pentru tot ce s-a petrecut... înțelegi, nicio vinovăție...

Ea mă privește uimită și eu o cer la joc pentru a o putea convinge de ceea ce vreau să-i dovedesc, mai mult decât cu vorba, cu strânsoarea degetelor, cu atingerea piepturilor, a șoldurilor, a coapselor. Și ea șoptește aiurită:

– Înțeleg, înțeleg, Gheorghe Ivanovici... ai dreptate.

– Ei știu tot, Marusea... și acum ne privesc scandalizați. Simți tu cum toată sala asta și-a pironit ochii asupra noastră...

– Simt, simt totul, Gheorghe Ivanovici...

– Ei știu totul, Marusea, dar ei nu vor ști niciodată, niciodată nu vor înțelege, nici chiar profesorul Antimov, înălțimile cerești până la care m-ai ridicat tu, Marusea, fericirea nemărginită pe care am gustat-o în brațele tale...

Capul Marusiei s-a lăsat pe spate și tot sângele i-a fugit din obraz...

– Dar și tu vei recunoaște, mai curând ori mai târziu, Marusea, și tu vei recunoaște că niciun bărbat nu va ști să te mângâie ca mine, niciunul nu va ști să se bucure, în deplinătatea simțurilor lui, de armonia sufletului și-a corpului tău, de frumusețea inimii

și a sărutului tău magnific, de dulceața pasiunii tale și-a șoldurilor tale, și-a coapselor tale, și-a pântecului tău, Marusea, pe care eu le-am gustat înaintea tuturora, tuturora, tuturora...

Trebuie să depun toată puterea brațelor mele ca să conduc acum pe Marusea, care-și mută picioarele în neștire...

– Îți mai aduci aminte tu, Marusea, de îmbrățișările noastre fără saț, în odăița mea, în odăița noastră, care trebuie să însemneze, în viața ta, evenimentul cel mai de seamă, Marusea, evenimentul cel mai de seamă al vieții tale... Acolo ai gustat cea dintâi și, vei vedea, cea mai puternică fericire... asta n-o vei putea uita oricât vei vrea, oricât te vei sili... Odăița aceea mică, pe care am părăsit-o acum câteva ceasuri, tu acum un an și mai bine... și pe care o văd cufundată în întuneric, parcă ne-ar aștepta, parcă ar fi gata să se aprindă de lumină și să ne spună: „ah, bine ați venit, în sfârșit..." Nu ți-ai adus tu aminte niciodată de odăița asta, Marusea, ai putut tu s-o urăști sau, și mai grav, să nu te mai gândești la ea? Eu n-am s-o cred asta niciodată, oricât mi-ai spune-o...

Aci am strâns-o cu putere, parcă gata s-o ridic, pe jumătate leșinată cum era, și s-o duc departe, s-o duc eu, nemernicul, în camera nupțială...

– Marusea, am continuat să-i șoptesc cu buzele atingându-i continuu urechea, Marusea, odăița aceea e adevărata ta odăiță nupțială, Marusea, și nu iatacul mare și elegant, îmbrăcat în alb, care te așteaptă solemn și grav ca și profesorul Antimov... Dacă odăița cea mică te-ar vedea în costumul ăsta, care i se cuvine ei, i se cuvine ei, înțelegi, Marusea, ar tresări, ar înnebuni de fericire, odăița cea mică... Trebuie să mergi și s-o privești în costumul ăsta, Marusea, în noaptea asta, Marusea, cât poți purta costumul ăsta... Înțelegi tu, dacă nu vei veni, ea va păli de durere și veșnic va fi apăsată de-o atmosferă de doliu...

Eu cred că eram nebun. Sau altcineva îmi dicta aceste cuvinte. Ea însăși se desprinse de mine, chiar în mijlocul balului, și-mi ceru s-o aduc la loc. Iar eu abia acum auzii din nou huietul mulțimii și simții tăișul atâtor ochi care se înfigeau în mine ca bricele... Dar toate astea n-aveau nicio importanță, doar de acea pereche de priviri, dură ca o stâncă, pe care o simțeam prin tâmple

și prin ceafă, mă feream și ochii înșiși se fereau de ea, instinctiv, ca o pereche de turturele, evitând în zglobii volute două săgeți negre, două căderi grele de ulii...

La locul ei, am sărutat mâna Marusei și-am bâlbâit fără niciun rost și fără nicio nădejde, ca tot ce bâlbâisem până acum...

– În costumul ăsta, Marusea, de țarină a trecutului și a poeziei poporului tău...

Iar ea abia putu să-mi strângă vârful degetelor și abia găsi suflet să îngaime:

– Așteaptă-mă la portiță... Peste o jumătate de oră...

Am ieșit împleticindu-mă și ochii cei grei nu m-au ajuns.

Este de necrezut și, cu toate astea, așa a fost întocmai. Înfățișarea albă a apărut în cadrul îngust al portiței din grădină și eu m-am precipitat nebun din trăsurica îngustă în care o așteptam.

– Gonește, *isvoscik*...

Odăița ne-a primit, e drept ceva cam neorânduită și nepregătită cum era, pentru un astfel de eveniment, dar s-a aprins într-adevăr de fericire și nebunie, văzând-o pe Marusea.

I-am despuiat nerăbdător trupul din vestmintele albe, necontenit împiedicat de tremurul grozav și nestăpânit al mâinilor mele. Și patul ei nupțial fu iarăși patul meu ștrengăresc și holtei. Iar când, părăsiți, în sfârșit, de intensele, de repetatele, de lacomele, de sugrumatele înfiorări și avânturi, așteptai să-mi dea cuvântul de dezlegare, o tristețe fără pereche mă napadi. „De-acum mă duc, Gheorghe Ivanovici!" avea să-mi spună cu accentul acela în fața căruia nu pot rezista niciodată, al regretului adevărat și-al călcării hotărâte pe suflet. „Nu vei pleca, Marusea!" avea să-mi geamă atunci răspunsul, „vei rămâne aici, cu mine, pentru totdeauna. Hotărând acum să pleci, tu mi-ai dat dovada celui mai trist bun rămas, celei mai dezinteresate, mai pure iubiri." Sau dacă îmi va râde în față, cu acea cruzime inexplicabilă a rasei: „De-acum, Gheorghe Ivanovici, plec la mirele meu, plec să-i duc castitatea mea" îi voi îneca râsul sinistru cu sărutări fără sfârșit și voi depune orice sforțări să opresc pe această fiară, această sălbatică frumusețe, care pune iubirea către mine deasupra

tuturor contingențelor și celor mai sacre îndatoriri. Ah, dacă ea ar ști atunci să se încăpățâneze, în hotărârea ei de a pleca, să se lupte cu mine, în glumă poate, sau, Dumnezeule! cu adevărată îndărătnicie, ea mă va preface fără îndoială în sclavul ei pe viață. Perspectiva asta îmi fu atât de ispititoare, că-mi simții sufletul dându-mi ghes să întrerup, în sfârșit, zâmbetul acela infinit al beatitudinii ei desăvârșite. Era și timpul doar. Dar tocmai când mă pregăteam să-i șoptesc în ureche: „Marusea, niciun ceas n-a trecut; dacă ne-am întoarce, nici nu s-ar băga de seamă dispariția noastră!" ea îmi luă înainte:

– Eu cred că până acum trebuie să fi dat de scrisori... Doamne, ce-o fi acolo...

– De scrisori?!...

– Desigur... Nu puteam să merg cu răutatea și cruzimea până acolo încât să nu-i vestesc, pe tata, că tot la tine mă duc, pe profesorul Antimov, că-l rog să mă ierte și să mă dezlege de jurământ...

– Cum, fetițo, ai făcut tu asta?...

– Da, îmi răspunse ea ingenuă și puțin uimită de uimirea mea...

– Bine, dar... cum... cum o să te dezlege... Căsătoria s-a făcut... Acum trebuie divorț și... tămbălău....

– Am făcut rău ce-am făcut? mă întrebă ea privindu-mă naiv și intens...

– ... cred că... în orice... în orice caz, n-ai făcut bine... era așa de simplu doar... gândește-te, te duceam iarăși până la portița grădinii... intrai... te asigur că nimic, nimic nu se observa...

Pentru c-o vedeam cu coada ochiului, cum sta rezemată în brațu-i gol, înfipt adânc în perini, cu privirile în nelămuritul unui ungher și cu zâmbet nedecis pe buze, continuai, cu mai mult curaj, mângâindu-i umărul rotund:

– ... cel mult ai casei dacă simțeau... și ginerele, dacă se neliniștea... „unde ai fost?"... „ce vă privește"..."în grădină, poftim... am vrut să am momentele mele de reculegere"...

– Era atât de simplu, nu? râse ea voios...

– Desigur, nu se poate mai simplu, râsei și eu. Și chiar acum: pariez că nici n-au găsit scrisorile...

Sări deodată din pat în cămășuica străvezie și-mi aruncă din mijlocul odăii, cu un dispreț nemărginit:

–Român....

Apoi începu să se îmbrace înfrigurată și grăbită. Încercai s-o ajut, dar ea mă respinse cu dezgust, vibrând întreagă de ură. Pentru că trebuia s-o conduc, începui să mă îmbrac la rându-mi. Dar pentru că ea se necăjea acum cu niște copci, pe care nu ajungea să și le prindă, la spate, trebui să-mi primească ajutorul. Trebui apoi să recurgă la pieptenele meu ca să-și refacă buclele răvășite; îi pusei pantofii de atlaz, în care singură nu-și mai putea vârî piciorul, îi prinsei ciorapii albi de cataramele jartierelor, îi așezai cununa de mireasă, făcând câte-un pas înapoi, pentru a-mi aprecia singur îndemânarea și a surprinde scăpările din vedere.

Ea mă urmărea sfidătoare și încruntată, îmi puncta hărnicia cu câte-un „spasiba" rece și disprețuitor. Mă prefăceam că nu observ nimic și-mi continuam lucrul cu aplicație și seriozitate... Dar când o văzui întreagă albă și mireasă, gătită parcă în travesti de țarină medievală, sângele mi se răscoli brusc în vine, de parcă și-ar fi luat deodată drumul înapoi. O cuprinsei doar dintr-o mișcare promptă și dibace și o împinsei spre pat cu o repeziciune atât de sigură, că nici n-avu timp să-și dea seama ce se petrece cu dânsa. Dar când se văzu răsturnată, încercă să se ridice îndârjită, gata de luptă. Mă prăbușii cu toată greutatea corpului asupra-i și-i șoptii în ureche:

– Liniștește-te, se sfâșie voalurile!

Și se liniști ca prin farmec, lăsându-mă să mă amuz îndelung de acest candid și maiestuos costum lilial din care se înălțau impudic două coapse goale și agitate. Rămase multă vreme amețită de spasmul nedorit; o făcu să se ridice bătăi energice în ușă.

– Cine-i acolo? întrebai încurcat.

Dumnezeule, era profesorul Antimov!

– Un moment, domnule profesor! strigai. Apoi șoptii Marusiei: Lasă-l puțin, ca să-ți îndrept cununa. Și pe când i-o îndreptam: Marusea, iubita mea... amanta mea... în orice moment mă voi gândi la tine și te voi aștepta tremurând cu toată pasiunea și tot dorul...

Își întoarse capul scârbită peste fire și se răsuci pe loc, pentru a se controla în oglinda mare a dulapului. Numai la spate mai era o capsă sărită. I-o prinsei la moment...

Ea deschise larg ușa și-l fulgeră pe profesor cu o privire și mai energică și mai întunecată decât cele ce credeam că îmi sunt doar mie rezervate. Îl întrebă rusește cu glas șuierat și răgușit:

– De ce ai venit? Pentru ce mă cauți?

– Marusea, trebuie să te întorci... trebuie... nimeni n-a băgat de seamă... Marusea... Iată, și tatăl tău te roagă...

– Marusea, auzii răzbătând de pe treptele scării un glas înăbușit de suspine. Și urmară câteva cuvinte sufocate al căror sens depășea însă cunoștințele mele de limbă rusă...

– Mă primești așa? se adresă ea iarăși profesorului, și această întrebare, pe care eu o găsii imprudentă, mi se păru de-o rezonanță atât de aspră, atât de stranie, că mă cutremurai fără voie. Drept orice răspuns, Antimov înaintă și o înlănțui acoperindu-i fața de sărutări. O ridică ca pe un fulg și o duse pe brațe, aruncând o scurtă și severă înclinare a capului în semn de salut pentru mine, subliniată ușor de destinderea vagă a unui surâs biruitor.

Crezui de datoria mea, în urma unui atât de insolit salut, să mă îndrept iarăși spre casa nunții. Ezitai, nu-i vorbă, la poartă, dar mă gândii că, reapărând printre invitați, prezența mea va avea de efect să împrăștie definitiv orice bănuială și orice răutate s-ar putea țese. Nu puteam s-o las pe Marusea sub grava învinuire că în chiar noaptea nunții ei s-a refugiat în odaia unui ofițer. Pătrunsei deci înăuntru și, fără să mai înfrunt nicio privire, pășii modest spre locul domnișoarei Ghenea; aveam intenția să privesc liniștit și serios desfășurarea restului petrecerii, împărtășind pe vecina de scaun cu glume și complimente, ba chiar cu declarații și dezmințind nevinovat orice fantastice supoziții! Dar de la primii pași, cu toate că nu priveam nici în dreapta, nici în stânga, ci foarte degajat și blând numai spre ținta pe care mi-o propusesem, simții arzându-mă în ceafă și apoi în tâmplă cei doi ochi sfredelitori ca tăciunii. Îi simții din ce în ce mai aproape de mine și, din instinct militar, când își opriră arzătoarea înaintare, făcui front în fața lor.

– Am onoarea, domnule colonel...

– Ieși!

Atât. Un singur cuvânt, care parcă nici n-a fost pronunțat de domnul colonel Tătăranu, căci nici măcar buzele și dinții nu i s-au mișcat și nici cele mai apropiate urechi n-ar fi putut să se îngâmfe că l-au perceput, dar de-un imperativ atât de militar, atât de irezistibil, că executarea lui deveni automată ca porunca unui hipnotizor.

Am ieșit deci afară, în aerul muced al unei dimineți de vară, căptușit de nouri indecișii și cutreierat în sensuri fără regulă de adieri zglobii și înviorătoare. Am pornit la întâmplare pe ulițele străjuite de mogâldețele becurilor, care încă nu începuseră să-și ia formele zilnice și reale. Până departe, pe ferestrele deschise, venea muzica de la nuntă și abia acum îmi amintii clipa când Marusea îmi întrerupsese unul din primele mele năvalnice avânturi, cu un deget pe albul râsului minunat: „auzi?... cântă întruna"...

Din urmă m-a ajuns ropot de călcături grele în cadență. E un convoi de arestați, încadrați de oșteni cu baioneta la armă; pășesc grăbit, îmi prezintă onorul și mă întrec... Sunt și câteva femei printre cei păziți, dar e hazos de tot că și prizonieri și femei pășesc fără o greșeală, în același pas gimnastic și cadențat ca al soldaților de pe alături. Îmi iuțesc mersul ca să-mi dau seama și mai bine de această constatare ce m-amuză în chip deosebit: da, absolut nicio greșeală, ba chiar eu însumi mă trezesc călcând în același tact, care-mi pune sângele în mișcare și mă face să văd tot ce întâlnesc în cale cu un optimism nemărginit. Pășim astfel de-a lung de ulițe pustii și strâmbe, cu case pitite în șui; șoseaua e umedă și praful n-are nicio putere, iar soldați și arestați bat talpa înainte cu putere răsunătoare, în această înaintare accelerată și sfidătoare cu care despică negura trăsvită. Nistrul îmi apare deodată înainte cu meandrele lui încâlcite, acoperite de misterioasele fluturări ale nopței. Una din femei are pantofi cu toc ridicat și ciorapi deschiși, îmbrăcându-i pulpele lunguiețe și cărnoase. E înaltă și dârză; când convoiul mă depășea, îi văzusem o figură vulturească și semeață, cu trăsături sigure, aspre, bărbătești. Dar acum, din urmă, cu tot pasul ei soldățesc și neverosimil, era totuși femeie.

De pe mijlocul zvelt, ochii mi se opriră în sclipirile de oțel ale baionetelor, ca bulboanele râului în noapte, și se ridicară pe tăișuri, prin vârfurile ascuțite, în aerul încă negru și misterios. Șoptii: „Rusoaica... va veni, va veni..."

În apropierea închisorii, descoperii lumină la crâșma lui Naftule. A, cu toate că la marginea orașului, la crâșma lui Naftule nu vin decât ofițeri și lume bună. Vinul lui e vestit pe întindere de verste în jur ca și pastrama-i usturoiată, căreia numai el se vede că-i mai păstrează adevăratul secret.

„Aci e Iliad!" mi-am spus, și-l găsii într-adevăr cu un ghitarist bărbos și alb într-o ... „șambră spețialnăi", mobilată încărcat, ca o adevărată cameră de locuit, una din multele odăi pentru numeroasa familie a lui Naftule, care le cedează bucuros, nopțile cu dever, în cinstea clienților, retrăgându-se claie peste grămadă cine știe unde. Bătrânul cânta șuierat un cântec necunoscut, arătându-și dantura galbenă, despicată sus de lipsa dinților din mijloc, pe unde aerul bușnea ca într-o cutie spartă de rezonanță.

– Ai dansat cu dânsa? mă iscodi Iliad.

– Da...

– Ai vorbit?...

– Da...

– A adus cumva vorba de mine?...

– Nu... nu... pe cât îmi amintesc...nu!

– Hm...

Tăcu și șuierul cântărețului se auzi iarăși, întrerupt de punctele de argint ale apăsărilor pe strune...

– Ascultă aici, reluă Iliad; alaltăieri a fost invitat la dânșii Crăciunescu cu nevastă-sa, nu știu la ce... mi se pare la beteală, sau cum o fi la ei, la ruși... Știi, l-a întrebat de mai mulți dintre noi... înțelegi dumneata... nu știu dacă și de tine... Dar îmi spune Crăciunescu că pe mine m-a lăsat la urmă... Știi... și a apăsat nițel... Iliad imită un glas femeiesc: „... da domnul Iliad... sper că va veni la nuntă"... Apoi își reluă glasul lui. Înțelegi... când a pomenit de ceilalți, n-a pus întrebarea asta... Ei, ce zici?... Hm... mi se pare că a cam băgat de seamă... nu zic că regretă... dar că s-a cam grăbit... Râse amar și cu convingere: Hm, adio acum... să știu că strică

și nunta din cauza mea. Vorba ta... nu e, nu e... n-are... în sfârșit, înțelegi... Valia, vorba ta... era... cum să spun... altceva... se vedea că e... vorba ta... altfel... altceva... nou... Tu ești băiat deștept, măi Ragaiac...

Strunele se agitară într-o învolburare speriată ca într-un vârtej de zăpadă. Vinul gâlgâi în paharul pe care Iliad mi-l umplea de la jumătate.

Așeză sticla cu violență și bătu cu pumnul în masă...

– Rusoaica! strigă el în extaz... ea trebuie să fie altfel... și decât Marusea... și chiar decât Valia, punctă el iarăși cu pumnul, făcând să pornească paharele goale în clinchet voios. Pe urmă plescăi buzele, imitând iarăși glasul femeiesc „... da domnul Iliad... sper că va veni la nuntă..."

Se lăsă pe spate, în râs mare, apoi, revenind brusc, își înfipse capul între palmele apăsate și privi crunt fața de masă albastră, pătată, în largi cercuri, de udătură.

– Ragaiac, ia uită-te încoace, mi se adresă el după un timp.

Îl privii. Tăcea încă. Mestecă de câteva ori în gol, apoi mă fixă deodată.

– Spune-mi, prietene, începu bătându-mă ușor pe mână... Da tu... cum... cum o vezi... cam cum o năzărești... știi așa... și în ansamblu... și în...ce zici că-i mai lipsește?

– Ce să văd... mă?

– ... pe rusoaică... Rusoaica... adevărată...

REFERINȚE CRITICE

REFERINȚE CRITICE

Față de *Brațul Andromedei*, noul roman al d-lui Gib I. Mihăescu reprezintă un remarcabil progres. Arhitectul a pus stăpânire, după întâia construcție, pe mijloacele sale și acum clădește liniștit, solid, pe legi experimentate. Caracteristic la romancierul care a înțeles în sfârșit taina genului său este pasul hotărât cu care calcă pe un teren real, în care însă scapă ici și colo unde economia planului interior cere. Diletantul, dimpotrivă, scurmă tot pământul, scoțând afară toată amintirea, sau construiește în aer. Aici, în romanul d-lui Gib Mihăescu, pășește pe pământ tare. Nici un gol de absurditate, nici o afânare a molozurilor. Bolțile subterane sunt scunde dar groase, bine arcuite, capabile să susțină zidărie grea. Cărămizile subțiri dar bine calcinate sunt cimentate între ele cu un strat gros de var. Clădirea se ridică pe măsura lecturii după o geometrie prestabilită, fără să micșoreze câtuși de puțin impresia de potență a bazamentului. Într-un cuvânt zidirea d-lui Gib Mihăescu nu e grandioasă, nu pare să întreacă altitudinea la care se urcă ochiul nostru obișnuit cu acoperișuri joase, dar este în fond de o soliditate de stâncă și de o capacitate interioară de casă boierească.

Din cauza acestei tării a zidăriei, cititorul poate avea la început impresia unei asprimi. Cartea se citește cu dificultate, așa cum o poartă mare de stejar bun se deschide greu. Dar apoi, pătruns înlăuntrul ei, rămâi cu o temperatură constantă pe care numai pereții groși o dau. Greutatea se preface pe încetul în voluptate a dificultății, apoi în interes, apoi în frenezie și se încheie cu regretul de a nu se fi urmărit și mai departe firul existențelor. *Rusoaica* este un roman cu desăvârșire epic, fără psihologie analitică, fără lirism contemplativ, fără nicio interioritate care să nu provină din cel mai vizibil exterior.

Acest lucru nu poate decât să ne bucure. El este semnul sigur al viitorului progres făcut de romanul românesc în ultimii ani. Nu analiza, care e în fond un lirism, nu simularea complicației sufletești pot desăvârși un gen ce ne era până acum refuzat din lipsa exercițiului de a privi viața în față, fără probleme. Romanul înfățișează cea mai mare putere de percepere disciplinată și ca atare problema lui esențială este de natură tehnică. Adevăratul roman ar fi acela senzațional, ieșit adică

din fapte pure, explozii ultime ale unor frământări ce trebuiesc estompate ușor pe un al doilea plan de contemplație. Încât disprețul multora dintre publiciștii noștri pentru tot ce nu este chin de a multiplica între trei oglinzi aburul unui suflet banal reprezintă ultimele prejudecăți ce confundă romanul cu foaia de observație clinică.

În acest înțeles sănătos, romanul d-lui Gib Mihăescu este și un roman de fapte senzaționale. Varietatea evenimentelor în sine, complicata lor împletire, violența ieșind din comun a gesturilor, cadrul autentic dar depășind experiența noastră obicinuită ne dau o plăcere acută a extraordinarului, un sentiment de exploatare și de aventură.

(...) Din împletitura deasă și păroasă a romanului se desprind trei figuri netede, alcătuind prin suprapunere portretul tipic al rusoaicei. Cea dintâi este Niculina, amantă de mare amplitudine, la care amorul carnal pentru Ragaiac se disociază în chip cu totul logic, deci bizar, de stima pentru bărbat și al cărui suflet clocotește de vijelii mari. Este nevastă de contrabandist și pune în amorurile ei toată îndrăzneala, toată sfidarea de moarte și de primejdie de care este capabilă o amantă de oameni aprigi. Niculina este din rasa eroinelor lui Stendhal, pentru care amorul este o întreprindere războinică, aducătoare de moarte. Valia este în schimb fantasma necunoascutei de peste Nistru, apărută o clipă în tabăra bărbaților suprasexuali, divină chiar în impuritatea veștmintelor contaminate de paraziți și pierdută în necunoscut sau în apa Nistrului, fiindcă nu găsise aci bărbatul marilor abnegații, mergând până la nesocotirea datoriilor. Marusea este în sfârșit rusoaica mândră, de o logică a sentimentului vecină cu sublimul, în stare să fugă în noaptea nunții la amantul care o chemase numai din capriciu, pentru a experimenta sufletul rus, femeia obicinuită să dea vorbelor înțelesul lor propriu și care rămâne uimită de meschinăria amantului, temător de legături durabile.

În contrast cu *rusoaica*, autorul a zugrăvit și pe bărbatul rus, molatec, milog, iertător, stimat de femeie pentru sufletul lui, dar evitat pentru lipsa lui de virilitate, contra-tip al lui Iliad, masculul român, ușuratec, incult, infidel, dar viril.

Autorul a dat materiei o dezvoltare ce urmează sensul însuși al eroului principal și care este aspirația către extraordinar. Oamenii, raporturile între evenimente se dezvăluiesc încetul cu încetul, încordând interesul și cufundând totul în mister și neprevăzut. Este în romanul d-lui Gib Mihăescu o vădită notă senzațională, dătătoare de fiori tari, dar este un senzațional de bună calitate derivând din natura mediului zugrăvit și din dispoziținea generală a sufletelor. Corecțiunea salturilor epice prea mari o dă contactul permanent cu percepțiunea normală a mediului, în care autorul dovedește

o mare și sigură de sine sobrietate. Putând uza de o descripțiune pe pânze mari el se mărginește la simple linii rezumative și evocatoare, dar de o putere de evocare cu mult mai mare decât volumul lor.

G. CĂLINESCU, „Gib I. Mihăescu, *Rusoaica*", „Adevărul literar și artistic", nr. 653, 11 iunie 1933; reprodus în G. Călinescu, *Opere. Publicistică, II (1933-1935)*, ediție coordonată de Nicolae Mecu, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2006, pp. 251-255

Romanul d-lui Gib Mihăescu se numește în subtitlu *Bordeiul pe Nistru al locotenentului Ragaiac*. Acest bordei mi se pare cea mai frumoasă realizare a cărții. Localizarea lui geografică, integrarea lui în peisaj, scurgerea sensibilă a timpului, apropierea surdă a Nistrului, orizonturile de stepă ce-l încojură, schimbarea anotimpurilor, nopțile magice de îngheț, înțepenirea de cleștar în iarnă, dezmorțirea animală din primele seri de iarnă – toate acestea sunt create cu o precizie vizuală și cu un sentiment confuz de trăire, care te încorporează pe începutul povestirii ce se desfășoară, obligându-te să te lași în voia ei și să participi la tot ce se întâmplă.

Geografia este reprezentată în romanul românesc foarte sumar: capitala, orașul de provincie și satul, toate trei tipizate și reduse la caracteristici mereu aceleași. Capitala este metropola perdiției, orașul de provincie este refugiul onesttății și al ratării, satul, în fine, rezervorul energiilor naturale. Aproape toți „marii" noștri romancieri (cu ghilimele – și fără) au întrebuințat, pentru a-și plasa eroii și dramele, numai această geografie sumară.

D. Gib Mihăescu descoperă romanului său un cadru nou, un teren neexplorat și un peisaj de o atmosferă complexă, plin de melancolii ascunse și de monotonii savant nuanțate. O „monotonie nuanțată" poate părea o împreunare de cuvinte ciudată și contradictorie, dar cred că exprimă exact calitatea atmosferei acestei cărți. Este ceva tern, egal și leneș în trecerea timpului din *Rusoaica* – dar în această calitate de sentimente, fapte și culori cenușii, locotenentul Ragaiac distinge nenumărate nuanțe particulare, greu de văzut cu „ochii liberi" (cum se spune în fizică). În imensa lene naturală ce împrejumuie bordeiul său și în totala absență de evenimente personale ce constituie existența sa de ofițer pe graniță, el duce o viață interioară cu o infinitate de accidente, senzații, voluptăți, așteptări și uitări, de o varietate ce depășește posibilitățile unei existențe exterior agitată. Singurătatea lui este populată de nesfârșite umbre și întâia frumusețe a romanului acestuia mi se pare a fi contrastul dintre înlemnirea vieții din afară și pateticul vieții interioare.

În acest sens, prima parte a cărții, până unde legătura lui Ragaiac cu Niculina începe să capete dimensini mai largi, prima parte a cărții, zic, este remarcabilă prin sărăcia momentelor epice și în același timp prin evocarea peisajului, prin dominarea melacoliilor intime, prin intensitatea așteptării. Sunt pagini melodioase, de un lirism reținut și descurajat, care stabilesc din capul locului tonul general al cărții.

Din aceste tablouri fixe, din această nemișcare inițială, se desprind apoi, treptat, figuri noi, ieșind parcă dintr-o ceață densă, unele trecând un moment prin fața noastră și pierzându-ne în misterul de unde au venit, altele, dimpotrivă, rămânând între noi, să amplifice un destin descifrat lent, ceas cu ceas, eveniment cu eveniment. Linia Nistrului este de astă dată nu numai hotarul politic a două țări, ci, în plus, hotarul sufletesc dintre două lumi, imaginație și legendă de o parte, realitate imediată de cealaltă parte. Pe această punte dintre așteptare și împlinire defilează aproape toate personajele romanului *Rusoaica* și odată cu grănicerii păzim și noi, cititorii, linia de argint a Nistrului, știind că tot ce va trece dincoace spre noi va fi câștigat pentru cunoașterea noastră, iar tot ce va rămâne va fi pierdut, pentru totdeauna pierdut. Pierdut ca această „rusoaică", ce face tema cărții, personaj nedefinit, jumătate din vis, jumătate din adevăr, femeia pe care eroul cărții a creat-o din dorințele sale nelămurite, dar cu atâta imperioasă senzualitate în imaginație, încât este aproape gata, la un moment dat, să treacă linia Nistrului și a visului, ca și cum ar fi obligată să răspundă din neant solicitărilor unei iubiri ce rătăcește în căutarea ei.

În jurul acestei năluci se contruiește romanul d-lui Gib Mihăescu, și în căutarea ei se ridică masiv un întreg eșafodaj epic, precis, robust, cu episoade convergente, cu personaje vii și perfect realizate, cu momente ce se precipită spre deznodământ, toate strângându-se mereu mai aproape și încercând să prindă în cercul realităților, ca într-un lanț, ființa dramatică a rusoaicei – care, printr-o întorsătură ultimă a destinului, va avea totuși să scape din această încolțire, în cea din urmă clipă, când capturarea ei părea inevitabilă.

Mihail SEBASTIAN, „Gib I. Măihăescu, *Rusoaica*", „România literară", nr. 72, 1 iulie 1933; reprodus în Mihail Sebastian, *Jurnal de epocă*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Cornelia Ștefănescu, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2002, pp. 359-361

După *Brațul Andromedei*, primul roman al d-lui Gib Mihăescu, evoluția sa epică din *Rusoaica* ne repune în prezența unitarelor sale preocupări de obsesie erotică, de viziune grotescă a realității și de insistent senzațional al faptelor. În datele ei originare, fizionomia proprie de scriitor a d-lui Mihăescu a rămas intactă. Atmosfera comună, care imprimă nota de originalitate a acestui prozator se prelungește și apasă cu o presiune în care te aclimatizezi de la primele capitole. Prețioasă prin permanența ei, este tot atât de elocventă și pentru stridentele deficiențe, de mult remarcate, și de care d. Gib Mihăescu nu se poate dezbăra. Dar înainte de a atrage luarea-aminte asupra punctelor negative din *Rusoaica*, să vedem în ce măsură autorul s-a depășit, mai ales în raport cu *Brațul Andromedei*, debutul său în roman. O netăgăduită amploare narativă și o suculentă substanță epică, înnoită prin cadrul acțiunii și prin conturul precis al personagiilor, afirmă trecerea justificată a nuvelistului la forma amplificată a romanului; *Rusoaica* evocă viața rudimentară, plină de peripeții și eroism, pândită de moarte și amenințată de ratare prin izolare sau inactivitate a unui sector de pază la granița basarabeană, unde războiul este încă o realitate, prin neîntrerupta trecere din Rusia la noi și de-aici acolo a fugarilor, a spionilor și a simplilor amatori de haiducie și contrabandism, într-o zonă de nestatornică așezare. Acțiunea e fixată deci în cea mai propice regiune pentru faptă epică. D. Gib Mihăescu și-a încadrat eroii săi, de o veche violență, instinctivă, pe terenul care le justifică atât de firesc actele și temperamentul. Unui ochi superficial i s-ar părea acest roman o reluare de haiducești peripeții sămănătoriste, cu țărănci avide de senzualism, cu soldați dornici de aventură, cu masculi romantici, dar și cu neistovite rezerve sexuale. Aparențele sunt numai de această parte, căci senzaționalismul necontestat al romanului ne-ar aminti de violența materială a prozei lui Sandu-Aldea. D. Gib Mihăescu utilizează însă faptul brut, îl acumulează și îl glorifică, spre a ne pregăti și spre psihologia personagiilor sale, agitate de o frenezie a simțului erotic și de o nostalgie slavă a necunoscutului, împinsă în straturile subconștientului. Cunoscuta sa erotologie – în care femeia e un complex de extaze și diabolism, un joc perfid de pasiune și calcul, un simbol de energie și de poetică obsesie, iar bărbatul o împletire de brutalitate și reverie, de egoism erotic și uitare de sine în mrejele voluptății – se conturează în *Rusoaica* în figuri de o realizare viguroasă, cu atât mai mult cu cât d. Mihăescu a rezolvat aici și acea rotunjime necesară a fragmentului de viață transpus în ficțiune, dispunând materialul în planuri bine închegate. Sustragerea din hipnoza grotescă, din buimăcia nevrozelor, din dibuirea prin haosul instinctelor, prezintă, până la un punct,

o izbândă a romancierului de calitate asupra deformatorului prea obositor, din nuvelistica anterioară. Am spus numai că până la o anumită limită, căci d. Mihăescu își îngreunează substanța epică reală cu procedee de expresie de un lirism bombastic repulsiv, cu viziuni lubrice și obsesii nesănătoase umflate până la grotesc, cu amănunte de foiletonism de a doua mână și cu atâtea inestetice și nefericite formulări stilistice, încât lectura romanului îți lasă o enervantă impresie de înaintare prin burniță și clisă lipicioasă, spre luminișuri care se deschid alternativ, ca să se reînchidă, într-un anevoios marș, cu intemperii și priveliști desfătătoare. Pictor cu bogate, dar inegale resurse, îi lipsește d-lui Mihăescu acea subtilă dozare a pastei rudimentare, pe care o pune uneori cu lopata, alteori cu un cuțit ferm și abil potrivit. Senzația provocată de toată proza sa se adâncește și în *Rusoaica*, unde totuși scriitorul epic dovedește atâtea viguroase însușiri.

Pompiliu CONSTANTINESCU, „Gib I. Mihăescu, *Rusoaica*", în „Vremea", nr. 294, 2 iulie 1933; reprodus în Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, vol. 4, ediție îngrijită de Constanța Constantinescu, Editura Minerva, București, 1970, pp. 25-27

Rusoaica este capodopera lui Gib I. Mihăescu. (...) *Rusoaica* este un adevărat roman militar sau de război. Cu toate acestea, caracterul de adevăr al cadrului nu prejudiciază asupra fondului psihologic al romanului. (...)

Nerevenind asupra procedeelor sale de nuvelist, în care nebunia obsesivă rămâne oricum elementară, autorul a izbutit în *Rusoaica* să dea cea mai înaltă expresie gândului organizat după legile obsesiei erotice. Însuflețind, cu o egală stăpânire de romancier, toate personajele romanului, fără nicio deficiență de ordin epic, de la figurile cu totul secundare, la celelalte de însemnătate sporitoare, cu o economie remarcabilă în mișcarea eroilor, Gib I. Mihăescu a dat un roman perfect. Desăvârșind deci mijloacele sale epice până atunci numai promițătoare, el a știut să dea o prelungire romanului său în vis și în simbol. Aci l-a condus tendința sa de totdeauna, la început înăbușită sub brutalități poate inutile, mai apoi împletită încă cu câlții aspri ai violenței psihologice, tendința de idealism a contemplativului care zăcea într-însul.

Rusoaica este o carte europeană, o contribuție care depășește hotarele literaturii noastre. Prin simbolismul ei implicit, ea îmbogățește nu numai literatura națională de care e legată prin limbă, dar însăși literatura continentală, prin adevărul general omenesc, precum și prin infuzarea nu știu cărui misticism slav, de derivație dostoievskiană – fenomen de altfel de răspândire europeană. Nu este locul de a cerceta în ce măsură Gib I. Mihăescu s-a lăsat influențat de romanul rusesc,

a cărui cunoștință temeinică o mărturisește indirect prin Ragaiac, dar este sigur că, încă de la începuturile sale, patetismul întunecat, înclinarea către catastrofă e de natură rusească (nicio urmă însă a problemei păcatului și a ispășirii, sau de retorică a suferinței și a milei).

Șerban CIOCULESCU, *„Gib I. Mihăescu"*, [1 decembrie 1935]; reprodus în Șerban Cioculescu, *Aspecte literare contemporane*, Editura Minerva, București, 1972, pp. 316-317

Temperamentul scriitorului s-a realizat complet de-abia în *Rusoaica* (1933), în care unii critici au văzut o capodoperă. Valoarea romanului nu stă însă atât în expresie, în episoade, în tehnică, ci în ideea unică ce o insuflețește și ni se transmite sub forma unei sugestii. Nu ne interesează, așadar, peripețiile locotenentului Ragaiac, nesfârșita desfășurare de scene erotice într-o masă informă de fapte, pe care nu le poate reglementa obișnuita lipsă de simț critic și estetic a scriitorului, lipsa de stil și de stilizare; nu ne interesează ceea ce face Ragaiac, ci febra vinelor lui, obsesia tipului de femeie ireală, de „rusoaică" scoasă din lectură sau din visări, pe care ne-o transmite, căci în fiecare din noi stă ascunsă o „rusoaică" adulmecată fără succes în toate tipurile femeilor întâlnite.

E. LOVINESCU, *Istoria literaturii române contemporane. 1900-1937*, Editura Librăriei Socec & Co., S.A. București, 1937, pp. 312-313

Gib Mihăescu a irumpt aproape îndată după război în proza noastră, printr-un scris tumultuos și tulbure. Firesc, urma atunci procesul de interiorizare, de intelectualizare, a literaturii noastre, deșurupând și refăcând mecanisme sufletești. Însă, atunci încă, în aceste sondagii nu aducea liniștea rece, aproape de cea a chirurgului în disecție, curiozitatea pornită din rațiune, aproape impersonală, a literaturii analitice franceze. Nu era acea exploatare măruntă, cu o lanternă de buzunar, ca la noi în proza atât de străină a lui Anton Holban.

Dimpotrivă, o revărsare aproape nesupravegheată de ape tulburi; o putere de viață a materialului care părea că sângerează, o intensitate până la halucinație a stărilor sufletești, care prindeau corp și întruchipau o lume a lor, pipăibilă aproape, și în plină mișcare – toate indicau o forță de creație puternică până la explozie. (...)

Însă această putere explozivă de creație își acumula singură dificultăți din ce în ce mai mari, clădind un material atât de fragil. Amplificând

totdeauna enorm măruntele cute sufletești, tocmai această forță ducea, prin paradox, spre ireal, sau, într-un caz mai bun, spre anormal, spre patologie. (...)

Rusoaica însă indică o hotărâre, o limpezire pe care o cred definitivă, o apropiere de cursul larg al vieții. În noul său efort de însemnare obiectivă a asprimilor ei, Gib I. Mihăescu aduce o experiență îmbogățită și o înțelegere ce s-a ascuțit până la nuanță. Nu îl părăsește nici acum viziunea prelungirilor în vis ale vieții, dar o lămurește dintre umbre și îi adâncește rădăcinile în realitate. (...)

E semnificativ apoi cum, în această apropiere a sa de realitatea exterioară, Gib I. Mihăescu a pornit de la una din nuvelele sale mai vechi (*Rusoaica*, „Gândirea", IX, 1930) în care viața se desfășoară robustă, până aproape de banal, fără de umbra niciunei obsesii, și cum din acest instantaneu de realitate brută, fără înțelesuri, s-a desfășurat înălțarea spre vis a cărții de mai târziu.

Ovidiu PAPADIMA, *Creatorii și lumea lor. Schițe de critică literară*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1943, pp. 194-197

Ceea ce e mai interesant în cazul Ragaiac este constituția sa, trăsătura net sadomasochistă a comportamentului său (asemănător prin aceasta cu figurile cele mai bine conturate din nuvelele lui Gib I. Mihăescu). Luciditatea sa (ca și aceea a lui Mihai Aspru din *Donna Alba*) nu este aceea a unei inteligențe superioare, ci a unei sensibilități la pândă pentru a se savura pe sine și pentru a gusta din plin voluptatea propriilor demersuri în cucerirea, subjugarea, eventual torturarea altora, odată cu desfătarea în submisiunea sa în fața victimei. Drama sa nu este a „bovaricului" idealist, condamnat să trăiască într-un mediu care nu-l înțelege, care nu-i satisface – prin meschinăria condițiilor pe care le oferă – preaînaltele sale apetiții. Ragaiac își află adevăratele satisfacții tocmai în imaginarul cu neputință de realizat. El nu caută compensări imaginare ale unor stări de frustrare. Dacă l-am supune unei analize psihologice (ca un caz posibil, analiza mecanismului psihic nefiind întreprinsă de Gib I. Mihăescu), am găsi în acest personaj un fond de agresivitate pe care o reprimă într-o oarecare măsură, ca un om al disciplinei, o azvârle din câmpul conștiinței. El raportează inconștient impulsul pe plan imaginar pentru a-l satisface simbolic, prin proiecția unor imagini. Ragaiac are o *imperioasă nevoie de depărtare*. Este ceea ce observă autorul romanului, atunci când îi scrie prietenei și traducătoarei sale în limba slovacă, Suzana Dovalova; „Când n-ai depărtări

ți le creezi, *Rusoiaca* este o depărtare..." Felul în care Ragaiac tratează refugiații, felul în care le observă reacțiunile nu este acela al unui observator interesat într-un punct de vedere profesional, ci acela al sadicului care contemplă zvârcolirile victimei. A pătrunde în tainele, în sufletul altuia, a-l surprinde și a profita de pe urma celor descoperite e un tipic demers sadic. (...) Închipuirea lui Ragaiac nu este aceea a bărbatului care nutrește o „apetiție... către o femeie ideală inaccesibilă" (G. Călinescu), ci aceea a sadicului care-și proiectează patima și și-o trăiește în imaginar. Căci același om care savurează rezonanța unor titluri de auguste și vechi tomuri savante (...) visează o „Rusoaică" deloc eterică (...).

Gib I. Mihăescu are (...) o imaginație fertilă în născocirea întorsăturilor senzaționale, un simț al aventurosului, al enigmei – uneori facile –, darul înnodării elaborate a peripețiilor. *Rusoaica* și *Donna Alba* sunt, în această privință, pline de mistere, lovituri de teatru, întâmplări senzaționale. Scriitorul știe – prea bine – să flateze gustul publicului pentru efectele tari, pentru romanțios. Dar nu e numai atât în lumea sa imaginară. Așteptarea, apetiția eroului (ca și aceea a lui Mihai Aspru, jinduind după Donna Alba, dar nu ca un visător abulic, ci ca un foarte activ intrigant) nu dă romanelor lui Gib I. Mihăescu acel ritm lent, de fluviu leneș, acea monotonie a unei opere cum e *Deșertul tătarilor* al lui Dino Buzzati, autentic roman al așteptării.

Nicolae BALOTĂ, *De la Ion la Ioanide*, Editura Eminescu, București, 1974, pp. 229-231

Adevărul simplu că personajele lui Gib I. Mihăescu sunt chinuite de obsesii trebuie nuanțat. Obsesia presupune o restrângere a registrului sufletesc, o concentrare psihologică, o reducere a câmpului trăirilor până aproape de teama sufocării. Însă nici Ragaiac, nici Mihai Aspru din *Donna Alba* nu suferă de această constrângere de a urma un principiu intensiv în exclusivitate sau un sens unic, descendent al sentimentului, spre degenerare. Dacă ar fi așa, obsesiei i s-ar asocia tirania nebulozității, a obscurului. Într-un cuvânt, ar fi vorba de o lume infernală. Dar la Gib I. Mihăescu obsesia trezește o reacție de adversitate, capătă un sens ascensional, are virtutea paradoxală a propulsării. Obsesia erotică nu-l afundă pe Ragaiac în vulgaritate, ci, dimpotrivă, îl scoate, îl salvează, pentru că are un alt conținut decât sexualitatea simplă sau erotomania. Cum foarte bine a observat Octav Șuluțiu, specifică, îndeosebi romanelor *Rusoaica* și *Donna Alba,* este „așteptarea transformată în elan". „Înălțarea sufletului către ceva", „elementul epic al elanului" sunt definitorii. Consecința este că a vorbi de psihologii morbide, de trivialitate sau pornografie apare ca o eroare

și o dovadă de obtuzitate. Senzualitatea nu se confundă cu erotismul ca scop în sine. În viziunea scriitorului senzualitatea este numai un element al tensiunii dintre real și ideal, materia transfigurată în virtutea unui principiu general uman, acela al „dorului infinit".

Chestiunea eternă a moralității sau imoralității în artă a fost foarte disputată după apariția *Rusoaicei* și privea un fenomen mai larg al conflagrației erotice interbelice. Printre „infami" erau cuprinși: Arghezi, Camil Petrescu, Ionel Teodoreanu, Mircea Eliade, Cezar Petrescu, Damian Stănoiu, Felix Aderca. Asupra acestora plana acuza de pornografie. Un comunicat al Ministerului Instrucțiunii Publice punea la index cărți ale acestora. Plutea în aer și amenințarea cu detențiunea. (...)

Modul în care Ragaiac preconizează să se sustragă ispitei acaparante a senzualității poate fi urmărit în țesătura intimă a prozei. Rarele imagini simbolice ale romanului încorporează sensuri care rămân ascunse la o lectură de suprafață, abandonată prejudecății că scriitorului îi lipsește „arta", construind cu mijloace modeste (impuse de perspectiva mărginită, de fanfaron, a personajului-narator). Tot ce ține de relațiile lui Ragaiac cu Marusea sau Niculina dă impresia de amenințare a libertății insului, de opresiune. Să urmărim câteva exemple. Ragaiac e invitat de Serghe Bălan, soțul Niculinei, să vină oricât de des și oricând în casa lui. Când locotenentului i se pare că găsise misterul absențelor repetate ale fostului „nacealnic de năloguri" (un fel de funcționar fiscal), devenit ghid al trecerilor clandestine peste graniță, descoperă în același timp și capcana care i se întinde, abătut cu bună știință de la îndatoririle de serviciu prin vicleniile femeii, care începea să facă joc dublu între amant și soț. Când, părăsind casa, se cristalizează acest gând, o senzație curioasă îl însoțește: „Am sărit ca ars, de parcă salcia pletoasă din spate-mi s-ar fi încordat deodată ca o imensă caracatiță, gata să mă apuce cu chica ei enormă de nenumărate și flexibile picioare". O imagine emblematică pentru senzualitatea blestemată din a cărei atracție nu se poate smulge ia naștere, ca semn al smârcului în care zăcea insul abandonat plăcerilor: „Mogâldeața caracatiței agită și amestecă picioare negre în fundul oceanului de întunerec". Aceeași imagine persistă și după ce Serghe Bălan e arestat de Ragaiac: „Curios. Niculina era acum mai iubitoare ca niciodată și nu știu cum, această expansiune sentimentală, acest piept și aceste brațe care nu se mai săturau de strângeri, acești ochi căscați până-n înfiorătoare abisuri negre, mă făceau să mă simt deodată izolat, fără niciun reazim sub picioare, gata să mă rostogolesc într-o besnă fără fund...". Teama de obscur și josnic stăruie irepresibil: „Mă uitai adânc în ochii ei [ai Niculinei] să văd până unde jocul apelor din funduri era

al sincerității și de unde începeau cercurile minciunii și ale bătăii de joc, dar cine putea vedea în aceste negre fântâni fără sfârșit?" Altădată, brațele Niculinei îl înlănțuie „ca niște cângi". Ragaiac se simțea plutind într-un gol imens sau afundându-se într-un „smârc perfid și lacom". Rămânea nădejdea rusoaicei fără prihană. Se observă deci că actul posesiunii fenetice este încărcat de semnele negre ale demonicului. Excesul de senzualitate ca „bolgie de cazną" (Perpessicius) se asociază cu senzația cufundării în ape întunecate și de luare în posesie de către fantomele acestora. O serie de imagini simbolice concură spre a furniza ideea insuportabilă de captivitate. Eliberarea revoltată de sub această tiranie este năzuința pură a lui Ragaiac. Toate imaginile care o privesc pe rusoaică se vaporizează, devin serafice, deși nu lipsite de încărcătură senzuală. Numai că senzualitatea își schimbă sensul în acest caz: din tiranică și blestemată devine eliberatoare și binecuvântată, ca un liman al adevăratei fericiri. Rusoaica nu este deci romanl unei obsesii erotice, ci al eliberării de erotomanie, drama unui suflet care se smulge, cu grele opintiri, din mâlul terestru, mobilizat de aspirația spre idealitatea pură. Nu numai pură însă, pentru că mai păstrează reminiscențele unei insuficiente decantări: imaginea sublimată a rusoaicei va mai păstra semne care să stârnească pasiunea, dar numai ca o amintire a lumii părăsite de Ragaiac.

Ragaiac este cu totul diferit de tipul masculin din nuvele, de multe ori subjugat unei forțe a instinctului. În roman, bărbatul are o puternică dorință de a se purifica. Atitudinea lui Ragaiac față de Marusea face să transpară tocmai acest sentiment al separării de trupesc, al rupturii cu modul elementar al iubirii. Dar aceasta nu se întâmplă printr-o ignorare a trupului, ci printr-o trăire care să dea naștere combustiei interioare, capabilă să ardă până la capăt impulsiunile cărnii.

Apariția rusoaicei se asociază unui alt regim al imaginarului. Ragaiac își construiește metodic imagini ale purității, inventează un scenariu care numai el ar face posibilă ivirea: iarna cu întinderile mari de zăpadă și podul de gheață peste Nistru: „O sete de pur și ideal era acest amor, de necunoscut și de nemărginire". Pentru rusoaica visurilor, „cu picior înalt și ochi oblici, care va veni înfășurată în șuba ei enormă din împărăția gerurilor", locotenentul se desparte rând pe rând de Marusea, Măriuca, Niculina. Halucinația prinde parcă trup (...). Ea poate apărea numai alunecând, pe gheața râului. Fantezia caută, paradoxal, rațiuni și modalități de realizare. Iarna se instalează miraculos ca un suport sigur al realității (...). Pentru arătarea decisivă a rusoaicei peisajul de iarnă schimbă dintr-odată întregul sistem de imagini de până atunci, sistem subordonat întunericului, substitutelor acestuia

și semnificațiilor corespunzătoare (interioritate obscură, instinctivitatea). Paginile care descriu tribulațiile erotice ale locotenentului sunt necesare pentru a da forță schimbării de contrast ce survine în sensul imaginii imaculate, pure, neprihănite. Recurența apei întunecate e înlocuită de recurența albului și transparențelor, a imaginilor spațiului imens, infinit. Adâncimea obscură este substituită de orizontul nemărginit (...).

Sensul ultim e de evadare spre lumină: „Dar față de această prăpastie ascunsă, care întâmplător mi se deschisese înainte, eu simțeam cu atât mai puternic aerul de înălțimi al libertății, umplându-i până în fund plămânii". Ragaiac își constituie imaginea ideală sub impulsul înlăturării sentimentului de vină dat de aventurile galante „Chemam în ajutor literatura să mă scape de setea de viață!" – spune el în momentul în care sintetiza chipul imaterial, adunând pentru el trăsături din proza lui Dostoievski, Tolstoi, Turgheniev, Andreev, Kuprin. „Mi-e sete de mântuire" – accentua decisiv. Frica imensă că nu o va vedea poate niciodată pe rusoaică vine din teama că nu va putea ispăși păcatul. Astfel încât de apariția rusoaicei se leagă și șansa absolvirii. Cum însă o asemenea cale este o eroare de calcul, pentru că apariția rusoaicei ar lipsi-o pe aceasta de necesara aură de idealitate, lui Ragaiac nu-i rămâne decât să constate că, fiind consecvent în aspirația sa, s-ar destina ascetismului; or, el nu are capacitatea unui asemenea sacrificiu de sine. Aici stă subtilitatea analizei, în a arăta că Ragaiac nu are o cale de ieșire de sub tirania instinctelor, deși o caută cu disperare. Sensul mai general este acela că singura trăire autentică, plenară, rezervată condiției umane este aceea din registrul teluricului, aspirația sa spre absolut fiind lipsită de alte repere decât acelea ale vieții trăite care contrazice idealitatea.

*

Există un subiect secund al romanului, ignorat de critică: acela al transferului de ideal. Înfierbântat de lecturile sale, Ragaiac destăinuie vecinului de sector de pe graniță, Iliad, posibila apariție a rusoaicei ideale. Acesta din urmă are într-adevăr parte de vizita Valiei, fata cu o cutie de vioară, și e nevoit să o retrimită peste Nistru la o inspecție a unui colonel bănuitor. Ragaiac și Iliad, amândoi încălziți de perspectiva întoarcerii Valiei, identificată cu ființa așteptată, se întâlnesc la granița sectoarelor, disputându-și dușmănos o porțiune care, anexată unuia sau celuilalt, ar lărgi spațiul de așteptare și cu el ar mări posibilitatea apariției aceleia pe o suprafață astfel mai întinsă. Se conturează deci o adversitate a așteptării febrile. Ragaiac îl ispitește sistematic pe Iliad, pentru a-l lăsa apoi singur cu ambiția sădită într-o voință firavă și o individualitate lipsită de discernământ.

Realizează „pervertirea" unei firi simple. Valia va dispărea însă în apele Nistrului, care îi vor purta vioara, scoasă din apele tulburi ale primăverii de Ragaiac. Iliad transferă atunci asupra alteia nimbul, văzând în Marusea tocmai visul său (...). Iliad, ingenuu, necunoscător al viciului lecturii, devine în final pasionat de romanul rusesc tot la sugestia lui Ragaiac. (...) Ragaiac încearcă puterea de atracție a proiectelor sale pe „prietenul" Iliad, disprețuit în secret, ca pe un cobai al propriilor iluzii. Ragaiac verifică pe Iliad puterea veninului iluziei. Finalul romanului e tocmai triumful acestei convertiri pe care o realizează Ragaiac, reușind să-l câștige pe Iliad pentru așteptarea neîntreruptă a „rusoaicei adevărate". Iliad este victima iluzilor lui Ragaiac. Încât a doua temă importantă a cărții este pervertirea aproapelui la o credință unică, tiranică, obsesivă, până la a crea rivalitate în ambiția stimulată pentru ca inițiatorul să o concureze și să o ironizeze, considerând-o un stimulacru derizoriu, dintr-un viciu al orgoliului care își caută supuși.

Ion SIMUȚ, „Gib I. Mihăescu. *Rusoaica* – un roman european", în *Diferența specifică*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, pp. 67-74

Ca o curiozitate totuși, dar și ca o dovadă a organicității unei opere, locotenentul Ragaiac irumpe de-a dreptul din colcăiala imundă de sexualitate a literaturii de tinerețe a scriitorului, reprezentând chiar o sinteză estetic mântuită a acelei literaturi. Estetic mântuită, deoarece au dispărut „cazurile" irelevante, a dispărut vulgaritatea viziunii și mâzga de psihologie necontrolată, amatoare de enormități. Universul obsesiv amoros, al cărui centru este eroul principal al romanului *Rusoaica*, și-a rezervat natura, ca *natură* însă, înțelegând prin aceasta că omul nu este silnicit la a plăti mai multă dobândă decât se cuvine datoriilor sale întru ale cărnii. Idealist erotic, așezat într-o conjunctură care să-i ofere zări pentru satisfacerea idealismului său, Ragaiac e un om de o sănătate morală și biologică perfectă prin caracterul său obișnuit. Nu om de rând, firește, căci intelectualitatea, pe care autorul i-o prevede, îi dă o justă distanță a lucrurilor vieții: își visează exotica „rusoaică" sub categoria aventurii, într-un înțeles mai angajat sufletește, însă fără a se pierde în reverii nebuloase. El nu visează marea iubire (posibilă de altminteri în alcătuirea sa umană personală; în orice caz nu exclusă), ci corporalitatea ideală, ca un Don Juan lucid și sceptic asupra implicațiilor sentimentale, caracteristice epocii de materialism nedisimulat, chiar juvenil exuberant, căreia îi aparține. În așteptarea celei ideale, aventurile triviale n-o maculează, nu-i tulbură semnificația. Printr-o splendidă intuiție sau chiar conștiință a democrației amorului, scriitorul egalizează

experiența amoroasă a personajului său cu experimentele personajelor mult înferioare lui în ordinea pregătirii spirituale: nici simplii ostași (țărani), nici femeile cu care au ei relații și în mediul cărora l-au atras din simpatie masculină pe locotenentul lor nu poartă pecetea vulgarității, oricâtă trivialitate ar implica amorul necesar. (...) În *Rusoaica* arta mare a lui Gib Mihăescu se vădește prin știința sa estetică și morală de a nu pune în contrast idealul și realul (ceea ce ar fi fost cu putință bineînțeles, cu rezultate nu mai puțin impresionante, dar altele), ci de a le unifica sub formula și ea valabilă a „vieții așa cum e", fiecare din cei doi termeni ai opoziției păstrându-și abstracta consistență. De bună seamă, un atare efort de organizare creatoare l-a silit interior pe romancier să-și purifice și stilul, în același sens de a eluda cu maximă grijă vulgarismele lexicale și a feri trivialitatea expresiei de orice nu răspunde unui naturalism cu puritatea împlinită. Egal cu sine și concentric conceput, acest roman iradiază din focarul eroului său, Ragaiac, mănunchiurile de raze plenitudinar distribuite, dând întregului o vitalitate excepțională. Este clar că Gib Mihăescu a avut nevoie de haosul mentalității sale antecedente, adică de acea gestație greoaie, penibilă și nebuloasă a operei, spre a se desăvârși într-un corp luminos prin adevăr și cu veritabilă pondere asigurat prin sevele viului jăratec ce-l străbat în toate direcțiile orânduirii lui.

I. NEGOIȚESCU, *Istoria literaturii române (1800-1945)*, [1991], Ediția a doua, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002, pp. 307-308

Fiecare
volum din colecție
este legat într-un format clasic,
texturat, cules cu un font inspirat de literele
desenate de Claude Garamond,
cu un corp de 11, împreună
cu o supracopertă
elegantă.

În colecția
BIBLIOTECA
PENTRU TOȚI
au apărut:

4. MIRCEA ELIADE
Maitreyi

5. CELLA SERGHI
Pânza de păianjen

6. IONEL TEODOREANU
Lorelei

7. MATEIU I. CARAGIALE
Craii de Curtea-Veche

8. FĂNUȘ NEAGU
Îngerul a strigat

9. MARIN SORESCU
Trei dinți din față

10. LIVIU REBREANU
Adam și Eva

Supracopertă: *Femeie pe fotoliu* (detaliu), de Alexis Macedonski
© Artmark - Galerii de Artă și Casă de Licitație

Nu există niciun roman care să fi fost la fel de prost citit ca *Rusoaica* lui Gib Mihăescu. Inclusiv de către critica literară a anilor '30 din secolul trecut. Despre critica de după război e greu de vorbit. Tipărit în 1933, romanul n-a fost reeditat niciodată în timpul comunismului. Nici măcar în ediţiile critice. Motivul este în primul rând titlul. Cu toată „despărţirea" politică a regimului de la Bucureşti de Uniunea Sovietică din aprilie 1964, liderii comunişti români au continuat să menajeze până la sfârşit „marea ţară prietenă", era formula obişnuită, de la Răsărit, interzicând orice referire directă.

Rusoaica e un roman captivant, care se citeşte cu plăcere, dincolo de toate sofisticatele consideraţii ale criticilor. E un roman de aventuri şi de iubire, despre un tânăr care îşi ia dorinţele drept vise şi iluziile drept idealuri. Cu toţii, la o anumită vârstă, păţim acest lucru. Şi până să ne fie ruşine de păţania proprie, ne desfătăm cu nemaipomenitele păţanii sentimentale ale locotenentului Ragaiac.

NICOLAE MANOLESCU

Află mai mult pe:
www.jurnalul.ro
ISBN 978-973-675-617-7
9 789736 756177

JURNALUL NAŢIONAL
LITERA INTERNAŢIONAL